

FASHION AND WOMEN
IN THE ISTANBUL OF THE ARMISTICE PERIOD,
1918 – 1923

by

İkbal Elif Mahir

Submitted to
the Atatürk Institute for Modern Turkish History
in partial fulfillment of the requirements
for the degree of
Master of Arts

Boğaziçi University

2005

An Abstract of the Thesis of İkbal Elif Mahir for the degree of Master of Art at the
Atatürk Institute for Modern Turkish History to be taken June 2005

Title: Fashion and Women in the Istanbul of the Armistice period, 1918-1923

This thesis examines women's changing fashions throughout the Armistice period to understand the transformation of Istanbul women before the foundation of the Turkish Republic exploring mainly articles published in popular women's periodicals. The hypothesis is that Turkish women in Istanbul experienced a relative liberty most explicitly in their clothing due to the extraordinary conditions of the Armistice period that would later contribute to their emancipation movement after the foundation of the Republic.

Throughout the occupation the coexistence of the extreme poverty and excessive wealth due to wartime speculations increased the moral degeneration in the city, but at the same time forced women to work outside. Many Muslim women entered into prostitution to survive and this increased the importance of girl's education in a profession as a protection for times of privation. Working life, making lower-class women more visible in the street, also encouraged upper-class women to make more radical changes in their appearance. Russian refugee women served as models in this transformation. The expenditures of upper-class women on European fashions would be criticized in diverse ways in the popular periodicals of the time and in the literary works. As opposed to Anatolian women, who were idealized as "mourning nurses" of the nation, Istanbul women, with their fondness for fashion and the new entertainments, were despised and were accused in the writings of many intellectuals of being indifferent to moral, economic and national concerns.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisans derecesi için İkbâl Elif

Mahir tarafından Haziran 2005'te teslim edilen tezin kısa özeti

Başlık: Mütareke Dönemi İstanbul'unda Moda ve Kadın, 1918-1923

Bu yüksek lisans tezi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce İstanbul kadınlarının yaşadığı dönüşümleri anlayabilmek amacıyla, öncelikle popüler kadın dergilerinde yayımlanan makaleleri araştırarak Mütareke döneminde değişen kadın modalarını incelemektedir. Tezin ana iddiası İstanbul'daki Türk kadınlarının, Mütareke döneminin olağanüstü koşullarına bağlı olarak, kendini en belirgin şekilde kadın kıyafetlerinde gösteren ve Cumhuriyet'in ilânından sonra onların özgürleşme hareketlerine katkıda bulunacak olan, göreceli bir özgürlük yaşadıklarıdır.

İşgal yılları boyunca savaş dönemi vurgunculuğu nedeniyle ortaya çıkan aşırı yoksulluk ve aşırı servetin bir arada bulunması şehirdeki ahlaki yozlaşmayı arttırmış, fakat aynı zamanda da kadınları evlerinin dışında çalışmaya zorlamıştır. Birçok Müslüman kadın hayatta kalmak amacıyla fahişelik yapmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak, yoksunluk döneminde kötü yola düşmelerini engellemek amacıyla, kızların meslek sahibi olabilecekleri bir eğitim almalarına verilen önem artmıştır. Çalışma hayatının alt sınıf kadınlarını sokaklarda daha çok görünür kılması, üst sınıf hanımlarını da görünüşlerinde daha köklü değişimler yapmak yönünde cesaretlendirmiştir. Bu değişimde aynı yıllarda İstanbul'daki mülteci Rus kadınları örnek oluşturmuşlardır. Zengin hanımların Avrupa modaları için yaptıkları harcamalar, ahlaki, iktisadi ve milli açılardan, dönemin popüler dergileri ve edebi eserlerinde eleştirilmiştir. Türk milletinin “yas tutan hemşireleri” olarak idealize edilen Anadolu kadınlarının aksine, İstanbul kadınları, moda ve yeni eğlence biçimlerine olan düşkünlükleri nedeniyle küçümsenerek, ahlaki, iktisadi ve milli meselelere kayıtsız kalmakla suçlanmışlardır.

ACKNOWLEDGEMENTS

First of all, I would like to express my sincere gratitude to my thesis advisor, Prof. Dr. Zafer Toprak, for his valuable assistance and concern and his generosity in sharing his knowledge throughout the thesis year. I would also like to thank Assoc. Prof. Duygu Köksal and Prof. Dr. Ayşe Buğra for their guidance and their presence in my jury that honored me.

I want to acknowledge my appreciation to Asst. Prof Cengiz Kırılı for his ATA 598 course that gave me the inspiration for this study and for his critical perspective from which I benefited in the master seminars. I am also thankful to Dr. Yavuz Selim Karakışla for sharing his knowledge, many primary sources used in this thesis and his life experience.

I owe much to the writing course of Tracy Deliismail and her constant spiritual support, which was indispensable for finding solutions to the most difficult problems. I am also grateful to Kathryn Kranzler for her fastidious editing.

Many thanks go to all of my friends in the master seminars for their helpful comments and critiques.

The encouragement of my parents, Banu and Mehmet Mahir, their permanent support and their respect to my efforts was something priceless. Finally, I want to thank Uğur Peçe for his constant support and for keeping my spirits high during the completion of this thesis.

CONTENTS

Chapter	
1. INTRODUCTION.....	1
2. ISTANBUL OF THE ARMISTICE PERIOD.....	19
Change of the Center and Political Instability in Istanbul.....	19
War Profiteers as Consumers of the Latest Fashions.....	27
The Occupation Forces and Russian Refugees Introduce a New Lifestyle.....	33
3. THE FORMATION OF A NEW TURKISH WOMAN.....	56
Masculine Appearance: Due to Fashion or Working Life?.....	56
Pyjamas and Short Hair: Fashion as a Way of Questioning Sexuality.....	63
Education and the Appearance of School Girls.....	78
Black Aprons versus Make-up and High Heeled Shoes.....	82
Private Life: the Impact of the New Entertainments.....	93
Beauty Standards and Physical Education.....	102
4. FASHION, MORALITY AND NATIONALISM.....	126
Decline of the Family and Morality.....	126
Muslim Women as Prostitutes.....	127
Morality and Women’s Clothes.....	132
Wartime Frugality.....	144
Turkish Women in the Latest Paris Fashions.....	144
Creating a National Fashion.....	155
National Fashion and the Greek Tailors.....	155
Some Trials for National Fashion.....	164
5. CONCLUSION.....	169

APPENDIX.....	174
BIBLIOGRAPHY.....	200

LIST OF FIGURES

Figure

- Figure 1- An Ottoman lady in *ferace* and *yaşmak*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....6
- Figure 2- An Ottoman lady in *ferace* and *yaşmak*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....16
- Figure 3- Turkish women in traditional *çarşaf* and *peçe*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....17
- Figure 4- Turkish women in fashionable *çarşaf*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....18
- Figure 5- Turkish women protesting the occupation of Izmir in a demonstration in Sultanahmet in May 1919, page 149 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....25
- Figure 6- On the steps leading to Galata, page 45 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....37
- Figure 7- *Çarşaf* models with fur trimmings for autumn, page 12 of *İnci*, no. 2 (1 March 1919).....40
- Figure 8- An article criticizing women's fondness for fur trimmings of monkey tail, page 7 of *Yeni İnci*, no. 10 (May 1923).....43
- Figure 9- Swimming costumes for women, page 9 of *Süs*, no. 8 (4 August 1923).....53
- Figure 10- Turkish women street-sweepers, page 9 of Demetra Vaka, *The unveiled ladies of Stamboul* (Boston: Houghton Mifflin, 1923).....61
- Figure 11- A pyjama and a nightgown model, back page of *İnci*, no. 6 (1 July 1919)..65
- Figure 12- Short hair models, back page of *İnci*, no. 8 (1 September 1919).....68
- Figure 13- An article for creating the short hair fashion without cutting your hair, page 27 of *Resimli Ay*, no. 4 (May 1924).....70
- Figure 14- Illustration of a Turkish woman using “Russian Head” style headgear depicted in a masculine manner, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....75

Figure 15- Illustration of an educated Turkish young woman, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....	92
Figure 16- A thin and fat version of the same woman, page 8 of <i>Süs</i> , no. 17 (5 October 1923).....	114
Figure 17- Illustration of two Turkish young women in Üsküdar, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.....	134
Figure 18- A lower-class woman in a traditional <i>çarşaf</i> (on the left) and a chic woman in a tighter and fashionable one, both of them unveiled, page 89 of <i>İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)</i> İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....	135
Figure 19- Two fashionable Muslim women walking on the Galata Bridge, page 88 of <i>İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)</i> İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....	140
Figure 20- A caricature published after the promulgation of the Republican regime, page 16 of <i>Süs</i> , no. 23 (17 November 1923).....	142
Figure 21- Two unveiled upper-class Turkish women in front of a jeweler's shop, page 84 of <i>İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)</i> İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....	150
Figure 22- Illustrations of “Russian Head” style headgear, back page of <i>Yeni İnci</i> , no. 2 (July 1922).....	162
Figure 23- An unveiled Turkish lady who has tied her headgear in the “Russian Head” style, page 90 of <i>İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)</i> İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.....	163
Figure 24- “National” headgear prepared by the daughters of the tailor Osman Zeki, page 32 of <i>Resimli Ay</i> , no. 2 (March 1924).....	168

CHAPTER I

INTRODUCTION

What made the Armistice period so important for the women's fashion? Obviously, it was not only the evolution of women's clothing towards European fashions, but the profound changes that women had to endure in this transition period between the Ottoman Empire and the foundation of the Turkish Republic. Women's fashion serves most explicitly to understand the changing roles and concerns of Turkish women in the extraordinary conditions of this period before the Republican Era. For that reason, this thesis examines the transformation of women's fashion in the Armistice period, which would represent the formation of the new identity of Turkish women before 1923.

Writing the present thesis on fashion and women was a difficult decision as each of these issues has numerous dimensions. The cultural, social, economic, and political aspects of fashion continuously enter into one another. In addition, the women (and men) who can consume fashion items, since the birth of this notion, are those who can afford them, make up a small, affluent, and fortunate group in society. This makes writing on the issue of fashion more difficult by eliminating any possibility to generalize. As a consequence, it should be first of all stated that the women implied in the title of the thesis were primarily rich or middle-class women literate enough to follow the popular magazines of the time and wealthy enough to spend their money on certain luxury items. Nevertheless, this does not mean that women from the lower-classes had been passive in the formation of the new fashions since their existence on the streets in great numbers could be very influential on the clothing of the other

women. All the same it should be admitted that being one of the most influential agents of women's emancipation movement, which was held mainly by Ottoman upper-class women, the popular press of the Armistice period that would be used extensively in this thesis was an insufficient source to reach to lower-class experiences.¹

Following the latest fashions was not something new for the women of the Armistice period. The consumption of European fashions by Turkish women dated back to much earlier times. As stated by Muhaddere Taşçıoğlu, in Ottoman cities like Istanbul, Izmir and Selanik, European style shops that threatened the Muslim merchants and small-scale native industries emerged in the middle of the nineteenth century.² Nevertheless, the first modernization effort of the Ottoman costume had been Selim III's "attempt to put his auxiliary troops into 'Frankish' dress."³ According to Zafer Toprak, from then on, the aspiration to create an army with modern equipment had motivated the Ottoman sultans to change the appearance of their soldiers.⁴

As argued by Charlotte Jirousek, the change in women's clothing and the reluctance to confirm to dress codes had to do more or less with the change in the stability of Ottoman society. Accordingly, the economic, social and political transformation of the Empire in the eighteenth and nineteenth centuries created flexibility in social roles. Losing their support on the social basis, the dress codes that had been submitted to in the previous era became obsolete, giving way to the mass

¹Meryem Burcu Karaman, *Yarın: A cultural periodical in the National Struggle Period (1921-1922)*, unpublished Master Thesis, Boğaziçi University, 2004, p. 26.

² Muhaddere Taşçıoğlu, *Türk Osmanlı cemiyetinde kadının sosyal durumu ve kadın kıyafetleri* (Ankara: Akın matbaası, 1958), p. 22.

³ John Norton, "Faith and Fashion in Turkey," in *Languages of Dress in the Middle East*, edited by Nancy Lindsfarne-Tapper and Bruce Ingham (Richmond, Surrey: Curzon, in association with the Center of Near and Middle Eastern Studies, SOAS, 1997), p. 152.

⁴ Zafer Toprak, "Tesettürden Telebbüse ya da Çarşaf veya Elbise – 'Milli Moda' ve Çarşaf," *Tombak*, no.19 (April 1998), p. 53.

fashions of the time.⁵ With the advent of the new consumption goods offered by the newly industrialized European countries, women of Sultan Selim III's era started wearing *feraces*, the traditional outerwear of Ottoman Muslim women, in various colors, although it was prohibited by the Sultan. The conventional *ferace* was made from broadcloth for winter and from silk for summer, with a lining of white satin. Muslim women wore yellow shoes of morocco leather and covered their faces with a *yaşmak* (the traditional Turkish veil), which became very thin in the course of time and served mainly as a decoration.⁶ Greek tailors called *modistras*, who served the elite or middle class families in Istanbul, started to bring the latest Paris fashions to the Muslim women of the time.⁷

In the second half of the nineteenth century, these tailors worked as the mediators of the European fashions and women's fashion in the Ottoman Empire, closely following the latest trends with a few modifications. In addition to them were also big firms of foreign tailors with their own etiquettes serving the rich and aristocratic families.⁸ As has been argued by Toprak, the transition from the Empire to Art Nouveau style influenced the transition of Ottoman women's outwear from *ferace* to the *çarşaf* in 1892.⁹ Just like the previous opposition to the *feraces* in colors other

⁵ Charlotte Jirousek, "The Transition to Mass Fashion System Dress in the Later Ottoman Empire," *Consumption in the Ottoman Empire*, edited by Donald Quataert (Albany: State University of New York Press, 2000), p. 227.

⁶ Balıkhane Nazırı Ali Rıza, *Bir Zamanlar İstanbul eski âdetler, eğlenceler, sosyal hayat, esnaf kuruluşları* (İstanbul: Tercüman, n. d.), p. 197.

⁷ Toprak, *Tombak*, pp. 53-55.

⁸ See Hülya Tezcan, 19. yy sonuna ait bir terzi defteri= A Late 19th century tailor's order-book (İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi, 1992).

⁹ For a more detailed explanation of the outdoor clothing of Ottoman women: *ferace* (overmantle), *yaşmak* (veil) and *peçe* (black veil), see *Woman in Anatolia: 9000 Years of the Anatolian Woman: 29 November 1993-28 February 1994, İstanbul Topkapı Sarayı Museum*, exhibition coordinator and catalogue editor: Günsel Renda (İstanbul: Turkish Republic Ministry of Culture, General Directorate of

than black, this new fashion met with great resistance among the conservative segments in society. For two years, Istanbul police, with scissors in their hands, cut the skirts and the cloaks of women in *çarşafs*. Nevertheless, women continued wearing their *çarşafs* with black veils until 1908.¹⁰

The liberal social environment created with the Second Constitutional period encouraged certain women to take much more radical actions concerning their clothing. They started to wear *çarşafs* resembling European fur coats. Their veils became more transparent and some of them began to hide their faces with their umbrellas instead of using veils. The skirts of the *çarşafs* became tighter along with the latest trends in 1909. Turkish women became more visible after the beginning of the First World War. Starting with 1914, the *çarşaf* was reduced to a cloak worn over the coat and to a veil. Under the cloakes chic women wore coats in the latest styles and fashionable dresses that they could display indoors.¹¹ Gradually these small cloaks entered into the collars of the coats and later on they disappeared. A smaller piece of cloth replaced the head part of the cloak, the veil was thrown at the back of the head, and finally the nape was uncovered.¹²

This fast transformation of women's clothing was a result of various factors. First of all, in Istanbul war had obliged women to work in occupations left by men who had died during the military service or who were still at the front. Those women who had become the breadwinners of their families dressed in accordance to the new conditions that obliged them to be practical in their clothing and that made their bodies much more visible on the streets. Second, the disorder of the occupation years had

Monuments and Museums, 1993), p. 256. See also Reşad Ekrem Koçu, *Türk giyim, kuşam ve süsleme sözlüğü* (Ankara: Sümerbank Yayınları, 1967).

¹⁰ Toprak, *Tombak*, pp. 56-58.

¹¹ Nureddin Sevin, *On üç asırlık Türk kıyâfet târihine bir bakış* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990), p. 144.

¹² Toprak, *Tombak*, p. 62.

further loosened the previous oppression mechanisms, which restricted particularly Muslim women's fashion. The shift of the political center to Ankara, and the weakening of the state's control mechanisms contributed to this development. Women showed themselves in the latest European fashions with only some reservations as a result of the rules of Muslim modesty. This situation motivated much criticisms and fashion became one of the most fervently debated issues concerning women of the time.

Starting with the Tanzimat period, criticisms of Muslim women adopting European fashions mainly reflected a patriotic spirit filled with derogation and fear. In articles on the consumption patterns of the Hamidian era, Elizabeth B. Frierson emphasizes the importance of the cheap press, which between 1875 and 1908 reached the newly literate public that had been created due to the reforms in education. The development of the press had been accelerated especially with the efforts of Abdülhamid II.¹³ Women's magazines served as "a forum for discussion" among the new professional and skilled working women of the Hamidian period.¹⁴ According to Frierson, these women had formed the consumer basis for the new European fashions, but still in line with Islamic modesty.¹⁵ The demand for foreign clothes had created a tension in two dimensions: the traditionalists were alarmed with the decline in the standards of modesty of women's clothing, and the *ferace* manufacturers feared their loss of profit as the new fashion *çarşaf* took less fabric and time to sew.¹⁶

¹³ Elizabeth B. Frierson, "Mirrors Out, Mirrors In: Domestication and Rejection of the Foreign in Late-Ottoman Women's Magazines (1875-1908)," in *Women, Patronage, and Self-Representation in Islamic Societies*, edited by D. Fairchild Ruggles (Albany: State University of New York Press, 2001), p. 180.

¹⁴ Elizabeth B. Frierson, "Cheap and Easy: the Creation of Consumer Culture in Late Ottoman Society," in *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire, 1550-1922: An Introduction*, edited by Donald Quataert (Albany: State University of New York Press, 2000), p. 247.

¹⁵ Elizabeth B. Frierson, "Gender, Consumption and Patriotism: The Emergence of an Ottoman Public Sphere," in *Public Islam and the Common Good*, edited by Armando Salvatore and Dale F. Eickelman (Leiden, Netherlands: Koninklijke Brill, 2004), pp. 109-110.

¹⁶ *Ibid.*, pp. 110-111.

Fig. 1. An Ottoman lady in *ferace* and *yaşmak*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

This fear due to the rising consumption of European fashion items appeared also in the cartoons of the Second Constitution Period. As stated by Palmira Brummet in her study on the Ottoman Revolutionary press between 1908 and 1911, the sexual honor and the honor of the nation were intertwined in the cartoon spaces. According to Brummet, fashion in these cartoons represented symbolically the European seduction of the empire and Ottoman resistance to that seduction.¹⁷ Therefore, fashion had a very important symbolic role in the discussions concerning women of the time, not only for cultural reasons, but also for religious, economic, and nationalist ones.

Women's clothing and their visual features were a matter of different kinds of debate due to their symbolical meaning. As it has been discussed by Beth Baron, in the nationalist iconography, women were used in the visual representations of the Egyptian nation from the 1870s through the 1930s.¹⁸ The unveiling of women became "a metaphor for independence" in the 1910s and 1920s in Egypt.¹⁹ The unveiling of women in Syria, however, was a way to "protest their denial of the voting right" and other obstacles they had in their participation in public life, while it would become "a key to social revolution" in the Turkish Republic in the 1920s.²⁰ In this thesis, in addition to this symbolical meaning, woman's fashions had in moral, economic and national concerns, the discussions on women's clothing were thought of as a "forum" that might illuminate the limits of power that women possessed before the Republican period.

¹⁷ Palmira Brummett, *Image and Imperialism in the Ottoman Revolutionary Press, 1908-1911* (Albany: State University of New York Press, 2000), p. 232.

¹⁸ Beth Baron, "Nationalist Iconography," in *Rethinking Nationalism in the Arab Middle East*, edited by James Jankowski and Israel Gershoni (New York, N. Y.: Columbia University Press, 1997), p. 105.

¹⁹ *Ibid.*, p. 106.

²⁰ Elizabeth Thompson, *Colonial Citizens: Republican Rights, Paternal Privilege, and Gender in French Syria and Lebanon* (New York: Columbia University Press, 2000), p. 129.

In the second half of the nineteenth century, the changing demands of Ottoman women, which were expressed in the newly emerged popular magazines, concentrated on diverse issues. As stated by Zehra Toska, starting with the Tanzimat period, women's magazines had gradually discussed the right of equal education, the struggle of women to have professions, the establishment of women's associations and clubs, and even the foundation of the *Women's People Party* (Kadınlar Halk Fırkası).²¹ After World War One and the Turkish Independence War that followed, Turkish women asked more vehemently for equal rights on these matters. The image of Anatolian women, who had played an important part in the Independence War, was especially emphasized by those who wanted to legitimize women's emancipation.

Following the end of the National Struggle, in April 1923, in order to attain their political rights, certain intellectual women of the time established the Women's People Party under the chairmanship of Nezihe Muhittin. Nevertheless, this attempt came to grief as the Turkish government refused to accept the Party and to legalize it.²² As argued by Yaprak Zihnioğlu, the government had taken this decision to keep the extent of the feminist movement under their control and to monopolize it as women were "the symbols of their modernization program."²³ Consequently, the Turkish women's emancipation movement remained in the hands of the state and the undertakings of feminist women of the time, like Nezihe Muhittin, were ignored in the narratives of the Republican historians.²⁴

²¹ Zehra Toska, "Haremden Kadın Partisine Giden Yolda Kadın Dergileri, Gündemleri ve Öncü Kadınlar," *DeFTER*, (Bahar 1994), p. 118.

²² Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız inkılap: Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları), p. 147.

²³ *Ibid.*, p. 149.

²⁴ *Ibid.*, p. 259.

This kind of state-promoted feminism was unique to countries like Turkey and Russia after World War One.²⁵ The fight for women's emancipation had a more difficult history in other countries in the world. For instance, French women who had been also active in the World War One were unable to attain those rights immediately after the war.²⁶ As argued by Deniz Kandiyoti, the role of the state in the earlier emancipation of Turkish women had determined the nature of the feminist movement in Turkey ideologically and politically until the 1980s. After the acceptance of the Turkish Civil Code in 1926, polygamy was made unlawful, and the rights of divorce and custody of the children were equally given to husband and wife. Following their entry in the local elections of 1930, women were allowed to the national elections in 1934.²⁷

As stated by Kandiyoti, Şirin Tekeli, one of the most important Turkish feminist thinkers after the 1980s, interprets this directed entry of women into political life, referring to the international developments of the period between the two World Wars. According to Tekeli, Turkish women were equipped with the democratic rights "by the government" as a consequence of the aim of establishing Turkey's position in the modern world. Throughout the 1930s, in contrast to the "Kinder-Küche-Kirche" ideology of the fascist states like Hitler's Germany and Mussolini's Italy, Turkey would be presented as a country in which women could be elected to the parliament, and accordingly, as a country "symbolically claiming its rightful place among other Western democratic nations."²⁸

²⁵ Hülya Balcı, *Women and the republic: before and after (1918-1928)*, unpublished Master Thesis, Boğaziçi University, 1998, pp. 9-12.

²⁶ Zafer Toprak, "Sabiha (Zekerya) Sertel ve Türk Feminizmi," *Toplumsal Tarih*, no. 51(March 1998), p. 10.

²⁷ Deniz A. Kandiyoti, "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case," *Feminist Studies*, Vol. 13, No. 2 (Summer 1987), p. 320.

²⁸ *Ibid.*, p. 321.

After the 1980s, the studies of the academics within and outside the boundaries of Turkey revealed the importance of women activists in the Ottoman Empire on account of their translations from periodicals written in the Ottoman script. For instance, a book by Serpil Çakır called the *Ottoman Women's Movement* (Osmanlı Kadın Hareketi) elaborates the Turkish women's emancipation movement, starting mainly with the Second Constitution Period (1908), scrutinizing the women's magazine *World of Women* (Kadınlar Dünyası). This periodical, which was published between 1913 and 1921, was the longest published women's magazine before the Republican period and represented a success story among many others which released only a few issues. According to Çakır, the Ottoman Women's Movement was parallel to those in the other countries of the time. Owing to her translations from Ottoman Turkish it could be possible break the boundaries of the official history, which disregards the attempts of women before the foundation of the Republic.²⁹

In addition to Sepil Çakır, the present thesis was inspired by the studies of scholars like Yaprak Zihnioğlu, Zafer Toprak and Yavuz Selim Karakışla, who, in order to challenge the official Turkish historiography, have based their writings on the original texts rather than secondary sources. Therefore, in this thesis articles, cartoons, and advertisements published in the popular women's magazines of the time as well as other magazines published from 1918 to 1923 were used as the primary sources. Two periodicals, *Firuze* (1924) and the 1924 issues of *Resimli Ay* (1924-1928), were used exceptionally to emphasize the continuity and changes after the foundation of the Republic. The other periodicals were *Bilgi Yurdu Işığı* (1917-1918), *Ev Hocası* (1923), *Genç Kadın* (1918), *Genç Kadın* (1919), *Hanım* (1921), *Hanımlar Âlemi* (1914-1918), *İnci* and its successor *Yeni İnci* (1919-1921), *Kadınlar Dünyası* (1913-1921), *Süs* (1923-

²⁹ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi* (İstanbul: Metis Yayınları, 1994), pp. 7-8.

1924), and *Türk Kadını* (1918-1919). Four of them, *Türk Kadını*, *İnci*, *Süs*, and *Resimli Ay* served as the main sources for the articles used in this thesis.

The selection of the periodicals was made referring to the bibliographies on the subject and the works of various authors written on the periodicals before 1923. The bibliography of the women's magazines between 1869 and 1927, prepared by Zehra Toska, Serpil Çakır, Tülay Gençtürk, Sevim Yılmaz, Selmin Kurç, Gökçen Art, and Aynur Demirbilek in 1992, served as the main source to reach the periodicals stated above.³⁰ In order to reach these magazines, the sources of the Women's Library and Information Center Foundation in Fener, the Beyazıt State Library in Beyazıt, Municipal Library in Taksim, İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi (İSAM) in Bağlarbaşı, and the Abdullah Kuran Library of the Boğaziçi University were used.

The articles taken from the periodical *Türk Kadını* (Turkish Woman) were used mainly to understand the concerns of women on fashion and on their changing identities immediately after World War One. Articles of the contemporary authors like Ahmet Edip, Mehmet Arif, Nezihe Rikkat, and Şükûfe Nihal served to illuminate the ideas on the fashion and women of this period. In general, the ideal Turkish women imagined by the authors of this periodical were active, but at the same time modest in dress.

Another periodical, *İnci* (Pearl), reflected the patriotic sentiments during the War of Independence as well as latest fashions followed by Istanbul women in the first years of the occupation. Published by Sedat Simavi, this magazine had many subjects other than fashion like literature, and included various interviews and letters sent by the readers. *İnci* sheltered important writers of the time such as Fazıl Ahmet, Suphi Ferit with their poems, Yusuf Ziya, F. Nimet with their articles, and Reşat Nuri with his

³⁰ Zehra Toska, Serpil Çakır, Tülay Gençtürk, Sevim Yılmaz, Selmin Kurç, Gökçen Art, and Aynur Demirbilek, *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası*, prepared by Women's Library Bibliography Preparation Committee (Istanbul: Metis Yayınları, 1992), pp. ix-x.

dramas.³¹ The periodical also had the significance of being a transition period magazine and was very different from its antecedents with its Western outlook from the selection of its paper to the usage of photographs.

As stated by İlyasoğlu and İnel, *İnci* represented the end of the aristocratic women of the Ottoman society and the formation of the woman who had to do housework, bring up children without the assistance of domestic servants or even work outside home to contribute to the economy of the household. In this manner, the magazine was an initiator of its followers supporting “the new bourgeois values.”³² One of the most important visual aspects of the magazine was the use of images of women dressed and ornamented in European fashions on the cover page of all its issues. Unfortunately, most of the articles selected from this periodical were not signed by their authors.

In the same way, the two main periodicals used from the years 1923 and 1924, *Süs* and *Resimli Ay*, do not give the names of the authors in most of the texts used in this thesis. *Süs* (Adornment), which brought out its first issue on 16 June 1923, was published weekly under the direction of Hüseyin Remzi, Mehmed Rauf and Selami İzzet until 26 July 1924. The photographs of prominent persons and the women writers of the periodical were given in certain issues.³³ According to Yıldız Akpolat-Davut, this periodical just like *İnci* of the previous years had mainly the aim of entertaining its readers with beautiful pictures and drawings that decorated its pages. Therefore, articles and illustrations on women’s fashions, their body care, make-up and hair as well as

³¹ Ergun Hiçyılmaz, and Burçak Evren, “Magazin Dergiciliği,” in *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)* (Istanbul: Gelişim Yayınları, 1984), p. 152.

³² Aynur İlyasoğlu, and Deniz İnel, “Kadın Dergilerinin Evrimi,” in *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)* (Istanbul: Gelişim Yayınları, 1984), p. 171.

³³ Yıldız Akpolat – Davut, “Cumhuriyetin İlk Yılında Bir Kadın-Magazin Dergisi: Süs,” *Tarih ve Toplum*, no. 152 (August 1996), p. 34.

thedeclaration of the houses were predominant among the literary works and poems that were published in the periodical.³⁴ In this thesis the articles and speeches of authors like Halide Nusret, Hülya Vecdi, Hüseyin Fehmi, Nezihe Muhittin, Selâmi İzzet, Süleyman Bahri and Şükûfe Nihal are referred to elaborate the developments at the end of the Armistice period.

Correspondingly, the articles of the 1924 issues of *Resimli Ay* (Illustrated Month) are used in order to gain a different picture of how fashion was elaborated by the intellectuals in this period and to understand the continuities and changes in the way that women and fashion were perceived. As stated by Mehmet Fatih Uslu, *Resimli Ay*, which was published by Zekeriya and Sabiha Sertel after their return from the USA, had the aim of reaching to the quality of the popular magazines that were sold in the USA.³⁵ In the periodical were articles favoring the development of a national fashion as was the case for *İnci*. Contrary to many of the articles that were published in *Süs* on the latest Paris fashions, *Resimli Ay* propagated against the excessive use of European fashions by Turkish women. The authors whose articles were used in this thesis knowing their names which were given in the periodical were Ahmet Vaid, M. Vehbi, and Selim Sırrı.

Memoirs about the war and the Armistice years were largely eliminated except for those of Demetra Vaka, *The Unveiled Ladies of Stamboul* (1923) and Ahmet Emin Yalman, *Turkey in the World War* (1930). Similarly, the literary works that were referred in this thesis were limited the story book of Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Namus ile Açlık Meselesi* (1933); and the novels of Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve*

³⁴ Ibid., pp. 34-35.

³⁵ Mehmet Fatih Uslu, *Resimli Ay Magazine (1929-1931): The Emergence of an Oppositional Focus Between Socialism and Avant-Gardism*, unpublished Master Thesis, Boğaziçi University (2004), p. 27.

Gomore (1928); Refik Halit Karay, *İstanbul'un Bir Yüzü* (1918); and Peyami Safa, *Sözde Kızlar* (1923).

This thesis has three chapters. The political instability in Istanbul of the Armistice period due to the change of the center from the Ottoman capital to Ankara, the emergence of war profiteers called “331, 332, 333 riches” among the people,³⁶ the Russian refugees that came in thousands and introduced new forms of entertainment to the inhabitants of Istanbul, and most importantly the occupation forces that had brought their cultural norms and life-styles to the city were the most important reasons for the change in Istanbul from 1918 to 1923. In the first chapter of this thesis these developments are examined to understand the motives that forced women to change their appearance.

The second chapter deliberates on the formation of a new Turkish Muslim woman due to the changes that were experienced in the city. The war forced Istanbul women to enter working life, as their men had died or were still serving on the front. The importance given to the education of girls, the transformation of the private life, the end of segregation between men and women in the salon entertainments and the change in the perception of beautiful women were the most evident changes that marked the Armistice period. Accordingly, this chapter examines how these changes found their repercussions in women’s fashions.

The third chapter puts forward the discussions on the appearance of women and women’s fashions. The moral, economic, and national dimensions of fashion enter into the discussions of various authors of the time. Their articles serve as a basis to understand the importance of fashion in the daily life in this transition period between the Ottoman Empire and the foundation of the Turkish Republic. But most importantly,

³⁶ Zafer Toprak, *İttihad-Terakki ve Cihan harbi: savaş ekonomisi ve Türkiye’de devletçilik, 1914-1918* (İstanbul: Homer, 2003), p. 202.

this final chapter aims to recognize the limits of power women had in their hands and how women made use of this power by using all the means of fashion.

Dame turque en costume de rue, Constantinople.

Fig. 2. An Ottoman lady in *ferace* and *yaşmak*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

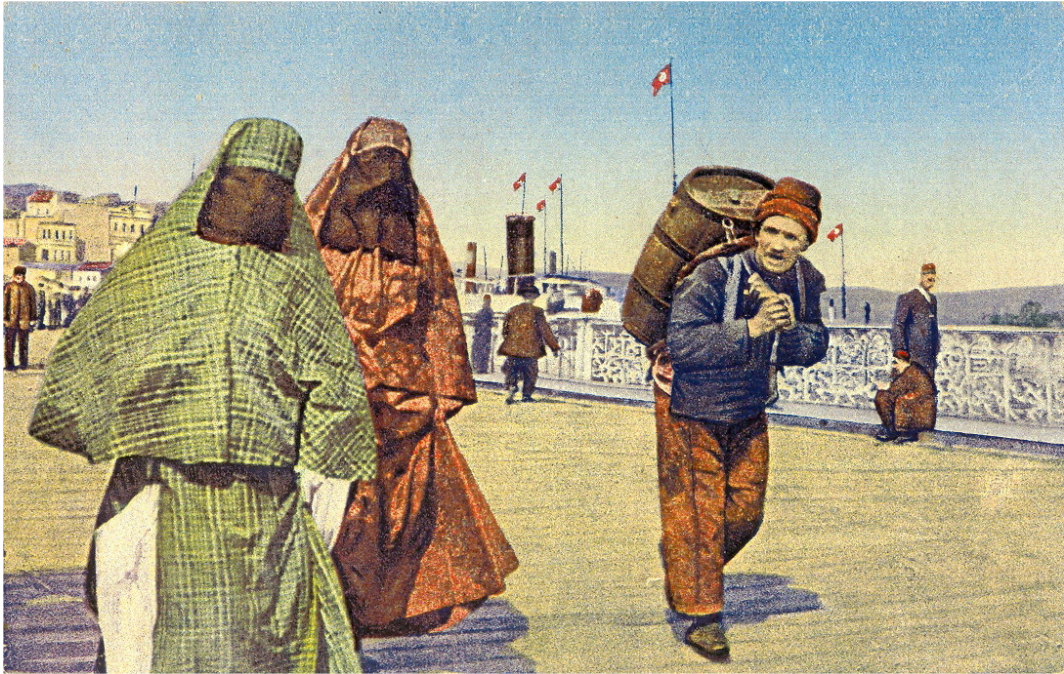

Fig. 3. Turkish women in traditional *çarşaf* and *peçe*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

Fig. 4. Turkish women in fashionable *çarşaf*, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

CHAPTER II

ISTANBUL OF THE ARMISTICE PERIOD

Change of the Center and Political Instability in Istanbul

Throughout the Armistice period, social life in Istanbul was determined extensively by the changes that the war and the occupation had brought. The occupation was the driving force that shaped the regulation of everyday life. The city was in chaos, the occupation forces were in charge and the power of the sultan was curtailed by their activities. The newcomers disrupted the traditional way of life in the capital city. The inhabitants of Istanbul between 1918 and 1923 had to learn new social and cultural models, willingly or not.

Istanbul in the occupation years lost the control mechanisms of the previous era. This can be discussed on two levels. First of all, the political liberty of the Sultan was restricted by the Allied powers. There were even discussions on whether to send the Sultan into exile or not. However, Vahdettin remained in the capital according to the decisions of the Supreme Council. According to Bilge Criss, the threat of Bolshevism due to the rapprochement between the Bolsheviks and the Kemalists in 1920 was an important factor in this decision, as the British politicians realized that Turkey was the first country in which the Bolsheviks could be effective. Therefore, they used the image of the Sultan in the capital as an opportunity to gain the support of the moderate Turks and to divide the National Resistance.³⁷ All through the Independence War the Ottoman Sultan took actions against the National Resistance by forming armies, issuing religious

³⁷ Nur Bilge Criss, *Istanbul under Allied Occupation 1918-1923* (Leiden; Boston; Köln: Brill, 1999), pp. 7-8.

orders and using the underground organizations aligned with the British policies. Nevertheless, the success of the Ankara government in the Independence War would give much more legitimacy to the nationalists in Anatolia, rather than the Sultan held captive in his palace.

Second, the political power of the CUP decreased to a great extent after the ratification of the Mudros Armistice on October 30, 1918. On November 4, 1918 Sultan Vahdettin dissolved the Parliament in which the deputies of the CUP had been in the majority. The movement against the CUP continued with the arrest of sixty-nine of the party members, including Ziya Gökalp. The properties of the party were confiscated and animosity towards the CUP was indoctrinated in the mosques.³⁸ As the new center of power was then in Anatolia, after the weakening of the old political authorities the social and economic life in Istanbul was left in chaos.

The social disorder in Istanbul was aggravated after the occupation of the city by the Allied forces. According to Criss, this occupation took place in two stages: the *de facto* occupation of the city, which started on 13 November 1918 when the navy of the Allied states, comprised of fifty-five battleships, anchored in front of Haydarpaşa; and second, the *de jure* occupation of Istanbul, on 16 March 1920. Therefore, the Armistice period was marked by the political influence of the Allied powers in the Ottoman capital. Throughout 1919, the representatives of the Allied powers ruled Istanbul and as a consequence of the lack of the previous authorities, terror spread through the streets. This was mainly because of the activities of Turkish and Greek gangs, who had gained new power in these extraordinary conditions. In addition to this, the campaigns against the CUP and its supporters threatened the lives of the inhabitants of the city.³⁹

³⁸ Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1st ed., volume six (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1993), pp. 19-20.

³⁹ *Ibid.*, p. 19.

The national resistance that was organized effectively by the Turks was not expected by the Allied states in these miserable conditions of the Ottoman Empire. As argued by Criss, in the beginning, most of the occupation forces had underestimated the strength of the Turks and thought them ignorant, and fatalist since associated with the Islamic religion. During their occupation, however, they found resistance in Anatolia, which led to a National Movement under the leadership of Mustafa Kemal, the renowned Turkish commander of the battle in Gallipoli in 1915. The resistance movement in Anatolia was organized and directed by him and his colleagues, who were also reputable commanders of the Ottoman army, like Rauf (Orbay), Refet (Bele), Ali Fethi (Okyar), Ali Fuat (Cebesoy), and Kâzım (Karabekir).⁴⁰ Nevertheless, the Independence War that was won under their commander needed a good organization of the Turkish people both in Anatolia and Istanbul.

The national resistance, which began with the arrival of Mustafa Kemal in Samsun in 19 May 1919, found an organ of representation with the foundation of the *Heyet-i Temsiliye* (Representative Committee) at the Sivas Congress of the *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti* (Society for the Defense of the National Rights of Anatolia and Thrace) that took place from September 4 to 11 in 1919. The Representative Committee, in order to legitimize its existence, had sought for cooperation with the Istanbul government in the *Amasya Konuşmaları* (Amasya Conversations) that led to the general election of 1919. The day after the new *Osmanlı Mebusan Meclisi* (Ottoman Parliament) was elected and came together, on January 13, 1920, 150,000 people in Istanbul participated in a great demonstration that supported the Nationalist Movement and the end of the occupation of the city in the Sultanahmet

⁴⁰ Criss, *Occupation*, p. 3.

Square.⁴¹ Most of the members of the new parliament were representatives of the *Kuva-yı Milliye*, the group that supported the Independence War. As a result of their efforts on January 28, 1920 the law of *Ahd-ı Milli* (National Oath), which determined the goals of the National Movement and which would later on be known as *Misak-ı Milli* (National Pact), was passed by this assembly. Therefore, the actions of the nationalists in Anatolia were legitimized in the last Ottoman government that was founded in Istanbul.

These unexpected developments led to the decision of the occupation of Istanbul at the London Conference, on March 4, 1920. Consequently, the second phase in the occupation, the *de jure* occupation of Istanbul, took place on March 16, 1920.⁴² The Ottoman Parliament was raided by the British troops and they requested the submission of the members of the Representative Committee.⁴³ The parliament meetings were postponed on March 18 and subsequently, on April 11, the Sultan dissolved the Parliament with a decree. This was followed by the arrest and exile of 150 prominent political personalities, including fourteen leading members of the parliament to Malta.⁴⁴

After the ratification of the National Pact, the dissolution of the Ottoman parliament did not bring to an end the Nationalist Movement. Quite the opposite: the resistance gained new strength, as the Nationalists founded their own government, the *Büyük Millet Meclisi* (Great National Assembly) in Ankara, on April 23, 1920. Mustafa Kemal, immediately after the occupation, invited the parliamentarians to attend the new “national assembly” in Ankara and ninety-two of them arrived to form the new

⁴¹ Toprak, *İstanbul Ansiklopedisi*, p. 20.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Erik J. Zürcher, *Turkey: A Modern History* (London; New York: I.B. Tauris Publishers, 2003), p. 158.

parliament together with 232 new deputies elected by the local branches of the Defence of Rights movement.⁴⁵

Throughout the Independence War, women in Anatolia and certain women in Istanbul had an effective role in the National Struggle. The support for the Nationalist Movement came mainly from the Turkish military, certain guilds, the Ottoman Red Crescent Society, and some Turkish institutions, including a number of women's associations.⁴⁶ Of the seventeen women's associations founded between 1908 and 1918, three, which were created as the organs of the CUP, played an important role in the National Resistance. These were *İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi* (Women's Branch of the CUP), *Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti* (Ottoman Ladies' Association for the Elevation of the Country), and *Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti* (Ottoman Women's Progressive Association).⁴⁷

Istanbul of the Armistice period witnessed the significant activities of women and students supporting the Independence War. Women in Istanbul who had sent their men to the fronts appeared at demonstrations like the meeting to commemorate the war martyrs at the Fatih Mausoleum in 1919. One of the most magnificent demonstrations against the occupation was organized in Fatih by Halide Edip (Adivar), an important female figure of the Nationalist Movement. Other than militant Turkish women, university students also walked out on strike in favor of the liberation of the capital and Anatolia. As a result of their actions, in the well-known Darülfunun Strike of the time,

⁴⁵ Zürcher, *Turkey*, p. 158.

⁴⁶ Criss, *Occupation*, p. 5.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 5.

students were able to have Ali Kemal and other professors who were reputed as being against the National Struggle expelled from the university.⁴⁸

Other than this public struggle on the streets, throughout the occupation, a range of intelligence agencies working for the National Resistance was effective in Istanbul, like the *Karakol Cemiyeti* (Black Arm/Police), *Teşkilât-ı Mahsusa* (Special Organization), and *Müdafaa-ı Milliye (M.M.) Teşkilatı* (The National Defense Group). Several respected women of this period worked for underground organizations as secret agents or spokeswomen at demonstrations against the occupation of Istanbul. The examples of Nakiye Hanım, who was one of the orators at the demonstration against the potential internationalization of Istanbul; Saime Hanım, who was arrested for her protest speech at the Kadıköy demonstration on May 22, 1919; and women from the Sultan's palace like Naime Sultan, the daughter of Abdülhamid II; and Fehime Sultan, the daughter of Sultan Murad V, who were constitutionalist and patriotic supporters of the national resistance, can be given as examples of women who actively participated in the struggle against the occupation.⁴⁹

The tension in Istanbul was aggravated by not only these political activities, but also by the groups that wanted to take advantage of the occupation of the city and the weakness of the political authorities. According to Mehmet Temel, all through the occupation years, the inhabitants of the capital endured dangerous conditions. In addition to various activities of political origin, Greek and Turkish gangs sprang up in Istanbul, contributing to the chaos in the city. The goals of most of these groups were theft, robbery, extortion or pillage. However, certain gangs were formed for political reasons. These were the Greek gangs that wanted to make Istanbul a Greek land in line with the

⁴⁸ Toprak, *İstanbul Ansiklopedisi*, p. 20.

⁴⁹ *Ibid.*, pp. 118-121.

Fig. 5. Turkish women protesting the occupation of Izmir in a demonstration in Sultanahmet in May 1919, page 149 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

Megalo Idea, and the Turkish gangs working against them. Others were the gangs formed by Greeks or Turks to denigrate the reputation of the *Kuvâ-yı Milliye*. These gangs showed their crimes as those of the nationalist groups and they received the support of the Ottoman government and Britain to continue their activities. Members of this group were frequently made up of deserters from the Turkish army in Anatolia who were ready to plunder and to steal whatever they could find in Istanbul.⁵⁰ Whatever the reason for their formation, these gangs made life much more difficult by taking advantage of the lack of authority in the city.

As stated by Temel, this public disorder continued until the end of the Independence War and the entry of the Turkish troops after the desertion of Istanbul by the Allied forces.⁵¹ This would happen only after the success of the War of Independence, which would annul the Treaty of Sèvres, signed by the Ottoman grand vizier Damad Ferid, on August 10, 1920. The victories of the Nationalist forces over the Greek army and the recognition of the Nationalist government by the Russians on March 16, 1921, and French on October 20, 1921 would alter the British policies in Anatolia. Accordingly, the Allied states mediated between the Greeks and the Turks and the Mudanya Armistice was signed on October 11, 1922.⁵² The Nationalist government would abolish the Sultanate on November 1, 1922, strengthening its political power by ending the duality of the political centers in the new Turkish state. Finally, the terms of peace between the Allies and the Great National Assembly were signed at the Lausanne Conference, at which most of the goals of the National Pact were attained and Turkey emerged as a completely sovereign state with the ratification of the Lausanne Peace

⁵⁰ Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1998), pp. 185-186.

⁵¹ Ibid., p. 186.

⁵² Criss, *Occupation*, p. 18.

Treaty on July 24, 1923.⁵³ Aligned with the terms of the Treaty, the occupation of Istanbul ended after the evacuation of the Allies on October 2, 1923, and the entry of the Nationalist troops in the city on October 6, 1923.⁵⁴ This would end on a large scale the social and political instability in Istanbul and make clear the change of the political center of the new Turkish Republic after the Independence War.

War Profiteers as Consumers of the Latest Fashions

In the course of the occupation years Istanbul experienced wealth and poverty all at once. According to Toprak, this was mainly regarded as moral corruption in the city by intellectuals like Yusuf Akçura, who declared that just like in every time and place “Turkish capitalism at its initial phases did not have any interest other than profit and pleasure.”⁵⁵ Ahmet Emin Yalman also explained the moral degeneration of the Armistice period with the fact that during the reign of Abduhamid II most of the “morally strong and fit” had been eliminated by the sultan and that only the “intriguers, spies and thieves” had remained.⁵⁶ The speculative interferences due to the war inflation distorted the traditional income distribution patterns. The war profiteers of the time as well as the occupation forces in the city indulged in the new entertainments. The consumption of alcohol and drugs, gambling and prostitution served predominantly this

⁵³ Zürcher, *Turkey*, p. 169.

⁵⁴ Criss, *Occupation*, p. 19.

⁵⁵ Zafer Toprak, *Milli iktisat, milli burjuvazi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995), p. 153.

⁵⁶ Ahmet Emin Yalman, *Turkey in the World War* (New Haven, Yale University Press; London: H. Milford, Oxford University Press, for the Carnegie Endowment for International Peace: Division of Economics and History, 1930), p. 239.

segment of society.⁵⁷ According to François Georgeon, many of these speculators were among the members of the Committee for Union and Progress who were prominent in their districts, among certain bureaucrats, and for the most part, among the small merchants. The source of their wealth was mainly the black market and the hoarding of basic commodities, the embezzlement of public funds, and speculation, which had become profitable in the World War One period. Starting from 1915, Istanbul was more or less under the blockade of the Allied forces and the replenishment of the provisions in such difficult conditions contributed to the wealth of these exploiters.⁵⁸ It was possible to find affluent Tanzimat men even in the Istanbul of the 19th century; however, unlike these, the war profiteers were ostentatious and they spent their wealth on new automobiles, European style furniture, women, alcohol, and gambling. Consequently, they were the originators of an exaggerated class division, economic inequality and ultimately, a wilder capitalist system in Turkish society.⁵⁹

The daughters, wives and mistresses of these upstarts were ready to spend on the latest fashion items great amounts of money while many other women in the city lived in miserable conditions. These fashionable women were envied and at the same time criticized by those who did not have the same means. Throughout the Armistice period, the richness of the war profiteers was wasted to a great extent on Paris fashions and the trends that were set mainly by White Russian refugees.

In his novel *İstanbul'un Bir Yüzü*, written in 1918, Refik Halit Karay gives descriptions of rumours on the expensive clothing of a war profiteer's wife. Şâyan, who had been a very poor girl before the war, was surrounded by all kinds of jewelry. His

⁵⁷ Zafer Toprak, "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevî Hastalıklar 1914-1933," *Tarih ve Toplum*, no. 38 (March 1987), p. 31.

⁵⁸ François Georgeon, "Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında," in *İstanbul 1914-1923*, Stefanos Yerasimos, ed. (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), pp. 81-82.

⁵⁹ *Ibid.*, pp. 83-84.

husband had brought these precious stones, calling them “real money” in the war inflation, which had raised the cost of living many times. Şâyan had forgotten her days of privation in a very short time and had new problems like “deciding which jewelry to put on.”⁶⁰ Her shoulders were covered with rarely found blue fox furs and she was envied by her well-off neighbors.⁶¹

The criticisms also found a place in the popular magazines. Women’s high expenditures on fashion were ridiculed in an article written by M. Vehbi in *Resimli Ay* with the title “Women Are the Most Costly Members of the Family” (*Kadın Ailenin En Pahalı Uzvudur*). The article as well as making fun of the rich or middle class women who thoughtlessly spent money on cosmetics and clothes also gave the knowledge of the social disintegration after the war due to the poverty that the habitants of Istanbul had to endure.

According to M. Vehbi, young women who still had expectations from life spent more money than their husbands or children. As a result, “fathers and husbands” who earned money as the main responsible of the family struggled to pay these women’s debts.⁶² M. Vehbi emphasized in his article that he excluded the families in Anatolia and mainly wrote on Istanbul families. These families also were not considered homogeneous and they were separated not by using the districts they lived like Şişli, Kadıköy, Beyazıt or Edirnekapı in which it was possible to meet different cultural

⁶⁰ “Şâyan şimdi elmaslar, inciler içinde yüzüyormuş, kocası “Asıl sağlam para bunlar...” diyerek eline geçen elması eve taşıyor, içi kasalı aynalı dolaba kutu kutu istif ediyormuş (...) Bir düğüne veya davete gideceği vakit hangisini taksam diye düşünme düşünme kasanın önünde, mücevherler eteğinde akşamları ettiği, sinirlendiği, âdeta bayıldığı da çokmuş.” Refik Halit Karay, *İstanbulun bir yüzü* (İstanbul: Semih Lûtfi Kitabevi, 1939), p. 17.

⁶¹ “Mavi tilkiden bir omuz kürkü varmış, üç bin şu kadar liraya alınmış...” Ibid., p. 18.

⁶² “Kadın mı, çocuklar mı, erkekler mi bir aile bütçesinde daha ağır basar? Bunu biraz tetkik ettik, biraz karıştırmak istedik. Netice bize gösterdi ki kadın hâlâ çok ince ve latif, çok hisli ve heyecanlı genç kadın burada birinci dereceyi kazanmıştır. Bu vesileyle babalar ve kocalar hayat yükünün ağırlığını omuzlarında mı, çanta ve keselerinde mi taşıdıklarını bir daha hatırlayacaklar ve kendilerinin bu müsabakada da sonuncu kaldıklarını acı veya tatlı hissedeceklerdir.” M. Vehbi, “Kadın Ailenin En Pahalı Uzvudur,” *Resimli Ay*, no. 5 (June 1924), p. 8.

norms, but by the economic means of the families living in the city. This division would lead to rich and splendid families, families of moderate means and poor and suffering families.⁶³

This social discrepancy of the Istanbul families made the article of M. Vehbi more interesting as it would serve him to explain the change that Turkish society went through after the war and Armistice years. According to M. Vehbi, it was not easy to find rich families in Istanbul due to the hardships that the city dwellers had undergone and families that had not lead lives of privation were exceptional.⁶⁴ Nevertheless, even in such conditions it was possible to come across a richness that showed itself bitterly to the majority of others. A fashionable dog that cost its owner five hundred pounds and that was given as a gift to an ostentatious woman by her rich husband, who could be a potential war speculator, was an example that the author gave to underline the “cruelty of the social disparity” in the capital.⁶⁵

M. Vehbi showed his discontent of this change in society by means of black humor throughout his article. The rich families of the city were described ironically as “strangers” to the city, emphasizing their isolated way of living in Şişli or on the Islands

⁶³ “Şunu da ilave edelim ki tetkikimiz için İstanbul’un aile heyetlerinden birkaç tip gösterdik. Anadolu bu sahada tamamıyla ayrı bir orandır. Anadolu Türk ailesinde nispetler ve dereceler belki başka türlü çıkabilir(...)İstanbul’un aile hayatında birbirine hiç benzemeyen örnekler vardır. Resimli Ay’ın ikinci sayısında (Şişli kadını, Kadıköy kadını, Beyazıt kadını, Edirnekapı kadını) diye güzel bir tetkik vardı. Türk aile hayatını da böyle semt ve mahallelere ayırmak kabilsen de, daha doğru bir tasnif olmak üzere diyebiliriz ki İstanbul’da (zengin ve muhteşem aileler, orta halli ve sakin hayatlı aileler, fakir ve muzdarip aileler) vardır.” Ibid.

⁶⁴ “Zengin aile nedir, ve bu nasıl bir şeydir? Zengin yani hayatın bütün ıztıraclarına, mahrumiyetlerinde karşı çok kuvvetli ve mukavemetli olan ve her dilediğini, her emelini hemen tereddütsüz ve endişesiz yapabilen, belki mesud, fakat hudud-u saadeti de geçen ve atlayan bir aile.. Bu örnekten bir aile acaba İstanbul’da hâlâ var mıdır? Hayat o kadar ağırlaşmış ve hayatın kazanılışı ve geçinme şartları o kadar keskinleşmiş ve acılaştırmıştır ki İstanbul’da çok zengin Türk ailesi var mıdır, bunda biraz tereddüt eder gibi oluyorum.” Ibid.

⁶⁵ “Belki mesela zevcesini beş yüz İngiliz lirası değerinde nadir cinslerden küçük süs köpekleriyle gururlandırmak isteyen zengin kocalar hâlâ vardır. Bir küçük süs ve moda köpeği için dört bin Türk lirası! Bu rakam tecessüslerimizi kabarttığı kadar bizim için ictimâî hayat farklarının bu kadar derinleşmiş zâlimliğine karşı acı ve isyan ettirici bir delil olur.” Ibid., pp. 8-9.

(Islands of Istanbul).⁶⁶ According to M. Vehbi, the women of these rich families spent fortunes on the latest fashion items, thinking that “money was nothing more than a flowing power created for their purchases.” He gave an endless list of their expenditures on clothing and cosmetics to call attention to their extravagance.⁶⁷ In order to ridicule the husbands of these women, the author described them as “meek payment officers who were respectful to the word and concept of woman” that continuously discharged the never-ending debts of their wives.⁶⁸

These wealthy people were not eager to have children, and were contented with one child, who lived, according to M. Vehbi, as a “stranger” to the family with his separate bedroom and playground with no contact with his parents. As a matter of fact, starting from his birth he would be cared by wet-nurses, nursemaids and governesses and he would be treated as a form of “decoration baby” by his disinterested mother.⁶⁹ Those mothers that forgot their babies after giving birth to them and fathers who pretended to be the “heroes” of the salon life, numerous forms of entertainment and

⁶⁶ “Zengin Türk ailesini ne Edirnekaptı’da, ne Fatih’te, İstanbul’un hiç bir tarafında, hiç bir semtinde bulamayız. Bu aile İstanbul’un yabancısidir. Ona bilmem Şişli’de ve yazın belki Adalar’da tesadüf olur mu?” Ibid., p. 9.

⁶⁷ “Zengin ailede kadın menfi bir kıymettir. Daima sarfîdir. Para mefhumu onun için sanki yalnız alışları için verilen ve akan bir kudrettir. Bir zengin ailenin genç zevcesi veya genç kızı kimbilir neler için para sarfeder: Hermelin, şinşila, mavi ve beyaz tilki kürkleri için; Sabahlık, çay, akşamlık, tiyatro, balo elbiseleri diye en ağır ve kıymetli ipeklilerle yapılmış giyecekleri ve terzileri için; Mantoları, kapları, iskarpinleri, ipekli çorapları, şemsiyeleri için; Pudraları, parfümleri, saç suları, türlü türlü tırnak, dudak, yanak boyaıları için.. Pırlanta, elmas, inci, zümrüt, yakut yüzükleri, gerdanlıkları, zarif küpeleri bilezikleri için.. En yeni kokulu suları, esansları, en yumuşak ve muattar sabunları, en ince, en nermin iç çamaşırları hülasa akla gelmez, düşünmekle bitmez bin çeşit kadın ve süs eşyası için kimbilir günde, haftada, ayda ne sarf eder!?” Ibid.

⁶⁸ “Bu kadın için koca biraz yumuşakbaşlı ve kadın kelime ve mefhumuna çok hürmetkar bir te’diye memurudur. Bu biçare koca daima öder ve kadının yüksek rakamlı hesaplarını daima temizler. Herhalde böyle bir ailede kadın en çok masraf yapar, fakat bu masrafı rakamla göstermek bizim için zordur. Çünkü bu kadın bir muammadır.” Ibid.

⁶⁹ “Zengin ve yüksek bir ailede bir çocuk kafî geliyor. Ve doğan yavru artık annesinin değil, belki süt nine ve dadının ve sonra da mürebbiyenindir. Anne için o nihayet süslü ve temiz kokulu bir ziynet bebeğidir. Zengin ve yüksek, incelmış bir ailede çocukla anne ve babası arasında bir rabita yok gibidir. Çocuk ailenin bir mütemmimi sayılır. Yatak odası, oyun odası, ve sonra büyüyünce, oturma odası, çalışma odası ayrı olan sanki yabancı bir unsurdur. Bu ailede çocuk babasının namahdud masraflarına ilaveler yapar.” Ibid.

debauchery became objects of derision for their irresponsible attitudes towards family life.⁷⁰

As opposed to the rich families in the city who passed their lives in fun, middle class families with their modest way of living were depicted by the author as the “ideal family” in which the children were taken care and loved by their parents. Women in these families were once again the most costly members of the family, although without the means of rich women, who lived like in the “fairy tales.” As stated by M. Vehbi, many costly fashion items like “silk dresses, coats, shoes, stockings, perfumes and cosmetics” were seen as the basic necessities by these women, who had yearnings to the luxurious ways of living of the women of the rich families.⁷¹ Their husbands had to accept these passing fancies in order to preserve the peace at home.⁷²

As argued by M. Vehbi, the number of middle class families had decreased greatly after the war and the Armistice period and many women had started working life with the deaths of their men. Even when their husbands lived, their salaries were well below the necessary amount that could provide a modest but comfortable way of living. Increasing poverty had forced many women to help their men by earning an additional income.⁷³ According to M. Vehbi, despite the mutual efforts of men and women in

⁷⁰ “Zengin aile tabiatın bu uzaklığını sunî bir surette telâfi eder. (Oskar Vayld)ın dediği gibi, tabiatın daha güzel, daha cazip ve sihirli bir hayat yaratır. Bu hayat ailenin hususi salonlarından başlar. Müsamere, eğlencelerle revnakla ve haşmetle yaşanır; en incelmış, en modern zevk ve sefahat alemleri yaratılır. Ve zengin tabakanın erkeği bu hayatın yorulmaz bir kahramanı olur.” Ibid.

⁷¹ “Orta halli bir ailede umumî müşterek ev ve maiyet masraflarından sonra en mühim masraf hanesi (kadın için kabarır). Bu kadının da derin derin emelleri, arzuları vardır. İpekli elbiseler, mantolar, iskarpinler, çoraplar, kokular, tuvalet eşyası erkek tarafından nihayet alınması lazım ve zarurî şeylerdir.” Ibid., pp. 9-10.

⁷² “Ailenin hayatını manasız gücenişlerle, kalp kırışlarla aculandırmamak için erkek genç zevcesini tatmin etmek mecburiyetindedir.” Ibid., p. 10.

⁷³ “Orta halli aile İstanbul’da harpten evvel çok idi. Şimdi bu tip de çok azalmıştır. Ve daima ölen bir babadan sonra arkada kalan dul zevce ve yetim çocuklar üçüncü tip hayata inmişlerdir. Veyahut hayat çok zorlaşmıştır. Baba az kazanabilir ve artık bu ailenin en zarurî ihtiyaçları bile tahdid olunmuştur. İstanbul’un pek çok aileleri bu son vaziyettedirler. Çünkü bugün orta halli aile hayatı ayda (150) lira gelir ister. İstanbul’un bir çok aileleri ise ayda ancak (50-100) liralık bir hayat geçirmek

various jobs, these poor families that increased in number in the Armistice period were unhappy and they suffered.⁷⁴ The women of these poor families “worked in the Regie, in the big tobacco companies, in the textile factories, they knitted or worked as secretaries in the offices or were charged in the large stores,” although they were paid very little amounts of money.⁷⁵ Those women, who lived in further poverty, would eventually become prostitutes in order to survive.⁷⁶ As argued by M. Vehbi, the privation felt in the lives of many poor families in the city was a “social phenomenon” that could possibly mark the end of the family.⁷⁷

The Occupation Forces and Russian Refugees Introduce a New Lifestyle

While the war and occupation were going on, the inhabitants of Istanbul were confronted with alien cultural norms and their traditional way of life was disturbed to a great extent. The city was not only occupied with foreign troops, but also with the refugees who came to Istanbul in masses, who brought their own cultures and ways of living with them.

kudretindedirler. İşte bu dereceye düşülünce ister istemez, ailede rabıta değişiyor ve kadın haricı hayata bizzat kazanma ve aileye yardım etme vaziyetine atılıyor.” Ibid.

⁷⁴ *“Bu aileden İstanbul’da şimdi yüzlerce, binlerce vardır. Erkek çalışır kadın çalışır, fakat aile yine bedbaht ve yine muztarıbdır.” Ibid.*

⁷⁵ *“Bu ailenin kadını artık hayata çoktan girmiştir. İstanbul’da rejide, tütün işleyen büyük ticarethanelerde, mensucât fabrikalarında, örme işlerinde, yazmacılıkta, mağazaların küçük memurluklarında çalışan binlerce kadınlarımız vardır. Ve bu kadınlar günde ancak (50-70) kuruş kazanırlar.” Ibid.*

⁷⁶ *“Sefalet ve ıztırabın daha aşağısına inerek o zaman zengin ailelerin yarattıkları suni ve muhteşem zevk hayatının tam aksi manada ve yine suni ve muhteşem sefalet zevklerine tesadüf ederiz.” Ibid.*

⁷⁷ *“Ailenin sarsıldığı ve yıkıldığı bu hayat artık tam ictimai bir mevzudur. Tabiatın kahırlarını cemiyetin devalı elleri burada karşılar ve ictimai tesanüd ve muavenet vazifelerinin en mühimleri buralarda başlar.” Ibid.*

In this epoch there were many diverse groups of refugees in Istanbul. According to a survey of the Ottoman Red Crescent Society (*Türk Hilal-i Ahmer Cemiyeti*) in 1921 there were 50,000 Muslim, 40,000 Russian, and 4,000 Greek and Armenian refugees in the city. However, these statistics are not sound and are open to discussion. Another source of information, the American Red Cross, reported that the number of refugees in Istanbul was 65,000 and that the institution had given help to 85,524 immigrants between November 1920 and April 1921.⁷⁸

The population of Istanbul in this era cannot be estimated with accuracy. Nevertheless, various sources of the time give the number as 1,200,000.⁷⁹ The majority of these people were poor or impoverished due to the war. As a consequence, the refugees that came to the city were a burden since there was little to share with the newcomers. The press of the time attacked especially the Russian refugees, arguing that there was not enough food even to distribute to the Muslim immigrants in Istanbul and thus the Russians had brought additional distress and diseases and had increased the amount of immoral entertainments, like gambling and prostitution, in the city.⁸⁰

After the Bolshevik Revolution and the demise of the Russian Empire in 1917, Russian immigrants began to enter Istanbul in great numbers. Istanbul gave shelter to approximately 200,000 White Russians. The reasons behind this influx of refugees were several. First of all, Istanbul was at the crossroads of the Balkans, Caucasia, and the roads passing from south Russia. Second, the Allied powers that had occupied Istanbul had opened the gates of the city to the refugees from these regions.⁸¹ Among the

⁷⁸ Clarence R. Johnson, ed., *Constantinople Today: or the Pathfinder Survey of Constantinople: A Study in Oriental Social Life*, (New York: Macmillan, 1922), p. 205-206.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 16.

⁸⁰ Temel, *İşgal Yıllarında*, pp. 115-116.

⁸¹ *Ibid.*, p. 114.

refugees were members of the Russian aristocracy and elites, soldiers of the White Russian Army, and other Russians who had escaped from the Bolshevik army. Their primary aim had been to save their lives, thus they had brought very little of the properties they had possessed in Russia. A third reason behind their arrival in Istanbul was obligation. Istanbul and Serbia were the only places accepting White Russian refugees at the time. They simply had no other choice.⁸²

The Ottoman government, just like the press of the time, did not welcome the Russian immigrants cordially. Because of the crowded conditions and the unemployment problems in the city, the government made the Allied representatives a proposal to remove the Russian refugees from Istanbul. Although the proposal was accepted, continuing immigration from Russia made its implementation impossible.⁸³

Various relief organizations were ready to help the Russian immigrants. Those of Russian origin that were situated in Istanbul were the All Russian Union of Zemstvos, the Russian Embassy, the Russian White Cross, the Russian Registration Bureau, the Union of Russian Towns, and the Central Union of Russian Invalids.⁸⁴ Furthermore, American, Armenian, British, French, Greek, Jewish, and Turkish institutions were ready to help refugees in Istanbul. These organizations provided shelter, food, and health services to these dispossessed people of the former Russian Empire. However, the aid remained quite limited, as new refugees continued to enter the city. In November 1920, 135,000 Russians arrived in Istanbul from the Crimea increasing the number of Russian immigrants to hundreds of thousands.⁸⁵

⁸² Toprak, *İstanbul Ansiklopedisi*, p. 21.

⁸³ Criss, *Occupation*, p. 30.

⁸⁴ Johnson, *Pathfinder Survey*, p. 208.

⁸⁵ Criss, *Occupation*, p. 30.

These refugees were not only those who ranked among the elites of Russia, but also ordinary Russians who could not endure life under the new Soviet government. The largest wave of people, who arrived at the end of 1920, was made up of those who had escaped from the Red Army after the Wrangel Army had lost the battle in the Crimea. The remaining troops of the White Army stayed in military order for a certain period in Istanbul, hoping that they could return to Russia in a short time, but soon were forced to dissolve in Europe. Mostly the civilian refugees who had no money had no choice but to stay in Istanbul.⁸⁶ According to Zamiatin, the Russian refugees were grateful to the Turks who helped them and saved their lives. All the same, they were ready to leave the country as soon as possible due to the poverty in the city, the disorder of the streets, the language with which they were not familiar and, most importantly, the lack of opportunities to reach the comfort and wealth they needed to settle themselves.⁸⁷ Thus, those families who were more prosperous sought visas through the Russian Provisional Government-in-exile in Paris to pass into Europe.⁸⁸

The refugees from the Romanov family, elites, and rich merchants of Russia first of all sold their jewelry and fur coats to survive in the city. This led to an increased interest in fur among the rich women in Istanbul. The Russian immigrants opened fur and clothing shops and salons on La Grande Rue du Pera. According to Vasiliev, these establishments initially sold the dresses and furs brought in by “elegant but needy” Russian ladies. The examples of a large fur establishment owned by the Muscovite Turchikhin at number 105 Pera Street; the salon of the Odessa tailors Kaminsky and Shulman; the Society of Russian Trade that sold used furs, Russian jewelry, and silver

⁸⁶ D. N. Zamiatin, “Russkaia emigratsiia v Turtsii” (Russian Immigrants in Turkey), *Geografiia v shkole*, no.2 (2002), p. 36. I would like to express here my gratitude to Leysen Şahin for her refined translation of the article from Russian to Turkish.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Criss, *Occupation*, p. 30.

Fig. 6. On the steps leading to Galata, page 45 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

at number 58; Vladimir as a shoe store opened in the Oriental Arcade; and Grigorian as a Russian-Armenian store and workshop for handbags in the Alhambra Arcade can be given for shops that distributed the fashion of the Russian elites to those in Istanbul.⁸⁹

As the fur fashions found new followers in the streets of Istanbul, it became more common to find articles in the newspapers and journals of the era written on this issue. In the periodical *Süs* (Adornment), which was one of the most fashionable women's magazines of the time, the obsession of women to wear fur coats and garments decorated with fur was a popular theme of discussion.

In an article titled "Fur, fur, fur..." (*Kürk, kürk, kürk...*) the readers were informed that the first question that came to the minds of women with the coming of the winter was the question of what sort of furs would be worn that winter. According to the author, women were inclined to become weak in the presence of fur outfits without any consideration of their financial means.⁹⁰ This was mainly because of the changing trends in fur fashions that made wearing fur more economic and possible for larger parts of society. The article states that before only the rich could have afforded fur coats and they had had to wear the same coats their whole lives as fur prices had been very high. Nevertheless, with the changing trends that made furs more fashionable those furs that could be ruined quickly and that were sold at higher prices like pine marten, chinchilla, and ermine had lost their popularity among women.⁹¹ Women who wanted to wear fur

⁸⁹ *Paris-St. Petersburg, Three Centuries of European Fashion from the Alexandre Vassiliev Collection*, Mary Işın, et al (eds.) (İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi, 2004), p. 58.

⁹⁰ "Her mevsim ibtidasında şık hanımlar için kendi kendilerine hitaben bir takım sualler tevâlî eder: "Bu mevsim ne giyeceğim? Nasıl elbise yaptıracağım?" İlä-âhirihi... Bu suallerin mevsimine göre değişmesi ihtimali vardır. Mesela ilkin yazın çarşaf, bluz, etek gibi şeylerden bahsolunurken kış gelince: "acaba nasıl kürk moda olacak?" suali ilithâk eder. Çünkü kürk kadınları en çok alâkadar eden bir moda âmilidir. Kadın nasıl bir şart-ı hayat içinde yaşarsa yaşasın kürke karşı daima, daima zayıftır." No name, "Kürk, kürk, kürk..." *Süs*, no. 21 (3 November 1923), p. 9.

⁹¹ "Evvelleri kürk yalnız en zenginlerin giyebileceği bir vasıtayı zîynet idi; bir kürk almak, bir salon takımı sipariş etmek gibi arz ve amik mülahazalardan sonra mümkün olurdu. Çünkü verilen para o derece müthiş idi ki bu kürkü mâdâm-el-hayât giymek mecburi oluyordu. Hem o zaman kürk için moda ahkâmı da câri değildi. Fakat bugün hiç öyle mi? Bugün kıymetlerinden ve çabuk harap olmaları

had more options those days, as the fur garnitures could help to have an alternative chic at lower prices. As stated by the article, the new trend in Paris was also to wear furs by using them as trim and women had to be cautious about their selection of the furs as the fashion of the year was to be dressed in mink fur, moleskin, and ermine.⁹²

This trend for fur items founded a greater audience with the acceptance of using cheaper trimmings that could be possessed by also middle class women that followed the popular magazines. In other issues of *İnci*, the magazine described fur trimmings and the places that they were applied for those women “whose budgets were not suitable for buying furs in a single piece.”⁹³ Most frequently, furs, which were best worn in a cold climate like that of Russia, were demonstrated for the winter outfits of Turkish women. Fur garments that once could serve practically to emphasize the economic status of a woman were encouraged to be worn commonly by decreasing their size and utilizing them on the collars, sleeves, waists, and skirts of winter coats.⁹⁴ Nevertheless, in one article in *Süs*, which was written to help women who wanted to sew their own dresses at home, fur garments were given a rather extraordinary place. For the edges of a velvet dress that was to be worn in summer, the article recommended fur trim as a suitable adornment. This suggestion was made with the claim that a piece

ihtimalinden dolayı en çok mevki'leri olan zerdeva, şinşile, ermin pek hususi bir surette mergub ve mu'teber ise de, kadınlar böyle şeye ehemmiyet verirler mi?” Ibid.

⁹² “Bahusus bütçeleri böyle yüksek kürkleri almaya müsait olmayan kadınlar için bugün kürk garnitürleri imdada yetişmiyor mu? Hem o suretle ki, elbiseye daha başka bir cazibe, daha derin bir şıklık vererek. İşte bu kış bilhassa böyle garnitürlerin moda olacağını hemen tebşîr edelim... Çünkü bugün Paris'in en büyük terzileri kışlık modellerine hep bu garnitürleri kullanmışlardır. Fakat, bunların da ince bir noktası var: garnitür, evet, ama ne kürküden garnitür? Yani hangi cins kürkler moda olacaktır? Mesele burada!...Paris'in büyük bir terzisinin verdiği malumatta nazaran vizon, köstebek ve ermin pek moda olacaktır.” Ibid.

⁹³ “Bütçeleri son moda mucibince yekpare zengin kürkler almaya müsait olmayanlara mahsus kürk tertibatı: kürk garnitürleri nerelerde ve nasıl kullanılıyor?” *Süs*, no. 23 (17 November 1923), p. 8.

⁹⁴ “Bu kış kürke büyük bir rağbet var. Bilhassa mantoların ve kapların yakalarına ve kollarına, bellerine ve eteklerine parça halinde konulunca nihayetsiz bir zarafet peyda ediyor. Resimlerde en son tarz kürk tezyinâtını irâe ediyoruz.” No name, “Son Moda Kürk Ziyetleri,” *Süs*, no. 17 (5 October 1923), p. 9.

صوكت بهار چارشاف موده للىرى

۳ - فوستوم روس ، قاش قزىپ دوسودا، قشان تراومرسه،
فوستوم روس سەمىل ، فوردولە سوسلەنئىش ، سەنتور اىك ، قول
قاپانلىرى فوردور .
۴ - چارشاف ماتتو ، قاش قازمىر ، فوردور غايت كىيىش ،
سەنتور عىنى قاش ، قول قاپانلىرى وياقە عىنى فوردورون ، پىرولك جام
دوكتۇرلە سوسىل . باش ماتتوك اچىندە .
۱ - فاش شەپوت ، توتىك ، برتابلە اوكتە برتابلە آرئادە،
تابلەلر فوكياژە واچىنە اىك پوسكول . بلنە اىك فوردون ، قول
قاپانلىرى ، ياقا فوردور .
۲ - فوستوم تايپور ، پوقى ددا ، ژوب تراومرسه ، كئارتىنە
اىك شىرت ايتىلمەل ، تايپور بلنە كىك موكرادەن علازە اچىلئىش ،
سەنتور ، قەيغە ، اىك شىرتلە سوسلەنئىش .
پوقارىدەك باشاق : برودى ، پوتونلر دەلىك ، پاراقر قاپارتما ، دالار ، اىك صىرا فوردون .

مطبعة احمد احسان وشركاسى

Fig. 7. Çarşaf models with fur trimmings for autumn, page 12 of İnci, no. 2 (1 March 1919).

of fur could not make one hot and that “on certain cool evenings” in summer the readers would need that warmth.⁹⁵ Therefore, using fur in women’s clothing reserved itself a very important place in the Armistice period among the Istanbul women of the middle and upper classes.

Using fur accents on coats and clothing rather than paying for a complete fur coat increased the popularity of furs in the wardrobes of women who would modify continuously the furs that they wore according to the trends of each year. Consequently, each year women bought the furs of various animals in different colors to follow the trends. This interest of Turkish women in fur trimmings was criticized in *Yeni İnci*, the periodical that came out as the continuation of *İnci*, in an article titled “Love of Fur among Women” (*Kadınlarda Kürk Aşkı*). According to the author of the article, whose name was not mentioned in the magazine, “the fur garments used at the sleeves and collars of the winter coats of women” had until then been made of expensive furs that had informed the observer “as a good measure of the degree of every woman’s wealth.” The prices of these furs were exceptionally high. For example, as stated by the author, among these were “the fur of foxes, sables and the furs of rarely found animals that most of us did not know the names of” that were sold for thousands of francs.⁹⁶

Nevertheless, the tendency to buy expensive furs which were comparable to assets like gold and diamonds had changed in those days and the new trend was “adornments with monkey tails.” As stated by the author, this new fashion had

⁹⁵ “*Elbiseyi eğer kadifeden bahusus beyaz renkte yaparsanız kenarına gayet ince bir kürk koymak iyi olur. Yazın da kürk mü diyeceksiniz!.. Elbette... Yazın da... Buraya konulacak parmak kadar kürk ne kadar hararet verir ki? Hem bazı akşamlar hava serin oldukça, hararete ihtiyacımız pek tabiidir.*” No name, “Hanım Makine Başında: En Aceminin Bile Dikebileceği Bir Esvap,” *Süs*, no. 6 (21 July 1923), p. 12.

⁹⁶ “*Şimdiye kadar – malum olduğu vecihle- kadınlarımız mantolarının kollarını ve yakalarını kıymetli kürklerle süslüyorlardı. Bu kürkler her kadının dereceyi servetine ne güzel bir makyas teşkil edebilirdi. Bunların içinde kıymetleri binlerce franka baliğ olan tilki, samur ve isimlerini birçoklarımızın iyice bilemediği nadir hayvanlara ait kürkler bulunurdu.*” No name, “Kadınlarda Kürk Aşkı,” *Yeni İnci*, no. 10 (May 1923), p. 7.

increased the prices of “the tails of big monkeys like orangutans, gorillas and other small and short monkeys” to an amazing level. Women, as the victims of this trend, had “entered into an important fashion battle to possess monkey tails and to adorn the sleeves and bodices of their dresses with them.”⁹⁷

In addition to the article was a picture of a young woman reclining on grass, hugging an orangutan. Referring to this illustration, the author of the article argued that “one day, just like in this picture, women will fall in love with orangutans in zoos or until they possess their tails with soft and brilliant hair, they will play the role of false lovers to beguile these animals.” According to the author, certain courageous young women would even dare “to travel as far as the most isolated and wild forests of Africa and America” in order to hunt these monkeys by making them “fall in love with their beauty.” As stated in the article, perhaps those women would not hesitate “to throw themselves into the laps of the contemporary cunning grandsons of an animal kind, which was clever enough to be most analogous to men or rather was said to be the ancestor of human beings, in return for the tails that they would grant.”⁹⁸

The author, while referring to the fur fashion that had marked the Armistice period could give at the same time the example of the social degeneration among the Istanbul populace due to the envy and moral corruption with the rapid enrichment of the war profiteers. In the final paragraph of the article it was implied that those monkeys

⁹⁷ “Fakat son zamanlarda bu moda ibtilâsının hâdd-i harr bir şekl aldığı haber alıyoruz: maymun kuyruğu ile tezyin...Bugün orangutan, goril gibi büyük ve sâir ufak tefek maymunların kuyruklarına piyasada verilen kıymet o dereceyi bulmuştur ki bu, hayretlere sezadır. Kadınlar da, piyasanın ve ticaret erbabının bu tereffü’ komedisi nisbetinde, maymun kuyruğuna malik olmak ve onunla elbiselerinin kollarını ve göğüslerini süslemek hususunda ehemmiyetli bir moda mücadelesine atılmışlardır.” Ibid.

⁹⁸ “Bir gün gelecek ki bu resimdeki gibi kadınlar hayvanat bahçelerindeki orangutanlara aşık olacaklar, daha doğrusu onların yumuşak ve parlak tüylü kuyruklarına malik oluncaya kadar onlara karşı sahte bir maşuke rolü oynayacaklardır, hatta genç kızların cesurları Afrika’nın, Amerika’nın en ıssız ve vahşi ormanlarına kadar seyahat etmek zahmet ve külfetlerine katlanacaklar ve oralarda maymunları güzelliklerine meftun etmek ve o suretle avlamak, ihsan edecekleri kuyruklarına mukabil belki kendilerini bu insana en yakın zeki hayvanların, daha doğrusu insanların ecdadı olduğu iddia edilen bir hayvan zümresinin bugünkü kurnaz ahfâdının aguşuna atmaktan çekinmeyeceklerdir.” Ibid.

قادیئارده کورک عشق

دولایی کیرلی برغرور و امتخار دوياچقردر . بو هيجسانلری مرحالده (داروين) ك نظريه سييله كنديلرینه بخش ايتديكي غرور و تقاخاری قات قات كچه جكدر .

معزز قاره وفار ثلریمزه برسم قدیم ایدیوروز . برکون کلجك كه بوز سده کی قادیئار حیوانات باشغولنده کی اورانغ اوتانغره عاشق اولاجقار ، داهای دوغریسی اونلرک بوموشاق و پارلاق توبلی قویروفقرینه مالک اولوجیمه قادیار اونلره قازنی ساخته برمشوقه رولی اوبنا چقردر ، حتی کنج قیزلرک چسورلی آفرشانك ، آمر قانك الك ایصیز

شیمدی به قادیار - معلوم اولدینی وجهله - قادیئار من ماتولرینك قوللری و یاقارلی قیبتلی کورکله سوسله بوزلردی . بو کورک هر قادیئار درجه ترونه الك کوزهل بر مقیاس تشکیل ایده بیلیردی . بونلرک ایچنده قیبتلری بیکارجه فراقه بالغ اولان تیلکی ، سامور واسملرینی برچو فلر منک ایچیه بیله مدییکی نادر حیوانلره تاند کورک بولونوردی . بلخا صه بوکون پک آرز تصادف اولونان ماوی تیلکینک شوخ و بوموشاق توبلی درسی آتخاق ملیارد قیزلرینک اوموزلنده کورولکده ایدی ، قادیئار من قیبتلی کورک طاشیمق خصوصنده

ووحشی اورمانلرینه قادیار سیاحت ایتك زحمت وكفتلرینه فانلاناچقار و اورالده مایونلری كوزهللكرینه مفتون ایتك و اوصورتله اولامق ، احسان ایده جكاری قویروفقرینه مقابل بلكه كندیلرینی بو انسانه الك یاقینی ذکی حیوانلرک ، داهای دوغریسی انسانلرک اجدادی اولدینی ادعا ایدیلن بر حیوان زمره سنك بوكونکی قورناز احقادینك آغوشنه آتمقدن چكیمه جكدر .

آه بو مودا ابتلاسی ! قادیئاری هر درلو مشقته قاتلاندیریور ، اختیار مایونلری بیله کنج برعاشق کی اوقشآتوب اوبدورویور . بر یازجا قویروق ایچین بایلان بو فدا کارلق وطن ، عشق ، انسانی بونون فدا کارلقره طاش چیقارتیور . وتاریخلرک الك زیاده دقت و اهمیتله اوقوناجق بر صیفه سنی تشکیل ایدیور . قالم : مجهول ونه پایتمز بر آتی به دوغرو باش دوندورویجی بر سر عتله قوشان بکر منچی مدنیت عصری ، زه داهای نه غریبه ل کوستره جك .

ألان بر برله مسابقه و رقابت ایتكده درل . کورونوشه نظراً کورک موداسی هيج بر زمان كچه به جكدر . یعنی کورک ، آلتون و الماس کی دائما قیبتلی در وهيج بر زمان (ده موده) اولاماز وموزده کی آثار عتیقه کی اسکیدجه قیبتی آرناز . فقط صوك زمانلرده بومودا ابتلاسنك حاد و حار بر شكل آلدینی خبر آلیوروز : مایمون قویروخی ایله ترین ...

بوکون اورانغ اوتانغ ، غوزیل کی بوکون وسائر اوقاق تفك مایونلرک قویروفقرینه بیاسه ده وریله ن قیبت اودرجه بی بوشدرکه بو ، حیرتله سزادر . قادیئارده ، بیاسه نك و تجارت اربابنك بوترق قومهدیسی نسیتمده ، مایمون قویروغنه مالک اولق و اوتنكده البهلرینك قوللری و کوللری سوسله مك خصوصنده اهمیتی بر مودا مجادله سنه آتیمشلردر . شوخالده عقلی مایمونلر بوندن صوكرا پك کوچ قویروفقرینی المزه ویره جكدر . حتی انسانلرک نژنده اعتبارلرینك بودرجه آرتدیغندن

Fig. 8. An article criticizing women's fondness for fur trimmings of monkey tail, page 7 of Yeni İnci, no. 10 (May 1923).

also resembled the rich and old profiteers of the time. Accordingly, the author argued that because of fashion addiction, women endured “all kinds of hardships” and they even “caressed and kissed old monkeys just like a young lover.” As stated by the article, “this sacrifice that was made for a piece of fur tail surpassed all kinds of national, emotional, and humanitarian sacrifices.”⁹⁹

The contribution of Russian women to the Ottoman women’s fashion in the Armistice period was not limited to the fur trend they brought. Fashion also became the business of certain Russian immigrants who needed to earn enough money to pass on to Europe. For example, Ferajal fashions in Pera, belonging to Natalya Nikolayevna Lazareva and her daughter, Irina Feodorovna, operated for three years, from 1920 until the end of 1923. Lazareva and her daughter went to Paris to form the fashion house Aneli in 1924. Other establishments survived longer in Istanbul. The Russian fashion house Sidan, which opened in 1920 and was directed by the Crimean Prince Takhtamysh Girey, offered evening gowns, suits, and coats trimmed with fur. Sidan was active in the 1930s and 1940s and would only be closed in the 1960s. Korsak lingerie and corsets and Olga hats also survived until the end of the 1930s. For those Russian immigrants who wanted to enter into the fashion business by opening their own salons or working in the existing ones, the Union of Young Christians organized millinery courses and offered scholarships in the early 1920s.¹⁰⁰ Nevertheless, although they had a refined taste for the latest fashions many Russian aristocratic tailors in Istanbul had

⁹⁹ “Ah bu moda ibtilâsı! Kadınları her türlü meşakkate katlandırıyor, ihtiyar maymunları bile genç bir aşık gibi okşayıp öptürüyor. Bir parça kuyruk için yapılan bu fedakarlık vatani, aşkı, insani bütün fedakarlıklara taş çıkartıyor.” Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., p. 59.

trouble to finding customers with their little experience in tailoring and their elegant but simple models.¹⁰¹

White Russians, together with the Allied forces that came and lived in Istanbul for a very long period, like six years, changed the way of living in Istanbul. But unlike the occupant powers that had more comfortable conditions, the Russian refugees had to struggle to arouse interest in whatever they could offer the city full of impoverished inhabitants. The Russian aristocrats, the wealthy individuals and the merchants together with the furs of their daughters and wives sold the movables they had been able to bring from Russia and activated Istanbul's gold market for a brief period.¹⁰² But the money that came from this trade was spent within a short time. Those who had to stay in Istanbul worked in any job they could find. For example, in the Russian restaurants that were opened in Pera, it was common to find members of the old aristocracy working as waitresses.¹⁰³

White Russians, who came from the elite or the aristocracy, brought new ambiance to the night life of Istanbul by opening restaurants, bars, café chantants, and nightclubs. The cultural life in the city was enriched with the shows of the Russian ballet, and theaters with high quality performances. The wealthy of the Armistice period could watch the most modern shows in Beyoğlu from the ballet group of the tsar.¹⁰⁴ Russians were also active in the arts. The thirty Russian artists formed the Association of Russian Artists in Istanbul on January 1, 1922 held many exhibitions in the *Mayak*

¹⁰¹ Véra Dumesnil, *İşgal İstanbul'u = Le Bosphore Tant Aimé*, translated by Emre Öktem (İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1993), p. 55.

¹⁰² Temel, *İşgal Yıllarında*, p. 141.

¹⁰³ Toprak, *İstanbul Ansiklopedisi*, p. 21.

¹⁰⁴ Vedia Dökmeçi, *Tarihsel gelişim sürecinde Beyoğlu* (İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1990), p. 53.

(Lighthouse) Gallery.¹⁰⁵ In an epoch in which it was very difficult to find nude models for the art schools in Istanbul, Russian women contributed to Turkish art by working in the *Sanayi-i Nefise Mektebi* (the School of Arts) in this capacity.¹⁰⁶

Another addition made by the White Russians to the cultural life of Istanbul was pastry shops. The elites of the city gradually left their tradition of going to the *muhallebici*, Turkish dessert shops that sold milk-based dishes. The new trend was to visit the confectionaries of the Russians. Extra-marital affairs took place mostly in these places, which offered more than delicious cakes as the owners of many of them were beautiful Russian women. The pastry shops opened in this era remained mainly in the monopoly of these attractive Russian women.¹⁰⁷

The activities of the Russian refugees did not remain on the cultural level but ran over into illegal spheres like prostitution, gambling and drug dealing by the activities of those White Russians, who preferred to earn money much more rapidly in the miserable conditions of Istanbul. Russian women with their beauty and warmth, compared to the Muslim women of the time, became a new source of capital in the miserable conditions of occupied Istanbul. Some of these women became involved in prostitution, which had flourished due to the poverty and hunger in the city. But most importantly, they introduced tombola, a game of chance played with cards with numbers written on them by drawing a number from a sack filled with numbered pieces, which became a popular form of gambling in the capital.

Tombola became so popular that it was common to find White Russian women with tombola sacks in hand distributing chance in nearly all of the coffeehouses in the

¹⁰⁵ Jak Deleon, *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003), p. 51.

¹⁰⁶ Toprak, *İstanbul Ansiklopedisi*, p. 22.

¹⁰⁷ Zafer Toprak, "İstanbul'luya Rusya'nın Armağanları: Haraşolar," *İstanbul*, no. 1 (1992), p. 76.

city in those years. The game was fraudulent and it served as a method of emptying the pockets of men, who were captivated by the beauty of the Russian women. According to Toprak, tombola in this period was viewed as a “national disaster.” Under the chairmanship of Ahmet Hamdi (Başar), a *Tombalayla Mücadele Derneği* (Association to Combat Tombola) was founded by 300 to 400 members, many of whom were students of the *Darülfünun* (Istanbul University). In order to bring an end to tombola in their districts, they threatened the owners of the coffeehouses and Russian women and gave conferences to the populace against tombola. Finally, they organized sermons in the mosques to propagate that tombola was against Islam. As a result of their efforts, the Russian women gradually had to leave the coffeehouses.¹⁰⁸

The press was also sensitive to the issue of tombola as a game of chance that had increased in the Armistice years. Articles against tombola appeared in the popular women’s magazines of the day. One of these magazines, *İnci*, described the expansion of this form of gambling with the efforts of the Russian refugees. An article titled “Tombola Trouble” (*Tombala Derdi*) delineated the reasons behind this expansion and criticized its consequences within the miserable economic conditions in Istanbul. According to the author, although the Ottoman and Russian Empires had been neighbors for a very long time, it was only after the Russian Revolution that the Turks and Russians had entered into a closer relationship and had learned of each others’ cultures particularly with the hospitable acceptance of the Russian refugees in Istanbul. As indicated by the article, without much delay, the Russians had created their own climate and their own circle in Istanbul, which up until then had been an amalgamation

¹⁰⁸ Toprak, *İstanbul*, p. 76.

of various cultures.¹⁰⁹ After this introduction, the article showed how the changes that the Russians had started at the cultural level had permeated other areas as follows:

Painters, artists exhibited their works of art; the wealthy showed off their jewelry and furs; and actresses displayed their dances at the balls. They did whatever they could do in the name of Russian art and culture. Nevertheless, they were not late to understand that Istanbul had difficulty in keeping alive these works of spiritual origin as it had developed a vein which had been hardened due to long-lasting poverty. It was necessary to inject another kind of juice in this vein, to soften and to numb it. They discovered this immediately. Bars, which started to appear first of all in Beyoğlu in one place and another, sprang to Haliç after they had saturated this district. They added their flesh to their works of spiritual origin. A different color came to the quiet cozy coffeehouses of Istanbul, which had known no hubbub other than the hookah and backgammon, and an intoxicated hullabaloo filled the air. Nowadays a whirlwind of tombola walks from Şehzadebaşı and Divanyolu to Sirkeci. This whirlwind has such a seductive and intoxicating magic that those who are seized with this current do not want to come back again.¹¹⁰

As affirmed in the article, men of all ages were ready to enter into the trap of tombola and were willing to spend money at this game of chance. The popularity of the game transformed the coffeehouses, which had had little more than a few clients before, into centers of entertainment for many, raising the profits of the coffeehouse owners.

¹⁰⁹ “Rus inkılabının kuvvetli cereyanlarından ve sersemleten anaforlarından başı dönüp İstanbul’un misafirperver aguşuna sığınan rus muhacirleri, derhal kendilerine mahsus bir muhit, hatta bir iklim vücuda getirdiler. Semasına dünyanın dört bucağından birer koku sinmiş İstanbul’da bir Rus havası da vücuda geldi. Vakia Ruslarla Türkleri asırlardır komşu iki devlet bulunmalarına rağmen, bu kadar tanıtan ve tanıştıran bir vesile olmadı. Derhal bizim ruhumuza ısındılar.” No name, “Tombala Derdi,” *İnci*, no. 27 (1 April 1921), p. 14.

¹¹⁰ “Ressamlar, sanatkarlar eserlerini, zenginler mücevher ve kürklerini, aktrisler balolarda danslarını teşhir ettiler. Rus hars-ı sanatı, irfanı namına bu muhitte yapılacak ne varsa hepsini yaptılar. Fakat ruhdan doğan bu asarı yaşatmak için İstanbul’un sefalet yüzünü göre göre sertleşmiş bir damar taşıdığı anlamakta gecikmediler bu damara başka bir nesg zerk etmek, onu yumuşatmak ve uyuşturmak lazımdı. Bunu derhal keşfettiler. Evvela Beyoğlundan başlayarak yer yer vücuda gelen barlar orasını işba’ haline getirince taşı, Haliç’e atladi. Ruhdan doğan bu asara, etlerinden de ilave ettiler. İstanbul’un nargile ve tavladan başka güriütlü bilmeyen o kuytu ve sakin kahvehanelerine başka bir renk geldi, mest bir hayahuy havası ortalığı sardı. Şimdi Şehzadebaşından, Divanyolundan, Sirkeciye kadar bütün gazinolarda bir tombala girdabı dolaşüyor. Bu girdabın habt ve mest eden bir füsunu var ki cereyanına kapılanlar bir daha geri gelmek istemiyorlar.” *Ibid.*

The wartime poverty shortages, unpaid salaries, the crisis of the markets and stagnation in the economy did not prevent Turkish men from spending money on this game. Everyone learned the game in detail from the beautiful Russian women, despite the danger of failing to remember other responsibilities like providing for the needs of home. In the article, this obsession was equated with intoxication by posing the question of when the headache after this tombola drunkenness would begin.¹¹¹ As if trying to emphasize the influence of the Russian women in the augmentation of interest in this game, the article was accompanied by an illustration in which a naked blond woman was covered partially by a huge tombola cartoon.

As argued by Paul Dumont, the removal of tombola led to other forms of gamble supplied by the Russian refugees, which were sometimes amazing. According to Dumont, the difficulties that they had to suffer in Istanbul “freed the imagination of the White Russians.” Some of them founded the *Rostov Atçılar Derneği* (Rostov Horse Breeders’ Association) and they brought purebred race horses to the city to offer a new type of gamble to the permanent gamblers of Istanbul, who would be the new customers of the horse races. Nevertheless, as the maintenance cost of the animals was very high, they could not continue this business. On the other hand, an unusual attempt of two White Russians, “cockroach racing” would replace tombola as a popular gamble and it would bring riches to its inventors.¹¹²

The methods of Russian men to earn money through their women were sometimes astonishing. The traditional Turkish sport, wrestling, was transformed into an obscene entertainment in the hands of the White Russians. Attractive Russian women

¹¹¹ “Halkımızdaki bir eğlence iptilası, üç kişilik müşterisi olan kahvelerdeki tombalayı bile yaşatabiliyor. Maaşların çıkmadığı, piyasanın buhranı, işlerin durgunluğu, bu dolabı döndüren para kuvvetini azaltmıyor. Bakalım bu tombala sarhoşluğunun humarı ne zaman başlayacak. Ruslar öyle bir perde kurdular ki ihtiyar genç, hepimiz kanlı kavak oyununu biliyoruz.” Ibid.

¹¹² Paul Dumont, “Beyaz Yıllar,” in *İstanbul 1914-1923*, Stefanos Yerasimos, ed. (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), p. 193.

who had little knowledge of the rules of this sport, wrestled on the ground to excite their spectators.¹¹³ These women appeared in the posters of the Russian varieties with exaggerated advertisements to catch the attention of the public. In these announcements it was announced that there would be cash awards for those who could defeat these women on the ground.¹¹⁴ Nevertheless, all these activities would end to be an obscene show when thought of the moral attitude of its period.

Not only the coffeehouses in nearly every district of Istanbul were converted into small gambling houses in the city, but a different culture of night life was introduced to the capital by the Russian refugees. They changed the tradition of socializing at *meyhanes*, the traditional Turkish taverns that served food and alcohol. Turkish young men started to drink at bars.¹¹⁵ Nightlife in the city achieved a new rhythm with the bars opened after the occupation. These bars can be divided into two types. The first type sold beer and other alcoholic beverages, and the second type was made up of the cafés, in which food was also served with alcoholic drinks. The beerhouses opened by the Russians became common in every district in Istanbul, but mostly were located in Galata and Pera. Most of them were places where prostitutes could find clients and for this reason, they had a bad reputation. More qualified nightclubs possessed orchestras and were frequented by the more reputable members of society. These were established in the city center and near the villages along the Bosphorus.¹¹⁶ Anyway, the new entertainment industry that had mainly Russians in its

¹¹³ Toprak, *Istanbul*, pp. 73-74.

¹¹⁴ “*Elbette hatırlayacaksınız: bazı varyete kumpanyalarının ilanlarında kadın pehlivanlar vardır. Matmazel, yahut Madam bilmem ne... Kendisini mağlup edene karşı şu kadar frank mükafat vaat olunur. Bu kumpanyanın alelade bir desisesinden başka bir şey olmasa bile yine tecessüsü celp eder. Sahne üzerinde bir kadının bir erkekle musaraa etmesi, hatta hasımını mağlup etmesi şayanı merak addolunur.*” Nezihe Rikkat, “Erkekleşme,” *Türk Kadını*, no. 13 (28 October 1918), p. 194.

¹¹⁵ Toprak, *Istanbul*, p. 72.

¹¹⁶ Johnson, *Pathfinder Survey*, p. 263.

working staff was open to the occupying forces, those of the war profiteers and many others who could afford this new way of life.

Finally, radical forms of entertainment that the Russian refugees initiated in Istanbul was sunbathing and swimming. These started with half-naked Russian women who began to appear on the *Fülürye* beach. The Russian accent changed this name to *Florya* and the beach, which previously had been used for picnics and for listening to the sounds of its beautiful birds, was transformed into a popular place for Turkish society. Turkish men started to frequent the beach to swim and watch the Russian beauties.¹¹⁷ Swimming and sunbathing in suits made especially for the occasion contrasted dramatically with the veiling attitude of the Muslim women, who traditionally hid most of their bodies, including their faces. Accordingly, the exhibition of a great part of the body in swimming suits, direct contact with the sun and the sea at the beach, and the discovery of sports and a health culture for women started an important transformation in women's life styles in addition to the many other changes that Turkish women underwent in this period. Russian women became the initiators of this trend, just as they were in various other adjustments in Turkish women's fashion.

By the end of the occupation years, going to the beach as a pastime was by and large accepted among the rich women of Istanbul. As a consequence, in the fashion articles descriptions of the swimming suits of the year with the details of that summer started to appear. Two articles that came out in the fashionable women's magazine *Süs* were written on the swimming costumes of women who wanted to follow the new trends. As stated in the first article, with the start of the sea season, "the golden beaches of Istanbul were adorned with many delightful scenes", not surprisingly, scenes of beautiful women. According to the author, Istanbul was a city that enhanced sea

¹¹⁷ Toprak, *Istanbul*, p. 72.

entertainments with its favorable geography, which possessed the most pleasant beaches and spacious inlets. Therefore, sea life in Istanbul enchanted everyone “as a gift of pleasure and affection.”¹¹⁸

As stated in the article, the populace of Istanbul, especially women, had a fondness for sea bathing and basking on the beach. The beaches were filled with women who enjoyed themselves at the seaside, shrieking and laughing loudly all day long. The fashion page of the magazine for that issue was reserved for pictures of the latest swimming suits, which were all drawn delicately in order to be used as models for those women who would like to sew them or have them sewn by their tailors. As the pictures were not in color, descriptions of the latest styles were also given in detail. Accordingly, the swimming suits of the year were to be made in feverish red, dark green, navy blue or in mordant yellow using jersey, frieze or taffeta. The trimmings of the suits were to be selected in black, gray or white, according to the color of the fabric.¹¹⁹

A second article with the same subject came out in *Süs* with the title “Swimming Suits of the Latest Fashions” (*Yeni Moda Deniz Kıyafetleri*). Just like in the many other articles that appeared in the fashionable women’s magazines of the time, this title, which included the term *latest fashion* in it, was signifying the European fashions of that year. As a consequence, the theme of the article was the changing trends of the swimming suits which had become very popular on the European beaches.¹²⁰

¹¹⁸ “Deniz mevsimi başladı. İstanbul’un altın kumlu sahilleri sabah akşam zengin zevk-âver manzaralarla müzeyyendir. Her köşesi en latîf sahillerle, en ferah-fezâ körfezciklerle süslenmiş olan İstanbul bil-hâssa yazın deniz hayatı için tabiatın bahşettiği en müsâid, en lütüfkâr bir hediye-i zevk ve şegaftır.” No name, “Yeni Moda: Deniz Kaftanları,” *Süs*, no. 5 (14 July 1923), p. 9.

¹¹⁹ “İstanbul halkı, bil-hâssa hanımlarımız deniz hayatına son derece meclübdur. Deniz hamamları sabaktan akşama kadar onların çığlıklarıyla, kahkahalarıyla cınlar. Bunun için moda sahifemizde son biçim deniz kostümlerinin resmini koymak icabetti. Bu deniz kostümleri âteşin kırmızı, koyu yeşil, deniz maîsi, yahut acı sarı gibi renkli jarselerden, şayaklardan, taftalardan yapılmakta, ve üzerlerine rengine göre siyah, kurşuni, yahut beyaz süsler konmaktadır.” Ibid.

¹²⁰ Valerie Mendes and Amy de la Haye, *20th century fashion* (New York: Thames & Hudson, 1999), pp. 67-68.

دکز قیافتلری

یکی موده

بونله کنیش قوردهلهلر قونبور ،
 وولانر علاوه اولنبور ، بلسهل
 یاییبور ؛ ایکنن ، کنتندن ،
 هر چشید قاشیدن یاییبور ؛
 یعنی عادتاً سوراق تواتی شکنده ،
 یالکزشونفرق ابهکه دکزه کیربله -
 جکمش کی عربانله ، کیزی خزینه -
 لک ، لطیف تدورلک اسکشافه
 - ساعد بر طرزده صوگ درنه
 لطیف قیافتلر وجوده کلپور . بونلرک بر
 ایکسینی رسملرمزده ادا نه ایدیورن .

آوروپا بلازلرنده دکزه قیافتلر -
 نده بویوک بر تکامل منظور اولبور .
 آرتق صویه کیرمک ایچون دهل ،
 قوملرک اوستنده تک وناز ایچون
 خصوصی البسلر کیبورلر . شبق
 قادیلرک بی قیافتلرله بر برینه رقابت
 ایدیورلر . عادتاً خصوصی ماهیتده
 بر البسه مودهلی ظهور ایدیور .
 نه سواقنده نه سالونده کیله به جک ،
 آتیق دکزه ساحله مخصوص طریف ،
 نظرربا ، اشیا آور قیافتلر ...

Fig. 9. Swimming costumes for women, page 9 of *Süs*, no. 8 (4 August 1923).

In addition to the drawings that could be found in the first article that appeared on this subject, this time the magazine was offering photographs of two young women wearing swimming suits of the latest fashions. According to the author, there had been great progress in European swimming costumes since the function of the suits had changed to a great extent. The initial costumes, which had been designed primarily for swimming in the sea, were no longer in vogue. As argued in the article, swimming suits from then on were designed for the hustle and bustle on the sand and were a source of competition for the chic women given that they were made particularly in “elegant, eye-catching, and tempting” models that could be worn neither on the street nor in the salons, but only on the beach.¹²¹

After emphasizing this new aspect of the swimming suits, the article also gave the details of the latest beach fashions, with pictures. As stated by the article, the new costumes were just like outer wear as they were adorned with ribbons or had added waves and pleats and could be made in any kind of fabric, including silk and linen. The only difference was that they were making up garments that allowed “the display of the nakedness, the secret treasures, and the elegant curves of the body” because they would be prepared in the form of those swimming suits which were worn in order to enter into the sea.¹²² Consequently, the new beach fashion would show itself as a part of the class division in Istanbul, which gradually changed the way of living among those of the rich and the poor. The swimming costumes and the manners suitable to the beach gave the

¹²¹ “Avrupa plajlarında deniz kıyafetlerinde büyük bir tekâmül manzûr oluyor. Artık suya girmek için değil, kumların üstünde tek ü tâz için hususi elbiseler giyiyorlar. Şık kadınlar en yeni kıyafetlerle birbirine rekabet ediyorlar. Adeta hususi mahiyette bir elbise modeli zuhur ediyor. Ne sokakta ne salonda giyilemeyecek, ancak deniz sahiline mahsus zarîf, nazar-rübâ, iştiha-âver kıyafetler...” No name, “Yeni Moda Deniz Kıyafetleri,” *Süs*, no. 8 (4 August 1923), p. 9.

¹²² “Bunlara geniş kurdeleler konuyor, ve volanlar ilave olunuyor, pliseler yapılıyor; ipekten, ketenden, her çeşit kumaştan yapılıyor; yani adeta sokak tuvaleti şeklinde, yalnız şu fark ile ki denize girecekmiş gibi üryanlığa, gizli hazinelerin, latif tedvirlerin inkişafına müsâid bir tarzda son derece latif kıyafetler vücuda geliyor. Bunların bir ikisini resimlerimizde irâe ediyoruz.” Ibid.

hints of an elegance that came mainly with the money that could be spent on it. A swimming suit was not something innocent as it could be a mark of the change in Ottoman society toward a bourgeois culture. Remaining mainly among those of the wealthy, this trend cannot in itself signify the change that Turkish women experienced in the Armistice period toward much more liberation and activity outside their homes as a whole, which would be argued in the following chapter.

CHAPTER III

THE FORMATION OF A NEW TURKISH WOMAN

Masculine Appearance: Due to Fashion or Working Life?

Throughout the Armistice period Turkish women lived in a relative liberty when compared to their mothers and grandmothers as they started working outside their home, appearing in a much more open and in many aspects manly outerwear in the streets. Nevertheless, this was not a very new phenomenon and was a result of the developments of the previous years. Starting with the Balkan Wars, men had left their homes and families to join the army. Many were forced to sell their businesses to allow their families to survive before going to the barracks. The cost of living in the city, however, continued to rise throughout the war, making the sum of money in their hands worthless. In addition, the great fires that swept the city and made housing an important problem, took the wealth that had been left to these women to a great extent. Circumstances as such forced Muslim women to enter the workforce.¹²³

Even before World War One, many women in Istanbul had started to work as teachers, nurses, or writers. Furthermore, many women had been employed in the textiles sector. After the war, however, the number of women working outside home increased. Although it was due to economic constraints, Muslim women became more visible in the streets.

¹²³ Karakışla gives the example of Şevkiye Hanım for women who were impoverished by the war and had to work outside their homes to endure the difficulties of war and poverty. See Yavuz Selim Karakışla, "Konak Hanımlığından Askerî Dikimevi İşçiliğine Bir Müslüman Osmanlı Kadınının Hikayesi," *Tarih ve Toplum*, no. 231 (March 2003), pp. 4-10.

Before the Armistice period certain institutions that supported women who had lost their husbands and children who had lost their fathers in war had been founded.¹²⁴ As stated by Karakışla, there was also a small group of elite women who, under the influence of European feminists, wanted to enter into working life in order to attain their political rights. These women constituted an exception in the Ottoman society in which women generally worked for other women at low pay.¹²⁵

Accepting women working outside the home was something very difficult for many even in the miserable conditions of the war and the Armistice periods. Working in a job had changed the traditional living style of women and created a division between the women of the war period and their elders. The transformation of working women was to such a great degree that it brought the criticisms of certain women writers in the press. In one of the women's periodicals of the time, *Türk Kadını* (Turkish Woman), Nezihe Rikkat interpreted the change in the life-style of the Turkish Woman as abnormal. In an article titled "Masculinization" (*Erkekleşme*), she stated her disapproval of those women, who "regardless of their fragile natures walked boldly in isolated streets at midnight," and those who "fought with the police." She also disliked those women who "in a hurry ran after the trams," those who "blustered in the streets" and those who "plundered shops" had taken her aback.¹²⁶

As one of the women's periodical that had scrutinized the difficulties that Turkish women had had to endure during the war and occupation years, *İnci*

¹²⁴ Yavuz Selim Karakışla, "Harp Malulleri ve Şehit Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti," *Toplumsal Tarih*, no. 99 (March 2002), p. 21.

¹²⁵ Yavuz Selim Karakışla, "Dersaâdet Telefon Anonim Şirket-i Osmâniyesi ve Osmanlı Kadın Telefon Memureleri-I," *Tarih ve Toplum*, no. 212 (August 2001), pp. 29-30.

¹²⁶ "Ben kadınları hicâb ile melûf narin bir mahluk addederdim. Şimdi gece yarısında tek başına yangın yerlerinden biperva geçen, polis ile kavga eden hanımlara tesadüf ettikçe taaccüb ediyorum. Yolda yürürken koşarak tramvaya atlayanlara, sokakta metinâ yapıp dükkanları yağma edenlere hayretle bakıyorum." Nezihe Rikkat, "Erkekleşme," *Türk Kadını*, no. 13 (28 October 1918), p. 195.

commented on the women of this period under the title “Women in Life” (*Hayatta Kadın*), arguing that there had been an important change in the daily lives of many Turkish women, starting with the Balkan Wars. According to an article published in the first issue of the periodical, this change had increased the sources of liberty that women had sought by forming certain women’s organizations before and during World War One, many women who had never left their homes before had begun to work by transforming themselves within a few years into women who could take their places in all areas of life.¹²⁷

Those mothers who initially had been against their daughters’ working life in offices had accepted this situation and they had even felt the obligation of working themselves due to the economic difficulties of the war.¹²⁸ The acceptance of women in different occupations was the most difficult step, as argued by the article. However, it was not only women in the capital who had to work to earn their livings. Many women in the periphery were forced to start small businesses with very modest means. These women of the small towns, “who were considered the most indolent segments of Turkish society” had to adapt themselves to the new commerce that had become much more complicated during the war years.¹²⁹

¹²⁷ “Türk kadını, daha düne kadar kafesin arkasına saklanmış bir heyula gibiydi; hayat ondan, o hayattan uzak münzevi ve sakat bir hayat yaşıyordu. Balkan harbini müteakip bu hal biraz değişir gibi oldu. Memlekette vücudu hissedilen umumi bir intibah, haremde gizlenen Türk kadınına da bulmuş, ona da biraz hayata girmek lüzumunu anlatmıştı. O tesirle tek tük kadın cemiyetlerinin tesis edildiği ve ötede beride kadınların hayata karışmak arzularının belirdiği görüldü. Umumi harp, başlayan bu temayla teşdid etti; ve kadını kısmen evinden çıkararak hayata attı. Bu suretle Türk kadını, birkaç sene zarfında müthiş bir adım atarak hayatın her şubesine girdi.” No name, “Hayatta Kadın,” *İnci*, no. 1 (1 February 1919), p. 9.

¹²⁸ “İlk zamanlarda etrafta bir itiraz tufanı koparır gibi olan bu hadise, bil’âhire hayatın zarureti karşısında tabii görülmeye başladı. Kızlarının dairelerde çalışmasını çok gören valideler, bu defa bizzat hayata atılmak mecburiyetini hissettiler.” *Ibid.*

¹²⁹ “Bu hadise İstanbul’a münhasır kalmadı. Taşrada da, Türkiye’nin en tembel unsurları addedilen kasaba kadınları, açlık ve zaruret karşısında bu umumi cereyana kapılmak mecburiyetini hissettiler ve az zamanda büyük bir kabiliyet gösterdiler. Evlatlarını geçindirmek mecburiyetinde kalan bu valideler, ellerinde mevcut küçük bir sermayeyi esası idhad ederek ticarete başladılar. Harp, ticaretin şeklini

According to the author of the article, starting in the provinces with their small amounts of capitals, these women would travel to Istanbul in order to sell the provisions that they thought they could sell at higher prices. These small town women had to bear conditions that even men would find difficult to tolerate in their travels to Istanbul. It was familiar to see them on the steps of trains, on the decks of ships, on the streets under rain or snow trying to sell their goods.¹³⁰ The misery and the change in the lives of women who were once considered idle and removed from daily life was demonstrated in the article in the following words:

These women were sleeping at the open spaces at nights or were suffering at dirty hotels because their capital was small and the money that they earned could only provide their nourishment for a few days. Many of them were making this trade with their loads their backs and their children on their laps. It is sufficient to appreciate how these poor Turkish women tolerated unbearable distresses, to watch the voyagers of the ship coming from Bandırma in the evenings, or to see under which conditions a handful of provisions that have been brought by enduring numerous dangers and calamities are sold in Sirkeci or Çayırbaşı.¹³¹

This fact was equated with the weakening of power of the Ottoman Empire in the memoirs of Demetra Vaka. When she returned to Istanbul after a long break, one of the first things she had noticed was the women street-cleaners “with uncovered faces

değiştirmiş, eskisinden bin kat müşkül ve bin defa daha dolambaçlı bir ticaret baş göstermiştir. Kadınlarımız, kendilerini bu ihtiyaca da uydurdular.” Ibid.

¹³⁰ “Küçük sermayeleriyle işe başladılar. Bu kadınlar İstanbul’dan birkaç günlük bir mesafede bir şehirden, burada daha pahalı satacaklarına kani oldukları erzakı satın alıyor, sonra en mütehammil bir erkeğin tahammül edemeyeceği zahmet ve meşakkatlere katlanarak, trenlerin basamaklarında, vapurun sıcak ve soğuğa maruz güvertesinde İstanbul’a getiriyor, şehrin sokaklarında yağmur ve kar altında müşterilerine satıyorlardı.” Ibid.

¹³¹ “Bunlar geceleri yollarda, açık meydanlarda yatar, İstanbul’un pis han köşelerinde sürünürlerdi. Çünkü sermayeleri küçüktü ve kazandıkları para ancak birkaç günlük gıdalarını temin edebilirdi. Bir çokları bu ticareti, yükü arkasında, çocuğu kucağında yapardı. Akşamüzeri Bandırmadan gelen vapurun yolcularını seyretmek, yahut Sirkeci ve Çarşıbaşı’nda bin tehlike ve felakete katlanarak getirilen bu bir avuç erzakın ne şerait dahilinde satıldığını görmek, bu zavallı Türk kadınlarının ne tahammülsüz zaruretlere katlandıklarını takdir için kafidir.” Ibid.

and in gray trousers.” She argued that what made this scene miserable was not the the nature of their work, which according to her was praiseworthy, but the fact that in the glorious times of the Ottoman Empire these young and pretty women had been “cared for and kept secluded.” She recalled the old Turkish saying, “when Turkish women uncover their faces and wear trousers, the power of the Ottomans will be broken,” watching the march of the French soldiers who had come to the city “not as visitors, but as masters.”¹³²

As stated by the author of another article in *İnci*, those educated women who worked in schools, in official departments and banks also had difficulties at the end of the war. According to the author, when the men began to return from the military, the young women who had been filling their positions gradually were replaced for inconsequential reasons. Those young women, who supported their families due to the loss of their men in the war, were put in a very difficult position, being unable to find jobs that suited their “personal dignity and honor” from then on. As argued by the author, these women, who in a very short time period had adapted themselves to the requirements of their duties and who had been honored by the Ministry of Finance because of their order and continuance, were left in the lurch.¹³³

According to the author of the article, these replacements had started first of all in Kadıköy High School, under the pretext of claiming that men and women could not work in the same place. This was followed by the dismissal of the women working for the Ministry of Postal Services, and finally those women working in the *Ziraat Bankası*

¹³² Demetra Vaka, *The Unveiled Ladies of Stamboul* (Boston: Houghton Mifflin, 1923), pp. 9-10.

¹³³ “Hayata atılan kadınlarımız birçok resmi dairelere, bankalara memure olmuştur. Bu suretle mektepten çıkıp da hayatını kazanmak mecburiyetinde kalan yüzlerce genç kızlarımız, haysiyet ve şerefleriyle mütenasib bir kazanç vasıtası elde etmişlerdi. Hele Maliye Nezareti, az zamanda kadınlarımızın gösterdiği intizam ve devamdan fevkalade memnun kaldığını ilan etmişti. Binaenaleyh kadınlarımız az zamanda kendilerini hayatın bu yeni zaruretine de uydurmuşlardı. Fakat terhis başlayınca, işlerinde hiçbir tekâsülleri görülmeyen ve akşam ailesinin gıdasını alacağı maaşla temin edecek olan birçok memurelere yol verildi.” No name, “Kadınlık Şuunu: Memurelerimiz,” *İnci*, no. 2 (1 March 1919), p. 2.

Fig. 10. Turkish women street-sweepers, page 9 of Demetra Vaka, *The unveiled ladies of Stamboul* (Boston : Houghton Mifflin, 1923).

(Agriculture Bank).¹³⁴ Claiming that the reason behind the sacking of the female employees in that bank had been out of the blue and objectionable, the author stated that the self-interests of women had been usurped in these cases, and demanded the authorities to continue respect the economic rights of the young girls and women, who without fail had fulfilled their duties throughout the war.¹³⁵

In another article published in *Süs*, Halide Nusret questioned the issue of women's entry into working life. Using the name of an association that supported women to find jobs, *Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi* (the Muslim Association of Women's Employment), which could be interpreted in two opposite ways in Turkish as "to employ women" in its positive sense and "not to let women work" in its negative, the author emphasized her ambivalent feelings about women who had left their homes to earn their livings.¹³⁶ According to Halide Nusret, due to the war, the great fires that affected many families in the Armistice period and the famine felt in Istanbul, it was very difficult to imagine the city with its tranquil and beautiful way of living without its widows and orphans, whose number had increased after the war years.¹³⁷

¹³⁴ "Evvvela Kadıköy Sultanisi, erkeklerle kadınların bir yerde çalışamayacağı vesilesiyle mektepte bulunan kadınlara yol verdi. Bir müddet sonra Posta Nezareti de ona imtisal etti. Son zamanda da Ziraat Bankasındaki memurelere yol verildiğini öğreniyoruz." Ibid.

¹³⁵ "Hele bankalarda memurelerin işten el çektirilmelerini icap eden sebep gayet gariptir. Bu sebebi burada sütunlarımıza geçirmek istemeyiz. Fakat kadınlarımızın böyle manalı manasız sebeplerle çıkarının gasp edilmesini doğru görmüyoruz. Kadınlarımız, genç kızlarımız şimdiye kadar girdikleri işlerde daima muvaffak olmuşlardır. Bu başlanan işi idame etmek hepimizin borcudur." Ibid.

¹³⁶ "Ne zaman Çarşıkapı'dan geçsem gözüme levhası ilişirdi: "Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi" Hayalimde bu ibarenin orta yerine branda işareti ilave ediyordum; ve bu, bana muazzam bir seyyale-i tahayyül olurdu: "Kadınları çalıştırma! Cemiyeti." Çalıştırma! Sakın! Çalıştırma!... Ah derdim, ne olur, bu cemiyet, bu hayır müessesesi, kadınları çalıştırmaktan men' için vücuda getirilmiş bir teşkilat olsaydı!" Halide Nusret, "Kadınları Çalıştırma," *Süs*, no. 28 (22 December 1923), p. 3.

¹³⁷ "Mesela şimdi harplerin, yangınların ve açlığın kemirip harap ettiği güzel İstanbul'u, her tarafı ma'mur, - şüphesiz yalnız fabrikalar ve hesaplı caddelerle değil; - biemsal mabedleri, çeşmeleri; tarihe bir süs olan sarayları ve türbeleriyle ma'mur; yuvaları dulsuz ve yetimsiz; bütün milleti sıhhatli ve zengin tasavvur etmek! Dünyada bu (tahayyülden) daha zevk-aver ne vardır? Hangi manzara? Hangi temaşa?" Ibid.

Although she supported eagerly that women had to stay at home to look after their children and devote themselves in activities like music, literature and fine arts, the economic difficulties had made it impossible for many women to continue their seclusion. She argued that in times of prosperity those women who wanted to work in a job had to be sent to mental hospitals, claiming that “a woman who longed to possess the rough and materialistic jobs of her man” rather than dealing with her household duties could only be mad.¹³⁸ Nevertheless, she admitted that in the chaotic atmosphere in Turkey, which made women “soldiers, officers, accountants, merchants, and even street sweepers,” those who could not respect the efforts of women, who under the influence of the unmoral conditions of the war had to work outside their homes, could not be more than “empty and unfortunate.”¹³⁹ In any case, this discussion of Halide Nusret showed us that the working life had become indispensable for many women in Istanbul, who had no other moral alternative to survive in the city.

Pyjamas and Short Hair: Fashion as a Way of Questioning Sexuality

Masculinity was a natural result of women who gained independence by starting to earn their bread in the extraordinary conditions of the war. This change made women more visible on the streets. The ambivalence of the sex roles also brought modifications in the clothing of women. Lower class women who had no alternative other than working outside in the streets also encouraged rich or middle class women to change

¹³⁸ “Böyle bir memlekette eğer çalışmaya özenecek, erkeğinin kaba ve maddi işlerine göz diyecek bir kadın varsa o mutlaka aklıdan bir parça hastadır; o zaman işte “kadınları çalıştırma!” diye bir teşkilat yapılır ve böyle gayri tabii kadınlar o müessesese tarafından darülşifalara gönderilir!” Ibid.

¹³⁹ “Mamañh şimdi hayat maalesef bu! Hayal nihayet hayaldir, ve yalnız güzeldir. Bugün bütün Türkiye – ne felaket ne zehr! – dullar ve yetimlerle dopdolu ve kadınlarımızın yarıdan ziyadesi, yaşamak için çalışmak mecburiyetinde. Kadın asker, katip, muhasib, tacir, hatta çöpçü oldu. Bu mecburiyeti su-i namuskarane önünde hürmet ve takdisle eğilmeyen başlar, düşünüyorum ki ne kadar boş ve bedbaht!” Ibid., pp. 3-4.

their clothing. It is possible to argue that this way not only the elite women of the time but also those working women of the lower classes influenced their fashions.¹⁴⁰

As a way of signifying their altered daily life in general those of the educated classes preferred using consumption patterns like their clothing. As a result of the trend toward a more active life and the acceptance of women in different areas, women altered their clothing so that it more resembled that of men. The change that women underwent, however, was not a total rejection of their sexuality. Nevertheless, many clothing items, which had once been thought to belong to men, came to be used by women with a few modifications.

Women's pyjamas, which became fashionable in this period, can be given as an example of this trend. In one of the women's magazines of the period a short while after the occupation years, in *Firuze* in 1924, a declaration for women following this fashion appeared:

Even if you don't like pyjamas, since they are in fashion, you have to wear them. These days women have become almost like men. It is the same motive that urges them to cut their hair manly and to wear pyjamas. However, as they are still women, even in the pyjamas they wear, they still blossom with women's apparition and coquetry. Needless to say, the fabrics in their color and texture are once again saturated with women's color and scent.¹⁴¹

Another article in *Süs* also announced the acceptance of the pyjamas with certain modifications. In order to encourage women to wear this clothing that initially belonged

¹⁴⁰ The interaction between the classes in fashion is very ambiguous. It is not possible to argue that only the elites had created or sponsored fashion in every epoch. For the discussion of this subject see Fred Davis, "Ambivalences of Status: Flaunts and Feints," in *Fashion, Culture, and Identity* (Chicago; London: The University of Chicago Press, 1992), pp. 55-77.

¹⁴¹ "Pijamayı sevmesiniz bile, mademki modadır, giymeye mecbursunuz. Bugün kadınlar, adeta erkekleştiler. Onları, saçlarını erkek gibi kesmeğe ne sevk ediyorsa, pijama giymeye de aynı cereyan sevk ediyor. Yalnız, kadınlık bu ya, giydikleri pijamalarda bile kadın cilveleri, kadın işveleri çiçekleniyor. Kumaşlar, renk ve nesâic itibarıyla tabii olarak yine kadın rengi ve kadın kokusuyla meşbu' oluyor." No name, "Gecelik ve Gündüzlük Pijamalar," *Firuze*, no. 1 (15 September 1924), p. 13.

موده

صباح نورانی

وقتیه صباحفلر غایت کنیش
 بر طرزده پاییلر وقادین ، نوداتی
 پاییلدک ایجون طازنا منذب اولوردی
 حال بوک شیمدیک مودالره نظرا
 صباحفلرک اکثریمی ساد. و فقط
 چوق کوزلدر . بواده کی موده لارده
 کورولدیکی وجهله بوسباحفلردن بری ،
 ایجه موسلیندن . میمول اولوب نولری
 واتکی ایله یاقسی موسلین دوسوا
 داویک طریقه کیشین برپاسته ایله
 سوسله نهدر . دیکری ، ارکاک
 البیسه شکنده . برصباحفلدرکه بولنر ،
 طریف اولدولری نینده غایت صمی
 وانهدر . بوسباحفلر قورسه سر
 کیلدیکی جهله وجودک لطافتی برات
 دهاتر ایله بوتبارز ایتمکده در . آوروپایی
 فادینلر ادمان حرکاتی سربست پاییلدک
 ایجون ارکاکلر کی صباحلق کیه کی
 دهها زیاده ترجیح ایتمکده درلر .

چوق باراشیر . نورسای کیمونو
 شکنده . نولری نیمه در .
 اولطوان قادیک اوستندکی
 البیسه ساتراشل نولاردن معمولدر .
 آوروپاده آرتیستلر البیسه لری بولوما .
 شدن پاییریمده درلر . البیسه تک شکل
 ژاپونه وانکاک آت مارفی دیکر بر
 یونل قوماش اوزرته دارلاشدیریلدولری
 البیسه برلشدیر . بله کی کر ، هنی
 قوماشدن معمولدر .

آبالده دوران قادیک اوزرته کی
 البیسه ، یاز موسلر نده ، اک زیاده
 مظهر رهت اولش بر قوماشدر .
 چونکه فولار ، هر نه شکنده و هر هانکی
 بدن ایجون پاییلرسه پاییلسون بدن
 قاتا کوسترس و بوموشافلیله دانما
 طرافتی مانظه اندر . بوالیسه ، سیاه
 زمین اوزرته بیاض چیچکلره منهدر .
 بوالیسه ، باخامسه ادمامل قادیلره

Fig. 11. A pyjama and a nightgown model, back page of *Inci*, no. 6 (1 July 1919).

to men, these changes were overstated in the magazine claiming that women's pyjamas had also become desire stirring with its trimmings. Nevertheless, only thin women or those with long legs were thought suitable to wear them, while fat and small women were discouraged.¹⁴²

In addition to the entry of pyjamas in Istanbul fashions, women gradually were abandoning the corsets they had worn continuously the previous years. Accused of being unhealthy by the doctors of the period, the new corsets had to be adapted to the more comfortable clothing rules of the era. An article in *Süs* declared that young women had totally stopped using corsets and that this had caused the loss of elegance of their bodies. This way the author invited the readers to try the new corsets, which would shape the body without squeezing it, unlike the conventional ones.¹⁴³ These corsets, tested by the doctors, offered different types of solutions, like those made for dancing dresses for those women who enjoyed themselves in environments like the salons of the era.¹⁴⁴ The articles in the magazines tried to persuade women to use the new corsets through advertisements that promised comfort and elegance.¹⁴⁵ Nevertheless, in many

¹⁴² "Artık kadınlar da pijama giymeye başladılar. Fakat temas ettikleri her şeyi renk ve rayihalarıyla sermest eden bu latif mahluklar, erkeklere mahsus olan bu elbiseyi, piliseler, ve volanlarla, danteller, işlemelerle o kadar güzelleştiriyorlar ki, adeta en emelengiz [desire stirring] bir gecelik, yahut matine letafeti veriyorlar. Pijama giyecek kadınların zayıf olmaları ve uzun boylu olmasalar bile uzun bacaklı bulunmaları lazımdır...Ufak ve şişman kadınların arkasında pijama pek sakil görünüyor, ve bu halde gömlek veya düz abiye giymeleri daha şayan tercih bulunur." No name, "Yeni Moda: Kadın Pijamaları," *Süs*, no. 12 (1 September 1923), p. 9.

¹⁴³ "Fakat şimdi de ifrattan tefrite düşüldü. Genç kadınlar artık korse giymiyorlar; vücutları zarafetini kaybediyor, pek hantal bir şekil irâe ediyordu. Akıl ve iz'an demir korselerden nasıl haklı olarak şikayet ederse, zevk-i selim ve zarafetperverlik de bu lakaytlıktan öyle şikayet etmeye başladı. Ve a'za-yı vücudu tazyik ve iz'ac etmeksizin vücudun şeklini derleyip toplayacak yolda yeni korseler icat edildi." No name, "Yeni Korseler," *Süs*, no. 3 (30 June 1923), p. 8.

¹⁴⁴ "Dans için yapılan korselerinse, elastığı yapılmakta, ve gayet hafif bir deraguşla [embrace] vücudu ihata etmektedir. Yahut hem brasiyer hem korse işini görmek üzere kombinezon şeklinde yapılmış korseler de mevcuttur. Bu modeller arasında her zevk kendi istediğini intihap edebileceği gibi, hangi şekil tercih edilirse edilsin asgari tazyik ile mevzun ve metbu' bir rüyet temin etmek hususunda bütün şeraiti cami bulunmakta ve bilhassa doktorlar tarafından hızfıssıhha namına hiçbir şikayeti celb edememektedir." Ibid.

¹⁴⁵ "Yeni korseler o kadar mevvac ve seyyaldır ki, elbisenin altında mevcudiyetleri fark olunmuyor, yalnız vücudun hattına verdiği incelik ve mevzuniyetten his ve keşif olunuyor; bu elbiselerin her birisinde böyle

ways, women had stopped using those corsets that restricted their movements and had gained much more liberty in their actions.

Short hair was another new fashion that marked the masculinity of Turkish women's appearance throughout the Armistice years. This hair style was not unique to women in Istanbul, and in many ways it was an imitation of the European women by the elite women in Istanbul. Bobbed hair and a manly appearance was the new fashion worldwide at the beginning of the 1920s. This new trend in hair shaped the hair styles of many Muslim women in Istanbul, who were eager to apply the latest Paris fashions immediately. However, as short hair was seen as a radical change in the appearance of women, this fashion found resistance in certain circles and especially among men. In the press, various articles were written on this issue, many of which recommended women not cut their hair.

Having short hair as a woman was not easy. It required courage and a certain social status even at the end of the Armistice years and at the beginning of the Republican period. In order to inform women that it was possible to conform to the short hair fashion without cutting the hair, one article that came out in the popular magazine *Resimli Ay* was written with the title "To Cut or Not to Cut?" (*Kesmeli mi, kesmemeli mi?*). According to the author, the reason behind the short hair fashion was more or less practical, because "when women entered into life they could not find the time to make hair toilets in detail and to spend hours on their heads." Those long hair styles and glorious toilets were the fashions of the "parasite time" of women, the era in which women did not have to work to earn their bread.

As stated in the article, this new style had started in America, the country that, according to the author, had most readily entered into life. Starting with "one or two

elastiki korseler vardır; alttaki resim ise yeni korselerin tarz ve şeklini irae ediyor." No name, "Son Moda: Yeni Korseler," *Süs*, no. 25 (1 December 1923), p. 9.

Fig. 12. Short hair models, back page of *İnci*, no. 8 (1 September 1919).

courageous girls,” a new hairstyle that included “everyone, young and old” had occurred.¹⁴⁶ Nevertheless, as argued in the article, the reason behind the entry of this fashion into “conservative societies” like that of the Ottoman Empire was not its practical usage. Short hair helped women look “younger, charming and pretty.” For that reason, this fashion had entered into Ottoman society in which “women had not yet left home,” but except to a limited extent and within a small circle.¹⁴⁷ This was mainly because conservative men were not willing to allow their women to have short hair. All the same, there was a solution to have short hair by the following prescription:

First of all comb your hair thoroughly from front and top to back, and later to two sides. Afterwards separate the hair at the back starting from the top as falling on the ears. Fasten the two separated parts from the bottom with a tie. Take and comb lightly and slowly the hair falling to the left side. Afterwards slowly gather and bind the tips on the ears as falling on the cheeks. This gathering should be done slowly and carefully and the gathered hair should be attached with a fine hairpin. Apply the same procedure to the hair hanging down on the right side. The direction of the hair gathered on the ears would be at the level of the mouth.¹⁴⁸

Similar instructions were given to women who did not have the courage to cut their hair in other articles in the women’s magazine, *Süs*. One of these, which had the

¹⁴⁶ “Kadınlar hayata girince evde oturup uzun uzadıya tuvalet yapmağa, başları için saatler sarf etmeğe vakit bulamaz oldular. Tufeyli devrân icabı olan uzun saçlara, uzun tuvaletlere bir nihayet vermek lazım geldi. Ve bu cereyan ilk defa en çok hayata girmiş olan Amerika’dan başladı. Evvela bir iki cesur kız saçlarını kestiler. Onları diğerleri takip etti ve derken yeni bir baş modası meydana çıktı. Artık genç ihtiyar herkes saçlarını kestiriyordu.” No name, “Kesmeli mi, kesmemeli mi?,” *Resimli Ay*, no. 4 (May 1924), p. 27.

¹⁴⁷ “Fakat henüz kadının hayata girmediği cemiyetlerde bu saç kesme modası biraz güç intişar etti. Filvâki’ saçlar kesilince kadın gençleşiyor, daha cazip ve sevimli oluyordu. Bu, bütün kadınların en zayıf noktasıydı. Bu tesirle kesik saç modası, bizim gibi kadını henüz evi terk etmemiş cemiyetlere de girdi.” *Ibid*.

¹⁴⁸ “Evvela saçlarınızı önden ve tepeden arkaya, sonra yanlara doğru iyice tarayınız. Sonra tepeden başlayarak arka saçları kulaklar üzerine düşecek surette ikiye ayırınız. Ayrılan iki parçayı dibinden bir bağ ile tutturunuz. Sol tarafa düşen saçlarınızı alıp tepeden uçlara doğru hafifçe ve yavaşça tarayınız. Sonra uçları yanaklar üzerine düşecek surette yavaşça toplayıp kulak üzerinde birleştiriniz. Bu toplama yavaş, yavaş ve dikkatle yapmalı, ve toplanan saçları ince fırketeyle iliştermelidir. Aynı ameliyeyi sağ tarafınıza sarkan saçlara yapınız. Kulaklara yapılan toplama saçın istikameti ağzın seviyesinde olacaktır.” *Ibid*.

صاحبلرکیزی آرقدره بوجله ایکی یه آبریکیز

آبریکیزه صراحی برباغ ایله بربنده باغلا یکن

کسه لمیی، کسه ملییی؟

صاچلری کسلییی، کسه ملییی؟
ایشته بوگون بوگون کنج قیزلری
مشغول ایدن اشمهم توالت مسئلهسی.
قادیئرلر حیاته کیرنجه اوده اوطوروب
اوزون اوزادی به توالت یاغنه، باشلری
ایچون ساعتلر صرف ایتمکله وقت بولاماز
اولدیلر. طفیلی دورک ایجابی اولان
اوزون صاچلره، اوزون توالتلره بر
نهایت ویرمک لازم کلدی. و بوجریان
ایلمک دنه ایچوق حیاته کیرمش اولان
آمریقان باشلادی. اولا برایکی جسور
قیز صاچلرینی کسدیلر. اونلری دیگرلری
تعقیب ایشدی و دیرکن آیی بر باش
مودهسی میدانه چیقدی. آرقن کنج
انتیار هر کس صاچلرینی کسد بریوردی.
فقط هنوز قادیئرلر حیاته کیرمه دیکی
جمیترده بو صاچ کسه مودهسی

بر ایکی تجربه دن سوکرا بو بوالتی یاغنه،
موفق اولورسکنز.
توالتک کورونوشی تفوق ماده جاذبدر.

تمام اولسه بر باشک کوسترشی

کوک باشکیزک، کوک چهره کوزک طبیعی
منظره سنی محافظه ایدن الک ابی و بیسط توالت
بودر. بو توالت بالخاصه کنج قیزلرله پک بار ایشیر.

قالان طوب صاچ، صیفیلش بر بومروق
کی کورونوبور. قادیئر باشلرینک اوک
طرفه فضله اهمیت بریور، آرقه یا اکثرینه
احمال ایدیلر.

بو حیقه ده، رسیده کورون و کسک
صاچ منظره سی ویرن باش توالتی یاغنی ایچون
آئیده تعریف ایده جکمز اصوله رعایت ایتک
ایجاب ایدر.

اولا صاچلرکیزی اوکدن و تپه دن آرقه به،
سوکرا یاغنه دوعری ایجه طارایکیز.
سوکرا تپه دن باشلا بهرق آرقه صاچلری
قولاقلر اوزرینه دوشه جک صورتده ایکی به
آبریکیز. آبریلان ایکی پارچه یی دیندن برباغ ایله
طوندیریکیز. صول طرفه دوشن صاچلرکیزی
آلوب تپه دن اوچلره دوعری خفیفجه و یاوا ایجه
طارایکیز. سوکرا اوچلری یا ناقلر اوزرینه
دوشه جک صورتده یاوا ایجه طولایوب
قولاق اوزرنده برلشدیریکیز. بو طولایمی
یاواش، یاواش و دقتله یاغالی، و طولایلان
صاچلری ایجه فرکتله ایلشدیرمیلیدر.
عینی عملیه یی صاغ طرفه کیزه صارقان صاچلره
پایکیز. قولاقلره یا سیلان طولایمه صاچک
استقامتی آغزک سوه سنده اولاجقدر. اوفاق

بر آرزو کوی انشار ایشدی. فی الواقع صاچلر
کسینجه قادیئر کینجه شبور، ده جاذب
و سوغی اولوبوردی. بو، بوگون قادیئرلرک
ایک ضعیف نقطه سیدی. بو تاثیرله کسک
صاچ مودهسی، بزم کی قادیئر هنوز اوی
ترک ایتمش جمیترده کیردی.

فقط محافظه کار جمیتر بو آئی تبدله خوش
بر نظرله باقمازلر. بزمده انظه کارا رککلر بیز
بو موده یی بکه غدیلر. بناء علیه کسک صاچ
مودهسی محدود بر ساحده قالدی. فقط
شیدی صاچلرینی کسدیرمک ایستیلر هیچ
صاچلرینی غائب ایتکسزین بو مقصدلرینه
ناائل اولایلیرلر. بوراده تعریف ایده جکمز
اصول ایله صاچلرکیزی یاغنی کیز تقدیرده
قارشیدن باشکیز تمام کسک صاچ منظره
سنی ویرر.

کسک صاچ توالتک ایله جاذب خصوصیتی
آرقه دن باشک کوزلکینی و شکلنی محافظه
ایتمه سنده در. آرقه به طولایمش صاچ باشک
شکلنی ده کیشدریور، و کوزلکینی بوزیور.
هله باشلق یاغلا ندقن سوکرا باشک آرقه سنده

Fig. 13. An article for creating the short hair fashion without cutting your hair, page 27 of Resimli Ay, no. 4 (May 1924).

title “For Women Who Don’t Want to Cut Their Hair” (*Saçlarını Kesmek İstemeyen Hanımlara*), informed its readers that there were even certain husbands who had threatened their wives who wished to cut their hair with divorce. As stated in the article, because of such threats those women, who were “sorrowful about not conforming to the short hair fashion,” needed to apply the directions given in the article.¹⁴⁹ Furthermore, in the article it was argued that as the fashion of the day was to wear plain dresses, the old style of hair in curls, which was prepared with a painstaking process, was not possible to do. The new trend was to conform to the simplicity in clothing by abandoning “the old curls, locks, curling the hair with tongs.” According to the author, just like men who had stopped twisting and curling their moustaches by cutting them off, women, with the help of the scissors, were saved from the long process of curling hair.¹⁵⁰

A second article that came out, again in *Süs*, totally rejected women’s interest in cutting their hair. The relationship between men and women was once again the center of this opposition. The article began with two diverse cases taken from two English journals. According to the first journal, those English men who were angry at their wives’ frequent visits to the hairdresser to correct their cut hair were even ready to divorce them. On the other hand, a second journal had stated that short hair had created much more affection and mutual respect in the marriages and had decreased the cases of

¹⁴⁹ “Öyle erkekler varmış ki eğer zevceleri saçlarını keserlerse talak ile tehdit ediyorlarmış. Böyle tehlike ortasında kalıp da saç kesmek modasına tabiiyet edememekle dilhun hanım efendilere saçlarını kesmedikleri halde, kesmiş gibi görünmek için nasıl saç yapmak lazım geldiğini göstermek istiyoruz.” No name, “Saçlarını Kesmek İstemeyen Hanımlara,” *Süs*, no. 53 (14 June 1924), p. 5.

¹⁵⁰ “Bugün moda sade elbiselerde olduğu için bunlarda eski tertip lüleli, pek itinalı saçlara imkan yoktur. Saçlar da elbiselerin sadeliğine uymak mecburiyetindedir; eski lüleler, bukleler, maşalarla saç kıvrımlar artık yoktur; erkekler nasıl bıyıklarını kesip bükmekten kıvrımdan kurtuldularsa kadınlar da makası evirince uzun uzun ondüleleri yapmaktan kurtulmuşlardır.” Ibid.

divorce to the minimum level.¹⁵¹ As stated in the article, because of such inconsistencies those women who had difficulty in deciding whether to cut or not cut their hair would find no way out and would remain irresolute if they took the advice of others. This was primarily because the opinion of everyone would be different due to his or her “position, taste, and temperament.” Even so, according to the author, it was possible to say that this fashion deserved regrets and was distasteful for various reasons, even when evaluated most impartially and only from the point of aesthetics.¹⁵²

Although claiming to be neutral, the author used a pompous language in citing the reasons that should stop women from cutting their hair. According to the author, women’s hair was “asserted and declared to be the frame of the exciting picture called the woman’s face by the poets and artists” since eternity. Cutting your hair was represented in the article as having a frameless picture which was unthinkable from the point of view of a good artist.¹⁵³ After giving this example, another reason was stated in the article which demonstrated the importance of long hair in the erotic life of men. The scene of a women combing or preparing her long hair was depicted as an erotic picture with the following words:

Is there anything more pleasant than the exciting and
virginal position of the naked arms of a woman that sprang

¹⁵¹ “(Men) gazetesi İngitere’de zevcelerinin kesik saçlarını düzelttirmek üzere sık sık berbere gitmelerinden kocaların sinirlenerek karılarını boşamaya kadar kalktıklarını haber veriyor. Diğer taraftan (Jurnal) gazetesi kesik saçların zevc ve zevce arasındaki münasebete müşterek bir hümet bir muhabbet ilave ederek son mevsimde talakın nedret-i peyda ettiğini iddia ediyor.” No name, “Kesik Saçlar,” *Süs*, no. 49 (17 May 1924), p. 9.

¹⁵² “Evet, kesmeli mi, kesmemeli mi? Bunun için eğer bir kadın başkalarının fikrine itba’ edecekse, şüphesiz ki pek muztar ve mütereddid kalacaktır. Çünkü herkesin mevkîine, zevkine, mizacına göre başka bir fikri olacaktır. Fakat, mümkün olduğu kadar bitaraf olarak yalnız hüsn-ü ziyet nokta-ı nazarından beyanı fikir etmek üzere denilebilir ki bu moda muhtelif sebeplerden dolayı şayan-ı teessüf ve nahoştur.” Ibid.

¹⁵³ “Şairler ve ressamlar birçok zamandan beri iddia ve ilan etmişlerdir ki, saç kadın yüzü denilen müheyyic levhanın güzel bir çerçevesidir. Dünyada hiç bir ressam tasavvur edilebilir mi ki, levhasını çerçevesiz arz ve irâeye razı olsun?” Ibid.

from her kimono when arranging her hair? And isn't it a murder to deprive men of this pleasure?¹⁵⁴

Third, the author asserted that women older than 35 were at risk of losing their hair by cutting it off, as it was claimed by the experts that the growth of hair at women older than this age was rare. Thus, women readers were warned that they might need wigs and false hair to substitute for the hair that they had cut in haste.¹⁵⁵ Finally, the author gave the most important reason behind his opposition to the short hair fashion: short hair made women look like men and apparently changed women's sexuality. Evidently, this was unimaginable from the point of view of the author, as he questioned the consent of women who sacrificed their hair "in order to comply with a meaningless fashion." He stated that fashion was such "a grave contagious disease that women being defeated by its influence were cutting and throwing their precious treasures to the wind."¹⁵⁶

In short, women who were not threatened by their husbands were ready to cut their hair in the bob style that they saw on the Russian immigrants as well as in the journals depicting the latest Paris fashions. Those who had more reservations were not without solutions as there were methods to imitate the short hair style without having disputes with their husbands. In any case, the passion to follow the latest trends was more important than the practical value of short hair for the rich or middle class Turkish

¹⁵⁴ "Bir kadın için saçlarını tertip ederken kimonosundan çıkan çıplak kolların alevi müheyyic ve bakir vaziyetinden daha latif bir şey var mıdır? Ve erkekleri bu zevkten mahrum etmek bir cinayet değil midir?..." Ibid.

¹⁵⁵ "Mesela otuz beşini geçmiş olanların saçlarının uzaması nadir olduğu erbabı tarafından iddia ediliyor. Yani bu yaştaki kadınlar, kesip attıkları saçlarını bir daha bulamayarak takma saçta müracaata mecbur kalacaklardır." Ibid.

¹⁵⁶ "Son itiraz şudur ki, kesik saç kadınları erkeğe benzetir. Yani cinsiyetlerini zâhiren tebdil eder. Bütün şa'riyyetini manasız bir modağa tevfikân böyle feda etmeye hangi kadın razı olabilir?... Fakat moda öyle vahim bir maraz-ı sâridir ki, bütün kadınlar bunun tesirine mağluben kesiyorlar, ve kesip kesip dört rüzgara kıymetler hazinelerini savurup atıyorlar." Ibid.

women who did not comprehensively enter into working life unlike the lower class women at the beginning of the Republican period.

A third article in *Süs* titled “Your Silky Hair” (*İpek Saçlarınız*) stated that the short hair trend was not very new. Throughout recent years nearly all young women had sacrificed “those elegant hairs that had required a great deal of grief and pride of their grandmothers” because of fashion. As argued in the article, this was a deplorable situation since those hairs had been the “symbolic ornaments of the sexuality of women throughout the ages” and had been “honored and consecrated by all poets and all lovers with that respect.” The trend that was named “à la chinoise” in Paris and “à la russe” in the Ottoman Empire was mainly responsible for this fashion that had “penetrated the most remote corners of the city (Istanbul).” According to the author, even the most distant sisters of these fashionable women “had given their hair to that ruthless fairy sultan called fashion” after seeing this trend on their heads.¹⁵⁷ Nevertheless, in the article were given descriptions of the new short hair models in detail even after so many complaints. One of these models was a combination of short hair and hair that was left to grow longer in certain parts of the head. This gathering style, which was made up of the “crazy curls” and “rebellious waves” of a vaporous and shabby hair pile “by giving a tidy impression at one time and a miserable one at another,” represented, according to the author, “the new spirit of the contemporary womanhood” that was “coquettish and nervous, full of rebellion and reproach at the same time.” Adding to such a mixture the

¹⁵⁷ “*Son senelerde moda büyükannelerimizin birçok kahır ve gururuna mucib olan bu latif saçları bütün genç hanımlara acımadan feda ettirdi, bu saçlar ki asırlardan beri kadın cinsiyetinin bir timsal-i ziyneti olarak tanınmış, o itibarla bütün şairler, bütün aşıklar tarafından ta’ziz ve takdis edilmişti. Bu kıymetli ziynetleri Paris’te “alaşinuaz” yahut bizde burada alarus denilen tarza tahvil için feda ettiniz, kestiniz. Hatta bu moda şehrin en ücra köşelerine kadar sokuldu, en uzak hemşireleriniz de sizi görerek moda denilen bu zalim peri sultanına saçlarını verdiler.*” No name, “İpek Saçlarınız,” *Süs*, no. 5 (14 July 1923), p. 8.

Fig. 14. Illustration of a Turkish woman using “Russian Head” style headgear depicted in a masculine manner, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

new model combs as a decoration would make your hair an example of a “complete Paris fashion.”¹⁵⁸

Hair that was made simple by being cut shorter had to be adorned with accessories which would remove the lifelessness of a plain head. According to the journals, especially for evening social events, short hair needed “a harmonious arrangement system.” In order to meet this end, one article in *Süs* gave a description of a serial made up of pearls and a little candy shaped accessory for decorating the hair that the readers could easily prepare at home.¹⁵⁹ In spite of everything, the most popular accessories that appeared many times in the popular magazines were combs in the latest Paris styles.

According to one article in *Süs*, whenever the hair needed to be made tight, combs could pull the hair to the required extent, and in the case of a loose arrangement, the combs could be put much lower and in a definitive way. As stated in the article, these elegant combs were “shining with all the colors and all the nuances ranging from the lightest blue of the sky to the fieriest lighting of the sunset and in the most magical ways.”¹⁶⁰ Consequently, in all of its decorations the short hair of middle and upper class Turkish women mainly would represent the fashions throughout the world than their

¹⁵⁸ “Bazılarınız da var ki, bir kere kestikten sonra, tekrar uzatmaya kalkıyor, ve böylece, ne uzun ne kısa olmak üzere, çulgın büklümlerden, asi dalgalarından mürekkep buharlı, pejmürde bir saç kümesi, bazen mevzun bazen perişan hissi veren öyle bir heyet-i mecmua hasıl olur ki, bu günkü kadınlığın en şuh ve nazan, en asabi ve mevvac adeta isyan ve sitemle taşan yeni ruhunun bir temsili olarak irâe olunabilir. Eğer buna bir de yeni model taraklardan koyabilirseniz saçlarınız tam Paris modası olmak üzere gösterilir.” Ibid.

¹⁵⁹ “Bugünkü moda müsamere tuvaletleri için başta ahenkdâr bir heyet-i mecmua talep etmektedir; mükellef müsamere tuvaletleriyle basit, düz bir baş pek renksiz, pek ahenksiz kalmakta olduğu için modanın bu arzusu pek muvaffaktır. Resimde görüldüğü gibi en basit bir inci dizisi, küçük bir bonbon başa ve bütün vücuda gayet latif, gayet cazip bir ziynet tacı şeklini vererek heyet-i mecmuayı fevkalade tezyin eder.” No name, “Saç Süsleri,” *Süs*, no. 10 (17 August 1923), p. 5.

¹⁶⁰ “Saçlar ne kadar sıkı olursa, taraklar o kadar hamlalı ve saçlar ne kadar hafif, ne kadar gevşek olursa taraklar o kadar alçak o kadar kati olur. Sonra bilhassa nazarı takdiri en çok celb eden şey bunların gayrı kabil-i tarif renkleridir. Semanın en hafif maviliğinden tutunuz da gurubun en ateşin iltima'ına kadar bütün elvan bütün ânat, en sihgengiz eşgal içinde lem'ariz oluyor.” No name, “Son Saçlar ve Yeni Taraklar,” *Süs*, no. 22 (10 November 1923), p. 4.

determination to break the norms that designate the boundaries of their sexuality at the beginning of the Republican period. Nevertheless, even the discussions that marked the era in the popular press were signals of the change towards the questioning of sexual roles by the Turkish women of the Ottoman Empire.

Actually, there was a transformation in the gender roles within society towards much more ambiguity and indistinctness. In another popular women's periodical of the time, *İnci*, the gender issue was questioned with a public survey under the title of "Would You Prefer to Be a Man or a Woman?" (*Erkek mi Kadın mı Olmak İsterdiniz?*). According to the magazine, this question was never asked by "our family, our relatives or acquaintances that once had great discussions on whether we would be born as a girl or as a boy."¹⁶¹ The readers of the magazine were asked first of all whether they were pleased to be born as men or women and second, the reasons behind their contentment or discontent.¹⁶²

Turkish women, irrespectable of their social status, changed their appearance in the Armistice period due to the changing roles of women in society. Working life made women resemble men much more in terms of clothing. The wearing of pyjamas, the abandonment of corsets and cutting their hair short were symbols of this change. Nevertheless, all of these changes, but especially the short hair fashion that evolved mainly in the educated women of the time, were influenced by European fashions.

¹⁶¹ "Hepimiz ana karnında ailelerimizin birer ümid yıldızı gibiydik. Erkek veyahut kız doğacağız diye akraba ve aşınlarımız ne bahisler tutmadılar, doktorlara sordular, falcılara baktırdılar. Tabii dünya hudutlarından öte tarafa geçemeyen beşeri kudretler aciz faraziyelerle iktifa etmeye mecbur kaldı. Kız veyahut erkek doğduk, hiç şüphesiz bir vesile-i haz-ü server olduk, sevildik, nevazîşlerle büyüydük.. Bütün bunlar kimin içindi? Ana karnındayken bahis tutan akraba ve aşınlarımız, hiçbir gün bize gelip de erkek veyahut kız doğduğumuzdan memnun olup olmadığımızı sormadılar." No name, "Erkek mi, Kadın mı Olmak İsterdiniz?," *İnci*, no. 27 (1 April 1921), p. 14.

¹⁶² "Bunun için de karie ve karilerimizden iki sual soruyoruz: 1- Cinsiyetinizden memnun musunuz, değil misiniz?- 2- Memnuniyetinizin veyahut adem-i memnuniyetinizin sebepleri nedir?" Ibid.

Although the driving force was the liberal environment of the Armistice period, the impact of the European and Russian women in the city cannot be underestimated.

Education and the Appearance of School Girls

The occupation years were not only a period that experienced a gradual opening of the apparel of women aligned with the new fashions. Another important change that marked the lives of Turkish girls with the advent of the war and with the increasing prostitution among Muslim women due to the poverty that came with the war was the importance given by parents to the education of girls. Education was a tool to prevent girls from entering into prostitution and to help them earn money in much more decent ways in times of privation like the war years. Although there were many girls who had the means to obtain private educations at home or at a number of high schools for girls, they were not permitted to enter universities before 1914, the year female students were accepted to the *İnas Darülfünunu*, the University for Girls. This was a development that came after years of struggle for equal rights to obtain education and for having a profession of the Ottoman feminist women. The education of women in different professions like law and medicine was a source of pride for the feminists of the time. Thus, the news of the girls that were graduated from these departments frequently found place in the columns of women's periodicals.

The articles in the periodicals discussed what should be included in women's education and what should be left out. Many of them favored equal education at all levels. However, women's training was first of all to prepare them as the mothers of the future, ready to look after their children and to control the household budget. Mainly, the articles emphasized the increasing responsibilities of women due to the changes that

came with development in social life. Women should be well equipped to understand the facts that surrounded their environment, and to be strong enough to meet them courageously. One of the most important facts that influenced their lives, in any case, was the increasing misery due to the war conditions and the chaos of the occupation period.

According to Mehmet Arif, who wrote an article on the issue of women's education in *İnci* under the title of "The Duties of a Woman are Increasing, Her Responsibilities Are Becoming Excessive" (*Kadının Vazifesi Artıyor, Mesuliyeti Ziyadeleşiyor*), a contemporary woman of that day had so many duties and had such difficult responsibilities due to them that she needed to think continuously how she could get rid of them and she had to search for what would help her to evade them as long as she wished to pass her life in prosperity and felicity. This happiness was being threatened by various difficulties that belonged to the time. Women, unless they could overcome these hardships by understanding the needs of the contemporary changes in life, would be blocked and would not reach the high positions they deserved. Furthermore, they would not be beneficial to "their families, their country, and their nation," which not only was a concern of women, but obviously of the men of the era.¹⁶³

As was argued by Mehmet Arif, the solution to this problem was the education of women. Nevertheless, what he proposed was not a superficial training. Stating that the women of the previous era had been deprived of the right to read and write he argued that contemporary women needed much more than to acquire this right: they

¹⁶³ "Asri bir kadının, bugün ifasıyla mükellef olduğu vezaif o kadar çok, bu vazifelerin tevliid ettiği mesuliyetler o kadar ağırdır ki, bir kadının bu bâr mesuliyetten nasıl ve ne türlü kurtulabileceğini her an düşünmesi ve ondan tahlis-i giriban etmesi neye mütevakkıf ise onu taharri etmesi iktiza eder; ta key ömrü oldukça refah ve saadet hal ile yaşayabilsin! Yoksa, kadın medeniyetin – daha açık söyleyeyim hal ve zamanın – icap ettirdiği vezaifi idrak edemedikçe bir takım mesuliyetler altında ezilip kalır; mevki-i bülendine irtikâ' edemez. Ve bundan yalnız kendisi değil, ailesi, vatan ve milleti de mütesir ve mutazarrır olur." Mehmet Arif, "Kadının Vazifesi Artıyor, Mesuliyeti Ziyadeleşiyor," no. 4 (1 May 1919), p. 7.

needed a serious education for women. According to the author, this was a need that occurred due to the necessities of the “time and civilization,” and a contemporary woman could not excuse her from this obligation in no way.¹⁶⁴

According to Mehmet Arif, getting a serious education, which although not indicated in the article, probably also would provide entry into some profession. This was so important that he could dismiss those women without much hesitation that could not get a comprehensive education, equating them with those women who could get no education at all. As argued by the author, those women were short of understanding the importance of their changing duties and they would not perform them properly. Therefore, they could not be useful members of their families and nation.¹⁶⁵

As a final point, Mehmet Arif expressed his belief in the importance of a serious training for women that would elevate them “morally, mentally, and physically,” claiming that in this way “Turkish women” would be capable of performing their important duties and would be advanced to a level that was deserved from the women of that time.¹⁶⁶

In another women’s periodical *Ev Hocası* (Home Instructor), Beyhan discussed the right of education for women under the title of “About Holding against Women’s Rights” (*Kadın Haklarının Esirgenmesinden*). Beyhan, in the first paragraphs of the article, defended the equality of men and women in relation to each other, arguing that

¹⁶⁴ “Eskiden kadın okuyup yazmaktan mahrum idi. Daha doğrusu mahrum edilmiş idi. Lakin bugün bir kadının biraz okuyup yazmaya değil, ciddi bir tahsile ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı ise zaman ve medeniyet doğurmuştur. Asri bir kadın bu ihtiyaçtan kendini hiçbir suretle varestede addedemez.” Ibid.

¹⁶⁵ “Görülüyor ki; asri bir kadının behemehal ciddi bir tahsil görmüş olması lazumedendir. Yoksa hiç tahsil görmemiş veyahut yalan yanlış tahsil etmiş bir kadının, vezaifi mühhimeyi sâiresini idrak hissinden mahrum bulunacağına ve onları ifa edemeyeceğine ve neticede kendisi için faydalı olamayacağı gibi ailesi ve milleti için de müfid bir uzuv olamayacağına iman ve i’tikad etmek lazımdır.” Ibid.

¹⁶⁶ “İşte biz de, “Türk kadınının” ciddi bir tahsil ile ahlaken, fikren ve bedenen yüksek bir terbiyeye malikiyet sayesinde vazife-i esasiyesini ifa edeceğine, ve binaenaleyh, diğer mühim vazifelerini de icraya kabiliyetli bir hale geleceğine kail olanlardan bulunuyor ve binaenaleyh kadınlarımızın asri kadınlığa layık bir mevki-i âliyyeyi suuda kesb-i istihkak etmesini temenni ediyoruz.” Ibid.

none of them could become master or slave of the other as they were bound to live together. According to Beyhan, the captivity of women at home prevented prosperity at home and in society in general. As long as they remained slaves of their houses the new generations could not learn freedom and thus they could not be beneficial to society. The freedom that was generated by the equality of men and women rather than the hegemony of one over another was the main principle in their relationship.¹⁶⁷

After explaining the ideal relationship between men and women Beyhan emphasized the importance of the education of women in reaching this equality. Arguing that two friends with different educations and manners could never live together and never have respect for each other, Beyhan stated that men and women had to have the same education except for the practical education that had to do with their responsibilities due to their genders.¹⁶⁸ The main reasons behind the education of women were explained in the final paragraphs of Beyhan's article in the following words:

Women's education has to be thought of from two points of view: one is the instruction of a profession with which earn their bread and the other is the education in home economics to manage the needs of the family. Thus, looking at the first choice we have to consider first of all the ability of our girls to have as soon as possible a good position with a profitable and honorable job and their

¹⁶⁷ “Kadınla erkek hayatta beraber yaşamaya mecbur iki unsurdur. O halde bunların yekdiğerine maruz olmalarına ve aralarında büyük farklarla hakem ve mahkum iki unsur halinde kalmalarına müsaade etmekle hiçbir vakit ne bir evin ne de evlerden tereküb eden cemiyeti beşeriyenin refah-ı hakikisi temin edilebilir. Bilakis kadın esir kaldıkça; çocukları yani cemiyeti beşeriyenin yeni nesilleri bu esirler elinde terbiye görerek hürriyet-i şahsiyesine malikiyet hissini duyamayacak ve tabiidir ki bunlardan da beşeriyeti için ciddi bir hizmet beklenemeyecektir. Kadınla erkeğin hakiki kaideleri kadının esaretinde ona tegalübde, tahakkümde değil daima yekdiğerine mütekabilen aynı hürriyetlerle merbut bulunmalarındandır.” Beyhan, “Kadın Haklarının Esirgenmesinden,” *Ev Hocası*, no. 1 (1 July 1923), p. 14.

¹⁶⁸ “Kadınla erkek çocukluktan itibaren müsavat hissiyle fikren yekdiğerine takrib edilmeli ve bir arada biri diğeri için yetiştirilerek aynı seviyede terbiye edilmelidir. Terbiye ve tahsilleri farklı iki arkadaş hiçbir vakit bir arada yaşayamaz, ünsiyet edemez ve mütekabil bir hiss-i hürmete malik olamaz. Bunun için erkek ve kadın aynı tahsili görmeli. Yalnız bunlara zamanı gelince cinsiyetin icap ettirdiği vezaif-i esasiye itibariyle muvakkaten ayrı ve farklı amelî bir terbiye verilmelidir.” *Ibid.*, pp. 14-15.

ability to earn their bread. For in our time, especially in Anatolia, millions of women have to work in order to survive. Looking at the second choice, we have to prepare all of our young girls for the responsibility of a family and to have them learn home economics in a serious way. For it is a great possibility that the most part of women will get married and become wives and mothers.¹⁶⁹

The necessities of life again made it obligatory for women to have good educations. What made the explanation of Beyhan more interesting was the use of Anatolian women in his rhetoric. The article was directed mainly to women living in the capital and thus those women who might not be in great need compared to those in the Anatolia, where there was great chaos due to the atmosphere of war as well as poverty that surrounded the lives of women in contrast with those in Istanbul, who in normal times lived in much more affluent conditions. But the war and the threat that it brought to the lives of women were much more imminent in the period of war and consequently during occupation period that followed the war. Therefore, girl's education was seen as a way to protect them from evils like poverty and prostitution. This social and moral thinking showed itself to a great extent in the discussions on the clothing of the female students at the end of World War One and throughout the Armistice period.

Black Aprons versus Make-up and High Heeled Shoes

Girls, who gradually started to attend schools, were also the subject of debates in the realm of fashion. Their clothes, their shoes, any model in which they cut their hair, were matters of concern, and all were examined in articles and served as a way of

¹⁶⁹ “Kadın tahsili iki noktayı nazardan düşünölmelidir: biri ekmeğini kazanmak için bir sanat bir iş talimi diğeri aile idare etmek için iktisad-ı beyti tahsilidir. O halde birinci şıkka nazaran genç kızlarımızın her şeyden evvel karlı ve namuslu bir meslek dahilinde bir an evvel bir mevki sahibi olmalarını ve ekmeklerini kazanabilmelerini düşünmeliyiz. Zira zamanımızda bilhassa Anadolu’da milyonlarca kadınlar yaşamak için çalışmak mecburiyetindedirler. İkinci şıkka nazaran da bütün genç kızları – suret-i ciddiyede – aile vazifesine hazırlamak ve iktisad-ı beyti tahsil ettirmek lazımdır. Zira kadınların kısm-ı azamî tevhüle ve bir zevce, bir valide olmaya büyük bir ihtimal ile maruzdurlar.” Ibid., p. 15.

evaluating of the virtues of the girls of the time. In this period it was common to find decrees on the clothing rules of the girls' schools. In many other cases, however, articles about the health which emphasized the importance of wearing proper garments served to limit the tendency among the girls to conform to fashion and they contributed to curtail the expression of their sexual identity.

Discussions on the clothing and appearance of the school girls were important to understanding the need to limit the liberty of the adolescent girls, who were neither ready to enter into marriage life due to their intellectual obligations nor immature enough to be left unprotected from the attention of the potential male admirers, being at the nubile age of their grandmothers who had given birth to their first children at their age, and even their mothers, who were not fortunate enough to have such a long period of education.

The restrictions on the clothing of female students were criticized rarely in the articles published in the popular magazines. An article in *Resimli Ay* titled "The Bulgarian Minister Has Forbidden the Cutting of the Hair of Female Teachers" (*Bulgaristan Nâzırı Muallimelerin Saçlarını Kesmelerini Men' Etmiş*) informed its readers of a decree published by the Bulgarian Education Minister that banned short hair in the girls' schools. According to the author, whose name was not given, a month earlier the ministry had ordered the severing of the connection of those girl students or the female teachers with the Girl Teacher Schools or the gymnasiums they attended who had cut their hair short in line with the latest fashions. Reporting that the decree had been "applied violently" in Bulgarian cities like Sophia, Shumla, Filibe, Ruse and Varna, the author of the article also expressed that he found strange the attitude of the

minister who in front of the journalists had defended this order arguing that “the female teachers and students had more important duties than following fashion.”¹⁷⁰

Nevertheless, the action of the Bulgarian minister had triggered a kind of reaction on the part of the author, who argued that the Turks were not far behind in putting limitations on the appearance of school girls. He stated that even though the Turkish Education Minister would not think of such a decree, there were “many school directors who continuously dealt with the girl’s head coverings, and the color, shape, and fabric of their coats.”¹⁷¹ He also claimed that “especially the black aprons of the girl students that were accepted as imitating nuns” filled all the souls with melancholy. By referring to his recollection of the school girls that he saw in the streets, he compared “the slow and placid walk of the black group that they formed” with a “funeral ceremony” and defended giving at least the permission to girl students in the selection of the color of their clothing.¹⁷²

The black aprons that were supported because of their black color “which would conceal the dirt” were not, according to the author, the best solution for the school garments of the girls as there were “other colors that also would not show the dirt.” The black head coverings that accompanied the aprons were another source of comment

¹⁷⁰ “Bundan bir ay önce Bulgaristan maarif nezaretinin gazetelerde garip bir ta’minine tesadüf etmişim. “Bil-umûm kız muallim mektepleri ile jimnazyumlara devam eden talebat ve muallimeler modaya göre saçlarını kısa kesikleri taktirde mekteplerle alakaları kat’ edilecektir.” Filhakika bu garip karar sene-i dersiyeye ibtidâsından itibaren Sofya’da, Şümni’de, Filibe’de, Rusçuk’ta, Varna’da şiddetle tatbika başlanmış ve bu hususta mütalaasını soran gazetecilere nazır kısaca: “Muallime ve talebatın modaya uymaktan daha ehemmiyetli vazifeleri vardır.” Demiş.” No name, “Bulgaristan Nâzırı Muallimelerin Saçlarını Kismelerin Men’ Etmış,” *Resimli Ay*, no. 9 (October 1924), p. 43.

¹⁷¹ “Ne söylüyorum, Bulgar maarif nazırı kızların saçına karıştırmış! İnsan ne garip, kendi kusurunu göremiyor. Sanki bu hususta biz Bulgarlardan geri mi kalıyoruz? Filhakika bizim maarif vekilimizin böyle bir şey hatırından bile geçmez. Fakat nice mektep müdürlerimiz vardır ki kızların baş örtülerinin, mantolarının rengiyle, şekliyle, kumaşı ile mütemediyen uğraşırlar.” Ibid.

¹⁷² “Hele o (sörleri) takliden kabul ettiğimiz siyah önlükler ne kadar ruha kasvet veriyor. Bazen sokakta tabur halinde giden mektepli kızlarımıza rast gelirim. O simsiyah kitlenin aheste ve sakin yürüyüşü bana matemî bir kelâl verir. Kendimi cenaze merasiminde sanırım. Halbuki o yavrular hiç olmazsa renk intihabında serbest bırakılmış olsalar ne gönül açıcı, ne hoş, ne bedii bir manzara teşkil ederler.” Ibid.

from the author. Evidently, these had nothing to do with the dirt problem, but most directly with the attractiveness of the girl students.¹⁷³ As a matter of fact, subsequent to his argument on black aprons, the author belied the general opinion that “chic clothing would urge school girls to become flighty.” According to him, such opinions were “superstitious” because “searching for the chastity of women in the color and shape of their clothing was a superficial consideration.” Arguing that solemnity and honor were matters of “content rather than container,” he stated his opinion that the moral education of the girls was more important than the clothing they wore.¹⁷⁴

The moral education of the girls was accordingly an important issue in the popular women’s magazines. In the periodical *Türk Kadını* various articles on this issue were published. However, in addition to the general emphasis on good behavior, the appearance of the school girl remained a heated issue that required the deliberation of the experts. In all of these articles, the mothers of the young girls were considered the main parties responsible for the promiscuous clothing of their daughters and were blamed for their negligent attitude in performing their tutelary duties.

Many articles in the press, in contrast to the articles above favored much more control of the appearance of the young women and female students. For instance, two articles written by Mehmet Arif in *Türk Kadını* explained in detail the rules of clothing and body-care for girls. Using a scientific discourse, the author explained his opinions on a variety of issues ranging from the dressing room of girls and their general body-care to the precautions to take against the use of corsets or high-heels by adolescents

¹⁷³ “Siyah renk kir götürür, çocuklar ise üstlerini temiz tutmazlar. Açık renkli elbiseler iki günde leke içinde kalır. Siyah önlükler ayıp örter. Bu iddia hiç doğru değil, kir götüren yalnız siyah renk midir? Ya o siyah baş örtülerine ne demeli?” Ibid.

¹⁷⁴ “İkinci bir iddia mektepli kızların fazla şıklaşması onları açık meşrepliğe sevk edermiş!.. Bu da diğeri gibi batıldır. Kadınların iffetini giydikleri elbiselerin renginde ve şeklinde aramak sath-ı bînâne bir mülahazadır. Vakar ve namus zarfı değil mazruftadır. Biz onlara muayyen bir terbiye vermezsek çuval içinde gezdirsek yine fenalığa mani olamayız.” Ibid.

under different headings. The first article, titled “Toilet or the Soundness of Beauty: The Toilet of Girls” (*Tuvalet yahut Sıhhat ü Melahat: Kızların Tuvaleti*), presented the general rules on how a girl was to dress up and adorn herself. According to Mehmet Arif, first of all, the dressing room of the girl had to include “modest objects” and attention had to be paid to the “cleanness of these rather than their decoration.” Consequently, the tools to maintain the beauty of the girl were rather limited. As stated by Mehmet Arif, providing sufficient amounts of water, soap, cologne, face powder, toothpowder or toothpaste, a toothbrush, a comb and a hairbrush, and some bi-borax was enough.¹⁷⁵

A second principle about the dressing rooms of a girl was its separation from that of the elder women in the household. According to Mehmet Arif, choosing a separate room for the toilets of the girls was necessary and it was completely unsuitable to let the girls benefit from the dressing rooms of their mothers or other women living in the house.¹⁷⁶ The reason behind this conduct was not explained by the author in detail, but he emphasized that it was exceptionally important and needed continuous attention. Girls must be prevented from going to excesses in their clothing.¹⁷⁷

After explaining in detail the rules of hygiene in the dressing room, the author gave a description of the morning ablutions and the way that the girl was to wash and take care of her hair. In addition to these, Mehmet Arif indicated the mischievousness of

¹⁷⁵ “Kızlara mahsus tuvalet odasının ihtiva ettiği eşya sade olmalı ve bunların süslü olmasından ziyade temiz olmasına dikkat etmelidir: Bunların tuvalet odalarında miktar-ı kafi su, sabun, kolonya, biraz pudra, biraz da diş tozu veya macunu, diş fırçası, saç tarağı ve fırçası, sâni borat süt “Bi-borax” bulunmak kifayet eder.” Mehmet Arif, “Tuvalet yahut Sıhhat ü Melahat: Kızların Tuvaleti,” *Türk Kadını*, no. 4 (4 July 1918), p. 60.

¹⁷⁶ “Kızlara her ne suretle olur ise olsun tuvaletleri için ayrı bir mahâll tefriki lüzumeden olup validelerine veya hane derununda bulunan diğer kadınlara mahsus tuvalet odalarından genç kızların istifade etmelerine müsaade olunması katiyen caiz olamaz.” *Ibid.*, p. 61.

¹⁷⁷ “Bunun esbab ve mahâzîrını burada uzun uzadıya izâha lüzum görmeyerek yalnız ehemmiyet-i fevkalâdesi bulunduğunu ve bu hususun asla nazar-ı dikkatten dür tutulmamasını kayd ile iktifa edeceğiz. Yalnız şunları ilaveye mecburuz ki: genç kızların kadınlar kadar tuvaletlerinde ifrâta varmamaları için evliyâ-yı etfâlin takayyüdâtta bulunmaları vecibededir.” *Ibid.*

two objects that were used frequently by women: the corset and powder. According to the author, adolescent girls should by no mean use the corset, which was “an instrument of torture” that would prevent the growth and development of their bodies and would cause numerous illnesses.¹⁷⁸ Powder was also on the blacklist of Mehmet Arif, who argued that “the powder of girls was water.” Girls never needed to use powder and it was unreasonable to apply powder with the false idea that it would augment their natural beauty and color. Nevertheless, he did allow one exception: a little powder could be applied to a girl’s face if she was going to walk for a long period under the sun. In any case, to protect the beauty of the young girls, “it was sufficient to wash their faces with ample water and keep them clean.”¹⁷⁹

A third item that was stated as harmful by Mehmet Arif was tight and high-heeled shoes. They were attacked in the second article that was written by the author in *Türk Kadını* under the title of “Toilet or the Protection of the Soundness of Beauty: The Shoes of Girls” (*Tuvalet yahut Muhafaza-i Sıhhat ü Melahat: Kızların Ayakkabıları*). According to Mehmet Arif, those who suffered and had troubles because of their selection of “boots that would show the feet smaller” or a variety of uncomfortable shoes deserved their regrets. Complaining about the feet that became callous due to wearing tight shoes, the author directed his criticisms first of all to “the mothers and

¹⁷⁸ “Korsenin muzuratları hakkında ileride malumat vereceğimizden yalnız burada şunu zikredelim ki vücutları henüz devr-i neşv ü nemada bulunan hanım kızlarımızın her ne suretle olur ise korse denilen ve vücudun neşv ü nemasına mani olduğu gibi bir çok hastalıklara da sebebiyet veren işkence aleti isti-mâl etmeleri katiyen caiz olamaz.” Ibid., p. 62.

¹⁷⁹ “Kızlar için pudra isti-mâline asla lüzum olmayıp yaradılışlarındaki güzelliklerine, renklerine bir şey ilavesi abestir. Yalnız güneşli zamanlarda uzun müddet dolaşıldığı zamanlar avdette az miktarda yüzlerine pudra sürmelerinde beis görülemez. Kızlar taravet vecihlerini muhafaza etmek isterler ise yüzlerini bolca su ile yıkayıp daima temiz tutmaları kafidir.” Ibid.

parents of the girls who due to carelessness and disregard ignored the importance of buying a suitable shoe.”¹⁸⁰

As stated by Mehmet Arif, the selection of heels for girls and women’s shoes was an important issue that required largely the attention of the users. The height of the heels that was proposed as suitable by the author was three to three and a half centimeters, arguing that higher heels were harmful to the body.¹⁸¹ Despite this obligation that concerned women’s health, the author stated that from time to time, due to the changing fashions “as could be seen in Istanbul those days,” high-heeled shoes were worn by girls and women. Arguing that these users did not acknowledge the threats of high-heels and resenting their reluctance to understand the harm of such shoes, he stated that he found meaningless “this great love of fashion” among women.¹⁸²

In order to dissuade young women from their habit of wearing high-heeled shoes, Mehmet Arif enumerated various problems due to these shoes. First of all, they “changed the centre of gravity of the body.” Therefore, “the weight of the body was not distributed equally between the feet,” causing tiredness and hardship to the body. More importantly, they “changed for the worse the genitals of women” and because of this,

¹⁸⁰ “Ayakkabı küçük göstermek için bilhassa intihab edilen fotinlerden, iskarpinlerden tutunuz da yüzlerce çeşit ayakkabılar yüzünden türlü türlü zahmetleri, sıkıntıları çekenlere ne kadar teessüf edilse yeri vardır. Hele sıkı ayakkabı sebebiyle husule gelen nasırlardan mütevellid rahatsızlıkların, ıstırapların derecesini çekenlere sormalı. Hep bu haller validelerin, velilerin dikkatsizliğinden, kundura mübayaası esnasında lââyık-ı vech ile işe ehemmiyet vermemelerinden ileri gelir.” Mehmet Arif, “Tuvalet yahut Muhafaza-i Sıhhat ü Melahat: Kızların Ayakkabıları,” *Türk Kadını*, no. 5 (18 July 1918), p. 79.

¹⁸¹ “Ayakkabı ökçelerinin nasıl olması lazım geleceği meselesi pek ziyade nazar-ı itinaya alınmağa şayandır. Kızlar ve kadınlar için tavsiye edeceğimiz yüksekliğin miktarı ancak şudur: Üç, üç buçuk santimetre kadar bir irtifa’.. Bundan fazlası vücut için muzurdur.” Ibid.

¹⁸² “Uzun ökçeli ayakkabıların arasına isti-mâli – nitekim son zamanlarda İstanbul’da olduğu gibi – moda oluyor. Halbuki bu gibi uzun ökçeli ayakkabıları isti-mâl edenler vücutları için, sıhhatleri için, ne kadar büyük hatalar irtikâb etmekte bulduklarını maa-l-teessüf bilmiyorlar, ne kadar anlatılsa da anlamak istemiyorlar. Bu kadar modaperestliğe bilmem ki ne mana verelim?” Ibid.

they “caused very big illnesses, gynecological diseases.”¹⁸³ Finally, Mehmet Arif argued that wearing high-heeled shoes did not elongate the body length, but shortened it. To substantiate this opinion, he claimed that the body bent forward by wearing high-heeled shoes and with their permanent use in the long-term, the vertebral column was badly affected and the stature of the body decreased.¹⁸⁴

Another author that wrote in the periodical *Türk Kadını* on the clothing of school girls was Şükûfe Nihal, who was also an important figure in the feminist movement of the time. Unlike the scientific approach of Mehmet Arif on the problem of the toilet of adolescent girls, Şükûfe Nihal used a spiritual discourse throughout her article on the appearance of girl students titled “Sociology: Clothing in the Schools” (*İçtimaiyat: Mekteplerde Kıyafet*). Nevertheless, she also fought against the love of adornment and fashion among the girl students.

In her article she wrote that when thinking about students, “especially the students of the secondary schools and universities,” she imagined “modest, upright and spiritual young girls that were removed from all thoughts of vulgar pleasures and that run to a paradise with an ardent eagerness and a spiritual enthusiasm.” She also expressed that “these dreams were so dignified and meaningful that on the high and open foreheads of the young school girls she saw the most sacred and most spiritual thoughts of humanity,” likening the school girls to “saviors who covered the darkness of

¹⁸³ “Uzun ökçeli kunduralar vücudun merkez-i sikletini tahvîl eder. Bu suretle bedenîn sıklığı, azam-ı kademiyye üzerine mütesaviyen tevzi’ edilemediğinden bütün vücudun taab ve meşakkatine mucib olur. Yalnız bununla kalsa iyi; bu halden diğer bir ehemmiyetli mesele daha hudus ediyor ki o da hey’et-i asliyeyi bedene nazaran a’zâ-yı tenâsüliye-yi nisanın tebdil-i muvazza’ etmesidir. Bundan da bilinmeyerek pek büyük hastalıklar, kadın rahatsızlıkları tevellüd ediyor.” Ibid., p. 80.

¹⁸⁴ “Uzun ökçeli ayakkabı giymekle boy da uzamaz bilakis kısalır. Böyle uzun ökçeli ayakkabı giyenlerin vücutları öne doğru bir inhina peyda eder. Bu inhina da ma’ruz-u zamanla amûd-u fikirilere tesir ederek vücudun kametini tenâkus eder.” Ibid.

life with their light; who broke the horrible and grinning teeth of ignorance, and who, bending down in front of the suffering, poured out compassion.”¹⁸⁵

These angelic school girls dreamt and described by Şükûfe Nihal were first of all distinguished by their modest selection of clothing and honorable behavior. As stated by the author, these girls had such “sublime thoughts” that they would not deign to “use the despicable help of the paints and colors that were the requirements of debauchery.” According to Şükûfe Nihal, these school girls had such innocence that “while they walked with all their plainness, magnificence, and solemnity by spreading purity to the streets they passed” even the most unruly men among the populace would feel ashamed and respect their immunity. In order to describe better this dignity, she also used the foreheads of the school girls which were “so innocent that none of their hair would dare to commit a sin by falling on them.”¹⁸⁶

The author gave the opposite picture of these virtuous girls, depicting a young girl “who went to school with powder on her face, paint on her lips, and with eyes rimmed with kohl.” This make-up, according to Şükûfe Nihal, would not show the school girl as “a lady that had an important purpose in life,” and would “violate all the expectations that were anticipated from this girl,” although nothing could be literally expected from her, as too much decoration and toilet was a trace of “ignorance and lack

¹⁸⁵ “Mektep talebesi denince; bilhassa sultaniler, darülfünunlar gibi tali, ali mektep talebesi hatırıma gelir ve gözlerimin önünden, hayatın bütün adı zevk düşüncelerinden uzak; ateşin bir iştıyak, ulvî bir heyecan ile bir cennet-i aleme koşan sade, nezih, ruhani genç kız hayalleri geçer.. Bu hayaller o kadar vakurdur, o kadar mâ'nidardırlar ki onların yüksek, açık alınlarında insanlığın en kudsî, en manevî düşüncelerini sezerek saatlerce kendilerine dalarım; onlar hayatın zulmetlerini nurlarıyla örten; ceclin korkunç ve sırtkan dişlerini kıran, ızırâblar önünde eğilerek şefkatler döken birer halâs-kârdırlar.” Şükûfe Nihal, “İçtimaiyat: Mekteplerde Kıyafet,” *Türk Kadını*, no. 7 (15 August 1918), p. 98.

¹⁸⁶ “Onlar, zevk düşkünlüğünün icabatından olan boyaların, renklerin ianat-ı hakirânesine tenezzül etmeyecek kadar ulviyet-i efkâra maliktirler. Alınlarında sizi düşündüren öyle cazip bir safiyet vardır ki, bir tel saç bile, bu safiyeti ihlâl etmek vehmiyle, oraya düşmek günahından korkuyor zannedilir. Onlar, bütün sadelikleri, azamet ve vakarlarıyla geçtikleri yollara havayı safvet neşrederlerken en serkeş nazarlar, huzurlarında şerm ve hürmetle iner...” Ibid.

of intelligence.” Accordingly, she did not expect that a “thoughtful and serious young girl would find a great pleasure in them.”¹⁸⁷

As stated by Şükûfe Nihal, this other type of school girl was “a shame to the school she attended” and did not constitute the majority. Nevertheless, she wrote an anecdote that apparently had taken place in a classroom of an important school that she did not given the name in her article. A school girl had entered into this classroom “with a completely painted face and a pink very open low-cut blouse that could not be concealed under the *çarşaf* that was pinned at the level of the waist” and at the end of this décolleté was placed “a small and yellow rose quite lovely with its fresh, green - leaves.” Arguing that she was surprised by this outfit worn in the classroom, Şükûfe Nihal confessed that she had laughed and asked to her colleagues in the class “are we at a ball?” forgetting the essential etiquette rules.¹⁸⁸

Just like Mehmet Arif, Şükûfe Nihal also preferred to blame the mothers of this type of girl. The mothers, who had to “be passionately concerned with even the smallest conduct of their girls,” were the main parties responsible for this situation. Showing weakness in preventing their girls from “preparing themselves for school for long hours in front of the mirror, tingeing their eyes with kohl and curling their hair” or tolerating such behavior was, according to the author, “an error that could not be forgiven.”¹⁸⁹

¹⁸⁷ “Mektebe giden bir genç hanım yüzündeki pudralar, dudağındaki boyalar, gözlerindeki sürmeler; kendisini ciddi bir gaye takîb eden bir hanıma benzemekten katiyen uzaklaştırdığı gibi – hakikatte doğru olmasa bile – kendisinden beklenen bütün ümitleri ihlâl eder. Çünkü fazla süs, fazla tuvalet ibtila’sı herhalde biraz eser-i cehalet ve noksan-ı zekadır. Mütefekkir, ciddi bir genç kız bunlardan büyük bir zevk alamaz.” Ibid., p. 99.

¹⁸⁸ “Geçen sene, değerli mekteplerimizden birinin dershanesine giren bir talebe hanım birdenbire nazar-ı dikkatimi celb etmişti: tamamıyla boyalı bir çehre altında belden iğnelenmiş çarşafın sâtir edemediği penbe ve pek açık dekolte bir buluz; dekoltenin hitam bulduğu noktada taze, yeşil yapraklarıyla gayet latif iri bir kayısı gülü iştirilmiş.. Dershane içinde iltizam edilen bu kıyafetten şaşırılmışım; mugayir-i terbiye ise de, gayrı ihtiyari gülmekten kendimi alamadım; yanındakilere sordum: - Baloda mıyız?!” Ibid.

¹⁸⁹ “Lakin ben bu hususta en ziyade ebeveyni; bilhassa kızının en ufak hareketiyle şiddetle alakadar olması lazım gelen valideleri tahtie ediyorum. Mektebe gitmek için hazırlanan kızının saatlerle ayna karşısında gözlerini sürmelemesini, saçlarını kıvrmasını gören bir validenin bu temayülâtı mani etmekte izhâr-ı acz etmesi, yahud müsamaha göstermesi afv olunur hatalardan değildir.” Ibid.

Fig. 15. Illustration of an educated Turkish young woman, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

The control on young women was thus mainly on their sexual identity. Girls, hiding their feminine features that could call attention of men, would be less threatening with their asexual appearance. Similarly women of the Republican era would be represented with their androgenous features, but this time not only for moral concerns but also in order to emphasize their modernity. As argued by Öndin, women in the Republican art works would generally be depicted with short or tied back hair and in dark clothing. Unlike the Oriental women, very feminine with their long hair, dark lined eyes and white complexion, these women were drawn with slender and energetic bodies and a sober elegance taking the place of their womanly beauty.¹⁹⁰

Private Life: the Impact of the New Entertainments

The social rules regulating the relationship between men and women started to become more liberal in this period. As a result of this, it became easier to see married and unmarried couples on the street. Although there were criticisms about this issue, the sexual life of the Ottomans was in transformation. It was more acceptable for men and women to meet and get to know each other before the marriage. Accordingly, marriages based on the agreement of individuals started to replace the traditional arrangement of marriages by parents.¹⁹¹ Women, who for the first time had the opportunity to attend

¹⁹⁰ Nilüfer Öndin, *Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat 1923-1950* (İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003), p. 211.

¹⁹¹ See Zafer Toprak, "Cumhuriyet Arifesi Evlilik Üzerine Bir Anket: Görücülük mü? Görüşücülük mü?" *Tarih ve Toplum*, no. 50 (February 1988), p. 32.

places where they could talk or dance with young men, in consequence became much more obsessed with their appearance.¹⁹²

An important place where the elite men and women of the time could come together to enjoy themselves were balls arranged by certain organizations or personalities even before the Republican period, starting with the second half of the nineteenth century.¹⁹³ These balls were a source of anxiety for many of the women of the higher classes. The preparation of their garments required thought in every minute detail to achieve their appearance along the lines of the latest Paris fashions. In the women's periodical *Firuze*, Burhanettin Âli gave a picture of a ball organized by *Ottoman Red Crescent Society* (Hilâl-i Ahmer), depicting first of all a scene that was common in the balls that took place in those days with the following sentences:

They were emptying glass after icy glass of champagne with the love of Kerbela... But they couldn't blow out their fire in one way or another.

In one cozy corner of the garden a handsome man (F) watches the beauty of the delightful woman (M) and tells her after long ponderings:

- How chic your shoes are! The young woman responds with the pride generated by the approval of her toilet:

- Are you telling the truth "F"... but... you can't imagine how I suffered until having this! I sent back seven completed pairs. I was very afraid that it wouldn't be ready for the ball.¹⁹⁴

¹⁹² Zafer Toprak, "Genç Kız ve Kadın İntiharları II: Cumhuriyet Erkeğinin Kadın İmgesi," *Toplumsal Tarih*, no. 99 (Mart 2002), p. 17.

¹⁹³ Doğan Duman, "Cumhuriyet Baloları," *Toplumsal Tarih*, no. 37 (1997), p. 45.

¹⁹⁴ "Şampanyanın buzlu kadehlerini Kerbela aşkıyla boşaltıyorlar, boşaltıyorlar... Fakat ateşlerini bir türlü söndüremiyorlardı. Bahçenin kuytu bir köşesinde karşısındaki ilahi kadının (M) hanımın güzelliğini seyreden yakışıklı bir erkek (F)nin, uzun düşüncelerden sonra kadına: - Ne şık iskaripinleriniz var? Diyor. Genç kadın, tuvaletinin beğenilmesinden doğan bir gururla cevap veriyor: - Sahi mi söylüyorsun "F"... ama...bunu yaptırıncaya kadar ne çektim? Tamam yedi çift geri yolladım. Yetişmeyecek diye ödüm koptu..." Burhanettin Âli, "Hilâl-i Ahmer Balosu," *Firuze*, no. 1 (15 September 1924), p. 10.

Wearing the new fashions or behaving in the latest manners was a source of rivalry for the women who attended the balls. For example, the article commented on the shoe fashions among women at the ball of that year. According to Burhanettin Âli, most of the women at the ball wore shoes with a fabric of silver that made their feet resemble pigeons. The jealousy between the women that were present at the ball was a motive behind this similarity of their clothes.¹⁹⁵ As a matter of fact, there was a competition between the female guests to be in conformity with the latest fashions. In addition to this, Burhanettin Âli stated that foreign women attending the ball tried their best to show off in the most imposing hair fashions to catch the attention of the others, while the Turkish women still had to hide their beautiful hair under tulle headgear.¹⁹⁶ Evidently, this created another source of competition among the foreign women and the Muslim Turkish women at the ball.

These foreign women included Russian refugees. Jealousy due to rivalry with the Russian beauties motivated the Turkish women to take various kinds of actions. On rare occasions that reflected unrefined hatred, the Russian women had to escape stones thrown at them.¹⁹⁷ On the other hand, there were more civilized and much more organized platforms on which to express intolerance. According to Toprak, the elite women of the time, most of whom were the wives, sisters or daughters of the pashas, signed a petition to submit to the government in the summer of 1923 demanding exile of the Russian women and argued that these women were the reason behind corruption and increasing consumption of drugs in the city. The Turkish women also accused the

¹⁹⁵ “Fiyelhakika bu seneki Hilal-i Ahmer balosunun en dikkat edilecek cihazlarından biri de kadın iskarpinleri idi. Bu kıskanç mahluklar nasıl oluyor da hep eş yaptırıyorlar, hayrettir! Bu seneki balo, bütün kadınların ayaklarını “arjan” ile süslenmişti. Bir frenk ismini taşıyan bu nev’-i kumaş kim ne derse desin kadın ayağını parlak rengiyle bir güvercinden farksız yapıyor.” Ibid.

¹⁹⁶ “Ecnebiler, itina ile süslenmiş başlarıyla nazarı dikkati celbe uğraşırken, Türk kadınları, incecik tülleri içinde ipek saçlarını hapse mahkum etmişlerdi.” Ibid.

¹⁹⁷ Deleon, *Beyaz Ruslar*, p. 33.

Russian women of being bad examples to young Muslim women, who had seen their entry in the city in rags and later their prosperity in expensive clothing and jewelry on the streets.¹⁹⁸

Salon life of the Armistice period, in which men and women could meet and amuse themselves in the same place, also affected marriages in a negative way. The existence of liberated women who followed the salon entertainments, and who became involved in extra-marital affairs was very threatening for married women. Nevertheless, it would also give the signals of a type of free women, most of whom lived as mistresses, who could decide their sexual affairs with men without having much trouble and who in many ways could live affluent lives due to these relationships. In the article “Housewife, Salon Woman” (*Ev Kadını, Salon Kadını*) that was published in *Süs*, Hülya Vecdi informed her readers about the results of a survey that the magazine had conducted on this issue. The readers had written their answers to whether they would like to marry a housewife or a salon woman. Most of the men had voted for a housewife, without thinking much on the questionnaire. According to Hülya Vecdi, even this division of housewife and salon woman was deceiving the participants. She would argue that this survey could be a cunning way of understanding men’s point of view in those days that “family law” had been discussed intensely.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Toprak, *İstanbul*, p. 75.

¹⁹⁹ “Bundan az zaman evvel ortada “hukuk-u aile, kadın ve erkeğin müsavî hukuku” meselesi mevzu bahs etti. Bu henüz halledilemeden eşkar-ı umumiyeye bu istihrac takdim ediliyor. Bunu “hukuk-u aile” bahs-i mütemmematından olarak kabul ettiğimize nazaran şöylece tefsir edilebilir; acaba kadınların, erkeklerin arasındaki hükümferma olan anlaşılamazlığın ne derece olduğunu, beylerin “müsavî hukuka” ne dereceye kadar mütemayil olduklarını anlamak için kurnazca istimzac olamaz mı?... Çünkü, kadını ikiye ayırıp bir kısmını salona, diğerlerini mutfaka sokmaya ne lüzum var.” Hülya Vecdi, “Ev Kadını, Salon Kadını,” *Süs*, no. 46 (26 April 1924), p. 4.

The salon life that had been understood by the majority was a life in which both men and women lived in vagrancy without fixed hours to sleep or any obligations.²⁰⁰ Nevertheless, according to Hülya Vecdi, there was also a more proper way of leading a salon life, which could not be criticized in moral terms.²⁰¹ She explained her disgust with those men who, after expressing their hatred of the salon women who could have illegitimate relationships with men, would themselves be seduced by these women and would forget their family responsibilities.²⁰² Considering that many women struggled everyday to lead married lives alone and that they received only deceitful compliments from their husbands, Hülya Vecdi criticized those women who could close their eyes to their husband's extra-marital affairs. She argued that today being naïve about these escapades can not be self-sacrifice, but only stupidity.²⁰³

Nevertheless, this salon life was very limited and accepted only the elite of the time. With the advent of the Republican era, the entertainments at which women and men came together would be more generally accepted in society. Turkish women, who were not accustomed to these entertainments, would have many troubles in adapting themselves. This situation was discussed in an article in *Resimli Ay* titled "Chitchat with Women" (*Kadınlarla Bir Hasbıhal*). According to the author of the article, Turkish

²⁰⁰ "Birincisi: bugün salon hayatı diye pek yanlış tefsir edilen serseriyane hayattır. Bu hayatın düşkünleri ne yatacakları zamanı bilir. Ne yiyecekleri zamanı bilir. Ne de yaptığını bilir. Hayatın velvelesine kendini kaptırmış bir yonga parçası gibi sürüklenen zavallılardır." Ibid.

²⁰¹ "İkinci kısım: bu cidden temiz naziye bir salon hayatıdır. Bir aile kadını "ev kadını değil" ya hizmetçisi ve ustasıyla, bütçesi gayr-ı müsait ise bizzat işgüzarlığı sayesinde evini idare ve tanzim eder." Ibid.

²⁰² "Ben ev de idare etmeğe, israf etmemeğe, zevcim bütün gün yorulduğu için akşam avdetinde lazım olan esbab-ı istirahatı temin ve ihzar ile uğraşırken benim de bu yorgunluklarıma rağmen onu şen ve mesud karşılamaya çalışırken bu hayat arkadaşı benim bu derin safvetimle kalben alay ederek fakat çocuk avutur gibi yüzüme terahhümen iltifat ederek bütün mevcudiyetleriyle salon kadınlarından nefretlerine rağmen yine onların kolları arasına koşmayacak mı?" Ibid.

²⁰³ "Acaba bu "salon kadınları" birinci kısım: o hayatları kendilerine mi yaşıyorlar? Bu mücrimlerin şerikleri hep bekarlar mı? Malesef de ekseriyeti müteehhiller teşkil ediyor. Bu facianın karşısında kadın yine eski safvetini gösterirse buna artık fedakarlık, ulviyet, vazife denemez. Belahettir. Hem bu saffeti de kadına verecek yine erkeklerdir. Çünkü: salon kadını diye her vesilede izhar-ı nefret ederler. Halbuki salonlarda parlayan bu yıldızların peykleri yine kendileridir." Ibid.

women had to be moderate even when surrounded with men at festivities.²⁰⁴ He first of all admonishes women, who never had been observed in public to such a degree in the previous years. Arguing that it was natural to come across many strange events due to this change, the author stressed that women might need to be warned in many ways.²⁰⁵ For example, he criticized women for breaking the etiquette rules by crossing their legs.²⁰⁶ In addition, the author warned about women who went to entertainment places that were not suitable for them, emphasizing the limits that women had to amuse themselves.²⁰⁷

The transformation of the relationship between men and women was not limited to the realm of social gatherings, but also the realm of family life. Many educated women demanded the renewal of the codes concerning marriage and especially the laws on divorce. Family law, which had given men and women unequal rights, was discussed by the upper-class women more vehemently at the end of the Armistice period. For example, on the agenda of the Women's People Party, divorce was discussed to a great extent. Şükûfe Nihal, as the spokeswoman of her party, defended in one of her speeches, which has been published in *Süs*, that the rights of women were not taken as priority in the laws on family and marriage of the time. Accordingly, she argued that

²⁰⁴ “Bayram geliyor. Kadınlar erkeklerin bulunduğu ictimâ'lara iştirak ediyorlar. Bu yeni hayatta kadınlar nasıl tuvalet yapmalı, nasıl hareket etmelidirler? Acemilik göstermemek ve Türk kadınına has vakarı muhafaza etmek için ne gibi inceliklere rağbet mecburiyetindedir.” No name, “Kadınlarla Bir Hasbîhal,” *Resimli Ay*, no. 3 (April 1924), pp. 22.

²⁰⁵ “Fakat şimdiye kadar bize yalnız uzaktan görünen Türk kadını şimdi erkekle temasa geliyor. İki taraf birbirini daha yakından tedkik imkan ve fırsatına mazhar oluyor. Bu yeni hayatında Türk kadını şüphesiz yine muvaffak ve muzaffer olacaktır. Fakat başlangıçta bazı acayıplikler vuku'u gayet tabiidir. Bu itibarla kadınlarımızın ikaza muhtaç oldukları pek aşikardır.” Ibid.

²⁰⁶ “Bazı kadınları salonlarda diz diz üstüne oturmak i'tiyadında görüyoruz. Bu i'tiyad hem çirkindir, hem de elbiseyi bozan bir şeydir. Bu ve bunlara mümasil inceliklere dikkat etmelidir.” Ibid.

²⁰⁷ “Türk kadınının bu sahada dikkat edeceği şeylerden biri de tefrik edebilmektir. Aile kadınları için kapalı olmak lazım gelen birçok yerlerde Türk kadını görmek bizi müteesir ediyor. İstanbul'da Türk kadının kabul edebilecek temiz yerler o kadar azdır ki kadınlarımız bu hususta ne kadar i'tinakar olursalar yeridir.” Ibid.

women had no right to divorce their husbands even in the case that they saw no way out to continue their marriages. She would stress that, on the other hand men, in the case that they got bored, could divorce their wives without giving them any property or without taking economic responsibility for their children.²⁰⁸

Similarly, Nezihe Muhittin, the president of the Party, allowed that even in the changing conditions of the twentieth century marriages were still based on the duty of bringing up children. “The first and the most sacred” responsibility of Turkish women was to be the mothers of the Turkish nation. With the advent of the new Republic, family had gained a new importance. Nezihe Muhittin, using this change as the basis of her discourse, argued that in civilized societies the quality of children raised in the family was more important than their quantity. Families made up of three to four wives were not suitable environments in which strong, entrepreneur, and nationalist generations could be raised.²⁰⁹ In addition to this she advocated that the Turkish woman deprived of a law that she could entrust, could not devote herself to her home and consequently could not become “a noble mother, an advanced wife, and a sincere housewife.”²¹⁰

²⁰⁸ “Aile ve nikah kanunlarımızda hiç şüphesiz kadının hakkı ve haysiyeti gözetilmemiştir. Zevce ile herhangi bir sebeple yaşamakta devam imkanını görmeyen bir kadın ondan ayrılmak hakkına malik değildir. Halbuki, diğer tarafta onbeş senelik zevcesinden usanan bir zevce, onu üç çocuğuyla sokak ortasında bırakmaya kendisinde hak görüyor ve bu cinayetiyle, aile kanunu kendisini katiyen mesul addetmiyor!” Şükûfe Nihal, “Fırkamızın Mefkuresi,” *Süs*, no. 3 (30 June 1923), p. 3.

²⁰⁹ “Yirminci asır medeniyetinde de Türk kadınının en akdes ve birinci vazifesi şüphesiz valide olmaktır. Yirminci asırda da izdivacdan maksad yine hiç şüphesiz neslin idamesidir. Fakat ale-l-ıtlak döl yetiştirmek değildir. Mütemeddin muhitlerde kemmiyyetten çok ziyade keyfiyyetin müsbet rol oynadığı bedahet halindedir. Üç dört zevceli ailelerden yetişen çocuklar ruhen, bedenlen mağşuş, malul bir nesildir. Böyle müzebzeb ailelerin çocukları vatana hâdim olarak ihda edilmiş bir unsur olamazlar. Böyle alil ve sakat zevcelerden ve babalardan bütün manasıyla genç, kavi, azimkar, sahib-i irade, vatanperver – bilhassa vatanperver, çünkü aile rabitasını hissetmemiş olanlarda vatan muhabbeti temerküz edemez – müteşebbis, sanatkar bir unsur beklemeye hakkımız olamaz.” Nezihe Muhittin, “Türk Ocağında İlk Kadın İçtimainde Nezihe Muhittin Hanımefendi Tarafından İrat Edilen Hitabe Aynen,” *Süs*, no. 33 (26 January 1924), p. 3.

²¹⁰ “Türk kadınının aziz vazifelerinden biri de ev kadınlığıdır. Fakat herhangi bir tehevürle erkek ağzından çıkacak – boş kelimesi – ile hareminden cüda düşeceğini bilen, hulle gibi zelil bir yama veya yanağa temas gibi adi bir tatyible bağlanacak pamuk ipliğinden çok zayıf bir rabita ile tekrar hayat arkadaşlığına i’timadı kalmayan kadın bucağını benimseyip ona kudsî bir ma’bed gibi ısınamaz. Böyle

The gradual deterioration of the marriage institution with the extra-marital affairs was discussed extensively in the popular press of the Amistice period. For instance, Seniye Baha, in her article “The Triumph of Fashion” (*Modanın Zaferi*) published in *Kadınlar Dünyası*, gave the hints of this social transformation, claiming that if “getting married” had been the latest fashion, no women would be left unmarried.²¹¹ She also implied that men had lost their marital responsibilities arguing cynically that “getting married” had become a sort of “fashion,” and thus something like a leisure activity, for them. Seniye Baha asked women to change this “evil trend” with a new one that they would invent, emphasizing the priority of getting down to work to talking in vain.²¹²

Fashion, as an instrument used by salon women to seduce married men or as a symbol that represented the transient nature of the relationships, was further discussed by the authors of the Armistice period. Those women who had started to amuse themselves with the war profiteers or the officers of the Allied powers aroused the hatred of not only Turkish women, who had little to depend on in case of divorce, but also the men and certain intellectuals of the time. For example Yakup Kadri Karaosmanoğlu, in his novel *Sodom ve Gomora* (Sodom and Gomorra) delineated Leyla, a Turkish girl from a well-off family of the time, as a snob, ostentatious and

süflî bir derekeye düşmüş bir kadın asil bir valide, yüksek bir zevce, samimi bir ev kadını olamaz!” Ibid., p. 3, 5.

²¹¹ “Kendi kendime öyle düşünüyorum: bir zamanlar eski Yunanistan’da bir (namuslu kadınlar) modası vardı, bu moda bir çok hemşirelerimizi sukût-u ahlakîden kurtarmıştı, şimdi biz de burada daha başka bir manada bilfarz ictimai modaların tesisine çalışsak acaba muvaffak olamaz mıyız? Ben bir [evli kadın] modasını tasavvur ediyorum, kadınların evlenmeleri bir kere moda olsun, görürsünüz, az zaman zarfında evlenmemiş tek bir genç kız kalır mı?” Seniye Baha, “Modanın Zaferi,” *Kadınlar Dünyası*, no. 194-5 (29 January 1921), p. 3.

²¹² “Bilmem, benim gibi düşünen hemşireler çok mu? Erkekleri düşünmem, çünkü evlenmek onlar için moda oldu! Halbuki moda kadın icadıdır, istersek biz bu kötü modayı hükümden düşürebiliriz, ama yeni bir moda icat ederken.. Lafla değil!” Ibid.

capricious character who desired to show-off using her relationship with a very handsome English officer, Jackson Read, despising her fiancé Necdet.²¹³

Leylâ had met the English officer with the initiative of her father, who had an interest in having good relations with foreigners.²¹⁴ The affection of the officer was a source of pride for her that she could not give up easily and she would lose the love of Necdet at the end of the novel. The way the author describes this young woman closely resembles a flapper girl, popular among the America youth, although seen rarely in their culture, with her appearance and immodest way of living.²¹⁵ But at the same time, she represents a group of women living in Istanbul who had no interest in following what was going on in Anatolia, devoting herself to the latest fashions and entertainments. According to Törenek, the author using Leyla and Necdet as a pretext tried primarily to give the picture of the Allied officers in his novel.²¹⁶ Nevertheless, the relationship of the fiancés, although exaggerated by the author to some degree, was also very important in understanding the transformation of the private life in Istanbul. The free and easy attitude of Leyla as an upper-class and well-educated woman of her time, or her desire to show herself in this way, her very unrestricted way of continuing her relationship with Necdet gave the readers some clues of this life.

²¹³ “Öteden beri şiddetle İngiliz meraklısı olan Leylâ'nın son zamanlarda –Captain G. Jackson Read'i tanıdıktan sonra- bu merakı adeta bir taassup derecesine getirişinin sırrı dayısının oğlu Necdet'in gözünden asla kaçmıyordu. Onun içindir ki, bundaki İngiliz aleyhtarlığı, ondaki İngiliz taraftarlığı ile paralel bir surette derece derece artıyordu. Zira Necdet yalnız dayı oğlu değildir. Yemeğin sonuna doğru kapının zili çalınınca, Sami Beyin karısı deminki sözünü tamamlamak ister gibi kızına: -İşte, Necdet geldi- dedi. Kız, “Benim neme lazım!” der gibi hafifçe omuzlarını silkti. Halbuki bütün ailece bu onun nişanlısı idi.” Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, edited by Atilla Özkırmlı (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998).

²¹⁴ “Baba, Düyunu Umumiye'nin eski yüksek memurlarından Sami Bey adında bir alafranga emekli tipi idi. Beyoğlu muhitindeki geniş münasebetleri sayesinde Captain G. Jackson Read'i tanımış ve ikinci, üçüncü görüşlerinde onu evine davet etmeyi çıkarına uygun bulmuştu.” Ibid., p. 24.

²¹⁵ Carolyn L. Kitch, *The Girl on the Magazine cover: The Origins of Visual Stereotypes in American Mass Media* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001), p. 122.

²¹⁶ Mehmet Törenek, *İşgal İstanbul'u: Türk romanında* (İstanbul: Kitabevi, 2002), p. 22.

Beauty Standards and Physical Education

Traces of a rivalry with beautiful foreign ladies started to show in the physical make-up of Turkish women throughout the occupation years. The standards of beauty radically changed with the entry of the Russian women to Istanbul. Turkish men discovered the blond haired and blue-eyed Russian beauties with slender and shapely bodies.²¹⁷ This meant that Turkish women had to change their body sizes to fit the new aesthetic norm. They started to revise their diets and felt the necessity of practicing different sports to lose their excessive weight. The trend to practice sports was also popular among the European elites of the time. Furthermore, the sports that were held in reserve for them mainly reflected the choice of having shapely and beautiful bodies as objects of desire.

Second, sports were regarded as a medium to make Turkish women healthy and more active in life. Fatness and immobility were far from being problems of the poor and unprivileged women, who needed to work outside their homes in order to earn money to survive. All the same, the rich diverted themselves with the popular sports of the time like swimming, tennis, and horse riding. The popular magazines of this period, which were mainly consumed by the rich or middle-class women, gave descriptions of physical exercises that could be done at home, with illustrations. Gymnastics and sports were offered by the authors as natural alternatives to using cosmetics. The aim of practicing sports changed its purpose and became a tool of the nationalistic goal of making Turkish women healthier mothers in the hands of the Turkish elite starting with the subsequent years.

²¹⁷ Ibid., p. 74.

In the popular women's periodicals, the beauty standards for women were debated intensely in the articles which reflected the changing trends in the physical appearance of Turkish women. Frequently, contemporary women, who preferred to adorn themselves in the latest fashions and use cosmetics, were criticized in these articles. In the popular magazine *Süs*, one article written by Selâmi İzzet with the title "About Adornment and Beauty!" (*Süse ve Güzelliğe Dair!*) dealt with the change in the perception of beauty in the latest years. According to Selâmi İzzet, the entry of cosmetics in women's lives had radically transformed the definition of the beautiful woman. In the first paragraph of his article, he quoted one of his friends, who argued that "beauty in that century had lost its value" and that people had been "detached from the concept of beauty" and "beauty had gone bankrupt" as in the minds of men and women a beautiful woman was equated with "red, paint, powder and kohl," which were the main instruments of make-up.²¹⁸

In addition to cosmetics, garments and the tailor of the person were the most important signifiers of beauty for not only women but also men of the time. As stated by Selâmi İzzet, among rich people in society a beautiful woman was considered one who knew "how to put on her make-up and dress herself well" and to evaluate the physical charm of a man was asked "from which tailor he dressed."²¹⁹ In order to give an example, he proposed that in a "rich and distinguished saloon" a question such as "who is the most beautiful woman of Şişli?" would arouse "many noisy quarrels" and "give an opportunity to a great discussion." According to Selâmi İzzet, such a question was destined to remain unanswered and most frequently the discussion would end with the

²¹⁸ "Geçen gün arkadaşım anlatıyordu: - Biliyor musunuz, diyordu, asrımızda "hüsn"ün kıymeti kalmadı. Güzelliğe karşı adeta bigâneyiz. Yalnız biz, erkekler değil, hatta kadınlar da; "güzel" denince hatırmıza derhal kırmızı, boya, pudra veya sürme gelir. Herhalde güzellik iflas etti." Selâmi İzzet, "Süse ve Güzelliğe Dair!," *Süs*, no. 2 (23 July 1923), p. 4.

²¹⁹ "Güzel kadın denince, iyi boyanmasını, iyi giyinmesini bilen bir hanımefendi tasavvur ediyoruz. Kadınlar da böyle değil mi? Güzel erkek dediniz mi, hangi tarzda giyiyor? diye soruyorlar." Ibid.

slogan “there is not a most beautiful woman.”²²⁰ Unsatisfied with such answers, Selâmi İzzet offered to ask a question like “who dresses herself best in Kadıköy?” which would create a totally different result. He argued that this time everyone would “forcibly” champion one name and “each name would face from every corner a cry of objection.”²²¹ Therefore, he claimed that in Istanbul “adornment” had replaced “beauty” and that “a beautiful but undecorated woman” was dismissed everywhere. Accordingly, telling a woman that she had “no defect in beauty,” but she would “never learn how to comb her hair and dress herself fashionably” was a mistake that would be returned with never meeting that woman again and her “eternal hatred” of you in her heart.²²²

According to Selâmi İzzet, the tendency to use cosmetics had also reached an extraordinary level among Turkish women. He argued that “with the magic of numerous kinds of paints,” the eyes of Istanbul women had been painted and this had led to an important change in the consideration of beautiful eyes. Furthermore, he claimed that in Istanbul it was not possible to find an ugly or an old woman because of their make-up. As stated ironically by the author, “ladies on the streets, on the boats, or in the theatres were either at the age 60 or 28” and that “it was very difficult to come across a 38 year old woman.”²²³

²²⁰ “Zengin, kibar bir salonda, güzellik üzerine bir bahis açınız. Mesela sorunuz: - Şişli'nin en güzel kadını kimdir?Ekseriye kadınların teşkil ettiği bir mecliste, bu oldukça gürültüye sebebiyet verecek bir sualdir. Ve siz bu suali ortaya fırlatırken, müthiş bir mübâhaseye meydan vereceğinizi tahmin edersiniz. Hatta bu sualiniz bir iki kelime ile cevapsız kalır. Yahut da alacağınız cevap gayet basittir. - En güzel kadın yoktur!” Ibid.

²²¹ “Fakat bir kere de mesela:- Kadıköy'ünde en iyi giyinen kimdir? Diye sorunuz... İşte o zaman gürültü başlar. Her ağız, o da cebrî, ortaya bir isim fırlatır. Ve her isim her köşeden bir sayha-i itiraz yükseltir.” Ibid.

²²² “İstanbul'da “süs” “hüsn”ün yerine kaim olmuştur. Güzel fakat süssüz bir kadının bugün artık Arâp'ta mahallî yoktur. Bir kadına: - Hanımefendi, güzellikte nazırınız olmadığına şüphem yok; fakat hiçbir zaman saçınızı taramasını, şık giyinmesini öğrenemeyeceksiniz; deyiniz. Sizinle bir daha görüşmez ve size kalbinde ebedî bir kin besler.” Ibid.

²²³ “Bin bir türlü boyanın füsûnuyla, gözler adeta boyandı. Gözler hakkındaki telakkiler gönülden sarsıldı. Koca İstanbul'un içinde cidden çirkin kalmadı. Hatta ihtiyar kadın bile yok diyebiliriz. Yollarda,

In the conclusion part of this conservative article, Selâmi İzzet claimed that “the natural beauty was ruined” and that “this was a sin.” Just like Mehmet Arif, who found the mothers of the school girls responsible of the degenerate clothing of their daughters, Selâmi İzzet also charged men with being “indifferent” to the change in the appearance of women. After giving reluctant permission in his article to kohl for tingeing women’s eyes, he claimed that it was astounding that men could “tolerate lips painted a very red color,” mentioning implicitly that this paint increased the sex appeal of women while dishonoring their men.²²⁴

Nevertheless, as pointed out in many other articles in the period, contemporary woman was in search of beauty at all costs, trying every possible means she could reach. This obsession was triggered mainly with the media itself as well as the competition on the street and in the prominent salons of the wealthy. Serving as the meeting points of men and women, these affluent salons had an important role in the augmentation of women who felt the need to revise their appearance in line with the latest European fashions. This trend was the central theme of an article in the women’s periodical *Yeni İnci*, whose author preferred to give only the initial letters of his or her name as K. C., hiding most probably his or her sexual identity. The article of K. C., titled “Beautiful and Ugly Women” (*Güzel ve Çirkin Kadınlar*) made the criticism of the time which emphasized more than ever the beauty of a woman as a standard of her value.

According to K. C., for two years there had been a “very ugly word” spoken in Turkey, which was “modern.” After indicating that he/she would be obliged to use this

vapurlarda, tiyatrolardaki hanımefendiler, ya atmış veya yirmi sekiz yaşındadırlar. Otuz sekiz yaşında bir kadına tesadüf etmek müşkülleşti.” Ibid.

²²⁴ “Tabii güzellik mahvoluyor. Bu günahdır. Bu hâle de kadınlarımızın yanlış bir yolda ittifaklarından ziyade, erkeklerimizin lâkaydîsi germi veriyor. Haydi sürmeli gözlere itiraz etmeyelim; fakat kıpkızıl boyalı dudaklara nasıl tahammül ediliyor, şayan-ı hayret!” Ibid.

word compulsorily in the article, K. C. stated that “modern groups and societies allocated no position to the ugly woman” and that this was a new trend as “until a half century before ugly women were respected more than the beautiful and when an ugly woman was talked about an expression like ‘an angelic personality’ was not begrudged.” Nevertheless, with the changing values in the society an ugly woman could only receive a rather crude interpretation like “an ugly faced monkey” in those days.²²⁵

As argued by K. C., the situation of ugly women was “very difficult” given that everything that they did would “offend the eye” and consequently because they would be the center of all the mockery in their circles. According to K. C., every new dress that they would wear or ribbon they would put on their heads would give an opportunity to those who would like to make fun of their appearance, using cutting words like “For goodness sake! Have you seen the latest dress she wore? She has turned into a frog” or “Look at the ribbon on her head, what queer things she has bought.”²²⁶ This difficulty, according to K. C., was most obvious “in Europe” and “in the saloons” where “European style societies forced men and women to come face to face.” As argued by K. C., even the husbands of ugly women would suffer from the gossip of others about their wives in such places.²²⁷

²²⁵ “Memleketimizde iki senedir kulağa pek çirkin çarpan bir kelime var: “asri”. İşte bu kelimeyi isti'mal etmek mecburiyetinde kalarak diyeceğiz ki: zamanımızdaki bu asri zümreler, cemiyetler çirkin kadına hiçbir mevki ayırmıyorlar. Bundan yarım asır evveline gelinceye kadar çirkin kadınlara güzellerden fazla hürmet gösteriliyor, ve çirkin bir kadının bahsi geçince: - Melek gibi bir insan, tabiri fazla görülüyordu. Bugün ise çirkin bir kadından bahsedilince; kısaca: - Surat düşkünü bir maymun tabiri kullanılıyor.” K. [kef] C., “Güzel ve Çirkin Kadımlar,” *Yeni İnci*, no. 7 (February 1923), p. 5.

²²⁶ “Çirkin kadınların hayatta mevkileri oldukça müşküldür. Her şeyleri göze batır. Ve ister istemez muhitlerinin eğlencesi olurlar. Yaptırdığı yeni bir elbise, başına bağladığı bir kurdele, hemen etrafındaki kimselerin dillerini açar: - Aman yeni elbisesini gördün mü? Tıpkı kurbağaya dönmüş. - Çarşafı sütlük gibi vücuduna yapıyor. - Başındaki kurdeleye bak ne tuhaf şeyler almış.” Ibid.

²²⁷ “Çirkin kadınların bilhassa Avrupa’da, salonlarda vaziyetleri pek müşkülleşir. Alafranga cemiyetlerin kadınıla erkeği karşı karşıya bulundurduğu muhitlerde çirkin kadınlar kadar bu çirkin kadınların kocalarının da vaziyetleri pek naziktir.” Ibid.

According to K. C., ugly women, as the victims of their society, would undergo the greatest difficulties on the “issue of love.” There were more men than it was expected that would fall in love with a woman not because of her “beautiful face,” but seeing the beauty of her “heart, emotions and spiritual personality.” In this case, an ugly woman would “immediately turn back the declaration of a man’s love for her,” believing that no one could make a proposal of marriage to her unless he sought to “ridicule” her or sought “material gain” due to this marriage. Alternatively, in the case that this ugly woman was not “young or wealthy” she could think that the man who made her that proposal wanted “to use her as an instrument to satisfy his sexual needs.”²²⁸

Nevertheless, the only proposal to end the misery of the ugly women was, according to K. C., the marriage institution. Along the lines of the Young Turk and early Republican period that eulogized the marriage, K. C. argued that the happiness of an ugly woman would begin “the day that she married the man whose guarantees she could finally believe,” because after that she would have no reason to object the good treatment that she received from her husband. She would forget “all the sorrow she endured for years because of her ugliness” after she heard “I love you. For me you are always beautiful” from her husband, knowing that she was “a beautiful spouse in his eyes while everyone would describe her as ugly.”²²⁹

²²⁸ “Çirkin kadın için en müşekkel cihet aşk meselesidir. Bir kadının yüzüne değil, kalbine, hislerine, manevi benliğine aşık olan kimseler zannettiğimizden fazladır. İşte böyle bir kimse çirkin bir kadına rabt-ı kelâm ederek ilanı aşk etse çirkin kadının en hassas noktasına temas etmiş olduğu için hemen red cevabını alır. Zavallı ruhu bir izdivaç talebini bir istihzaya, daha doğrusu bir menfaat-ı maddiyeye hamleder. Saniyen teravete ve irada malik değil ise bu taleb gözlerinde büyür, kendisinin görüşmek istenilen bir vasıta olarak kullanılmak istenildiğine zahib olur.” Ibid.

²²⁹ “Çirkin kadın için saadet nihayet bütün teminatlarına kanarak zevce olarak kabul ettiği adamla evlendiği gün başlar. O zaman kocasının nevaşilerine artık inanmak mecburiyetinde kalır. Çünkü kocasının: - Seni seviyorum. Sen benim için daima güzelsin! Dediğini kulakları işittiği zaman o, artık senelerce sürüklemiş olduğu çirkinliğinin bütün acılarını unuttur. Ve bilir ki artık herkesin çirkin diye tavsif ettiği kadın kocası için güzel bir refikadır.” Ibid., pp. 5-6.

According to K. C., an ugly woman would have “boundless happiness” after having a child from this “fortunate marriage,” because when she pressed “the golden head” of her child to her breast, “motherly affection would grant her all her entity” and she would live “happy and at ease” beginning from that moment, being convinced that she would “never be ugly in the eyes of her child.”²³⁰

After this long description of the problems of ugly women, and the solution of marriage and motherhood, K. C. turned to the issue of beautiful women, but referred to them only in three sentences. Stating that there was “no need to talk about” beautiful women and that “everyone knew” those kinds of women, K. C. argued that they were “the adornment of life” and “that adornments were their life,” implying that these women were incapable of fulfilling the duty of motherhood, conserving this institution to the ugly women who would voluntarily devote themselves to their children.²³¹

Although it was possible to find this kind of article that despised women who wanted to adorn themselves in line with the latest fashions, the concept of beauty served as the main asset of women, especially among rich women. This was probably because of the fragility of marriage, which could end with only one word of the husband, as well as the competition they received from other women. In order to preserve their beauty, Turkish women first of all, needed to protect themselves from excessive weight gain, which was declared by various articles to be the main cause of ugliness. This opinion showed itself most clearly in the article “Scientific Pages: Ugliness” (*Fenni Sayfalar: Çirkinlik*), written by Ahmet Edip, that was published in the women’s periodical *Türk Kadını*, in which fatness was put forward as a beauty problem. According to Ahmet

²³⁰ “Hele bu mesud izdivaçtan çocuğu dünyaya gelirse, artık onun saadetine payan olamaz. Mini mini yavrusunun altın başını göğsünde sıkarak onun: - Anneci.... Derken gözlerinde okuduğu rabıta o ana muhabbeti ona bütün varlığını bahşeder. Bir evlad için çirkin ana olmadığına artık kanidir. O günden sonra mesud ve müsterih olarak yuvasının kuşları için yaşar.” Ibid., p. 6.

²³¹ “Güzel Kadınlar: Onlardan bahsetmeye lüzum var mı? Onları kim tanımaz? Onlar hayatın ziyneti ve ziynetler de onların hayatı değil midir?” Ibid.

Edip, the beauty of a woman came primarily with her well-proportioned body and her ugliness began with the deterioration of these proportions. As stated by the author, this trouble was due to the illness “fart-ı semen” (obesity), which appeared with “the accumulation of excessive fat in many parts of the body, like the abdomen, the bosom, the arms and the legs” and created “a very ugly view even of those with the most beautiful faces.”²³²

In his article, Ahmet Edip gave the limits of the ideal weight for women to help them measure whether they had this illness or not. According to this measurement, a woman with the height of 1.70 cm had to weight 70 kilograms and she could only have three to four kilograms less or more if she wanted to be healthy. As stated by Ahmet Edip, a woman that exceeded this measure would be considered fat and if she weighed less she would be weak. Both of these situations were unhealthy and required certain precautions.²³³ Nevertheless, as argued by Ahmet Edip, obesity was not a problem that was frequently found in women and men were more susceptible to this illness. This was mainly because excessive fatness was rarely found in “irritable ones” and “as women were more nervous compared to men” they were immune to corpulence.²³⁴

Ahmet Edip gave two reasons for obesity. Getting fat was first of all the result of “laziness and being fond of one’s comfort, not giving importance to physical exercises

²³² “Vücudun güzelliği tenasüb-ü endam iledir; çirkinliği de bu tenasübün bozulmasıyla başlar ki burada mevzu bahis edeceğimiz mesele (fart-ı semen Obésité) denilen bir hastalıktır. Vücudun bazı taraflarında, karında, göğüste, kollarda, bacaklarda fazla fazla yağ terâkümü suretiyle meydana gelen bu maraz en güzel çehreli olanlarda bile pek çirkin manzara tevliid eder.” Ahmet Edip, “Fenni Sayfalar: Çirkinlik,” *Türk Kadını*, no. 2 (6 June 1918), pp. 19-20.

²³³ “Mesela boyu bir metre yetmiş santim gelen bir hanımın ağırlığı yetmiş kilogram gelmelidir. Yani boyu gösteren miktardan bir metre çıkarıldıktan sonra üst taraflı kaç santimetre gelirse ağırlık o kadar kilo olmalıdır. Bu miktar üç dört kilo az veya çok olabilir. Fakat bundan daha ziyade fark görünürse o hanım zayıf veyahut lüzumundan ziyade semiz demektir ki her ikisi için de sıhhat-i tedbire müracaat lazım gelir.” *Ibid.*, p. 20.

²³⁴ ““Fart-ı semen” hastalığı kadınlarda azdır. Erkeklerde daha çoktur; çünkü asabi olanlarda böyle yağ terâkümü olamaz. Kadınlar ise erkeklere nispeten daha ziyade asabi olduklarından bu hastalığa karşı muafiyetleri fazlacadır.” *Ibid.*

and sports, sitting motionless, being self-indulgent, not dealing with serious issues and sleeping a lot.” Second, it was because of a “nutrition style” that included too much “pastry, greasy food, and desserts.”²³⁵ During the war conditions, getting fat due to this second reason could not be a danger, implicitly mentioning the scarcities of food everywhere in Istanbul. On the other hand, the first cause could “always threaten” women. For that reason, he recommended his readers follow a regular life-style and lead active lives both mentally and physically, to do gymnastics or at least walk for certain periods everyday to facilitate the digestion. He also suggested that those who had already this illness and whose bodies got continuously fat try to solve this problem not by using medicines, but by eating properly. Those women suffering from obesity had to consume “vegetables resembling herbs, grilled meat and fish, and fruits like oranges, sour cherries and apples which were sourer than the others.”²³⁶

According to Ahmet Edip, too much sleep could also lead to obesity. One who wanted to avoid this illness had to sleep neither too much nor too little. The average that could be applied to everyone was six to eight hours that would lessen with age and become six hours. Young women and those working very hard would need in any case eight hours.²³⁷ Repeating once again all the precautions that he gave against obesity, he

²³⁵ “Sebeplerden birincisi tenbellik ve tenperverlik, vücud jimnastiklerine, isporlara ehemmiyet vermemek, hareketsiz oturmak, sonra inñialat-ı nefsanîyeye kapılmak, zihnen ciddi şeylerle meşgul olmamak çok uyumak gibi şeylerdir. İkincisi tarz-ı tagaddidir. Fart-ı semen ziyade miktarda hamur işleri, yağlı şeyler, tatlılar yemekten de ileri gelir.” Ibid.

²³⁶ “Bu ikinci kısımdan gerçi harp zamanında korku yoksa da birinci kısım bizi her vakit tehdit edebilir. Onun için muntazam bir hayat takip eyleyerek vücudu ve dimağı işletmek ve jimnastik yapmaktan tevakki etmemek, hiç olmazsa hergün muayyen bir miktarda gezinerek yenilen yemeklerin hazım olmasını teshil [facilitate] eylemek şarttır. Bu hastalığa duçar olanların yani gündün güne vücudu semizleyerek yağlananların tedavisi ilaçla değil bir takım tedbir-i sıhhiye ve bilhassa muayyen mevadd-ı gıdaiyye ile dir. Fart-ı semen rahatsızlığına duçar olan hanımlar ot nevinden sebzeler ile cız bız et, balık, gibi şeyler yemeli ve meyvelerden de portakal, vişne, elma.. nevinden biraz ekşi olanları intihap etmelidir.” Ibid.

²³⁷ “Uyku! Vaktinde ve muayyen saatlerde olup ne az, ne de çok olmalıdır. Vasatî olarak herkese günde 6-8 saat lazımdır. Sene ilerledikçe yani insan ihtiyar oldukça uyku müddetini tenakus edebilir. Onun için 6 saat de kañi olur. Fakat genç hanım kızlar ile ziyadece çalışıp yorulanlara sekiz saat kadar uyku behemehal lazımdır.” Ibid., p. 21.

alerted his readers that this illness was equal to ugliness as it would degenerate the body proportions and change its form in a rather queer way, turning it into “a fatty ball.”²³⁸

A second article on the issue of fatness appeared in the women’s periodical *Süs* with the title “Fatness is the Enemy of Women!” (*Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır!*). According to the author of this article, whose name was not given, fatness was once again the main cause of the loss of beauty in women. For that reason, he argued that “getting fat” was the “most terrible nightmare of a woman who is fond of her elegance.” As stated by the author, if women did not become corpulent at an early age, they would generally get fat between 25 to 30 years old. This situation was, according to the author, “the greatest disaster that the beauty of Turkish women faced.”²³⁹

In this article, the most effective method to prevent fatness was given as dieting. Among the other solutions like doing sports, dieting was more important as nearly all women suffering from excessive kilos had acquired them “because of their gluttony.” In the very strict diet that the author offered, first of all, a fat woman had to leave “drinking tea in the morning” and if she needed to have something in any case this had to be “a glass of water prepared with orange or lemon juice, without sugar.” Second, there was no need to have an additional breakfast as “no woman would get tired and need to repair her body” by sleeping all night long. For that reason, “filling the stomach after waking up was unnecessary and had to be left” even by those who wanted to have good health as the “morning and evening meals would be sufficient to protect the body

²³⁸ “İşte şuraya kadar verilen izahattan anlaşıldığına göre insanın pek garip bir şekle girip bütün vücudunun canlı bir yağ topu gibi olması her halde güzelliğini, hüsnü endamını kaybedip çirkinleşmesi demektir. Öyleyse çirkinlikten muhafaza için muntazam çalışmak, yoluyla yiyip içmek, vücutta her vakit muayyen hareketler yaptırmak lazım geleceğine şüphe yoktur.” Ibid.

²³⁹ “Zarafete meftun bir hanım için şişmanlamak en korkunç bir kabustur. Halbuki eğer gençken irileşmemişlerse bizde hanımlar umumiyetle denilecek bir ekseryetle yirmi beşinde otuzunda, mutlak lahm ü şahme teslim-i vücut ediyorlar... Bu Türk kadınının hüsnü namına en büyük bir felakettir!...” No name, “Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır!,” *Süs*, no. 17 (5 October 1923), p. 8.

from evils.”²⁴⁰ At these two remaining meals “fish with a lot of fat and vegetables like peas, potatoes, beans, carrots, asparagus and finally meat” should be avoided. In addition to this, women had to be abstemious in consuming pastries like macaroni, rice and pies. Bread should be eaten sparingly and fried bread or biscuits should be preferred instead of it.²⁴¹

According to the author, all these sacrifices would not be considered too great when they would be thought together with the “thinness, elegance, and slenderness” that would be gained by following such a diet and there was no woman who could refuse dieting after thinking of these advantages. The author wrote that he found it very strange that most of the women in Turkey were fat and “gradually the beauty of Turkish women was being lost.” By giving reference to two different illustrations of a woman, one that was drawn thin and the other fat, that was printed next to the article, he proposed the readers to compare these two pictures and to think of this woman gradually getting fatter. Finally, he advised his female readers to be cautious, more vehemently than the author of the first article, to avoid getting fat, thinking of this problem as a disaster that could effect every Turkish woman.²⁴²

²⁴⁰ “Şişmanlamak için ne yapmalıdır? Bu düşmanı def ü ref için çare idman, istihâm ve perhizden ibaret ise de bunların en birincisi ve en müessiri perhizdir. Mesela sabah kalkınca çayı terk etmelidir. Eğer mutlak bir şey lazım ise, portakal yahut limon suyuyla karışık bir bardak şekersiz su kafidir. İkinci derecede kahvaltı denilen şeylere hiç lüzum yoktur. Çünkü insan uyumakla yorulmuyor, yahut ezilmiyor ki vücudu tamire hissetsin. Yani sabah kalkınca mideyi doldurmakta hiçbir mana yoktur: kahvaltı feda edilmelidir. Bundan yalnız şişmanlamaktan kurtulmak isteyenler değil, midelerine ve sıhhatlerine itina edenler de vazgeçseler pek iyi etmiş olurlar. Çünkü sabah ve akşam yemekleri bir vücudu tefdiye için kafidir.” Ibid.

²⁴¹ “İki yemek kalıyor. Şimdi bu yemeklerde ne yemek ve ne içmek lazım geleceğini söyleyelim. Fazla yağlı balıklar muzurdur; bezelye, patates, fasulye, havuç, kuşkonmaz gibi sebze ve etleri de bertaraf etmek lazımdır. Sonra, en büyük düşman makarna, pilav, börek gibi hamur yemekleri olduğundan bunlardan nihayet derecede ictinâb etmek şart-ı azamdır, hatta bu itibarla ekmeği bile son derece idare etmeli, kızarmış ekmeğe yahut bisküviyi tercih etmelidir.” Ibid.

²⁴² “Feda edilen yemeklerden son kalanlara atıf dikkat ediliyor, bizde buna mukabil vücudun nahâfetine, zarafetini, hüsnü rikkatini muhafaza etmek itibarıyla ne emsalsiz muhasenât elde edildiği düşünülürse, bu perhizi malumunu kabul etmeyecek bir hanım bulunur mu? Halbuki, pek gariptir ki, hanımların ekseriyetle şişmanlamakta, yani, Türk kadınlarının hüsnü zarafeti yavaş yavaş elden gitmektedir. Bir kere resimlerdeki kadınları birbiriyle mukayese ediniz; o resimler ki, nahîf olanı vestî bir derecede olduğu

Contrary to this second article, another article in *Süs* advised its female readers to do physical exercises instead of striving to follow difficult diets. According to this article, which was titled “Pages of Hygiene: What Should Ladies Do in Order to Preserve Their Flexibility?” (*Hıfzıssıhha Sayfaları: Hanımlar Vücutlarının Elastikiyetini Muhafaza İçin Ne Yapmalılar*) and written by an author who preferred to use the pen name “Family Doctor” (*Aile Doktoru*), doctors frequently received the question “what should be done in order to get thin?” from their patients. The author claimed that the best answer to such a question was advising first of all not to get fat. Comparing fatness to a gamble in which the money was lost and arguing that in order to keep the money one should not play, he repeated the popular aphorism that emphasized the superiority of prevention to treatment in medicine.²⁴³

An excessive weight like twenty kilograms meant a lot of deprivation to the individual who would like to remove it from her body. These privations were more important for those coming from more affluent classes as the nutrition they would have to give up was of a much luxurious kind. Although the emphasis on class was not given in the article, most of the foods that were excluded from the diets of women by the author gave the impression that the article was written especially for rich women who had no serious occupations other than eating and having fun. According to the author, a fat woman had to give up sugar, candies, her morning coffee or cacao together with cookies or biscuits, her evening tea together with a sandwich prepared with caviar or

halde, şişman asgari bir derecede tasvir edilmiştir, bunun ale-l-tedric çoğalmak üzere, daha, daha şişmanını tasvir ediniz... Aman hanımefendiler, dikkat, dikkat ediniz...” Ibid.

²⁴³ “Doktorlar ekseriya: “zayıflamak için ne yapmak lazımdır?” sualine maruz kalırlar, buna verilecek en tabii bir cevap: “şişmanlamamalı!” sözüdür. Çünkü bu parasını borsada kaybettikten sonra ne yapmak lazım geleceğini sormak gibi bir şeydir. Parayı muhafaza için oynamamak lazım gelirdi. Ve tıpta vikaye etmek tedaviye müreccihdir fikri bir kaide-i külliye dir.” Aile Doktoru, “Hıfzıssıhha Sayfaları: Hanımlar Vücutlarının Elastikiyetini Muhafaza İçin Ne Yapmalılar?,” *Süs*, no. 31 (12 January 1924), p. 4.

شيشانلق قادينلرك دشمنيدر !

ظرافته مفتون بر خاتم ايجون شيشانلامق الك قورقوج بر كا بوسدر . حالبوكه اكر كنجكن ايريشمه مشلرسه بزده خانلر عموميتله دنيله جك برا كترتله يكرى بشنده اوتوزنده ، مطلق تخم وشحه تسليم وجود ايدبولرل ... بو توك قادينك حسي نامنه الك بو توك بر فلا كتندر !...

شيشانلامق ايجون نه بايمايدر ؟ بو دشمنى دفع ورنع ايجون چاره ادمان ، استحمام وبرهيزدن عبارت ايسه ده بو توك الك برنجيسى و الك مؤثرى برهيزدر . حقيقتى سوبله مك ايجاب ايدرسه ، فرط سمانه اونده طقوز چوق بىكدن ، يا خود ، يا كلش بىكدن انيمات ايدبور ، وشيشانلايان خانلر يوزده طقسان طقوز ... باردون ، الك خفيف اسميله اكول اولانلر دندر .

واقعا اركك قادين هيبن فضله بيورز . فقط قادينلرك يالكن بىكلرده دكل يك آره لرندده آغزلىرلى طورميور ، مطلق برشى كوهله مكدن خوشلايبولر ؛ شيشانلقدن نفرت ايدنلر الك اول بىكى حد اعتداله تنزيل ايتك بيبور بندددرلر . مثلا صباح

قالتنجه چاي ترك اتمه ايدر . اكر مطلق برشى لازم

ايسه ، بورقال يا خود بىتون سوبيله قاريشيق بر باردان

شكرسى صوكا قى در . ايكنجر درجه ده قيوه آقى

ده نيان شيلره هيچ لزوم بو قدر . چونكه انسان

اوبومقله يورولبور ، يا خود ازليور كه وجودى

تعميره احتياج مس ايتسون . يعنى صباح يتاقدن

قالتنجه معددى طولد بىرمقده هيچ بر معنا بو قدر ؛

قيوه آقى نه ايدله ايدر . بو دن يالكن شيشانلقدن

قوربولق ايسه بىلر دكل ، معدلر سبه وبختلر سبه

اعتنا ايدنلر ده واز كيهلر يك اى ايتش اولورلر .

چونكه صباح واقشام بىكلرى بر وجودى تقديه

ايجون كافيدر . اكر بد ايتنه سائقه اعتيادله قيوه

آيتندن وا كيمك كوچ كايرسه بر الما يا خود

بر بورقال ايله اداره ايتكه چاشما ايدر . صوكره

ايكندى قيوه آتيسن ده عين وجهله ترك

ايتك لازمدر ...

ايكى يك قايور ، شمدى بو بىكلرده نه يك

وته ايتك لازم كلك بى سوبيله لم . فضله ياغلى

بالقره ضرر در ؛ بزيه ، باناس ، فصوليه ، حاووج ،

قوش قونماز كى سبزوانلرى ده بر طرف ايتك

لازمدر . صوكره ، الك بو توك دشمن مقارنه ،

پلاو ، بورك كى خور بىكلرى اولديقتن بو نلردن

نه ايت درجه ده اجتاب ايتك شرط اعظمنر ، حتى

بواعتبارله ايتكى بيله صوك درجه اداره ايتلى ،

قارامش ايتك يا خود بىسكوى بى ترجيح اتمه ايدر .

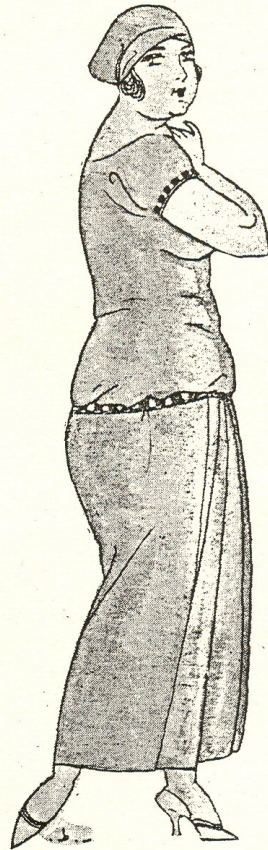
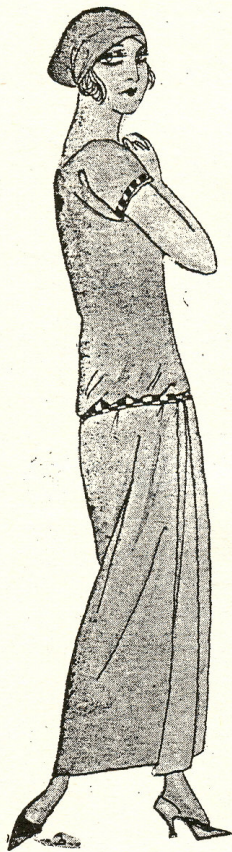
شكرده شيشانلقه خادم مواد دندر . شيشانلقدن

قورقان خانم اقديلر شكره كلياً وداع اتمه ايدر .

قيوه مو مائى مشروبات ايجون ساقار س شايان بوسيه در .

هله چيقولاته قتل فرض اولان شيلردن اولديقتن

قطعياً ترك ايتك لازمدر .

بو نلره مقابل بيله جك بىكلر : اور دكله قازدن ماعدا بىتون حيوان ايتلى ، بياض ايتلى بىتون بالقره ، بىتون سبزوات ، موزله آرموددن غيرى بىتون تازه عيشلر ، بىتون بيزلر كال سربستى ايله بيله بيلير .

فدا ايديلن بىكلردن صوك قانلره عطف دقت ايدبولر ، برده بوكا مقابل وجودك تحافتنى ، ظرافتنى ، حسن ورتقنى

محافظه ايتك اعتبارله نه امثال سز محسنات الهه ايدل بىكى دوشونولورسه ، بو برهيزى مع المنوتيه قبول اتمه جك بر خاتم بولونورى ... ؟

حالبوكه ، يك غريبدر كه ، خانلرك اكثر يتله شيشانلامقده ، يعنى ، بورك قادينلرك حسن و ظرافتنى ياواش ياواش دن كيتمكده در . بر كره رسيلر ده كى قادينلرى بر بيله مقايسه ايد بىكز ؛ اور سىلر كه ، تحيف اولان وسطى بر درجه ده اولد بى حالده ، شيشانلى اصغرى بر درجه ده تصوير ايدلشدر ، بونك على التدرىچ چوغالق اوزره ، ده ، ده شيشانلى تصور ايد بىكز ... امان

خانم اقديلر ، دقت ، دقت ايد بىكز ...
• تصوير اول

Fig. 16. A thin and fat version of the same woman, page 8 of *Süs*, no. 17 (5 October 1923).

butter, and her nice and delicious cream-cakes. As stated by the author, this was “a torture that would last for weeks or months.”²⁴⁴

Nevertheless, this torture would end “after a certain period,” when the person applying this treatment would be “sick and tired” of her diet and hygiene. As argued by the author, this unlucky woman would “gain back those seven to eight kilograms” that she had struggled to lose “in only fifteen days.” That woman would only start her diet and exercises again “six to seven months later, when she could not fit into her dresses, when she would lose the elegance of her stature and when she started to get out of breath with even her smallest movement.” Unfortunately, she would once again give up her diet “with a sudden renunciation as a consequence of seeing a delicious pie or a lovely desert.”²⁴⁵

For that reason the family doctor argued that women needed to prevent fatness not with a lot of abnegations like following a diet, but by continuing physical exercises before it had come into existence at its initial periods, which would be “easier.”²⁴⁶ He ended this article, in which he had explained ten different movements with illustrations, arguing that women could preserve “the softness, elasticity and beauty” that they needed by practicing these exercises ten to fifteen minutes every morning after getting

²⁴⁴ “Yirmi kilo?... Bu yirmi kiloyu izale etmek için ne mahrumiyetlere katlanmak lazım olduğunu düşününüz. Bir kere yağlı ve nişastalı maddeleri yemekten çıkarmalı. Şeker yok, şekerleme yok. Sabah kahvesiyle, yahut kakaosuyla kurabiye ve bisküvi yok. Akşam çayı ile havyarlı ve yağlı sandviç, latif ve leziz pastalar yok... Yani bir mahrumiyet ki sırf işkence. Sonra bu haftalarca ve aylarca devam etmek lazım.” Ibid.

²⁴⁵ “Halbuki, ekseriya ne olur? Tedavideki insan bir müddet sonra bıyık yorulur. Perhizini ve hıfzıssıhasını terk eder. İzale etmek için aylarca çalıştığı yedi sekiz kiloyu on beş günde tekrar istirdad eder. Altı yedi ay sonra esvaplar tekrar yine dar gelmeye başladığı, kadıncağız çizgisinin zarafetini kaybedip en küçük hareketle nefes nefese tıkanıdığı vakit yeniden gayret ve cesâret gelerek tekrar perhiz ve idmana başlar; tabii bir müddet sonra yine terk etmek üzere. Böyle kararlara ve sonra nefis bir börek yahut, latif bir tatlı karşısında nâgehan düşülen feragatlere çok şahit olduk.” Ibid.

²⁴⁶ “Ay o halde, şişmanlığa karşı bir çare yok mudur?... Biz bir doktor sıfatıyla perhizden, yani birçok mahrumiyet ve idmandan başka bir çare göremiyoruz. Daha doğrusu makalenin başında söylediğim gibi şişmanlamamak için yegane çare şişmanlığı bidâyette men’ etmektir ve bu kolaydır.” Ibid., pp. 4-5.

up or after the morning ablutions, and before entering bed at night, just like the habit of teeth brushing.²⁴⁷

Articles similar to this one appeared also in other popular women's magazines, arguing once again that doing physical exercises would make the bodies of women slender and proportional helping to reach to the desired size of body for women.²⁴⁸ The service that was offered to the women following these periodicals was to promote the slim bodies that ordinary Turkish women admired in the Hollywood stars, whose photographs started to appear in the press. Because of the fatness problem stated by the authors, among the different parts of the body, the hips were center of attention and care for diet or exercise. Various movements were presented to make the hips of women thinner, the part of the body that reflected most clearly whether the body was athletic or not.²⁴⁹

Nevertheless, the concern for the beauty of women was more dominant in the rhetoric of the authors. For example, an article written by Selim Sırrı for *Kadınlar Dünyası* with the title "Sports Life: Women's Gymnastics" (*Spor Hayatı: Kadın Jimnastikleri*) began with arguing that physical exercises for women had to be different from those for men, because their "corporeal organization" was more fragile.²⁵⁰

²⁴⁷ "Nasıl sabahları dişlerimizi fırçalayıp vücudumuzu yıkıyorsak, yataktan kalkar kalkmaz veyahut banyodan sonra ve gece yatağa girmeden evvel, on vey on beş dakika bazı idman hareketleri yapmakla vücudumuza lazım gelen yumuşaklığı, elastikiyeti, ve güzelliği muhafaza edebiliriz." Ibid., p. 5.

²⁴⁸ "İdmanın insan vücudunun teşekkülünde ne büyük tesiri olduğu artık herkesçe malum olmuştur; kadın vücudunun narin, zarif ve mütenasip olması için lazım gelen idman hareketlerini şekilleriyle irâe ederek meraklı hanımlara ufak bir hizmette bulunmak istiyoruz." No name, "Kadın Vücutları Narin Mütenasip Olmak İçin," *Firuze*, no. 3 (29 September 1924), p. 6.

²⁴⁹ "Dördüncü vaziyet: kalçaların incilmesi için: eller kalçalarda vücut düz topuklar bitişmiş durulacak bir ayağa itimat edilerek: öteki bacak yavaşça ileri uzatılacak, tekrar geri alınacak, bu hareketler tekrar edilecektir." Ibid.

²⁵⁰ "Kadınların mümaresât-ı bedeniyesi ile erkeklerinki arasında bir fark lazım değil mi? Teşkilât-ı cismaniyesi daha narin, olan, vazai-i içtimaiyesinde bazı hususiyetler gösteren kadınlara erkek jimnastikleri yaptırmak muvafık olur mu?" Selim Sırrı, "Spor Hayatı: Kadın Jimnastikleri," *Kadınlar Dünyası*, no. 194-14 (7 May 1921), p. 4.

This division later on was legitimized by the author, who argued that strenuous exercises would steal the beauty of women, making them resemble men much more. Selim Sırrı gave as an example those women working like men “in the factories, at workbenches, and even in building construction” that he came across in Istanbul, who had gained muscular power when obliged to earn their living. He also referred to Anatolian women, “who worked more than men” because of their obligations like “milking the animals, grooming them, gathering the harvest under the sun for long hours.” According to Selim Sırrı, this “exhausting way of working” led to the ugliness of the peasant women, who would “lose their freshness of face before reaching the age of thirty.” As stated by the author, these women looked “old when they were still young.” They were strong when measured by the strength of their muscles, but because of their duties, they lost their “womanly elegance” and became “rough and inharmonious.”²⁵¹

According to Selim Sırrı, immobility was also a problem that would create various illnesses like “being vulnerable to drunkenness and intoxication, various headaches, depression, fatigue and unhappiness.” He also argued that most frequently these women would get fat and that forty percent of city women suffered from this deficiency, while this proportion reached ninety percent among the rich.²⁵²

²⁵¹ “*Filhakika te'mîn-i maişet derdiyle fabrikalarda, destgâhlarda, hatta yapılarda erkek gibi iş gören kadınlara tesadüf ediliyor. Bizde hususiyle Anadolu'nun çok yerlerinde kadın erkekten çok çalışır. Süt sağan, hayvan tımar eden, mahsül toplayan, güneşin altında tarlada bütün gün yanan kavrulan kadındır. Ancak bu tâkat-ı şiken tarz-ı mesai onları vaktinden evvel yıpratır harap eder. Umumiyetle köylü kadınları otuzuna varmadan taravet-i vechiyelerini kaybederler. Derileri pek erken buruşur, genç iken ihtiyaç olurlar. Adale kuvvetleri bilnisbet artar, fakat kadınlık zerafeti gider, yerine bir kabalık, ahenksizlik gelir.*” Ibid.

²⁵² “*Faaliyetin fazlalığı kadını nasıl vaktinden evvel soldurursa atalet onların sıhhatlerinin muvazenetini bozar. O zaman türlü sekr hastalıklarına müstaid olurlar. Yarım baş ağrıları iç sıkıntıları, kırıklık, neşesizlik onları iz'ac eder. Neden şikayet edeceklerini bilemedikleri bir hastalığa uğrarlar. Ekseriya da yağlanıp semirirler. Şehir kadınlarının yüzde kırkı, zenginlerin yüzde doksanı maalesef bu tefrite meyyaldirler.*” Ibid.

Selim Sırrı also gave the example of girls of middle class families or of the lower classes to prove that only certain physical activities could assist in the construction of beauty in women. According to the author, these girls who did all of the housework had no “elegance and harmony in their bodies.” In addition they could not “stand upright” and their movements generally lacked “arrangement and coordination” because their efforts and activities were haphazard.²⁵³

As stated by Selim Sırrı, women’s gymnastics first of all had to train and discipline both the nerves and the muscles. Second, they had to reinforce carefulness, boldness and courage; they had to be sanitary and had to facilitate respiration and blood circulation; they had to be esthetic and had to give elasticity and motion to the muscles and the articulations; and finally they had to strengthen the functioning of the internal organs.²⁵⁴

As a final point, Selim Sırrı listed those sports which were approved or disapproved of for girls. According to this, “violent sports like football, cricket, and baseball” were not suitable for women, but sports like “tennis, rowing, swimming, cycling, horse riding and fencing” were appropriate when done temperately. Furthermore, Selim Sırrı warned his female readers not to parteciple in running and jumping races and to act moderately in performing these.²⁵⁵

²⁵³ “Şehirlerde orta halli ve ondan aşağı ailelerde evin kızı bütün işi görür, ortalık süpürür, çamaşır yıkar hatta bazen su taşıyanlar tahta silenler bile olur. Buna rağmen vücutlarında ekseriya zarafet ve ahenk bulunmaz. Dik duramazlar, harekât-ı umumiyelerinde nesik ve nizâm (Coordination) yoktur. Çünkü sarfettikleri cehd, ibraz ettikleri faaliyet rastgeledir.” Ibid.

²⁵⁴ “Kadın jimnastikleri terbiyevi, sıhhi, bedii olmalı ve bilhassa adalât-ı batiniyeyi takviye etmelidir. Terbiyevi olmalı yani asab ve adalâti terbiye etmeli, onlar (disipline) alıştırmalı. Dikkat, cür’et, cesaret hislerini takviye etmeli.... Sıhhi olmalı, hem faal tenefüsü, hem kanın devranını teshil etmeli.... Bedii olmalı, adalâta ve mafsallara işleklik vermeli.... Adalât-ı batiniyeyi kuvvetlendirmeli....” Ibid.

²⁵⁵ “Sporlara gelince kızların futbol, kriket, beyzbol gibi şedid sporlar yapması caiz değildir. Onlar tenis, kürek çekme, yüzme, bisiklet, ata binme ve eskrim yapabilirler. (İtidali geçmemek şartıyla). Koşma ve atlamalarda kadınların daha mu’tevil hareket etmesi lazımdır. Umumi koşu ve atlama müsabakasına girmeleri caiz değildir.” Ibid.

Sports which were reserved for women were elaborated mainly in an article that came out in *Süs* with the title “Which Sports Are Most Convenient for Women?” (*Kadınlar İçin En Çok Hangi Sporlar Muvafiktir?*). According to the author of the article, women should not become “a vulgar sports woman and play different sports like men in the open space,” but should select those sports which would “enlarge their breasts, soften their limbs and make their walks attractive.”²⁵⁶ In addition to these, in the article was stated another important service that should be expected from the sports that women would perform. Arguing that “men’s weakness would begin with the health of their mothers,” the author claimed that women had to profit from various kinds of sports, which would eventually help to strengthen men. In addition, he claimed that sports had to “prevent nervous disorders and give soundness to the muscles.”²⁵⁷

The author argued that Turkish women need not go too far like those women in Europe and especially England who “followed and applied the most boorish sports,” but had to begin with light exercises, like “indoor gymnastics.”²⁵⁸ He also divided the sports into two, like those which had very strict rules and had to be performed collectively, and those which could be applied individually. According to the author, women had to search for these individualistic sports. The list of these was “walking, rowing, swimming, skiing, horse riding and tennis,” which were very similar to those given by Selim Sırrı. The author also stated that in Europe women played “clumsy” sports like

²⁵⁶ “Kadınlara adı bir spor kadını olup meydanlarda erkekler gibi spor oyunlarını oynamak için değil, fakat göğüslerini genişletmek, a’zalarını yumuşatmak, yürüyüşlerine bir çalım vermek için bugün kabul edilmiş spor oyunları arasında için hangisi daha münasiptir?” No name, “Kadınlar İçin En Çok Hangi Sporlar Muvafiktir?,” *Süs*, no. 15 (23 September 1923), p. 8.

²⁵⁷ “Yine bir başka kibar kelimeler vardır ki “erkeklerin zaafı anaların sağlığıyla başlar.” Diyor; demek ki erkeklerin kuvvetli olması için kadınların takviyesi lazımdır. Bunun için ise her şeyden evvel, bu zaafa karşı spor denilen selamet-bahş ve şayan-ı hayret müdafaayı kullanmak icap eder. Spor ki asabı tefric, adalâtı tezyid eder.” Ibid.

²⁵⁸ “Avrupa’da ve bilhassa İngiltere’de kadınlar en kaba sporları bile takip ve tatbik etmektedirler; biz burada hanımlarımıza bu kadar ileri gitmelerini tavsiye edemeyeceğiz: hiç bir şey olmasa oda jimnastiği denilen hafif idman ile başlamak şayan-ı tavsiyedir.” Ibid.

golf and held matches, but that Turkish women should postpone for the time being sports of this kind.²⁵⁹ Furthermore, the author advised women to teach their children “indoor gymnastics” which could be applied in all seasons, and argued that “accustoming their children to physical training at their early ages was the duty of watchful and compassionate mothers.” He claimed that children would adopt sports as a custom when they started it in the early ages and they would already be sportsmen when they grew up.²⁶⁰

Although there was an important emphasis on motherhood duties in the article, this was mixed with the rhetoric on the sexual appeal of women. The subtitles of the photographs that were given next to the article gave hints on this aspect. Under the first photograph was written the description that “women had extraordinary success in sports just like the most active men,” telling that the women in the picture could swim a distance of a hundred yards with tied hands and feet. Under the second picture was denoted that this time the woman in the picture had been the champion in the thousand meters swimming competition and in deep diving. Finally, under the third picture was told that “some women conquered the seas and the skies with the physical charm of their bodies.”²⁶¹

²⁵⁹ “Fakat münferiden yapılacak sporlarda kadınlar için birçok faide temin edilebilir ki bunlar: yürümek, kürek çekmek, yüzmek, kaymak, ata binmek, tenis oynamak gibi sporlardır.... Avrupa’da kadınlar, golf gibi, maç talimi gibi hoyratça kaba sporlarda hasr-ı iştigal ediyorlar; biz şimdilik bunların ibtidailerini tatbik edelim de ötesini sonra düşüyoruz.” Ibid., pp. 8-9.

²⁶⁰ “Herhalde, yaz kış, o da odada yapılacak jimnastiği hiç ihmal etmemek, hatta mini mini çocuklara bile bunları tekrar ettirip küçükten onları idmana alıştırmak, müteyakkız ve şefkatli valideler için bir vazifedir. Böyle ufaktan başlarsa çabuk bir adet haline gelir, ve artık büyüdüleri vakit bilâ-müşkülât spora hasr-ı vakit etmiş olurlar.” Ibid., p. 9.

²⁶¹ “Kadınlar en faal erkekler kadar sporda fevkaladelikler gösteriyorlar: mesela, elleri ayakları bağlı olarak bu kadın yüz yarda mesafede batmadan yüzmeye muvafık olmuştur.... Bu kadın da bin metre mesafe için bütün rakiplerini geri bırakarak şampiyon ilan edildiği gibi aynı zamanda en derin dalgıçlık müsabakasını kazanmıştır.... Bazıları da vücutlarının şekli cazibesıyla denizleri ve semaları fethetme muvafık olurlar.” Ibid., pp. 8-9.

In a later issue of *Süs* giving emphasis to physical beauty and the health of mothers at the same time showed itself most clearly in an article titled “For the Physical Education of Women” (*Kadınların Terbiyeyi Bedeniyesi İçin*). The article was written as an interview with a beauty queen of England, who being also an instructor of physical education claimed that she owed her beauty to exercise. This lady stated in the interview that “just like a real woman,” she also appreciated gymnastics because it would bring physical beauty to her. Furthermore, she confessed that if she knew that physical exercise would change her form for the worse, like making her hands and feet bigger, she would never do it, even if it would strengthen her health.²⁶²

The beauty queen criticized those women who wanted to be more beautiful by wearing high-heeled shoes, arguing that these shoes by holding not the heels but the soles changed the shape of the feet and badly affected the body until the pelvis. She also claimed that “if women thought first of all of their health, they would take care that their heels would not be higher than three centimeters.”²⁶³ According to the beauty queen, it was sufficient to make physical exercises for only ten minutes a day to become beautiful, but many women neglected this while they spent hours in front of the mirror painting their faces with “false paints, detrimental powders and pomades.”²⁶⁴

After giving the explanation of the exercises that would “help women to have a lovely neck,” that would “assure the development of the breasts,” and that would “make

²⁶² “*Hakiki bir havva kızı gibi ben de jimnastiği yalnız şekli güzellik namına taktir ettim. Eğer bilseydim ki idman sıhhati takviye etmekle beraber şeklini bozacak, mesela beni büyük elli, iri ayaklı, hasılı biçimsiz bir kadın yapacaktır, ne olursa olsun tabii hiç iltifat etmezdim.*” No name, “Kadınların Terbiyeyi Bedeniyesi İçin,” *Süs*, no. 50 (24 May 1924), p. 12.

²⁶³ “*Herşeyden evvel bir kere bugünkü kadınların güzel görünmek için ne yaptıklarını göz önüne getirelim: mesela uzun ökçeli ayakkabı giiyorlar; bu ökçeler ayağın topuğunu değil, tabanını tutuyorlar, ve ayağın şeklini gayrı tabii olarak kırıyor, ve böylece bel kemiğine kadar vücuda bir su-i tesiri müveccceb oluyor. Eğer kadınlar sıhhatlerini düşünürseler, ökçelerinin üç santimden uzun olmamasına dikkat ederlerdi.*” Ibid.

²⁶⁴ “*Bir kadın güzel olmak için günde yalnız on dakika idman yapsa kafidir; halbuki kadınlar bunu ihmal ediyorlar da, yalancı boyalarla, muzır tozlar, pomadlarla yüzlerini boyamak için saatlerce ayna karşısında uğraşmaktan çekinmiyorlar.*” Ibid.

the wrists thin and elegant,” she asserted that if women gave “one percent of the care they devoted to their toilets” there would remain no ugly women on earth. She also claimed that it was sad that women preferred to express their beauty by “destroying their faces and eyes with various paints, salts and waters in front of the mirrors” rather than “doing a sanitary and scientific physical exercise” and thus “serving the refinement of the race.”²⁶⁵

Two articles that came out in the literary magazine *Resimli Ay* in 1924 directly addressed Turkish women whose beauty and health had become already a national issue sponsored by the elite. According to the author of the first article, titled “Hold Your Heads High” (*Başınızı Muntazam Tutunuz*), Turks generally walked with bowed heads and downcast eyes because of being the children of a “wronged and unfortunate nation.” This gesture could be found even in “children that knew very little on life” and in “women who had come on earth to smile and amuse.” The author claimed that this happened “as if a spiritual hand pressed on our heads,” showing our internal situation on “our faces and the movements of our heads.”²⁶⁶

According to the author, this “unnatural movement created ugliness on the face, on the neck and on the shoulders of women.” Because of their habit of living with downcast eyes, many Turkish women had double-chins, which disfigured the neck, the

²⁶⁵ “Eğer kadınlar tuvaletlerine sarf ettikleri itinanın yüzde birini idmana sarf etseler tabiat bunun mükafatını pek mebzul olarak bahşeder, ve çirkin bir kadın kalmazdı. Fakat çok şayan-ı teessüftür ki kadınlar saatlerce ayna karşısında türlü boyalar, türlü tuzlar ve sularla yüzlerini ve gözlerini tahrir edip güzelliklerini beyan ediyorlar da, günde on dakika böyle sıhhi, ve fenni bir idman yapmaktan ve böylece irkin tasfiyesine hizmet etmekten çekiniyorlar.” Ibid., p. 13.

²⁶⁶ “Biz mazlum ve bedbaht bir milletin çocukları olduğumuz için daha ziyade başımızı eğerek gezer, başımız önümüzde yürürüz. Hayatı henüz anlamamış çocuklarımıza, ve dünyaya gülmek ve güldürmek için gelmiş kadınlarımıza bile bakınız, göreceğiniz şey başların aşağı düşüşüdür. Sanki manevi bir el başımızın üzerinden basıyormuş gibi daima önümüze bakarız. İçimizin manası yüzümüzde, başımızın hareketinde bile mahsustur.” No name, “Başınızı Muntazam Tutunuz,” *Resimli Ay*, no. 6 (July 1924), p. 31.

nape and the countenance.²⁶⁷ After introducing this problem to his readers, the author advised them to hold their heads high in order to prevent this appearance, and to do head exercises in the mornings. Referring to the picture of a girl given next to the article, he described exercises for the neck which consisted of bending the head without moving the shoulders, to left and right, back and forth and executing half circles with the head.²⁶⁸ Finally, he advised women not to tense their necks while talking and turning the head, claiming that a tense neck would look as ugly as a double chin. He argued that “in order to prevent these two ugly features one had to take care of the movements of the head” and “not walk with downcast eyes as if in mourning.”²⁶⁹

The second article that was published in *Resimli Ay* titled “Do Not Neglect Your Body” (*Vücudunuzu İhmal Etmeyiniz*) began first of all explaining the success of foreign women at various sports. As stated by the author, an American, English or Flemish girl ran, jumped, swam, and played football; moreover, she fenced and boxed. He also referred to American and English girls, who at the most recent Olympic Games had broken the records of men. According to the author, these results demonstrated that the mothers and daughters of these countries were superior to Turkish women in terms of health and their resistance to the long activities.²⁷⁰

²⁶⁷ “Bu gayrı tabii hareket kadınların çehre, boyun ve omuzlarında çirkinlikler yapar. Çok öne bakmaya alıştıkları için kadınlarımızın çoğunun katmerli gerdanı vardır. Halbuki boyun ve ensenin ve zati çehrenin güzelliği üzerinde büyük tesir yapar.” Ibid.

²⁶⁸ “Eğer boynunuzda bu gayrı tabii manzaranın husulünü istemiyorsanız başınızı düz tutunuz. Boynunuzun, omuzlarınızın tabii inkişafını takip edebilmesi için sabahları baş talimleri yapınız. Boyun için de sağda ayakta duran kızda görüldüğü üzere başınızı, omuzlarınızı oynatmaksızın, öne eğiniz, sonra soldaki resimde görüldüğü üzere, yavaş yavaş arkaya yatırınız. Önden arkaya, arkadan öne yatırış, başınızın üzerinde bir nısf-ı daire çizibilmelidir.” Ibid.

²⁶⁹ “Sonra konuşurken, başınızı çevirirken gerdanınızın gerilmemesine dikkat ediniz. Gerilmiş boyun, katmerli gerdan kadar çirkin görünür. Bu iki çirkinlikten kurtulmak için başınızın hareketine dikkat ediniz. Matemli gibi başınızı öne eğerek gezmeyiniz.” Ibid.

²⁷⁰ “Bugün bir Amerikan, bir İngiliz, bir Flamanın kızı koşar, atlar, yüzer, futbol oynar, hatta eskrim, hatta boks yapar. Hele ata binmek, tenis oynamak en eski zamandan beri kadın sporlarının başında görülür. Son olimpiyat müsabakalarına giren Amerika kızlarının gösterdikleri kabiliyet-i bedeniye Fransız matbuatını uzun uzun işgal etti. Yüzme müsabakalarında Amerikan ve İngiliz kızlarının erkek

The author stated that Turkish women “just like all other women” were naturally interested in their “beauty and elegance” and he expressed his yearning that “due to this interest,” women would begin attaching importance to their health. Not advising sports at which even young Turkish men were novices and tiring activities, he argued that without performing these Turkish women had a wide range of activities to do to strengthen their bodies.²⁷¹ He asserted that “having a shower or a bath each morning after doing physical exercises that would last ten to fifteen minutes” could give women “the original color of their faces,” which could not be provided by referring to tiny cosmetic boxes. He also claimed that these activities would “whet women’s appetites, cast a spell upon the neuropathies, give tightness to the skin and vitality to the muscles” and finally he argued that they would “prevent getting old early.”²⁷²

Starting from the beginning of the Armistice period, until the first years of the Turkish Republic the beauty standards for women changed to a great extent. The desired body size was very close to that of European and American women who were much slimmer compared to the rich and middle class Muslim women that spend most of their lives at home eating a lot. Women were advised to do leave cosmetics and do various sports that were thought suitable for them. Nevertheless, even in these sports Turkish women were warned to be modest and give importance first of all to the protection of their womanly features. The reason behind the importance given to

rekorlarından daha mütekamil netaic elde ettikleri görüldü. Bil-netice şurası muhakkak ki o diyarların anneleri, kızları sıhhatçe ve uzun faaliyetlere mukavemet itibariyle bizimkilere çok fâik bir vaziyet intisab etmişlerdir.” No name, “Vücudunuzu İhmal Etmeyiniz,” *Resimli Ay*, no. 7 (August 1924), p. 46.

²⁷¹ “*Türk kadını, bütün kadınlar gibi, şüphesiz hüsnüyle, zarafetiyle alakadardır. Tabiat bunu icap eder. Bari bu alaka ile olsun sıhhatlerini ihmal etmeseler.. sporu, delikanlılarımızın bile henüz mübtedi addedildikleri yorucu faaliyetleri kendilerine tavsiye etmekte tereddüt edenler olsa bile buna gelinceye kadar kadınlarımızın yapacakları bir çok şeyler var.*” Ibid.

²⁷² “*Sabahleyin on-on beş dakika için yapılacak bedeni hareketlerden sonra duş veyahut banyo dudaklarınıza, bütün çehrenize sizin o mini mini kutularımızın bahşedemeyeceği hakiki rengi kazandırabilir. Azar azar başlamak şartıyla devam edilecek bu uzvi faaliyetler iştihamızı açacak, sinir hastalıklarını üfürecek, cilde gerginlik ve bütün adalâta tatlı bir zindegi verecektir... Ve hepsinden tatlısı çabuk ihtiyarlamayacaksınız!*” Ibid.

women's sports changed from the beauty of body to bringing up stronger generations at the end of the Armistice period. This change would be felt further in the early Republican era. As stated by Akın, sports women of these years would be encouraged by the intellectual and political elites for childbearing because of their "superior physical characteristics."²⁷³ In addition to this, the concerns about the beauty of women would be dominated by the desire to show that Turkish women could also be beautiful after leaving their veils and compete with European women in this area as a symbol of the modern Turkish Republic.²⁷⁴

²⁷³ Yiğit Akın, *'Gürbüz ve Yavuz Evlatlar': erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor* (İstanbul: İletişim, 2004), p. 118.

²⁷⁴ Doğan Duman, and Pınar Duman, "Kültürel Bir Değişim Aracı Olarak Güzellik Yarışmaları," *Toplumsal Tarih*, no. 42 (1997), p. 20.

CHAPTER IV

FASHION, MORALITY AND NATIONALISM

Decline of the Family and Morality

Family life in Istanbul was in a decline throughout the Armistice period. This was mainly because women were left as primarily responsible for their families starting with World War One. The change in the family structure and educated women's questioning of the "traditional gender definitions and roles" dated back to much earlier.²⁷⁵ Nevertheless, the disintegration of the family ties in the capital was connected with the loss of power of the CUP in 1918. As stated by Toprak, during the Young Turk period (1908-1918) and in the single-party era (1923-1946), family was thought of as the main unit to realize the social and cultural changes they wanted to bring in to Turkish society and was given priority on the agenda of the political authorities. However, in the Armistice period, this priority lost its meaning and "the concept of family" was transformed to a great extent within the chaos due to the occupation and the Independence War going on in Anatolia.²⁷⁶

Women in Istanbul, as a result of this chaos, experienced much more liberty along with much more poverty. The moral norms of society were in decline with the increasing number of women left unprotected and poor. Prostitution and many other aberrations developed and influenced the daily life in Istanbul throughout the Armistice

²⁷⁵ Alan Duben, and Cem Behar, *Istanbul Households: Marriage, Family, and Fertility, 1880-1940* (Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press, 2002), p. 197.

²⁷⁶ Zafer Toprak, "The Family, Feminism and the State during the Young Turk Period, 1908-1918," in *Première Rencontre Internationale sur l'Empire Ottoman et la Turquie Moderne* (Istanbul-Paris: Edition ISIS, 1991), p. 442.

years. In the popular press and the novels, this change found itself an important place and in most of the discussions, fashion and lower class women's fascination with having a luxurious life-style were given as the most important reasons for the immorality in society.

Muslim Women as Prostitutes

Women who were in need could find help from the CUP, which organized an association to find occupations for them. With the help of Enver Pasha's wife, Naciye Sultan, women that came to this institution found work as cashiers, ticket officers on Bosphorus steamers, post office clerks, and secretaries in 1919.²⁷⁷ However, after the occupation, the institutions that had been founded by the members of the Union and Progress, including those which had provided occupations for the poor women of the city, were closed. In this period, many Muslim women who had lost their husbands on the battlefield were forced to become prostitutes in order to survive. The entrance of Muslim women into the sex industry is very important as it shows the degree of moral degeneration that the war and the occupation brought into the city.

Prostitution was an alternative to suffering from hunger for many women who had no means to enter into any other business.²⁷⁸ The number of licensed prostitutes in Istanbul in the occupation years was estimated as 2,171 by the *Sıhhiye Heyeti* (Sanitary Board) of the time. The total number of Muslim women in the business was given as 804, while Jews and Christians were counted as 1,367. According to the districts they served, the number of prostitutes was 770 in Beyoğlu, 643 in Galata, 135 in Eminönü

²⁷⁷ Criss, *Occupation*, p. 23.

²⁷⁸ Yavuz Selim Karakışla, "Arşivden bir belge (49): Yoksulluktan fuhuş yapanların ıslahı (1910): askeri dikimevlerinde işe alınan müslüman fahişeler," *Toplumsal Tarih*, no. 111 (2003), pp. 98-99.

and 177 in Üsküdar and Kadıköy. In addition, there were 446 licensed prostitutes of whom the district was not known.²⁷⁹ There were no Muslim women working as prostitutes in Galata, but there were a few Muslim brothels in Beyoğlu. While Galata and Beyoğlu were the main centers of brothels in which non-Muslim prostitutes worked, Muslim brothels intensified in Üsküdar and Kadıköy.²⁸⁰ Besides prostitution, venereal diseases like gonorrhoea, syphilis, canker, scabies, crab louse, and cauliflower would influence the daily life not only in Istanbul, but also in Anatolia throughout the war and the occupation years.²⁸¹

While poverty and the lack of authority made lower class women more vulnerable to entering the sex industry, many other women in the city, most of who were from wealthier backgrounds found the opportunity to become freer to appear on the streets mostly the latest fashions. This new appearance was also encouraged by lower-class women working in the public sphere and preparing a social basis for such a change. Following the European fashions was a passion that could lead Turkish women to start prostitution. As stated by Karakışla, European tailors, who employed poor Greek, Jewish and Armenian girls in their tailor shops at very low salaries and difficult conditions, offered their customers sale very expensive fabrics and dresses on credit. This way many women incurred debts and when they could not pay these they started working as prostitutes in the tailor shops serving as clandestine brothels.²⁸² These well-

²⁷⁹ Toprak, *Tarih ve Toplum*, p. 38.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Ibid., pp. 39-40.

²⁸² Yavuz Selim Karakışla, "Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-III," *Tarih ve Toplum*, no. 232 (2003), pp. 44-45.

to-do women who, due to their rising debts to their tailors, had entered in sex industry became the popular subjects of many novels even at the beginning of the century.²⁸³

However, women from other classes were seen as suitable to fall into prostitution with their desire to be chic women. For example, an article written by Ahmet Vaid titled “How Do Girls Fall in Our Society?” (*Bizde Kızlar Nasıl Düşerler?*) in *Resimli Ay* gave the story of Kevser, a poor and ignorant girl from the district of Odabaşı, who had become a prostitute during World War One. In the article she was depicted as an example of a Muslim woman who had entered this industry due to poverty and her love of luxury and fashion. As stated by Ahmet Vaid, the story of Kevser could help the readers to understand how these evils might lead to the decline of the Turkish girls.

Kevser, who had left school after learning the basic skills to perform her religious duties, had started to veil herself with the will of her family and she had felt grown up at very early age, since donning the çarşaf meant that a girl could be considered a young woman. As argued by Ahmet Vaid, Kevser, from then on had started to go on outings to “the only recreation spot of their district, Kozlu,” and had searched for a boyfriend that she could show off to her friends.²⁸⁴ She had started dating a navy school student called Bahri, who could give her love, but not the “decorations, splendor and enjoyment” she wanted to have in her life.²⁸⁵

²⁸³ Yavuz Selim Karakışla, “Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-I,” *Tarih ve Toplum*, no. 232 (2003), p. 13.

²⁸⁴ “Nîlüfer Hanım mahalle mektebinde amme cüzünü bitirdiği vakit, henüz kurun-u vustâ zihniyeti ile yaşayan ailesi artık kızlarını mektebe göndermemeye ve çarşaf lamaya karar vermişlerdi. Kevser çarşafa girer girmez kendini büyük hissetmeye ve büyük görmeye başlamıştı. O da mahallenin bütün kızları gibi haftanın her cumasında semtinin yegane mesiresi olan “Kozlu”ya gezmeye çıkıyordu. Kevser çarşaf lanınca, mahallenin yeni çarşaf lanan bütün kızları gibi, gezecek bir erkek, refikalarına öğünecek bir sevgili aramaya başlamış, bütün arkadaşları gibi bunu bulmakta müşkülât çekmemişti. Ondan sonra kendisini bu mezbeleye indiren maceraya atılmıştı.” Ahmet Vaid, “Bizde Kızlar Nasıl Düşerler?,” *Resimli Ay*, no. 8 (September 1924), p. 30.

Meeting “two snob men of Şişli” in Kozlu was, according to Kevser, an opportunity to change her conditions. For that reason, she had not refused the offer of these gentlemen to take a tour in an automobile.²⁸⁶ Kevser had accepted to meet these gentlemen the next day, impressed by the allure of the automobile, in which she had never been before. After having fun in the nightclubs of Beyoğlu she had slept with one of these gentlemen and had got pregnant. When her pregnancy had become evident she had had her child aborted, and on the advice of her mother, she had searched for a solution to fend for herself.

Using her charm and womanly attitudes she had seduced an officer newly graduated from the military academy called Şemsi and had married him. Nevertheless, three years later, with the advent of World War One, her husband had been called up to the army and had died at the front. This meant that she had to return to her mother’s poor house, which, according to Ahmet Vaid, was not a solution that Kevser would prefer, after having fun with many other men in various entertainment places of Beyoğlu and Kadıköy in the course of her marriage.²⁸⁷ As stated by Ahmed Vaid, since she had no child and no salary left from her husband, she had decided to “continue her

²⁸⁵ “Fakat Bahri onu tatmin etmiyordu. Bu küçük bahriye talebesi saf, sade, temiz bir çocuktur. Aşk vardı, fakat parası yoktu. Halbuki Kevser, diğer arkadaşları gibi biraz da süse, debdebeye, ve zevke meclûbdu. Başkaları eğlenirken, zengin gibi gezer ve giyinirken o kendisini bu bahriyeliye vakıf edemezdi.” Ibid.

²⁸⁶ “Nihayet bir gün önüne güzel bir fırsat çıkmıştı. Şişli’nin iki züppe beyi bir otomobile (Kozlu)ya insan avına çıkmışlardı. Aşağı yukarı gezerken, Kevser ve arkadaşına rast gelmişlerdi. Onlar semtin en güzel, en oynak kızlarıydı. Şişli beyleri bu iki kızı gözlerine kestirmişler ve arkadaşlık teklif etmişlerdi. Erkekler Kevser’i otomobile bindirdiler. İstanbul’un araba görmemiş bu iki genç kızı otomobilin insana gurur ve haşmet veren seyrine kapıldılar beraberce Gülhane Parkına geldiler.” Ibid.

²⁸⁷ “Kevser mesleğinde hızlı terakki etmişti. Böyle aptal bir erkeğin üstünde kalmak istiyordu. Onun için teklif etti. Şemsi ile Kevser tam üç sene beraber yaşadılar. Fakat bir gün Şemsi cepheye sevk edildi orada öldü. Kevser yine yalnız kalmıştı. Artık annesinin fakir evine dönemezdi. Zaten Şemsi ile yaşadığı müddetçe muhtelif erkeklerle düşmüş kalkmış, Beyoğlu’nun ve Kadıköy’ün mütenevvi’ zevk menbalarından ablus tatmıştı. Artık, Odabaşı mahallesi, ve annesinin fakir evi onu tatmin edemezdi. Fakat kimsesiz kalmıştı. Şimdi ne yapacak, nasıl geçinecek, nasıl yaşayacaktı.” Ibid. 31.

relationship with those men that she had met before and to experience numerous pleasures that she had not tasted before.”²⁸⁸

Accordingly, since three years she had started to live as a prostitute with her own will and she was content to earn lots of money, to have fun and to receive respect in the salons of the time. This magnificent way of living was interrupted only on the anniversaries of her marriage with the deceased Şemsi and the day on which she learned that he had died on the front, on which she wanted to commemorate his husband passing the day, sinless and innocent.²⁸⁹ Kevser, who had changed her name to Nilüfer Hanım after becoming a prostitute, had told Ahmet Vaid that she wanted to continue this life and when dying she would “close her eyes in pleasure, peace, and liberty.”²⁹⁰

The story of Kevser was not unique. Throughout the Armistice period prostitution could sometimes be more profitable than many other occupations to which women (and most of the men) had access. Hüseyin Rahmi Gürpınar in his story titled “*Namusla Açlık Meselesi*” (Honor and the Problem of Hunger) explained most clearly the dilemma that many Turkish women were in after the advent of World War One. Sem’i Efendi, whose son and son-in-law had been sent to the barracks and whose retirement pay did not cover the household expenses more than one week, had sold all his property including their house to support his family. His daughter had lost her eight months old son due to hunger and his son-in-law had runaway, leaving his daughter to

²⁸⁸ “Kocasından kendisine maaş bağlanmamıştı. Çocuğu da yoktu. Binaenaleyh onun için bir açık yol kalıyordu. Tanıştığı erkeklerle münasebete devam etmek, ve hayatın henüz tatmadığı bin türlü zevki tecrübe etmekte.” Ibid.

²⁸⁹ “Üç seneden beri her gecesini tanımadığı bilmediği erkeklerin koynunda geçiriyordu. Mamañih bu hayattan memnundu. Çok para kazanıyor fevkalade eğleniyor salonlarda izzet ve ikramla karışık hürmet görüyordu müdebedeb, mutantan, müşa’şa bir hayat geçiriyordu. Yalnız ve yalnız zavallı aptal kocası Şemsi’nin hatırasına hürmet ediyordu. Onunla evlendiği geceyle onun şehit olduğunu haber aldığı günlerde tıpkı bir melek gibi uslu ve tıpkı bir papaz gibi günahsız kalıyordu.” Ibid.

²⁹⁰ “İşte son hayatı: diyor ki ben artık bu hayatta olacağım ve hiç olmazsa ölürken bile zevk, huzur ve hürriyet içerisinde gözlerimi kapayacağım.” Ibid.

become the mistress of a war profiteer.²⁹¹ Sem'i Efendi in order to save his granddaughter dying after 35 hours of hunger, could do nothing, but go around begging in the streets. His son-in-law, coming back to the house with a trendy automobile and in fashionable clothes arrived just at the right time to rescue the baby by chance. The poor grandfather, who could not earn enough money to buy even the milk for the baby by begging, would not question the source of the wealth that came to the house. A few days later, his daughter would also run away for prostitution.²⁹²

Morality and Women's Clothes

Many Muslim women in the city were ready to give up their habit of covering themselves from head to foot. The outdoor clothing of the Muslim woman of this period was a brown or black *çarşaf* that was made up of a cloak to cover the head and the shoulders and a skirt sewn from the same fabric. The impoverished war widows had abandoned the veil almost totally.²⁹³ This was for many reasons, but two of them were very important. First of all, the capital city, due to the tumultuous atmosphere after the occupation, was experiencing a lack of authority. Neither the Sultan, nor the Ottoman government, could bring an end to chaos in the city. For example, the actions of different underground organizations as well as the gangs continued in Istanbul until the entry of the Turkish army on October 6, 1923 ended the political disorder of the Armistice years in the city.²⁹⁴ Second, the Muslim women of the time observed the

²⁹¹ “*Ayşe Sünbülenin validesi, hanenin gelini Düriye Hanım birgün ortadan kayboldu. Birkaç ay sonra onu otomobillerde, ipekler, samurlar içinde gördüler. Bir bulgurcuya metres olduğu söyleniyordu.*” Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Namus ile Açlık Meselesi* (İstanbul: Hilmi Kitaphanesi, 1933), pp. 5-6.

²⁹² “*Birkaç gün sonra evden Rasihada kayboldu. Menzul adam melül gözleriyle kızını araştırırken kocakarı cevap verdi: - Arama.. Arama para kazanmaya gitti. Onbeş yirmi gün sonra ondanda yüz lira umarım...*” Ibid., p. 12.

²⁹³ Johnson, *Pathfinder Survey*, p. 293.

²⁹⁴ Temel, *İşgal Yıllarında*, p. 186.

European fashions much more in the streets with the increasing number of foreign women that entered in Istanbul, including the Russian refugees.

Russian women unintentionally served as models to the Muslim women in matters of fashion, loosening the rules of modesty of their clothing. Due to the poverty and filth they had to endure, many Russian women were infested with lice. For this reason, they cut their hair off at the roots and they put whatever they could find on their heads. The Muslim women accepted this practice as a new kind of fashion and they put this *Rus başı* (Russian head) on as their outdoor covering. In this period dresses that had holes at the shoulders also became popular among the Istanbul women, who voluntarily adopted the outfit of the poor Russian immigrants.²⁹⁵ The majority of Russian women were wearing short, bell shaped skirts, their hair was cut short in bob style and they knew the latest fashions as they had been in Europe before. As a consequence, they served as the ambassadors of European fashion in Istanbul. Many of these White Russian aristocrat women found work as tailors in Istanbul, serving the chic women of the city.²⁹⁶

After changes as such in their clothing, many Muslim women became the targets of discussion at different levels with their tradition of being covered. The veil as a symbol of religion and nationality found itself an important place in the magazines of the occupation years. What made the debates more vehement was the accelerated transformation of the outfits of women. Starting with the Tanzimat period was a movement towards more opening up in outside garments. Although there were certain women who wanted to preserve the traditions, most of the women were ready to adopt

²⁹⁵ Toprak, *İstanbul*, p. 72.

²⁹⁶ Deleon, *Beyaz Ruslar*, p. 32.

Fig. 17. Illustration of two Turkish young women in Üsküdar, from the postcard collection of Yavuz Selim Karakışla.

Fig. 18. A lower-class woman in a traditional *çarşaf* (on the left) and a chic woman in a tighter and fashionable one, both of them unveiled, page 89 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

the latest fashions, like the *çarşaf* despite the prohibitions of Sultan Abdulhamid II.²⁹⁷ The change was explained as the transformation of the social life in the Ottoman Empire and the increasing liberties and responsibilities of women since that time. Women would also reduce the old *çarşaf* into a cloak and a very thin veil used only in certain occasions starting with World War One. Throughout the occupation years, the veil and the old style *çarşaf* were symbols to identify Turkish nationalism and respect towards religious values for certain magazines. For others, however, the change in women's clothing was a sign of change towards progress. According to the authors of this view, going back to the old ways was unacceptable.

An example of the arguments favoring the old style clothing for women came from the women's journal *Hanım* as a form of grievance. The magazine questioned the elegance of the new *çarşafs*, which were more open compared to the older ones. The periodical criticized the new clothing under the title of "Weren't the Old *Çarşafs* Graceful?" (*Eski Çarşafklar Zarif Değil Miydiler?*), with the following words:

The strangeness of today's *çarşafs* is preferred to the elegance of the older ones. Nevertheless, we observe in many women with refined taste an inclination to return gradually to the old noble and respectable elegance. Wish that all of our women return to the fashion and noble elegance by getting out of the eloquence and decoration that they fell into as adornment, fashion, and decoration.²⁹⁸

In another women's periodical, *Genç Kadın* (Young Woman), that was published in Istanbul in 1919, Halide Nusret as an intellectual woman of the period wrote not against the new *çarşaf*, but a new tradition which favored quitting the practice

²⁹⁷ Musahipzade Celal, "İstanbul'da Giyim Kuşam," in *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), p. 564.

²⁹⁸ "Bugünün *çarşaf*larındaki garabet eski *çarşaf*lardaki zarafete tercih ediliyor. Halbuki zevklerinde incelik olan birçok hanımefendilerde görüyoruz ki yavaş, yavaş yine eski kibar ve nezih zarafete doğru bir temayül var. Temenni olunuz ki bütün hanımlarımız süs, moda, tuvalet diye son zamanda düştükleri belâgat ve tezyinden bir an evvel sıyrılarak moda ve kibar zarafete avdet etsinler." No name, "Eski *Çarşafklar Zarif Değil Miydiler?*," *Hanım*, no. 2 (October 1921), p. 2.

of covering altogether. According to Halide Nusret, there was an important number of people who talked against covering, arguing that it hindered development. This group mainly was made up of young people.²⁹⁹ Halide Nusret was in favor of covering, claiming that it was never against any kind of development. She rejected suppositions as such with “all the fervor and frankness of her faith in Islam.” As stated by Halide Nusret, the only thing that the habit of covering could perturb in development was its potential to wipe out the silence; a silence that could be interpreted as ignorance of the national values with the help of the rest of her article.

Evidently, Halide Nusret made this argument to fight against the development towards the desertion of the traditional values, as a new form of cultural imperialism. However, the issue of morality would be the following argument she would propose against the disappearance of covering. Halide Nusret warned the public with the following words:

These days, quitting the *çarşaf* is like running towards a bottomless cliff with covered eyes. I can say this as definite as I can say two times two makes four. For a womanhood that has been completed intellectually with high sciences, the habit of covering can be meaningless. I admit it. Nevertheless, do not our deplorable moral conditions - which were seen as bright and desolate for certain others- confirm that we did not come near this auspicious maturity?³⁰⁰

Halide Nusret gave an anecdote as an example of the loss of the religious values and national feeling among the youth. She observed the students in one girl’s high

²⁹⁹ “*Bugün, kemal-i teesüfle itirafa mecburuz ki, memleketimizde herhalde pek kalil olmayan bir zümre tesettürün aleyhindedir; ve bu zümre, umumiyet itibariyle gençlerden müteşekkildir. Hepsi de tesettürün "men-i terakki" olduğundan bahisle örtüleri atmak istiyorlar...*” Halide Nusret, “Ahlaki: Tesettür Meselesi,” *Genç Kadın II*, no. 8 (10 April 1919), p. 117.

³⁰⁰ “*Bugün için çarşafı atmak, nihayeti olmayan bir uçuruma doğru gözü bağlı koşmaktır. Bunu iki kere iki dört eder, kadar kati' söylüyorum! Sevati' ulumen, fikren tekmil etmiş bir kadınlık için tesettür, manasız olabilir. Bunu itiraf ediyorum. Fakat bizim o mesut tekemmüle yaklaşmadığımızı son senelerdeki elim - belki de bazılarınca parlak ve metruki!! - vaziyet-i ahlakiyemiz ispat etmiyor mu?*” Ibid.

school of the time and disliked how their heads were uncovered while surrounded by foreign visitors. She argued that the day she observed this scene the school had nearly 600 students of whom 300 were at the age of puberty and thus ready to enter the *çarşaf*. Still, only three of them had covered their hair. Her efforts to protest this situation as an example of agnosticism and disloyalty to the national values were curtailed by the indifference of the students.³⁰¹ Halide Nusret criticized the system in which these girls were educated; she interpreted their attitude as an “assassination” of religiosity and national traditions and blamed their tutors as responsible for this grave situation.³⁰²

According to many authors, Turkish women had gone off the rails in their clothing. For example, Macit Şevket, in his article “Clothing” (*Kıyafet*), criticized the appearance of women in every detail. First of all, he argued that the dresses that women wore outside home should not be made in “outstanding, ostentatious, light or bright colors,” adding those women’s stockings in various colors which he defined as ugly.³⁰³ He also claimed that those days many women he saw on the street dressed themselves in “discordant colors, unsuitable, excessive or improper ways” wrongly believing that this way of clothing would make them more beautiful.³⁰⁴

According to Macit Şevket, cosmetics that are used extensively by women for being more attractive were also another source of ugliness. He argued that those women

³⁰¹ “İnas sultanisinde bulunuyordum. Ecnebi misafirlerimizden birkaç kişinin o gün mektebi gezmeye geleceklerini söylediler, altı yüz küsur kız çocuktan ibaret olan talebenin - ki herhalde üç yüze karibi genç kızdı - içinde başı örtülü yalnız üç hanım vardı!... Buna, hakkım olmayarak, itiraz etmek istedim; ben “milliyetini bu kadar unutmak doğru değil..” dedikçe onlar gülere gülere omuz silkiyorlardı.” Ibid.

³⁰² “Bu üç yüz bihaber çocuk, hiç şüphesiz, melûn bir görenek yüzünden bu feci ihmale kapılarak dinlerini, milletlerini unutmuşlardı. Onlara dine karşı, an’anât-ı milliyeye karşı lakayt kalmanın bir cinayet olacağı da öğretilmemişti!” Ibid.

³⁰³ “Sokak kıyafetlerinde elbette göze çarpıcı, gösterişli, açık ve parlak renkler makbul ve matbû’ addolunamaz [hele şimdi ne kadar çirkin renkli çoraplar görülüyor.]” Macit Şevket, “Kıyafet,” *Bilgi Yurdu Işığı*, no. 11 (1 March 1918), p. 166.

³⁰⁴ “İşte gayri mümtezc renkler, yakışsız biçimler, müfrit ve münasebetsiz şekillerde giyinen ve emsali sokaklarda maalesef çokça görünen bir sınıf-ı nisvan güzel yapıyoruz zannıyla bu hataya duçar oluyorlar. Bunlar kıyafetlerinin beğenilmediğine acaba vakıf değil midirler?.” Ibid., p. 167.

who were keen on make-up deceived themselves.³⁰⁵ Trying to warn Muslim women, he argued that women who did not cover themselves properly and displayed their bodies to men were “making them angry” rather than gaining their love of affection.³⁰⁶ The limit of this openness was given in the article when Macit Şevket expressed his disgust of those women who wore décolleté dresses and çarşafs that ended at the level of the knees.³⁰⁷

The clothing of married women was especially a matter of discussion in the articles. In one of these, Mehmet Arif claimed that it was a duty of married women to look after themselves and preserve their beauty in addition to having a good moral and intellectual training for keeping the love of their spouses alive.³⁰⁸ Nevertheless, this obligation did not mean that women had to dress themselves in indecent clothing. Mehmet Arif reproached certain women he saw on the street, asserting that in addition to being unseemly they had failed to conform Islamic and national customs.³⁰⁹

In another article in *Türk Kadını* titled “About Fashion” (*Moda Hakkında*) the readers were informed about an important speech given by a French priest on fashion as

³⁰⁵ “Tezyin ve telebbüs bahsinde yüze sürülen allıklar, düzgünler, göze çekilen sürmeler ne kadar su-i istimal olunuyor!.. Bunlara, ifrat ile düşkün hanımlar, hareketlerinin aksi maksadda hâdim olduğunu, yani hoş görünmek istedikleri halde (çirkin) göründüklerini acaba anlamıyorlar mı?.” Ibid.

³⁰⁶ “Ahlakî gayeyi bir tarafa bıraksak yalnız hüsn-ü bedîî noktasından bile açık saçık gezenler, kendilerini teşhir edenler erkeklere nâ-hoş bir tesir bırakıyorlar.. Boyalılar, meyl ve muhabbeti değil, istihzayı, nefreti celb ediyorlar.. Elbisede matlub olan şey nezâfet ve intizam ile (zarâfet)tir. Kadın, kâfi derecede, örtülü olmalıdır.” Ibid.

³⁰⁷ “(Dekolte) kıyafetler, dizlere kadar kısa çarşafklar, tabii güzelliğe bir şey ilave etmiyor. Çünkü (zarif) değil.” Ibid.

³⁰⁸ “Zevçlerinin celb ve muhafaza-ı muhabbetleri için kadınların terbiyeyi ahlakiye ve fikriye sahibi olmaları şart-ı azam olmakla beraber cismen de onlara güzel görünmek için sûret-i daimada tuvaletlerine itinaya, vücutlarına iyi bakmaya ve sıhhat ve taravetlerini muhafaza ve idameye mecburdurlar.” Mehmet Arif, “Tuvalet yahut Kadınların Tuvaleti Hakkında Umumi Mütalaat,” *Türk Kadını*, no. 7 (15 August 1918), p. 110.

³⁰⁹ “Son zamanlarda bazı hanımlarımızın sokaklarda gördüğümüz tuvaletlerini açıkça söyleyelim kendilerine hiç yakıştıramıyor ve böyle tuvaletleri doğrusu teessüfler ile görüyoruz. Bu kabil tuvaletlerde, bir güzellik, bir incelik, bir sanat göremediğimiz gibi adab-ı islamiye ve milliyemizle de mutabık ve muvaffak bulamıyoruz.” Ibid.

Fig. 19. Two fashionable Muslim women walking on the Galata Bridge, page 88 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

if trying to set the rules of clothing proper also for married Turkish women. The priest, after explaining that fashion was a right of women who needed to appear beautiful to their husbands, explained which type of clothing would be inappropriate. These were very short, very tight dresses made up of transparent or very soft tissues. Dressing as little as possible was according to the priest uproper to the womenhood dignity.³¹⁰

In the popular press, Istanbul women were criticized strongly by certain authors while those women living in Anatolia were romanticized. For instance Süleyman Bahri in his article “Modern Woman” (*Asri Hanım*) argued that women in the capital, unlike the ideals for the elevation of Turkish women, had imitated the head dresses of Russian women, which he found obscene and miserable. With their dyed hair pecking out from the corner of their headgear, with their eyes tinged with kohl or with their colorful coats hiding their fragile bodies, with their muslin stockings and high heeled shoes and even with the way that they walked on the streets these bourgeois women were discredited by the author.³¹¹

According to Süleyman Bahri, Anatolian women were the real ideal women who lived in misery, but who at the same time had prepared the birth of a grand nation in war. These sacred women, unlike those using all kinds of fashionable clothing in the city, were raised to the level of paradise in their poor appearance.³¹² The author argued

³¹⁰ “Merdud olan kıyafetler son derece kısa, son derece dar kıyafetlerle şeffaf veya pek yumuşak kumaşlardan yapılan elbiselerdir. Bu suretle telebbüs etmek, daha doğrusu libastan mümkün mertebe arı gibi görünmeye çalışmak kadınlık vakarıyla telif edilemez.” No name, “Moda Hakkında,” *Türk Kadını*, no. 3 (20 June 1918), p. 46.

³¹¹ “Bizim mefkuremiz bu mıydı hanımlar! Rus kadınlarının zevkverd ve sefil başlarını taklid ederek kasketinin altından inanılmaz bir müşabehetle boyalı ve yuvarlak saçlarını çıkararak... Sahtekar ve müstehzi, uzun ve kıvrıklı gözlerle kömürlük pencereleri gibi bakan... Japon çuvalı gibi ve rengarenk mantosuna, veya belki düşük son kısmı doldurulmuş yeldirmesine hasta ve sıyrıklarından yoksul ve neşesiz vücudunu saklayan... Şu sulu ve soğuk havalarda ince ve bedbaht bacaklarına bej renginde müslin çoraplar, ayaklarına açık dekolte sivri kunduralar geçirerek sokakların çukurlarına kalçalarının raksını uyduran kadınlar...” Süleyman Bahri, “Asri Hanım,” *Süs*, no. 32 (19 January 1924), p. 6.

³¹² “Mefkure! Mefkure! Bunun ana hututunu, gidiniz, Anadolu’da kerpiç ve sefalet altında, bihaber, metin ve mütevazi, fakat ulu bir milletin bizzat tarihini yapan ilahi kadında arayınız! Onun başında kasket yerine iki tutam saç, göğsünde, (Rosalin) echizesi yerine doğru ve yüksek bir kalp, bilmem kimin lostrinleri yerine cennetin ta üstüne basan çatlak ve biçare ayakları var!” Ibid.

- What kind of clothing is that, woman?
- From now on I am rebellious against your despotism.³¹³ I proclaim a Republic in my life.. You cannot interfere with my adornments and clothing...³¹⁴

Fig. 20. A caricature published after the promulgation of the Republican regime, page 16 of *Süs*, no. 23 (17 November 1923).

³¹³ The regime of the Ottoman Sultan Abdulhamid II between 1876-1908.

³¹⁴ “- *Bu nasıl kıyafet hanım ?*
- *Artık istibdadına isyan ettim hayatımda cumhuriyet ilan ediyorum.. Süsüme kıyafetime karışamazsın...*”

that Anatolian women working as nurses charged with “the treatment of the body and soul of the country” were just like symbols of “mourning and virtue” with their black head gears while those imitating the European fashions were far from being the “modern women” of the society.³¹⁵

The make-up of Istanbul women vehemently was discussed in the press and literary works. In one of his articles, Selim Sırrı asserted that just like many other European women Turkish women had also adopted make-up as a custom and there remained very few women who did not paint their faces. All the same, he emphasized that young women in Europe were not permitted to wear make-up by their families and that Turkish girls should avoid from paint.

In his eminent novel *Sözde Kızlar* (So-called Girls) Peyami Safa used make-up to accentuate the difference between two young women: Nevin, the daughter of a well-off family in Istanbul with an ostentatious life in the city; and Mebrure, a girl staying at her house as a guest and searching in Istanbul for her father, who has escaped from Greek troops in Manisa. In contrast to Nevin, who has no concern about the Independence War going on in Anatolia, Mebrure suffers from the loss of her father. The author describes every minute detail of the make-up of Nevin, stressing that with the cosmetics she applies to her face and body, with her perfume and manicure she has lost all of her “natural beauty.” In contrast, Mebrure applies almost nothing to complete her toilet as she “detests women with excessive make-up,” implicitly mentioning the indifference of these women to the moral rules of the society and what is going on in Anatolia, the Independence War.³¹⁶

³¹⁵ “Bir matem ve fazilet timsali gibi... Saçları siyah örtülü, siyah yeldirmeli... Memleketin cisim ve ruhunu tedaviye müvekkel bir hastabakıcı... İşte bizim asri hanımımız!... Ötekiler değil!...” Ibid., p. 7.

³¹⁶ “O halde ki, bütün bu taze kadın vücudunda, bir iğne ucu kadar tabii bir yer, sun’i vasıtaların hücum ve istilâsına uğramıyan hiçbir cilt noktası kalmadı; tepeden turnağa kadar bedeninin her tarafında tabiat ricat etti; boyalar, rahiyalı suların altında kendi parlaklığı, kokusu ve rengi uçtu, silinip gitti. Bu,

Wartime Frugality

Turkish Women in the Latest Paris Fashions

The interest in Paris fashions had an important economic aspect that can only be explained with the changes in the social structure. Following the latest fashions was an abnormality when considered with the norms of the traditional Istanbul woman. Expenditures like buying new clothing were seen as throwing money into the wastebasket by the elders and those young women who wished to have a new *ferace* (the traditional outdoor clothing) were encouraged to buy jewelry instead. Women were proud to wear the same dresses for years, taking care of them meticulously to extend their use.³¹⁷

However, starting with the second half of the nineteenth century, Turkish women became increasingly interested in European types of clothing and began to spend their money on clothing in line with the latest fashions from Paris. As argued by Sofuoğlu, European style clothing became especially popular among the upper-class women while those women who had more modest means tried to preserve the traditional way of clothing as their incomes did not permit the following of the latest trends from Europe.³¹⁸ Women spent much more money than before in this century on

Mebrure'yi hayrete düşürmedi. O, sokaklarda böyle ne kadınlara rastlamış onların küçük birer mürekkep hakkası gibi siyah göz çukurlarına, sar'ası tutmuş insanlar gibi bembeyaz yüzlerine, dudaklarının çekik ve iğrendirici kıvrığına tiksiner bakmış, bütün bu zavallıları yol ortalarında durdurarak, yüzlerine karşı: - Yazık, güzelleşmek istiyorsunuz, halbuki iğrenç kılıklara giriyorsunuz, yüzünüze bakmak bile insana nefret veriyor! Diye bağırarak ihtiyacını duymuştu." Peyami Safa, *Sözde kızlar* (İstanbul: Ötüken, 1997), p. 39.

³¹⁷ Münevver Alp, "Ev İdaresi," in *Eski İstanbul'da Gündelik Hayat*, İ. Gündoğ Kayaoğlu and Ersu Pekin, eds. (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1992), p. 69.

³¹⁸ Ebubekir Sofuoğlu, "Osmanlılar'da İsrar ve Kadın," *Tarih ve Toplum*, no. 207 (March 2001), p. 20.

items supplied mainly by European merchants. They came to regard not using different clothes for different purposes as a shame in the course of years.³¹⁹

In the periodicals of the time there was much criticism of the high cost of garments in the European style. Many of these referred to the importance of the national style in clothing and they argued that the change towards western fashions deteriorated the beauty of Turkish women and at the same time they facilitated the ignorance of the national and religious norms. However, above all, one of the major changes that the western fashions brought into the lives of Turkish women was the disappearance of an economic culture that emphasized economizing household expenditures and, most importantly, the culture of not displaying the wealth one had. During the war years, this new trend would be denounced in articles in the popular press of the time.

In the women's periodical *Türk Kadını*, which was published twice a month between 1918 and 1919, an article titled "Society of Women Who Dress Plainly" (*Sade Giyinen Kadınlar Cemiyeti*) stated the importance of spending less money on clothing in those days of war and poverty. According to the author, World War One had turned public and private budgets upside down. Just like the government, families also had to change their lives with the pressures of this period of depression and they had to revise their budgets according to the needs of the war. Even with these revisions the sum of expenditures gradually were increasing while that of the revenues remained the same.³²⁰

Even though women could not be accused of expenditures like gambling or debauchery in which men themselves had indulged, according to the author of the

³¹⁹ Nevin Meriç, *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi: Âdâb-ı Muâşeret, 1894-1927* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000), p. 368.

³²⁰ "Cihan mücadelesi gerek umumi, gerek hususi bütün bütçeleri alt, üst etti. Hükümetler gibi aileler de bu buhran devrinin ilcaatına tevfik-i hayat edip bir "harp bütçesi" yapmaya mecbur oldular. Seneler geçtikçe masârif yekûnu arttı, kabardı; buna mukabil mecmû-ül ırdat olduğu gibi kaldı." No name, "Sade Giyinen Kadınlar Cemiyeti," *Türk Kadını*, no. 3 (20 June 1918), p. 44.

article, women also had to think about what they spent on clothing.³²¹ Women were ordering dresses and shoes in great amounts without considering how much money they spent on these items. The article criticized this practice, arguing that this craze of spending was not the result of a threat of shortage, but of obedience to the rules of fashion. Despite the grievance of the author, war had not changed the habits of certain rich people, who, in spite of everything, led an affluent way of living. These still accepted the use of the same clothes for two different purposes, like going to the theatre and a visit to a friend, or the use of the same dress to welcome the same visitor, as a source of shame, continuing to live as they had before the outbreak of World War One.³²²

As expressed in the article, in contrast to these were those women who had totally abandoned thinking about what they wore because of the necessity of finding food for their babies. These women sought shelter in associations formed by the rich and were waiting for the help that could be given by those living in privileged circumstances. According to the author, even those prosperous families who had no difficulty in dressing in the latest fashions had to reverse their habits of expenditure decreasing the number of clothes they possessed for the time being and think of those of the poor in the war conditions.³²³

³²¹ “Aile bütçemizin ıslahını düşünürken kadınlarımızı hatırlamamak kabil olmuyor. Kumar masasında, sefahat alemlerinde çılgınca para yayan erkekleri afv etmemekle beraber kadınlarımızı melbusât hususunda tasarrufa davet etmek herhalde lüzumsuz bir hareket olmayacaktır.” Ibid., pp. 44-45.

³²² “Derhal ilave edelim ki elzemin lazıma, ehemmin mühimme takdimi icap eden bir zamanda yaşıyoruz, kadınlarımız kat kat, çift çift, renk renk elbise, ayakkabı yaptırıyorlar, bu zamanda bir kat elbisenin bir çift ayakkabının ne büyük külfetlerle vücuda geldiğini hepimiz biliyoruz. Eğer bu fazla masraf istikbali düşünerek ihtiyar olunsaydı dür-endişâne bir tedbir olmak üzere kabul olunabilirdi; fakat heyhat? Hâlâ tarzı telebbüste modaya mutabakatı tama’ gözetiliyor. Sulh ve refah zamanlarında tiyatroya gidilen kıyafetle ziyarete gidilmiyor. Aynı elbiseyle aynı misafiri bir kaç kere kabul etmek izzeti nefsi rencide ediyor.” Ibid., p. 45.

³²³ “Tabî bu sözlerden bir lokma ekmeği bin meşakkatle tedarik eden, bebeciğini düşünmekten giyeceğini çoktan unutan bedbaht bir sınıfa bir hisseyi tariz çıkaramam; fakat bu sınıfa idhal edilemeyecek kadınlarımız için temiz, sade fakat “bir kat” elbise ile kanaat etmek zamanı çoktan hulul etmiştir. Böyle bir nizama tâbi olmayacak kadar müreffeh geçinen bir çok aileler vardır; fakat unutmayalım ki bir çok

The second thing that was demanded from the readers was that they wear dresses with less decoration. As stated by the article, the cost of a dress was not only the price of its fabric and the wage that was given to the tailor. The price of a garment doubled with the money that was spent on its trimmings. The embellishments that were prepared for a dress were made up of the expensive textiles like lace, tulle, and chiffon and made the costume appear like a work of art. They also increased the burden of expenditures, which the author thought improper for the time being.³²⁴ The following proposal was made in the article for encouraging the readers to dress more simply:

I guess we would not be demanding a lot by requesting our women to give up their trimmings and to dress plainly while the entire nation is enduring with unprecedented sacrifices the destitution of a long war. Plainness cannot be against elegance for a time. A tendency that would occur towards plainness among our women would make them nearer to seriousness and in any case the concessions brought about for plainness would be more fruitful and more trustworthy than the privileges they would provide with adornments. Our ladies would surely give a very useful lesson of seriousness to men on the condition that they propagandize in favor of plainness by forming an association and on the condition that they make the issue of “dressing plainly” during the war an issue of principle.³²⁵

hayırkâr cemiyetler cenah-ı himayesinde de binlerce biçâre sefil dullar, yetimler ancak bu kabil ailelerin sayeyi ihsanına sığınıyor, onların şimeyi cemiyetinden necat umuyor.” Ibid.

³²⁴ “Kadınlarımızın kemal-i muhalesetle nazarı dikkatlerine arz edeceğimiz en mühim cihet “sade giyinme” meselesidir. Bugün kumaşların, astarların, patiskaların ne fahiş fiyatlarla satıldığını görüyoruz. Alelâde bir kostümün kumaşı, lâakall “40” lira ile tedârik edilebilir. Bu miktara “10” lira kadar terzi hakkı zamm edince bir kat elbise elde edeceğinizi zannederseniz aldanırsınız. Bu yekunu “harc parası” denilen diğer bir masrafla taz’if etmek lazımdır. Yakaya konacak bir dantel, göğse ilişirilecek bir tül o kostümü bir eser-i sanat haline koyacaktır. Vakia dantel, tül, şifon, kordon ve daha ismini bilemediğim bir çok malzeme ziyet-i elbiseyi süslüyor. Fakat giysimize bu zamanda pek ağır gelen bir hamuleyi külfet yüklüyor.” Ibid.

³²⁵ “Bütün bir millet emsâli nâ-mesbuk fedakarlıklarla uzun bir harbin mahrumiyetlerine katlanırken kadınlarımızdan, böyle fazla süslerden vazgeçip sade giyinmelerini rica edersek, fazla bir şey istemiş olmayız zannederim. Sadelik bir vakit muhill-i zarafet olamaz. Kadınlarımızda sadegiye doğru hasıl olacak bir temayül onları ciddiyete bir kat daha yaklaştıracaktır ve herhalde kadınların sadegiye istihsal edecekleri ta’vizat, süsle temin edebilecekleri imtiyazattan daha mesmur ve daha emin olacaktır. Hanımlarımız bir cemiyet teşkil edip sadelik lehinde propaganda yapsalar ve harp esnasında “sade giyinmek” meselesini bir prensip meselesi şekline koysalar herhalde erkeklere pek müfid bir ciddiyet dersi vermiş olacaklardır.” Ibid.

Another very interesting suggestion came from Hüseyin Fehmi, who argued the necessity of a standard dress for women in order to reduce the money spent for women's formal dresses. According to the author, women, just like men and their frock coats, had to create a kind of clothing that they could use on every occasion. He claimed that this was especially important as most of the middle class men worked as officers with limited salaries. He also added that even those war profiteers who had gained their fortunes in World War One had lost their source of profit in time.³²⁶

According to Hüseyin Fehmi, before the wealth of the state was increased, the situation of the merchants and artisans was developed and the national industry would be assisted the money spent for pleasures like fashion was like the “assassination” of the national economy. He stated that “after the disasters” that the Turkish nation experienced women spending money on European fashions could only have the result of making the foreigners rich.³²⁷ Adding that he did not support the total rejection of fashion and could accept fashion in women's morning clothes, Hüseyin Fehmi explained that a dressing system that could be used on every formal occasion without being out of fashion would lessen “three-fourths of the burden of fashion on men's shoulders” and would save most of their money.³²⁸

³²⁶ “Bir erkek nasıl redingot veya bonjur ile resmi bir elbise giymiş oluyorsa kadınların da aynı suretle böyle olmasını istiyorum. Kendimce bunu emreden sebepler de bulmuyor değilim. Mesela: bu memleketin halkı ekseriyetle memur. Memurların vaziyeti, hali, kudreti, her şeyi malum. Ticaretle meşgul olanların nisbeten vaziyetleri müsaid ise de harb-i umumideki fazla kazanç nihayete erdiğinden şimdi onlarda da maziye tahassür, halden şikayet, atiden ümitsizlik var.” Hüseyin Fehmi, “Dedikodu: Moda Tesbit Olunur Mu?,” *Süs*, no. 37 (23 February 1924), p. 3.

³²⁷ “Milli iktisadımız düzelmeden, devletin vâridâtı artmadan, tüccar ve esnafın vaziyeti inkişaf etmeden, sanayi-i dahiliyeye himmet ve rağbet gösterilmeden keyf uğruna sarf edilen paralar bence milli iktisada suikast mahiyetindedir. Hâlâ geçirdiğimiz felaketlerden intibah dersi almadıkça, bilhassa rah-ı terakki ve tekamülde erkeklere pişva olmak meziyetini izhar eden hanımlarımız bu felaketleri unutup da Avrupa'yi zengin etmek emelinde iseler keyfiyyet başkalaşır.” Ibid.

³²⁸ “Benim anlatmaya çalıştığım nokta her gün için başka ve ağır bir elbise yapılmak külfet ve zaruretinin kaldırılması ve her resmi ictimâide giyinilir ve modası geçmez bir elbise sisteminin bulunmasıdır. Kadınlar için böyle bir elbise sistemi bulunduğu gün erkeklerin omuzlarındaki moda yükünün dörtte üçü hafiflemiş ve keselerindeki paranın büyük bir kısmı tasarruf edilmiş olacaktır.” Ibid.

Plain clothing with its economic nature was argued to be more beautiful by certain authors who wanted to encourage more women to start using them. For example, Hayriye Süha, in her article “Elegance and Fashion” (Şıklık ve Moda) in *Kadınlar Dünyası*, explained her rules of elegance, accusing the war profiteers of being dowdy. She claimed that simplicity had been “the most faithful friend of elegance” and in case that it has been acquired without facility, it would be artificial. The author criticized the war profiteers, who spent hundreds of liras on only one dress sewn for their women. According to Hayriye Süha, these expensive dresses gave the impression of “being the weight of an indigested wealth.”³²⁹ She advocated the beauty of plainness “from the cheapest to the most expensive fabric” used in women’s clothing and argued that a rich textile which surpassed the purchasing power of a woman would mar her elegance, making her the subject of other women’s criticisms.³³⁰

In addition to the articles that criticised the unnecessary expenditures of the wives and daughters of war profiteers in one of his articles on the beauty of women, Doktor Ömer Abdurrahman argued the capricious nature of women’s spending on fashion. He accepted the necessity of women concealing their defects with their clothing and their spending time and money on their coiffures. Nevertheless, he was completely against fashion, which he claimed made “ugly women beautiful and beautiful women

³²⁹ “İyi bilinmelidir; şıklık, sadeliğin en sadık arkadaşıdır. Şıklık, kolaylıkla yapılmazsa hakiki olmaz ve sunidir. Nitekim her yerde olduğu gibi memleketimizin de harp zenginleri, geçen kış kadınlarını üç, beş yüz liralık bir tuvalet yaptırmaktan çekinmiyorlar. Fakat ekserisinin üzerinde bu tuvaletler, hazmedilemeyen bir servetin sıkleti hissini veriyordu.” Hayriye Süha, “Şıklık ve Moda,” *Kadınlar Dünyası*, no. 194-15 (21 May 1921), p. 7.

³³⁰ “Sadeliğindeki güzellik, en kıymetsiz bir basmadan en zengin bir kumaşa kadar hükmünü infaz eder. Şunu da zikretmek lüzumunu hissediyorum, zengin bir kumaş, bir hanımın istitaat-ı maliyesini tazyik etmişse en basit bir tarzda biçilmiş ve dikilmiş olsa da yine sadeliğini kaybetmiş demektir. Çünkü kadın zekası, o hanımın giyindiği ağır elbisenin altındaki bu tazyikin farkına varmakta gecikmez ve bu teferrüs, bir sunilik isnadına hedef olmaktan onu kurtarmaz.” Ibid.

Fig. 21. Two unveiled upper-class Turkish women in front of a jeweler's shop, page 84 of *İşgal İstanbul'undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

ugly.”³³¹ After giving various examples of beautiful women who had lost their beauty because of the fashions invented by the “ugly” women, he emphasized that not only the beauty of women but at the same time the “fortunes” of many had been lost to the capricious obligations of fashion.³³²

Nevertheless, other articles which appeared sometimes in the same periodicals propagated dressing in line with the latest fashions, contributing to the new bourgeois culture that emerged after the war. For example, *Süs*, as one of the women’s magazines of the time, was a periodical that reflected the newest trends in fashion to its readers. According to one article of the periodical titled “What is the Way of Being Chic without Expending a Lot?” (*Masrafsız Şıklık Nasıl Olur?*), women were told that money and being fashionable could not always go hand in hand. The article claimed that although money had the purchasing power to “buy the hearts of women who wanted to walk about in fashionable clothes” and to afford the service of the “most skillful craftsmen who could make an effort in all the details of the clothing” it could not provide the “individuality and distinctiveness that a woman with refined tastes could give quite easily to her garments.”³³³

As argued by the article, such an elegant woman could change and renew a dress of the previous season with some small and stylish details, which were expensive in

³³¹ “Her kadının maharetkarane kusurlarını setretmesi, setretmenin yolunu bulması, onları izaleye çalışması, güzel giyinmesi, iyi bir baş yapması süslenmek, yani tuvalet demektir ki gayetle makbul ve memduhtur. Halbuki moda büsbütün başkadır. O; bir takım kaprisler neticesi doğar, her vakit değişir, ekseriya çirkinleri güzel, güzelleri bilakis çirkin yapar.” Doktor Ömer Abdurrahman, “Esrar-ı Hüsn 2: Süs ve Moda,” *İnci*, no. 6 (1 July 1919), p. 12.

³³² “Böyle çılginca ortaya atılmış birtakım modalara tabii olacağım diye kim bilir ne kadar güzeller, kendilerini çirkinleştiriyorlar! Bu suretle sarf edilen servetlerle beraber, heder olan güzelliklere de acımamak kabil midir?”

³³³ “Bir hakikattir ki umumen taahüt tasdikindedir: para ile şıklık daima el ele yürüyemezler, çünkü vakia para şık gezmek isteyen her kadının kalbini kurban edecek bir kabiliyet-i iştirâ’ye malik ve zengin bir kadının gardırobu için her nevi teferru’a sarf-ı himmet edebilecek en yüksek kıymetli mahir sanatkarların muavenetini temine kâdir ise de kendi kendine giyinen ince bir kadının gayet suhuletle göstereceği şahsiyeti, ve ferdaniyeti hiçbir vakitte bahşedemez.” No name, “Masrafsız Şıklık Nasıl Olur?,” *Süs*, no. 15 (23 September 1923), p. 4.

their manufacture cost, but economic when their function was considered. Although their prices might be very high, readers were told to think that spending on them was not expending but economizing because if they were of a selected elegance they would not only be used along with multiple outfits and in multiple ways, but they would also have everlasting purposes.³³⁴ For example, an elegant bag could make an old dress look much newer, a fashionable blouse could hide the defects of a skirt, and a good pair of shoes could remove the emptiness and worthlessness of a dress. According to the author, among these details the most important to take care of were silk stockings, which should be selected with the utmost attention.³³⁵

As a consequence, the readers were warned to find these items, that could not be considered inexpensive for the budget of a woman with the modest income levels of the war period, in order to remain elegant and to be in line with the latest fashions. The article also recommended paying more for silk stockings and shoes of good quality with the following words:

Today wearing stockings that do not match the clothing represents an unacceptable fault since in these days silk stockings of every color and every texture are sold. For example, stockings of champagne or rose colors are always very fashionable and as they match dresses of all colors they are among the adornment materials that every woman must own unconditionally. When it comes to stylish shoes, even the greatest efforts that a woman makes for these ends to be insufficient, because shoes have the first importance in women's clothing; buying these from

³³⁴ “Böyle ince bir hanım mesela mevsim eskisi bir elbiseyi - bizzat imal pek pahalı olmakla beraber, ifa ettiği hizmet itibarıyla pek ucuz olduklarına hiç şüphe olmayan – iki üç ufak ve şık teferru’ ile tecdid ve tebdil etmek imkanı bulabilir. Böyle şık teferru’atın fiyatı ne kadar galî olsa yine ucuz gelir, ve böyle sarf sarf değil, adeta bir idare demektir; çünkü eğer hüsn-ü intihab edilmiş şeyler ise muhtelif elbiseyle muhtelif münasebetlerde kullanmakla kalmaz, bilâhîre şekli veya rengi dönüştürülerek nâmütenahi işlere yarar.” Ibid.

³³⁵ “Mesela zarif bir el çantası ekseriya bozgunca bir elbiseyi yeni gösterebileceği gibi, şık bir bluz da eski bir eteğin ayıbını örter; bu teferruat arasında ipek çoraplar en birinci bir ehemmiyete haizdir; bunların intihabına nihayet derece sarf-ı itina etmek lazımdır; şık bir iskarpin ise ekseriya bir elbisenin hiçliğini ve manasızlığını izale eder.” Ibid., pp. 4-5.

the most careful shoe stores by paying slightly more money differentiates the chic ladies among others.³³⁶

Furthermore, in another article in *Süs*, women were told that their feet were the most beautiful the part of their body and attracted the attention of others.³³⁷ Following this information, Paris shoe fashions were praised in an article arguing that women could not find a more suitable thing to wear on their feet than this type of shoes.³³⁸ Turkish women were also informed of the latest Paris trends with photographs. For example, one article in *Süs* announced that moccasins were out of date and that the new trend was shoes with changeable clasps.³³⁹ Women's shoes, together with their stockings, were equated to women as fetish objects in the articles.³⁴⁰ The interest in high-heeled shoes was validated with the short skirt fashion that marked the Armistice period.³⁴¹ These heels would get shorter at the beginning of the Republican years.³⁴²

³³⁶ “Bugün her renk ve her nescte o kadar muhtelif ipek çoraplar satılmaktadır ki, kıyafete uymayan çorap gayri kabil-i özü bir hata teşkil eder. Mesela şampanya yahut gül rengi çoraplar daima pek şık olup her renk elbiseye de uymak itibariyle her kadının mutlak malik olması lazım gelen süs levazımındandır. Şık ayakkabına gelince, bunun için bir kadın ne kadar yorulsa yine azdır, çünkü ayakkabı kadın kıyafetinde en birinci bir ehemmiyete haizdir; cüzi bir para fazla verilerek en mu'tenâ dükkanlardan mal almak şık hanımların alâmet-i farikasıdır.” Ibid., p. 5.

³³⁷ “Ta en eski zamanlardan beri kundura zarif kadınların hayatında pek mühim bir mevki almıştır; çünkü ayak ve vücudun en çok nazar-ı dikkati celb eden bir noktası olduğu gibi, güzel kadınların en güzel kısmı-ı vücutlarıdır. Bunun için, kadınların tenasüblerini ve zarafetlerini en çok revnak ve haşmetle irae etmek üzere, ayakkabı en birinci bir ehemmiyet almaktadır.” No name, “Hanım İskarpınleri,” *Süs*, no. 10 (17 August 1923), p. 4.

³³⁸ “Bir kadın için ayağına giymek üzere böyle bir iskarpenden başka münasib ne bulunur?” No name, “Paris'te Son Moda İskarpınleri,” *Süs*, no. 30 (5 January 1924), p. 8.

³³⁹ “Paris'te, yeni şıklığın, zarafetin menba'-i icadı olan bu şehir-i nur ve sanatta ahiren atkılı iskarpinler modası geçmeye başlayarak tokalılar revaç bulmaya başlamıştır.” No name, “Yeni İskarpın Tokaları,” *Süs*, no. 12 (1 September 1923), p. 8.

³⁴⁰ “Çorap, bir kadının bütün rikkati bütün zarafetidir. Kadının bütün çiçeği çoraplarında renklenir. Çorap en mahrem, en ipek, en samimi bir kadın eşyasıdır.” No name, “Son Moda: Çorap, kadındır!,” *Süs*, no. 34 (2 February 1924), p. 8.

³⁴¹ “Kunduralara bu derece itinanın başlıca sebebi, eteklerin kısalığıdır. Uzun etekler altında mestur kalan ayakların bugünkü dikkate nail olmayacağı tabiidir.” No name, “Son Moda İskarpınleri,” *Süs*, no. 47 (3 May 1924), p. 4.

³⁴² “Sırta giyilen elbise ile ayağa giyilen kundura arasında, biçim, renk, şekil nokta-i nazarından pek samimi pek mantıkî bir münasebet vardır; mesela, kısa etekler çıkınca, bağlı yüksek botinler moda olmuş,

Underclothing made from expensive textiles were advised to women in the magazines in addition to the fashionable shoes and stockings. The readers were informed that underwear had become “more important” than their décolleté dresses. The fabric of the underclothing had to be soft in texture like silk, nainsook and all kinds of fine textiles “in order to reveal the elegance of the body.”³⁴³ Underwear made from the thick, traditional Turkish fabrics, which changed the shape of the body and made it uglier, were discouraged. Especially, silk underclothings were promoted as the latest vogue.³⁴⁴

Upper-class women learned about the latest Paris fashions not only from the magazines, but also from watching the films in the movie houses. An advertisement in the periodical *Süs* informed the readers of the inauguration of the movie house *Elhamra*, founded as a Turkish enterprise at the centre of Beyoğlu, where women could follow the films of the latest fashions.³⁴⁵ One of these films made by the firm “Elegans Parizyen” (Parisian Elegance) was praised in the advertisement, claiming that it displayed the works of the best hairdresses and tailors of Paris, the city considered as the “source of

böylece elbisenin provasızlığını ta'dil için botinlerden istiane edilmişti şimdi elbise uzamaya, moda kunduralar kısaltmaya başladı, ve nihayet, atkılı iskarpinler, dokuzuncu Şarl botlar ve nihayet sandallar zuhur etti.” No name, “Hanım İskarpinleri,” *Süs*, no. 10 (17 August 1923), p. 4.

³⁴³ “İç çamaşırı, dış çamaşırından ve üzerinize giydiğiniz ipek dekolte elbisenizden daha ehemmiyetlidir. İç çamaşırın ipekli, nansuk, veya ince zarif kumaşlardan olması vücudun zarafetini meydana çıkarmak itibarıyla artık pek taammüm etmiş bir şeydir.” No name, “İç Çamaşırı Numuneleri,” *Resimli Ay*, no. 6 (July 1924), p. 32.

³⁴⁴ “Bugün iyi giyinmek isteyen, vücudunun endamına, giyinişinin zarafetine itina eden hiçbir kadın artık iç çamaşırını hassadan, veya dokumadan yapmaz. Hassa veya dokuma kumaşlar elbise altında toplanarak vücudun şeklini değiştirir ve zahirde çok çirkin bir manzara arz eder. Onun için son zaman modalarında iç çamaşırıları hemende münhasıran ipekli kumaşlardan yapılır.” Ibid.

³⁴⁵ “Beyoğlu'nun tam göbeğinde surf Türk teşebbüsü ile küşad eyleyeceğini [inauguration] geçen hafta şehrimizin zarafet müştakı hanımefendilerine tebşir ettiğimiz mahfil zevk ve sanat *Elhamra Sinemasında en çok nazar-ı dikkat ve hayreti celb edecek şey yeni moda filmleridir.*” No name, “*Elhamra Sinemasında Paris'in Son Modası*,” *Süs*, no. 14 (15 September 1923), p. 16.

elegance.”³⁴⁶ Chic women in Istanbul, before doing their winter shopping, were advised to visit *Elhamra* and see the film of the latest Paris fashions.³⁴⁷

Despite of the criticisms, most of the Paris fashions with a few modifications were followed by Turkish women. For example, the models taken from Paris fashion enterprises and published in *Resimli Ay* without any change were advised to women replacing only the hats with headgear. The dresses were also offered as models for new the *çarşafs*, which under the influence of European fashions had been transformed to a great extent, being sewn for decoration more than hiding the features of Turkish women’s bodies. The readers were asked to state their satisfaction, according to which the magazine would publish new models.³⁴⁸

Creating a National Fashion

National Fashion and the Greek Community

During the occupation years, animosity towards the Greek community among the Muslim inhabitants in Istanbul showed itself in diverse fields in addition to that of politics. It had many other repercussions in daily life in many aspects, including

³⁴⁶ “Bu filmler Paris’teki teşekkül etmiş “elegans parizyen” yani Paris şıklığı namındaki şirket tarafından Paris’in son modasını bütün cihana neşr ve teşhir için imal olunuyor, ve Paris’in en yüksek elbise ve saç sanatkarlarının darülsınailerinin en dilber en zarif mankenlerini şıklığın menba-yı icadı olan bu şehir-nefisin en son moda örnekleriyle muhteşem salonlarda gözlerinizin önünde pürşi’r ve pürhayat-ı cevelân ettiriyor.” Ibid.

³⁴⁷ “Şık hanımefendiler için kışlık ziynet levazımı tedarik etmeden evvel mutlak Elhamrayı müşerref etmeleri ve bu filmleri görmeleri lazımdır.” Ibid.

³⁴⁸ “Bu modelleri suret-i mahsusada Paris moda ticarethanelerin mecmuamız için getirttik. Şapkalar çıkarılıp yerine başlık konursa bu elbiseler güzel çarşaf numunesi olarak da kullanılabilir. Bu modelleri bir tecrübe olmak üzere getirttik. Karilerimiz memnun oldukları taktirde her nüshamızda Paris’in son modasına ait modeller bulundurmaya çalışacağız. Bu sebeple karilerimizin bu husustaki fikirlerini bildirmelerini rica ederiz.” No name, “Paris’ten Getirttiğimiz Elbise Modelleri,” *Resimli Ay*, no. 5 (June 1924), p. 32.

fashion, since there were remnants of hostility, as seen in certain fashion articles in the women's periodicals. Starting with the nineteenth century, Greek women had functioned as ambassadors of Paris fashions because they had worked as tailors for many middle class and elite Muslim women. In addition, even before the arrival of the Russians, they had presented a picture of the latest fashions in their own appearance in districts like Galata and Pera since they had not been restricted by the limitations that Muslim women had to comply with as a consequence of their religion.

As stated by Van Os, this trend would be debated for economic and cultural reasons by the Minister of Finances Mehmet Cavid and Ottoman intellectuals like Fatma Aliye, Abdullah Cevdet and Fatma Fahrünnisa especially after the Young Turk revolution of 1908 in their articles in contemporary magazines like *İçtihad* (Opinion) and women's periodical *Kadınlar Dünyası* (Women's World).³⁴⁹ Furthermore, after the Armistice period, the hatred towards the Greek community would influence the perception of the modistras and their influence on Turkish women's fashions would be questioned. According to Karakışla, even before this period there had been attempts by Muslim women to start their own tailor houses. Their efforts had been futile, as no one had wanted to order dresses from them.³⁵⁰ In March 1924, after the Armistice period, an article in *Resimli Ay* urged that Turkish women sew their own dresses in order to put a stop to the practice of calling Greek tailors to their houses. The periodical promised the readers to send the patrons of the models seen in its fashion pages in return for a small

³⁴⁹ Islamists would also publish articles on the necessity of *tesettür* in periodicals like *Sırat-ı Müstakim* (Straight Road) and its successor *Sebilürreşad* (Straight Road). Nicole A. N. M. van Os, "Ottoman Women's Reaction to the Economic and Cultural Intrusion of the West: The Quest for a National Dress," *Dissociation and Appropriation Responses to Globalization in Asia and Africa*, edited by Katja Füllberg-Stolberg, Petra Heidrich, Ellinor Schöne (Berlin: Verlag Das Arabische Buch, 1999), pp. 300-304.

³⁵⁰ Yavuz Selim Karakışla, "Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-II," *Tarih ve Toplum*, no. 233 (2003), pp. 52-60.

sum of money sent to its address.³⁵¹ Another magazine, *Hanım*, praised a Turkish fashion designer graduated from an academy in Berlin, trying to impress its readers with her success.³⁵²

The rivalry between Muslim and Greek women in fashion showed itself most obviously in one article in *Hanım* under the title “Only the Umbrella Handles Remained out of the Violation of Fashion” (*Modanın Tecavüzüne Uğramayan Bir Şemsiye Sapları Kalmıştı*). The writer of the article, Güzide Ferid, expressed her abhorrence of the new fashions in umbrella handles and gave one illustration taken from a celebrated Parisian fashion journal as an example of this new objectionable trend. As stated by Güzide Ferid, these umbrellas with handles in the form of Japanese statuettes or in the shape of animals like elephants, roosters, and snakes represented an abnormality. She emphasized this opinion by arguing that their grandmothers, “who once had wandered in the recreation spots of the Bosphorus and Erenköy under lacework umbrellas with elegant handles, would never have guessed that their granddaughters could dare use such bizarre things.”³⁵³

Guide Ferid also appealed to her readers to look down on this fashion by rejecting to use these new umbrella handles. Nevertheless, she stated that one of her sisters who had read the draft of this article had informed her that the new fashion had

³⁵¹ “Evlarinize Rum terziler çağırmaktan kurtulmak istiyorsanız elbiselerinizi kendiniz dikiş. Yukarıda gördüğünüz elbise basit yapılmıştır. Modelin patronunu arzu edenlere meccanen göndeririz. Patronu almak isteyenler bir mektup içine İstanbul için üç, taşra için beş kuruş koyarak bize müracaat etmelidirler.” No name, “Çarşaf ve Elbise Modelleri,” *Resimli Ay*, no. 2 (March 1924), p. 33.

³⁵² “Gelecek nüshamızda Türklüğün vücutlarıyla iftihar ettiği bir Türk moda (kreatris)inin tecrübeli elinden çıkmış kışlık çarşaf modelleri neşredeceğiz kadın moda mütehassısı Berlin akademisinden mezun.” No name, “Moda,” *Hanım*, no. 1 (1 September 1921), p. 16.

³⁵³ “Paris’te çıkan meşhur bir moda gazetesinden iktibas ettirdiğim bu resim ne kadar çirkin şemsiye saplarını irae ediyor. Japon işi heykelciklerden tutunuz da fil ve horoz başına yılan kafasına kadar hepsi var zavallı ninelerimiz ince zarif saph dantellerden mamül şemsiyelerinin gölgesi altında Boğaziçi’nin, Erenköy’ün mesirelerinde gezerlerken bir gün olup da hafidelerinin bir gün olup da böyle ale-l-acayib şemsiyeler kullanacaklarını hatırlarına bile getirirler miydi?” Güzide Ferid, “Modanın Tecavüzüne Uğramayan Bir Şemsiye Sapları Kalmıştı?,” *Hanım*, no. 1 (1 September 1921), p. 11.

spread in Istanbul and that the previous day she had seen an umbrella handle in the form of the head of a lion in the hands of a chic lady in Beyoğlu. Güzide Ferid's response reflected unequivocally the disagreement between the Muslim Turkish women and the Greek women of the time. She suggested that her sister had forgotten that she was only talking about a disagreement among Turkish women, that she could not imagine any Turkish woman who could imitate the beauty standards of Beyoğlu and the overdressed Greek women. In conclusion, Güzide Ferid argued that in reality the beauty of the orient came from the beauty standards and the good taste in clothing among the Turkish ladies.³⁵⁴

This emphasis on the ethnicity or nationality of clothing surpassed the animosity between Turkish and Greek women and marked a social and cultural transformation in general. According to Toprak, the search for national flavor went hand in hand with “an Ottoman Renaissance” starting with the Second Constitutional Period. This pursuit for national together with modern had its influence on literature, theater and music as well as fashion. An article by Zehra Hakkı titled “National Fashion” (*Milli Moda*) in İnci was written from such a perspective.³⁵⁵ According to Zehra Hakkı, since Turkish women had compulsorily entered into public life alongside men, together with their ideas, their clothing also had to be modernized. Forcing women to conserve their old

³⁵⁴ “Yine tekrar ediyorum. İnşallah bu menhus şeyleri hanımlarımız isti'mâl etmezler. Bu yazmakta olduklarımı okuyan hemşirem bu modanın İstanbul'a çoktan sirayet etmiş olduğunu ve hatta geçen gün Beyoğlu'nda şık bir madamın elinde kocaman bir arslan kafalı bir şemsiye sapı gördüğünü söylüyor. Olabilir, fakat hemşirem Türk hanımlarından bahsettiğimi unutuyor. Beyoğlu'nun hüsn-ü tabiatını, Rum kokonalarını taklit edecek Türk hanımı tasavvur edemiyorum. Esasen şarkın güzelliği Türk hanımının hüsn-ü tabiatında ve ince tarz-ı telebbüsünde temerküz etmiyor mu?” Ibid.

³⁵⁵ Zafer Toprak, “Tesettürden Telebbüsü ya da Çarsaf veya Elbise – ‘Milli Moda’ ve Çarsaf,” *Tombak*, no.19 (April 1998), p. 62.

clothing was unacceptable in view of the fact that laws had been made as a result of the changing living conditions and norms rather than determining people's way of living.³⁵⁶

There were, however, certain limits set by Zehra Hakkı to this change in clothing. She argued that women should not take French fashion directly as it would not be natural, but should try to create "a Turkish national fashion movement," just like Germans had tried to do.³⁵⁷ As stated by Zehra Hakkı, Turkish culture had many sources to inspire this "national fashion" that would prevent imitation of the European fashion without any consideration and would create its own "cultural" or "economic" benefits. What she proposed however was not a total rejection of the European influence, which would be improper because of the continuing relations.³⁵⁸

According to the author, being covered among women was not a Turkish institution, but taken from the Persian and Byzantine civilizations accepted first of all by the elite in the form of the yaşmak and ferace and as çarşaf among the city populace. She supposed that no form of ferace or çarşaf existed among the Turkish nomads and Turkomans.³⁵⁹ Finally, she argued for the removal of the çarşaf, claiming that it suited

³⁵⁶ "Ve mademki kadınlar umumî hayatta erkeklerin yanında mevki almaya cebredilmişlerdir, o halde onlar gibi bunlar da, fikren olduğu gibi kıyafet cihetiyle de asrileşmeye mecbur bulunuyorlar demektir. Binaenaleyh kadınlara "eski kıyafetlerinizi muhafaza edeceksiniz!.." denemez. Nasıl ki erkeklerimizin pantolondan şalvara dönmek ellerinde değildir. Çünkü kanunları hayat ve ahlak yapar, hayat ve ahlakı kanunlar değil!" Zehra Hakkı, "Milli Moda," İnci, no. 1 (1 February 1919), p. 4.

³⁵⁷ "Fakat kıyafetlerimizin değişmesini zaruri görmekte beraber, Türk kadınının doğrudan doğruya garp modasına teveccüh etmesini tabii addetmiyorum. Ve kendi kendime soruyorum: acaba biz, Almanların Fransız modasına yaptıkları gibi, bütün garp modasına karşı milli bir Türk modası hareketi çıkartamaz mıyız?" Ibid.

³⁵⁸ "Pek eski medeniyetlerin tecelligâhı olan şark, bilhassa Türk harsı, bize nispeten orijinal bir moda ilham edecek zenginliklerle doludur. Bu zenginlikleri keşfeder, onlardan istifade yollarını bulursak, garp modasını, maymun gibi fikirsiz, taklit etmekten kurtuluruz. Bundan gerek hars, gerek iktisat cihetiyle ne kadar büyük faydalar temin edebileceğimiz meydandadır. Burada bizim de büsbütün müstakil, tamamiyle orijinal bir moda aradığımızı hatıra getirmemelidir. Mademki garp ile münasebetimiz pek ziyade artmış ve artmakta devam ediyor, binaenaleyh bir çok hususlarda olduğu gibi modada da onun tesirinden kurtulamayız." Ibid.

³⁵⁹ "İran ve Bizans medeniyetlerinden bize geçen tesettürü, önceleri sarayda, ayan ve paşa konaklarında yaşmak ve ferace, şehirli halk tabakasında da çarşaf şeklinde görüyoruz. Halbuki adetleri henüz öz menba'larındaki saffete pek yakın duran Türk göçebelerinde, Türkmenlerde ne feraceye, ne de çarşafa tesadüf ediliyor." Ibid., p. 5.

neither the modernized life of the Turkish woman, nor the national fashion she proposed and even the tradition of covering.³⁶⁰

Creating a national fashion, as can also be understood from the article of Zehra Hakkı, was not unique to Turks and was influenced by the nationalist movement all around the world. In addition to the Germans stated by Zehra Hakkı, another article published in *Süs* acquainted its readers with the attempts of Italians to create their national fashion. After Mussolini had come to power, certain Italian elite women started a campaign against French fashion and accordingly they formed committees, they wrote articles and propagandized to demonstrate that Italian fashion was superior to that of French.³⁶¹ However, this attempt proved to be futile since at the general exhibition in Milan, Italian women, fascinated by the “elegance and glory” of the work of French tailors, forgot their allegiance to the national fashion and even the men and Italian tailors confirmed that it was “impossible to compete with the Paris tailors.”³⁶²

Upper-class Turkish women reacted similarly given that their dresses generally reflected the latest Paris fashions. This situation was criticized by Süleyman Bahri, who complained that Turkish women did not have a distinctive shape and style in their

³⁶⁰ “*Filhakika, karielerimin büyük ekseriyetle müttefik olduğuma şüphe etmeyerek diyeceğim ki çarşaf, ne Türk kadınının asrileşen hayatına, ne tasvir ettiğim milli modaya, ne tesettüre, hiçbir şeye, hiçbir tarafa yarar şey değildir.*” Ibid.

³⁶¹ “*Yalnız Mussolini mevki-i iktidara geçip de milletperverlik cereyanı kuvvet bulunca yüksek mahafile mensup bazı İtalyan kadınları Fransız zevkine karşı gösterilen bu esareti zelilâne buldular, İtalya bütün faaliyet-i beşeri sahalarında milli dehasına hergün daha bariz bir surette izhar ederken kadınların hâlâ Fransız malumatına bu inhimakına karşı bir hareket peyda etmek istediler: heyetler teşekkül etti, propagandalar yapıldı, makaleler yazıldı, İtalyan dehasının Fransız sanatına karşı her halde faik olduğu, kadınların tuvalet hususundaki bu inhimakı manasız bulunduğu ispat olundu...*” No name, “*Süse ve Kadınlığa Dair,*” *Süs*, no. 7 (28 July 1923), p. 12.

³⁶² “*Fakat yalnız Milan’da açılan umumi sergideki tuvalet dairesi bütün bu mesaiyi, bütün bu müddeayı ber-heva etmeye kafi geldi: çünkü bazı Paris terzileri eserlerini bu sergide arz ve teşhire davet edilmişti. İtalyan kadınları bu Fransız sanat eserlerini bütün inceliği, bütün şıklığı, bütün ihtişamı ile tekrar görünce, milletperverlik gayretiyle son zamanlarda biraz itidale yanaşmış olan süs cinnetlerine yeniden kapıldılar; yalnız kadınlar değil, erkekler, hatta İtalyan terzileri bile Paris terzileriyle rekabet mümkün olmadığını tasdik ve kabule mecbur kaldılar...*” Ibid.

clothing.³⁶³ Just like Zehra Hakkı, he argued for the necessity of creating a national fashion by not rejecting European clothing as a whole, but by “giving the most ordinary dressing items a national flavor,” which he thought that only those nations that had a “national and experienced attention” could achieve.³⁶⁴ However, unlike Zehra Hakkı, the author proposed trying to find the basics of national fashion in the past. He argued that even fifty years earlier their grandmothers had had a characteristic way of dressing reflecting their own elegance and taste unlike the contemporary Turkish women, who dressed themselves “commonplace and in a hurry,” imitating European fashions.³⁶⁵

According to Süleyman Bahri, in Anatolia, where the “economic and cosmopolitan elegance of Europeans” had not entered, women with “an unexpected and exalted taste,” wore simple, but beautiful clothing that had the real shape and elegance of the clothing worn by Istanbul women.³⁶⁶ He admonished Turkish ladies to buy selectively even the most negligent fabric of their clothing in line with the Turkish spirit and flavor.³⁶⁷

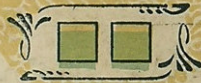
³⁶³ “Ah niçin, niçin biz, bizim değiliz? Niçin bizim de kendimize, sırf kendimize mahsus bir şeklimiz, bir rengimiz yok hanımlar?...” Süleyman Bahri, “Beyaz Konferans: Kadın ve Kıyafet,” *Süs*, no. 30 (5 January 1924), p. 10.

³⁶⁴ “Maharet, bu herkesin hayretini örtmek isti’dadına haiz olan umumi şeyden mahalli ve şahsi bir kisve çıkarmaktadır ki bunu ancak milli ve mütekmil bir dikkate sahip milletler yapar.” *Ibid.*, p. 11.

³⁶⁵ “Halbuki bütün milli deha ve zarafetimizin esaslarını mazide bulacağız. Uzak ve tedkiki mütehasıs nazarlara bile uzun ve keran gelen zamanlara avdete luzum yok. Bundan kırk elli sene evvel İstanbul’un sırf kendine mahsus, sırf kendi şahsiyetinin mahsulü olan bir zarafeti, bir zevki vardı. Büyük ninelerinizin şimdi kim bilir nasıl ruhani ve nefis bir ıtır ile kokan sandıklarını açınız, belki bakiyyelerini bulabileceğiniz bu zevk ve zarafet hiç de şimdiki gibi alelade ve acemi bir taklid eseri değildi.” *Ibid.*

³⁶⁶ “Ve bir gün şu sıralarda herkesi bikarar birer seyyah haline getiren kader, sizi de, henüz kendini frenklerin iktisadi ve kozmopolit zarafetine kaptırmayan Anadoluya sevk ederse bu bakiyyelerle oradaki mevcudu mukayese ve tedkik ediniz, göreceksiniz ki bir yörük kadınının nasıl ümit edilmez ve yüksek bir zevk ile güzel ve pür sıhhat vücuduna uydurduğu o sade ve güzel gömlekte ellerinizdeki canfesin esas hatları, esas zarafeti vardır.” *Ibid.*

³⁶⁷ “Hanım efendiler, çarşıda alınan her ipek tül kalbimizin nescine, zevkimizin nescine uysun.” *Ibid.*, p. 12.

تیزک بو باغی تاسوئر
بز استاسواییره تک سیت
کهن بوکی چارشاف و باشانی
مودهلاری برت اوزاق
اولانر ده ای تقیر
ایده جکدر .
قره نر تیزده بیلمی
دورلرکه تورک تورک قرائی
چارشاف بیکدیکی مازتین
ایرو کیدور . معنی کینک
یاغی ادانه قیلان دوشوخه
سوزلرله دیدیکی چارشافی
براقوب ، منظر و قی قبول
ایده جک اولورسوق تورک
قزنی بو مستان خرائی
الی الاید غاب ایتمش اولد
جقدر .

ایده جکدر جینه میده
چوم بو فصول . خانم
ایده جکدر ، کج فیرتیز
اوقان . ایستیف سیکلرده
کوزه باشاق ایجاد ییوز
رک . بولرک آرمستند
برت آیمق تک مشکل .
بولرک برشی ایداع
ایده جکدری ات ایداع
کو نودشیلر تیز موده ایداعی
خصوصیده خانلر تک موقیاتی
کورسولر .
صاح دوزمه تک ، باش
یاغی ویا ایجه برستدرک
یاکوز تورک خانلر ییوزکی در
اوزاق تک بکترده کی قزله
لایه دن رجا لدر بولاندلری
ایده جکدر تورک خانلر .

مدیر مسئول : سیرا تیماری

منابع : احمد احسان و شرکعی

Fig. 22. Illustrations of “Russian Head” style headgear, back page of *Yeni İnci*, no. 2 (July 1922).

Fig. 23. An unveiled Turkish lady who has tied her headgear in the “Russian Head” style, page 90 of *İşgal İstanbul’undan fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez’in arşivinden)* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

Some Trials for National Fashion

Along the lines of the national fashion presented by Zehra Hakkı, certain other articles appeared in *İnci* in order to propagate for national taste in women's clothing. For example, the periodical announced a competition among its readers to design a modern *yaşmak* (traditional veil) in accordance with the European fashions that would be superior and more elegant compared to the existing *çarşaf* models.³⁶⁸ The picture of a European lady wearing a *yaşmak* in line with the orientalist fashion in Europe was given next to the article and was referred to in the text arguing that the chic ladies in Europe using not only the veil, but also *şalvar* (Turkish baggy trousers) and Turkish style shoes had invigorated Anatolian clothing and national traditions.³⁶⁹ The readers were informed that the winners would be given gifts like a golden wristwatch, half a dozen women's handkerchiefs and the humor magazine *Diken* for six months.³⁷⁰

In another article in *İnci*, titled "Fashion: Winter Coats" (*Moda: Kışlık Mantolar*), women's attitudes towards using European-type coats with only a few modifications were criticised. Claiming that this fashion was nothing more than imitation, the author stated that the *çarşaf* fashion of the Muslim women was going through a crisis. The author also claimed that the *çarşaf*s should have a fixed form and should not change frequently and there should not occur new alterations every

³⁶⁸ "Bu nüshamızda modaya ait bir müsabaka yapmak istiyoruz: bilhassa yaşmak meselesi hakkında.. Yeni baştan ta'dilen ihyası hususunu mevzu bahis edeceğimiz yaşmak modası, hali hazırdaki çarşaf biçimlerinin hepsine fâik ve mümtaz, latif bir şekil irâe eyleyebilir mütalaasındayız." No name, "Yaşmak Modası," *İnci*, no. 4 (1 May 1919), p. 13.

³⁶⁹ "Resimlerde görüleceği vecihle, zarif madamlar, narin matmazeller, yalnız baş ve yüzlerini yaşmaklamakla kalmamışlar, tuvaletlerini Anadolu'nun birçok yerlerinde müteammim (zülfî) kabul etmek, eteklerin birine, yine şık şalvar biçiminde imal edilmiş olan bizim milli şalvar tarzını ihya eylemek ve hatta, iskarpinlerini bile aynı tarzda muvafık ve makbul bir şekilde imal ettirmek suretiyle bize ait milli bir ananeyi ihya etmişlerdir." Ibid.

³⁷⁰ "Müsabakada birinciliği ihraz eden kariemize bir altın kol saati, ikinciye yarım düzine kadın mendili, üçüncüden beşinciye kadar olanlara da altışar aylık *Diken* hediye edilecektir." Ibid.

month.³⁷¹ At the end of the article, the daughters of the Muslim tailor Osman Zeki, Müfide and Münevver were promoted to the readers, arguing that the winter coat models created by these Turkish women were practicable, chic and elegant.³⁷²

The headgear prepared by the same women tailors appeared in an issue of *Resimli Ay* five years later. In the accompanying article, the readers were told that Turkish women had lost all their possibilities to show their national taste except on their heads. The headgear being a Turkish possession and product were the only tools to emphasize the elegance of Turkish women. Nevertheless, the contemporary headgear styles were vulgar and without national or local beauty. Turkish women were advised to take care with their headgear, arguing that these were the only area left for them to show their particularity.³⁷³ The readers were also acquainted with the new headgear models prepared by the daughters of the tailor Osman Zeki, who had designed these after visiting the museums and immitating the headgear of the ancient sultans. Their pictures given next to the article were promoted to Turkish women, stressing that these were national, local and new.³⁷⁴

³⁷¹ “*Son zamanlarda kadınlarımızın tarz-ı telebüsünde bir tekemmül meşhûd olmakta ve Avrupa modaları nazar-ı itibara alınarak ve bizim tarzı hayatımıza göre ta’dil olunarak yeni çarşaf lar kullanılmaktadır. Bu nevi modaların bazılarında taklitçilikten tamamiyle uzaklaşmadığı da müşahede edilmekte ve çarşaf lar muhtelif modellere tevfi kan ihzar edildiği cihetle çarşaf modasında da adeta bir buhran geçirdiği zannolunmaktadır. Modanın tahallüfü tabii olmakla beraber müslüman kadınlarının tarzı telebüslerine göre çarşaf ların da esas itibarıyla müstakarr bir şekil alması ve her vakit, hatta her ay zarfında yeni yeni tahavvüller duçar olmaması lazımdır.*” No name, “*Moda: Kışlık Mantolar,*” *İnci*, no. 11 (1 December 1919), p. 19.

³⁷² “*Terzizâde Osman Zeki Bey’in kerimleri Müfide ve Münevver hanımların kışlık mantolar için vücuda getirdikleri iki nümuneyi bu nüshamızda derc ederken öyle zannediyoruz ki bu modeller bizim hayatımıza da kabil-i tatbik şık ve zarif modellerdir.*” *Ibid.*

³⁷³ “*Türk kadını kendi hususi zevkini ancak başında göstermek fırsatına mazhardır. Elbiselerimizi aynen Avrupa kataloglarından kopya ediyoruz. Fakat başlıklar bizim malımızdır ve bizim zevkimizin eseridir. Binaenaleyh Türk kadını giyinmekteki bütün zevki başlığında temerküz ettirmeğe mecbur kalmıştır. Bugünkü çarşaf başlıkları adi bir bağlayıştan ibarettir. Bunlarda milli ve mahalli bir güzellik aramak beyhudedir. Halbuki Türk kadını kendisine güzelliğini göstermek için sakladığı bu küçük sahaya bütün dikkatini bütün hususiyetini vermelidir.*” No name, “*Başlık Modaları,*” *Resimli Ay*, no. 1 (February 1924), p. 32.

³⁷⁴ “*Bu ihtiyacı nazarı dikkate alarak terzizâde Osman Zeki Beyin kızları müze müze dolaşarak tetkikatte bulunmuşlar ve eski sultan başlıklarını takliden yeni ve milli başlıklar vücuda getirmişlerdir. Bu sahifede*

In addition to this advertisement, in the next issue of *Resimli Ay*, the success of the “national headgear” and their popularity among the Beyoğlu, Şişli and Kadıköy ladies was praised. Those Turkish women who preferred using the models of *Resimli Ay* were additionally appreciated and this behavior was interpreted as giving importance to the national adornment and clothing.³⁷⁵ Nevertheless, it was possible to see that women wanted to first of all be in line with the European fashions and this would be a better way to advertise the works of the daughters of Osman Zeki. In order to encourage the readers more, it was reported that the latest fashion in hats in Europe was very similar to the national headgear models given in the magazine. The spring hat models were just like these except the way that they were tied and their arrangement taken from the museums.³⁷⁶

Finally in *Resimli Ay* was introduced a shawl fashion that was popular in Europe and America. The shawl, which was “initially Spanish clothing,” started to be used extensively at balls, in theaters and even on the street.³⁷⁷ Turkish women were told that this shawl fashion was nothing more than a longer form of their headgear and that they could use this fashion in its best form by wrapping it up on their heads and putting it

görülen başlıklar onlar tarafından suret-i mahsusada mecmuamız için yapılmıştır. Bu başlıklar millidir, mahallidir ve yenidir. Renk ve kumaşları sahibinin zevkine bırakılmıştır.” Ibid.

³⁷⁵ “*Resimli Ay*’in ortaya attığı yeni milli başlıklar büyük bir hüsn-ü kabule mazhar oldu. Beyoğlu, Şişli ve Kadıköy hanımları arkasında *Resimli Ay* modellerinden başlıklar görünmeğe başladı. Türk kadınının süs ve giyinişinde kendi hususiyetine verdiği bu ehemmiyet takdirle zikredilmeye layık bir harekettir.” No name, “Başlık Modaları,” *Resimli Ay*, no. 2 (March 1924), p. 32.

³⁷⁶ “*Avrupa*’da dahi son moda şapkalar bizim bu milli başlıklarımıza yakın bir şekil almaya başlamıştır. İlkbahar şapka modelleriyle bizim başlıklarımız arasında büyük bir müşabehet vardır. Yalnız başın bağlanması, tanziminin tarzı müzelerden alınmıştır.” Ibid.

³⁷⁷ “*Avrupa ve Amerika*’da şimdi sarı bir şal modası var. Sokakta, balolarda, tiyatrolarda, hülasa her yerde kadınların bazen başlarından, bazen omuzlarından atarak sarkıttıkları şallar nazar-ı dikkati celp edecek kadar çoğalmıştır. Bir vakitler yalnız İspanyollara mahsus olan şal modası şimdi umumi moda haline girmiştir.” No name, “Şal Modası,” *Resimli Ay*, no. 8 (September 1924), p. 24.

across their shoulders. The author explained that this fashion was not in vogue yet in Turkey and the day it entered it would be used most attractively by Turkish women.³⁷⁸

Even in this statement could be understood that the distinctiveness of Turkish women in fashion was not regarded as separate from the fashions worldwide. The attempts to create a national fashion remained generally loyal to the demands of Turkish bourgeois women who wanted to follow the latest Paris fashions as it could be best seen in the national headgear models of the daughters of Osman Zeki. Istanbul women would continue spending money on European fashions.

³⁷⁸ “Bu şal modası bizim başlıklarımızın biraz daha uzamış bir şeklinden başka bir şey değildir. Şalın boyuna atılışında, başa sarılışında aranılan zarafet ve inceliği en ziyade bizim kadınlarımız gösterebilirler. Filvaki’ bu moda henüz bize sirayet etmedi. Fakat sirayet ettiği gün şal modasına en cazip şekli verecek olanlar, hiç şüphe yok, Türk kadınları olacaktır.” Ibid.

باشلی موده لری

بو بوک بر رغبته مظهر اولدی . ودر حال تطبیق
ایدلکه باشلاندی .
بو کون ، قارنلر سزه بو توجهدن حسارت
آلارق یکی بر قارچ نمونه ذها عرض ایدیبورز .
بو موده لارده ملی ذوقله آوروپا شکلری
سراج ایدیلین و یوسبوتون یکی نمونه لر
وجوده کتیر یلشدیر .
آوروپاده دخی صوگ موده شایقه لر بزم
بومی باشقلر یزده یاقین بر شکل آلفه باشلامشدر .
ایلك بهار شایقه موده لار یله بزم باشقلر یز
آره سنده بو بوک بر مشابته واردر . یالکنز
باشک باغلاییشی ، تنظیمکن طرز ی موزه لردن
آلنشدیر . قوماش ورنکلری البسه و چارشا
فیکرک قوماش ورنکنه اوبدور ایلیر سکر .

رسلی آیک اورنه به آدینی یکی ملی
باشقلر بو بوک بر حسن قبوله مظهر اولدی .
بک اوغلی ، شینلی وقاضی کوی خاعلری
آره سنده رسلی آئی موده لارندن باشقلر
کورو تکه باشلادی . تورک قادینک سوس
و کیشنده کندی خصوصیتنه و بردیکی بو
اهمیت تقدیر له ذکر ایدلکه لایق بر حرکتدر .
تورک قادینی کیشنده کی ذوق ایله طامتمشدر .
شهر سزده باشایان اجنبیلر یله اونلری تقلیده
یلنکنده دزلر . تلپسندده بو ایچه ذوق و ظرافتی
کوسترن تورک قادینک باشقلره اهمیت
ورمه می ممکن دکلدی . (رسلی آئی) ده
چغان باشقلر بو احتیاجاره جواب و بردیکی ایچون

Fig. 24. "National" headgear prepared by the daughters of the tailor Osman Zeki, page 32 of *Resimli Ay*, no. 2 (March 1924).

CHAPTER V

CONCLUSION

The end of the First World War brought important changes to the way Istanbul women lived and the most important signifier of this change was women's fashions. In the Armistice period, women were in search of a new identity, which was shaped by the relatively free conditions created by the change of the political center and the occupation that curtailed the power of the Sultan and the Ottoman government, which lacked the organizational power that had been up until then the basis of the public order, including women's appearance.

Turkish women, who had to leave the familiar surroundings of their homes, had to adapt quickly to the occupations that had been vacated by their men. Due to poverty or excessive wealth, which was produced mainly by war-time speculation, women were liberated for a brief period from the family responsibilities they would have to fulfill before and after the period. The demise of the families left women not only unprotected and in need, but also strengthened against the difficult conditions of the liberty with which they were suddenly faced.

The women of the occupation years experienced an independence that came with leaving their houses to work outside due to the absence their husbands, who had been the breadwinners of the family before the war, and forming new identities shaped by their own choices in their appearance. Women who had been taken care of and secured from the eyes of strangers started to work on the streets, most of them unveiled and in many cases in jobs found most difficult even by men. The wartime privations forced

them to work even as street-sweepers, which was not a very immoral occupation compared to the other alternatives with which they were faced.

Because of the miserable conditions in Istanbul, many Muslim women entered into prostitution. Although most of them were victims of poverty and hunger, those who entered in some way into the salon life or who became the mistresses of war profiteers and rich merchants were depicted as leading lives of luxury in furs and the latest fashion in the literary works and the popular periodicals of the time. Being unsuited to the duties of motherhood and taking care of the home, most of the women in the city were perceived as threats by the authors of many of the articles cited in this thesis. Unlike the women in Anatolia, who were idealized as the mothers of the Turkish nation, the women in the capital were criticized in the novels and the press because of their love of fashion and their immodest ways of living, which symbolized most probably their “indifference” to the Independence War and, at the same time, the moral corruption in Istanbul in the Armistice period.

The evils of poverty felt most severely in the war conditions forced parents to give much more importance to raising of their their girls. For instance, a good education that could guarantee a job was thought necessary for young women as a preventive measure against their entering into prostitution in times of deprivation. The appearance of school girls was to be controlled strictly according to many of the authors writing in the periodicals of the time. Various measures, like restricting the use of cosmetics or the wearing of high-heeled shoes, were proposed to parents to prevent young women from adorning themselves in a feminine way. The sexual identity of female students was suppressed, and they were depicted as angelic creatures in the articles of some authors.

Many intellectuals saw this moral degeneration as the product of the emerging Turkish capitalism and as the legacy of the previous regime, the despotism of

Abdulhamid II that had wiped out the morally strong, leaving only “intriguers, spies and stealers.” War profiteers, most of whom were members of the Committee for Union and Progress, traders or bureaucrats using their positions, had started to fill their pockets especially after 1915 with the blockade of the Allied forces and used their wealth mostly on luxurious entertainments. Gambling, prostitution alcohol and drug use increased in Istanbul with the moral degeneration felt in the city. The surplus of the war speculators would be wasted on these as well as the latest European fashions and new automobiles. This ostentatious way of living created resentment among the populace who had nothing to warm their houses in winter and nothing to eat sometimes for days. This inequality became the subject of literary works and articles in the popular press cited in this thesis.

White Russian refugees who had escaped from the Red Army after the Bolshevik Revolution changed the cultural atmosphere and revived the entertainment industry Istanbul, making the night-life of the city one of the liveliest of this period. Due to the poverty felt in the city, the living conditions of these refugees was very difficult and it was possible to see women from the Russian aristocracy working as waitresses in the restaurants or as tailors for the rich women of the city. Beautiful Russian women with their tombola sacks were seen as a threat by the elite women of the city. The wives, sisters and daughters of pashas and eminent personalities wanted the exile of these women, arguing that they were the main reasons behind the growing corruption in the city.

Nevertheless, Turkish women willingly took on the dressing style of the Russian women, most of whom had seen the Paris trends before coming to Istanbul. These women served as models in the transformation of women’s headgear and many Muslim women started to wear theirs in the “Russian Head” style. Women also started using

furs more frequently; they cut their hair short and wore shorter skirts under the influence of the Russian women.

Throughout the Armistice period Turkish women felt the necessity of changing their appearance in competition with the “blue-eyed” and slender Russian beauties. In addition, the popular periodicals of the time promoted strong and beautiful European women doing various sports. Consequently, the physical appearance of European women shaped the norms of the appearance and desired body size of Turkish women. The new trend was to be slim and to do sports, ranging from swimming to horse riding, to which mainly the bourgeois women had access in Ottoman society. Sports were seen as an alternative to the usage of cosmetics by certain authors and gradually the function of women’s sports changed from increasing the physical beauty of women to giving birth to healthier children and refining the Turkish race in the articles that appeared in the popular magazines.

Women’s fashion and physical appearance in European garments were also important facts that emphasized the pressure felt in the cultural atmosphere of Istanbul. The acceptance of Paris fashions by the upper-class women and their luxurious way of living put them in the center of many criticisms. The foundation of an association that promoted plainness in women’s clothing was proposed in order to prevent the squandering of wealth in war time conditions. The gradual opening up of the outerwear of women and the great expenditures made on the Paris fashions despite the severe poverty felt in the city were the main issues that troubled the religious and nationalist intellectuals who wrote on the issue of fashion. Women were encouraged to create a national fashion movement that would not totally reject the European elements. The consumption of European clothing without any selection was criticized by these authors in the popular magazines.

The changing fashions of women were used to represent mainly the transformation of Turkish women in Istanbul between 1918 and 1923 in this thesis. After the Armistice years would emerge a Turkish bourgeois woman, who would not only be responsible for her house, but also for the economy of the household and herself as a being. The working life that most of the women entered into compulsorily due to the war made lower-class women more visible as salesclerks, officers, small-scale merchants, street-sweepers and many other occupations. There were even troops formed by Turkish women and in Anatolia many women worked for the army. These developments would encourage upper-class women, who could make more radical changes in their clothing and who could seek for more aggressively for the rights of education, for equality in family law, for voting rights and finally the abolition of the *çarşaf*, under the influence of the nationalist feminism of Ziya Gökalp.

Fashion was studied in this thesis to understand the change that Turkish women underwent in the Istanbul of the Armistice period. However, not all women's experiences could be demonstrated effectively as a result of the usage of the popular magazines which permitted the recognition of the experience of the educated women from the upper classes of Ottoman society. Those of the lower classes, who with their active participation in public life were very influential on upper-class Istanbul women, entered the narratives of the authors only in a few articles which described them as the sacred Anatolian women as "mourning nurses" or as the poor women in Istanbul who worked in the streets at many jobs that were not regarded as suitable for women in society except in the wartime conditions. This limited knowledge that reflects mainly the opinions of the intellectuals needs to be expanded in further studies.

APPENDIX

TRANSLATIONS OF SOME ARTICLES REFERRED IN THE TEXT INTO MODERN TURKISH SCRIPT

1 - Nezihe Rikkat. “Erkekleşme.” *Türk Kadını*, no. 13 (28 October 1918).

Senelerden beri hissiyatımı bir deftere kayıt etmeyi adet etmiştim bende bir tesiri mahsus bırakan bütün müşahedatım bu defterin içinde mahfuzdur. Temin ederim ki bunu hiçbir maksat gözetmeksizin, zevkim için yaptım. İlmî, içtimaî tedkikatte bulunmak hatırıma bile gelmedi. Defterimi görmüş olsaydınız, birçok sayfalarını dolduran güzellikler sizi bu hususta ikna’ ederdi; fakat te’essüf ederim ki, değil size, onu en samimi muhibbelerime bile göstermeme imkan yoktur. İçinde kendime, aileme, tanıdıklarına dair dedikodulardan tutunuz da kedimin zekasına, ninemin haksız takdirlerine karşı verilmiş intihar kararlarına kadar her şey var.. Düşününüz, bunları size nasıl gösterebilirim? Her ne ise...

İşte ben “erkekleşme” diye tavsif ettiğim garabeti bu sayfalardan çıkarıyorum; acaba ilmi bir tarzda tedkiki icap eden ictimai bir meseleye mi temas ettim? Yoksa bir takım mühim düşüncelere mi tabi’ oldum? Orasını bilmem. Yalnız bildiğim bir şey varsa o da hâtıra defterimin bana bu mevzu’yu vermiş olması, ihtisatımın da fiilhakika bu şekilde bulunmasıdır.

Elbette hatırlayacaksınız: bazı varyete kumpanyalarının ilanlarında kadın pehlivanlar vardır. Matmazel, yahut Madam bilmem ne... Kendisini mağlup edene karşı şu kadar frank mükâfat vaat olunur. Bu kumpanyanın ale-l-âde bir desisesinden başka bir şey olmasa bile yine tecessüsü celb eder. Sahne üzerinde bir kadının bir erkekle musaraa etmesi, hatta hasmını mağlup eylemesi şayan-ı merak addolunur.

Sizi bu manzara memnun eder mi? Bana gelince: hayatımda, bundan çok, tiksiniyor seyrettiğim bir şey olamaz. Bir kadın tasavvur ediniz ki pazularının adalatı fırlamış.. Göğsü bir kaya gibi sert ve kavi.. İki metre boyunda, iki yüz kilo sıkletinde..

Bir dev gibi karşınızda iri adımlarla dolaşüyor. Bu bedbahtı bir galat-ı hilkat addederek hemcinsim için dünyada böyle bir tehlike mevcut olup olmadığını düşünüyorum.

İşte bu, benim nazarımda erkekleşmiş bir kadın timsalidir. Son zamanlarda bu vehmimi tezyid edecek vâkıa'lara sık sık tesadüf ettiğimi defterim bana isbat ediyor. Bir çok refikalarımın maneviyatlarında bu garip istihaleyi keşfediyor gibiyim.

Ben kadınları hicâb ile melûf narin bir mahluk addederdim. Şimdi gece yarısında tek başına yangın yerlerinden biperva geçen, polis ile kavga eden hanımlara tesadüf ettikçe taaccüb ediyorum. Yolda yürürken koşarak tramvaya atlayanlara, sokakta metinâ yapıp dükkanları yağma edenlere hayretle bakıyorum.

Öylelerini tanıyorum ki, yatak odasından kocasının revolveriyle düşman teyyaresine ateş ettiklerinden bahsediyorlar. Öylelerini tanıyorum ki; arkalarına takılan göğsü madalyalı harp zabitlerini sokakta şamarlalıyorlar.. Bunlara münferit vâkıa'lar mı diyeceksiniz? Pek âlâ.. Defterimde daha umumî noktalar var:

Mahallemizin hoppa, şımarık kızları bir omlet pişirmesini öğrenmeden hep birden gidip maliyeye katibe yazıldılar; bankalara, postahaneye memure oldular; Darülfünuna girdiler. Son zamanlarda kadınlardan taburlar bile yapıldı; onbaşılar, çavuşlar bile nasbedildi. Hasılı katiplikten çöpçülüğe kadar kadınların girmediği meslek kalmadı. Sabahleyin alakaranlığa dokuz buçuktan sonra kaç hanımı evinde bulabilirsiniz? Kimi dükkanına, kimi kalemine gidiyor; kimisi de kendine bir zevc intihabıyla meşgul...

Zannetmeyiniz ki cinsiyetini kaybeden yalnız adi bir tabakadır. Muhterem bir edibemiz bile ma'hud bir paşanın kumandası altında Suriye'ye teşkilat yapmaya gitmemiş miydi?

Ara sıra yolda kol kola, haykırarak siyasetten bahseden Darümuallimatlı hanımları gördükçe pek yakında müthiş bir inkılabın hazırlanmakta olduğunu hissediyorum.

Bilmem.. Biz böyle şeylere alışmamıştık. Pek mahcûb, pek muhteriz büyüdük. Validelerimizin dizlerinin dibinde evlerimizden ayrılmazdık. Boş vakitlerimizde zevcelerimizi tahayyül ederek piyanomuzu, kemanımızı, udumuzu çalardık. Bütün eğlencelerimiz bu kadardı.

Belki çekingenliğin bu derecesi iyi değildi, kadın da cemiyet hayatına iştirak etmeliydi. Fakat bu, erkeklere karşı safvetimizle, hicabımızla, zarafet ve nezaketimizle de haiz olduğumuz rüchanı terk etmeksizin olmalı değil miydi?

2 - No name. "Sade Giyinen Kadınlar Cemiyeti." *Türk Kadını*, no. 3 (20 June 1918).

Cihan mücadelesi gerek umumî, gerek hususî bütün bütçeleri alt, üst etti. Hükümetler gibi aileler de bu buhran devrinin ilcaatına tevfik-i hayat edip bir "harp bütçesi" yapmaya mecbur oldular. Seneler geçtikçe masârif yekûnu arttı, kabardı; buna mukabil mecmû-ül ırdat olduğu gibi kaldı.

Böyle fevkalade ahval karşısında tarzı hayatımızda büyük tahavvülât husule gelmesi zarurîdir, bunun için harp esnasında bir çok i'tiyâdlarımızı kaybettik, buna mukabil yeni âdetler edindik, daha da edineceğiz.

Aile bütçemizin ıslahını düşünürken kadınlarımızı hatırlamamak kâbil olmuyor. Kumar masasında, sefahat alemlerinde çılginca para yayan erkekleri afv etmemekle beraber kadınlarımızı melbusât hususunda tasarrufa davet etmek herhalde luzumsuz bir hareket olmayacaktır. Umumen teslim edilmiş olmakla beraber, süslenmenin kadınların bir hakk-ı sarihi olduğunu bir daha tekrar edelim. Bu bir hak olduğu kadar bir ihtiyaçtır; evet, süslenmek lazımdır. Fakat muhill-i haysiyet olmayacak kadar yeni ve temiz bir elbise ile gezmek elzemdir.

Derhal ilave edelim ki elzemin lazıma, ehemmin mühimme takdimi icap eden bir zamanda yaşıyoruz, kadınlarımız kat kat, çift çift, renk renk elbise, ayakkabı yaptırıyorlar, bu zamanda bir kat elbisenin bir çift ayakkabının ne büyük külfetlerle vücuda geldiğini hepimiz biliyoruz. Eğer bu fazla masraf istikbali düşünerek ihtiyar olunsaydı dûr-endişâne bir tedbir olmak üzere kabul olunabilirdi; fakat heyhat? Hâlâ tarzı telebbüste modaya mutabakatı tama' gözetiliyor. Sulh ve refah zamanlarında tiyatroya gidilen kıyafetle ziyarete gidilmiyor. Aynı elbiseyle aynı misafiri bir kaç kere kabul etmek izzet-i nefsi rencide ediyor. İşte zannedersen kadınlarımız bu noktada aldanıyorlar. Tabî bu sözlerden bir lokma ekmeği bin meşakkatle tedarik eden, bebeciğini düşünmekten giyeceğini çoktan unutan bedbaht bir sınıfa bir hisseyi tariz çıkaramam; fakat bu sınıfa idhal edilemeyecek kadınlarımız için temiz, sade fakat "bir kat" elbise ile kanaat etmek zamanı çoktan hulul etmiştir. Böyle bir nizama tabî olmayacak kadar müreffeh geçinen bir çok aileler vardır; fakat unutmayalım ki bir çok hayırkâr cemiyetler cenah-ı himayesinde de binlerce biçâre sefil dullar, yetimler ancak bu kabil ailelerin sayeyi ihsanına sığınıyor, onların şimeyi cemiyetinden necat umuyor.

Kadınlarımızın kemal-i muhalesetle nazarı dikkatlerine arz edeceğimiz en mühim cihet "sade giyinme" meselesidir. Bugün kumaşların, astarların, patiskaların ne

fahiş fiyatlarla satıldığını görüyoruz. Alelâde bir kostümün kumaşı, lâakall “40” lira ile tedârik edilebilir. Bu miktara “10” lira kadar terzi hakkı zamm edince bir kat elbise elde edeceğinizi zannederseniz aldanırsınız. Bu yekunu “harc parası” denilen diğer bir masrafla taz’if [iki katına çıkarmak] etmek lazımdır. Yakaya konacak bir dantel, göğse iliştirilecek bir tül o kostümü bir eser-i sanat haline koyacaktır. Vakia dantel, tül, şifon, kordon ve daha ismini bilemediğim bir çok malzeme ziynet-i elbiseyi süslüyor. Fakat giysimize bu zamanda pek ağır gelen bir hamuleyi külfet yüklüyor. Bütün bir millet emsâli nâ-mesbuk fedakarlıklarla uzun bir harbin mahrumiyetlerine katlanırken kadınlarımızdan, böyle fazla süslerden vazgeçip sade giyinmelerini rica edersek, fazla bir şey istemiş olmayız zannederim. Sadelik bir vakit muhill-i zarafet olamaz. Kadınlarımızda sadeğiye doğru hasıl olacak bir temayül onları ciddiyete bir kat daha yaklaştıracaktır ve herhalde kadınların sadeğiye istihsal edecekleri ta’vizat, süsle temin edebilecekleri imtiyazattan daha mesmur ve daha emin olacaktır. Hanımlarımız bir cemiyet teşkil edip sadelik lehinde propaganda yapsalar ve harp esnasında “sade giyinmek” meselesini bir prensip meselesi şekline koysalar herhalde erkeklere pek müfîd bir ciddiyet dersi vermiş olacaklardır.

Bir gün bu memlekette de – bilhassa harp esnasında – “sade giyinen kadınlar” cemiyetinin teşekkül ettiğini, en mümtaz hanımlarımızın bu harekete pişva olduklarını ve ibtidâları yalnız küçük bir zümreyi münevvereye mahsurken dâireyi nüfuzunu günden güne tevsî’ edip nihayet bütün Türk kadınlığını kucakladığını görmek ne büyük bir saadet olacaktır!

3 - Şükûfe Nihal. “İçtimaiyat: Mekteplerde Kıyafet.” *Türk Kadını*, no. 7 (15 August 1918).

Validelere:

Şu muazzeb satırlarımla bazı hemşirelerimi müteessir edeceğime eminim. Lakin, beni yakından tanıyanların samimiyet ve hayrülhahlığımdan şüphe etmeyecekleri ümidine istinaden bu vadideki bazı mülahazalarımı teşrihe cesaret ediyorum:

Mektep talebesi denince; bilhassa sultaniler, darülfünunlar gibi tali, ali mektep talebesi hatırıma gelir ve gözlerimin önünden, hayatın bütün adi zevk düşüncelerinden uzak; ateşin bir iştiyak, ulvî bir heyecan ile bir cennet-i aleme koşan sade, nezih, ruhani genç kız hayalleri geçer.. Bu hayaller o kadar vakurdur, o kadar mâ’nidardırlar ki onların yüksek, açık alınlarında insanlığın en kudsî, en manevî düşüncelerini sezerek

saatlerce kendilerine dalarım; onlar hayatın zulmetlerini nurlarıyla örten; cehlin korkunç ve sırtkan dişlerini kıran, ıztırâblar önünde eğilerek şefkatler döken birer halâs-kârdırlar. Telebbüslerinde o kadar sadedirler ki siyahla beyazın imtizacındaki hoşluğu hemen hepsi takdir etmişlerdir. Bana kalırsa hepsi de güzeldir; çünkü manen yüksek olan bir vücutta başka bir güzellik aramamakta ısrar eden hissiyatıma hiç bir zaman mukavemet edemedim.

Onlar, zevk düşkünlüğünün icabatından olan boyaların, renklerin ianat-ı hakirânesine tenezzül etmeyecek kadar ulviyet-i efkâra maliktirler. Alınlarında sizi düşündüren öyle cazip bir safiyet vardır ki, bir tel saç bile, bu safiyeti ihlâl etmek vehmiyle, oraya düşmek günahından korkuyor zannedilir.

Onlar, bütün sadelikleri, azamet ve vakarlarıyla geçtikleri yollara havayı safvet neşrederlerken en serkeş nazarlar, huzurlarında şerm ve hürmetle iner...

Hülyalarımı kıymetlendiren bu ruhanî genç kızları temsil eden mektepli hemşirelerimin kıyafet ve vaziyetleriyle bir tezac tam teşkil eden bazı kıyafetler de vardır ki, bunlar beni hakikaten pek üzüyor ve işte bu satırları da onlar için yazıyorum.

Mektebe giden bir genç hanım yüzündeki pudralar, dudağındaki boyalar, gözlerindeki sürmeler; kendisini ciddi bir gaye takîb eden bir hanıma benzemekten katiyen uzaklaştırdığı gibi – hakikatte doğru olmasa bile – kendisinden beklenen bütün ümitleri ihlâl eder. Çünkü fazla süs, fazla tuvalet ibtila'sı herhalde biraz eser-i cehalet ve noksan-ı zekadır. Mütefekkir, ciddi bir genç kız bunlardan büyük bir zevk alamaz. Kendisine kıymet vermek, daha muhterem, daha güzel tanınmak istiyorsa, çıksın, aman faziletin serir-i lâhûtîsine kadar.. Orada kazanılan hürmet ebedîdir, lâyetenahîdir. Yoksa, benliğimize ait olmayan maddelerden istiane edeceğimiz güzellikler bize ne kadar kıymet verir ki!.. Ben ciddi, âlim, mütefekkir, muhakemeli bir kadın önünde daima hürmetle eğilirim. Fakat mücevherler içinde, ipekler içinde, boyalar içinde müzeyyen bir kadın yukarıda saydığım hasailden mahrum olduktan sonra, güzel de olsa, dünyanın en muhteşem tahtını da işgal etse bende ufacık bir lerze-i takdir bile tevîd edemez.

Hususiyle mektep sıralarında bu mugayir-i vakar adet pek, pek çirkindir. Böyle hanımların adedi çok mahdud olmakla beraber yine mensup oldukları mektep için, muhill-i şereftir.

Geçen sene, değerli mekteplerimizden birinin dershanesine giren bir talebe hanım birdenbire nazar-ı dikkatimi celb etmişti: tamamıyla boyalı bir çehre altında

belden iğnelenmiş çarşafın sâtir edemediği penbe ve pek açık dekolte bir buluz; dekoltenin hitam bulduğu noktada taze, yeşil yapraklarıyla gayet latif iri bir kayısı gülü iliştilmiş.. Dershane içinde iltizam edilen bu kıyafetten şaşırılmışım; mugayir-i terbiye ise de, gayrı ihtiyari gülmekten kendimi alamadım; yanımdakilere sordum:

- Baloda mıyız?!

Lakin ben bu hususta en ziyade ebeveyni; bilhassa kızının en ufak hareketiyle şiddetle alakadar olması lazım gelen valideleri tahtie ediyorum. Mektebe gitmek için hazırlanan kızının saatlerle ayna karşısında gözlerini sürmelemesini, saçlarını kıvrımasını gören bir validenin bu temayülâtı mani etmekte izhâr-ı acz etmesi, yahud müsamaha göstermesi afv olunur hatalardan değildir.

(Ne mutaassıb şey!)mi diyeceksiniz?

Lakin muhterem hemşirelerim, ben zannediyorum ki bunda taassubun zerrece dahili yoktur. Mesele bir ciddiyet ve vakar meselesidir. Şu satırları yazmaklığıma sebep ise, vatanımda olan her şeye karşı duyduğum samimiyet ve merbutiyyetin size de daha vâsi' bir surette şümûlüdür. Ümid ederim, mülâhazatımı muhıkk görür ve samimiyetle telakki edersiniz...

4 - Selâmi İzzet. "Süse ve Güzelliğe Dair!" *Süs*, no. 2 (23 July 1923).

Geçen gün arkadaşım anlatıyordu:

- Biliyor musunuz, diyordu, asrımızda "hüsn"ün kıymeti kalmadı. Güzelliğe karşı adeta bîgâneyiz. Yalnız biz, erkekler değil, hatta kadınlar da; "güzel" denince hatırımıza derhal kırmızı, boya, pudra veya sürme gelir. Herhalde güzellik iflas etti.

Arkadaşımın hakkı vardı. Güzel kadın denince, iyi boyanmasını, iyi giyinmesini bilen bir hanımefendi tasavvur ediyoruz. Kadınlar da böyle değil mi? Güzel erkek dediniz mi, hangi tarzda giyiniyor? diye soruyorlar.

Zengin, kibar bir salonda, güzellik üzerine bir bahis açınız. Mesela sorunuz:

- Şişli'nin en güzel kadını kimdir?

Ekseriyeti kadınların teşkil ettiği bir mecliste, bu oldukça gürültüye sebebiyet verecek bir sualdir. Ve siz bu suali ortaya fırlatırken, müthiş bir mübâhaseye meydan vereceğinizi tahmin edersiniz. Hatta bu sualiniz bir iki kelime ile cevapsız kalır. Yahut da alacağınız cevap gayet basittir.

- En güzel kadın yoktur!

Fakat bir kere de mesela:

- Kadıköy'ünde en iyi giyinen kimdir?

Diye sorunuz... İşte o zaman gürültü başlar. Her ağız, o da cebrî, ortaya bir isim fırlatır. Ve her isim her köşeden bir sayha –i itiraz yükseltir. İstanbul'da “süs” “hüs”ün yerine kaim olmuştur. Güzel fakat süssüz bir kadının bugün artık Arâp'ta mahallî yoktur.

Bir kadına:

- Hanımefendi, güzellikte nazırınız olmadığına şüphem yok; fakat hiçbir zaman saçınızı taramasını, şık giyinmesini öğrenemeyeceksiniz; deyiniz.

Sizinle bir daha görüşmez ve size kalbinde ebedî bir kin besler.***

Bin bir türlü boyanın füsûnuyla, gözler adeta boyandı. Gözler hakkındaki telakkiler gönülden sarsıldı. Koca İstanbul'un içinde cidden çirkin kalmadı. Hatta ihtiyar kadın bile yok diyebiliriz. Yollarda, vapurlarda, tiyatrolardaki hanımefendiler, ya atmış veya yirmi sekiz yaşındadırlar. Otuz sekiz yaşında bir kadına tesadüf etmek müşkülleşti. Biraz evvel çirkin kadın kalmadı, dedim. Fakat cidden, kelimenin tam manasıyla da güzel kadın meydanda yok. Hem esasen birinden bahsederken:

- Çok güzel kadındır!

Cümle-i taltifini işitemez olduk. Bunun yerine:

- Güzelce bir kadındır!

Veya:

- Çok sevimli bir hanım!

Cümleleri kaim oldu. Burada iki vakıayı yazmadan geçemeyeceğim: Kadim Yunan ressamlarından (Prakisitil'in) Venüs heykeli için model ittihâz ettiği meşhur âlüftelerden (Frine) dinsizlikle itham edilerek huzur-u hakime çıkarılmış, avukatı, kadını çırılçıplak soymuş, bu sayede müvekkiline beraat kazandırmıştır.

Madam (Rekamye) Londra'ya gittiği zaman halk arabasını çekmiş.

Herhalde asrımızda Madam (Rekamye) sağ olup da İstanbul caddelerinde kırk gün kırk gece yaya dolaşsa değil arabasını çekmek, başını çevirip bakacak pek az kişi bulur.

Asri bir muhâmî, asri bir (Frineyi) huzur-u hakimde soymaya kalksa, kadınla beraber, kendisi de mahkum olur.

İlmi ve içtimaî makale yazmadığım için bu halin sebebinin tahlil edecek değilim. Yalnız diyeceğim ki:

- Tabîî güzellik mahvoluyor. Bu günahdır. Bu hâle de kadınlarımızın yanlış bir yolda ittifaklarından ziyade, erkeklerimizin lâkaydîsi germî veriyor.

Haydi sürmeli gözlere itiraz etmeyelim; fakat kıpkızıl boyalı dudaklara nasıl tahammül ediliyor, şayan-ı hayret!

5 - No name. “Kadınlarda Kürk Aşkı.” *Yeni İnci*, no. 10 (May 1923).

Şimdiye kadar – malum olduğu vecihle- kadınlarımız mantolarının kollarını ve yakalarını kıymetli kürklerle süslüyorlardı. Bu kürkler her kadının dereceyi servetine ne güzel bir mikyasa teşkil edebilirdi. Bunların içinde kıymetleri binlerce franka bâliğ olan tilki, samur ve isimlerini birçoklarımızın iyice bilemediği nadir hayvanlara ait kürkler bulunurdu. Bilhassa bugün pek az tesadüf olunan mavi tilkinin şuh ve yumuşak tüylü derisi ancak milyarder kızlarının omuzlarında görülmekteydi, kadınlarımız kıymetli kürkleri taşımak hususunda el-an birbiriyle müsabaka ve rekabet etmektedirler. Görünüşe nazaran kürk modası hiç bir zaman geçmeyecektir. Yani kürk, altın ve elmas gibi daima kıymetlidir ve hiç bir zaman (demode) olamaz ve müzedeki asâr-ı atika gibi eskidikçe kıymeti artar.

Fakat son zamanlarda bu moda ibtilâsının hâdd-i harr bir şekli aldığını haber alıyoruz: maymun kuyruğu ile tezyin...

Bugün orangutan, goril gibi büyük ve sâir ufak tefek maymunların kuyruklarına piyasada verilen kıymet o dereceyi bulmuştur ki bu, hayretlere sezadır. Kadınlar da, piyasanın ve ticaret erbabının bu tereffu’ komedisi nisbetinde, maymun kuyruğuna malik olmak ve onunla elbiselerinin kollarını ve göğüslerini süslemek hususunda ehemmiyetli bir moda mücadelesine atılmışlardır. Şu halde akıllı maymunlar bundan sonra pek güç kuyruklarını elimize vereceklerdir. Hatta insanların nezdinde itibarlarının bu derece arttığından dolayı gizli bir gurur ve iftihar duyacaklardır. Bu heyecanları herhalde (Darwin)’in nazariyesiyle kendilerine bahşettiği gurur ve tefahhuru kat kat geçecektir.

Muazzez karie ve karilerimize bir resim takdim ediyoruz. Bir gün gelecek ki bu resimdeki gibi kadınlar hayvanat bahçelerindeki orangutanlara aşık olacaklar, daha doğrusu onların yumuşak ve parlak tüylü kuyruklarına malik oluncaya kadar onlara karşı sahte bir maşuke rolü oynayacaklardır, hatta genç kızların cesurları Afrika’nın, Amerika’nın en ıssız ve vahşi ormanlarına kadar seyahat etmek zahmet ve külfetlerine katlanacaklar ve oralarda maymunları güzelliklerine meftun etmek ve o suretle avlamak,

ihsan edecekleri kuyruklarına mukabil belki kendilerini bu insana en yakın zeki hayvanların, daha doğrusu insanların ecdadı olduğu iddia edilen bir hayvan zümresinin bugünkü kurnaz ahfâdının ağışına atmaktan çekinmeyeceklerdir.

Ah bu moda ibtilâsı! Kadınları her türlü meşakkate katlandırıyor, ihtiyar maymunları bile genç bir aşık gibi okşayıp öptürüyor. Bir parça kuyruk için yapılan bu fedakarlık vatanî, aşkî, insanî bütün fedakarlıklara taş çıkartıyor. Ve tarihlerin en ziyade dikkat ve ehemmiyetle okunacak bir sahifesini teşkil ediyor. Bakalım: meçhul ve nihayetsiz bir atıye doğru baş döndürücü bir süratle koşan yirminci medeniyet asrı, bize daha ne garibeler gösterecek.

6 - No name. "Kesik Saçlar." *Sûs*, no. 49 (17 May 1924).

Saçları kesmeli mi, kesmemeli mi?... Bu mesele kadın hayatında fevkalade bir ehemmiyet alır. (Men) gazetesi İngitere'de zevcelerinin kesik saçlarını düzelttirmek üzere sık sık berbere gitmelerinden kocaların sinirlenerek karılarını boşamaya kadar kalktıklarını haber veriyor. Diğer taraftan (Jurnal) gazetesi kesik saçların zevce ve zevce arasındaki münasebete müşterek bir hürmet bir muhabbet ilave ederek son mevsimde talakın nedret-i peyda ettiğini iddia ediyor.

Evet, bazıları lehde ve bazıları aleyhte mesele hakkında bir çok münakaşalar, bir çok mübahaseler oluyor. İtiraf edelim ki bu mütenakız haberler ve havadisler arasında kadınların vaziyeti pek müşküldür. Evet, kesmeli mi, kesmemeli mi? Bunun için eğer bir kadın başkalarının fikrine itba' edecekse, şüphesiz ki pek muztar ve mütereddid kalacaktır. Çünkü herkesin mevkiîne, zevkine, mizacına göre başka bir fikri olacaktır. Fakat, mümkün olduğu kadar bitaraf olarak yalnız hüsn-ü ziynet nokta-ı nazarından beyanı fikir etmek üzere denilebilir ki bu moda muhtelif sebeplerden dolayı şayan-ı teessüf ve nahoştur.

Şairler ve ressamlar birçok zamandan beri iddia ve ilan etmişlerdir ki, saç kadın yüzü denilen müheyyic levhanın güzel bir çerçevesidir. Dünyada hiç bir ressam tasavvur edilebilir mi ki, levhasını çerçevesiz arz ve irâeye razı olsun? Çerçevesiz değil, levhaları için mu'tena renkler mu'tena yıldızlardan şekil şekil çerçeveler intihabında ressamların ne kadar müşkil-pesend olduğunu biliriz. Bu zarar kadınlar hesabına.

Erkekler hesabına olan zarara gelince: Kesik saçlar, erkekleri pek nadir bir saadetten, bir zevkten mahrum bırakıyor. Kadın cazibesinin üss-ül-esası erkeklerin çalışmaktan bitap hayatlarının etrafında alicenabâne çerçevelenen latif tûrların mizher

çelengidir. Bir kadın için saçlarını tertip ederken kimonosundan çıkan çıplak kolların alevi müheyyic ve bakir vaziyetinden daha latif bir şey var mıdır? Ve erkekleri bu zevkten mahrum etmek bir cinayet değil midir?...

Üçüncü itiraz kesik saçların kati ve mutlak türlerinedir. Çünkü, biraz yaşlı kadınların saçları çabuk uzamaz. Mesela otuz beşini geçmiş olanların saçlarının uzaması nadir olduğu erbabı tarafından iddia ediliyor. Yani bu yaştaki kadınlar, kesip attıkları saçlarını bir daha bulamayarak takma saça müracaata mecbur kalacaklardır. Esasen kadınları güzelleştiren, dehalarını, cazibelerini tezyid, teşhir eden şey, seyyal, müteharrik, bülheves bir seciye arz eden şeydir. Kadınların kuvveti daima değişmelerinde, neşeden hiddete alicenaptan küfrana geçmelerinde değil midir? O halde saçlarını kesip, bu kabiliyet-i tahavvüliyyeyi kat' ve imha etmek kendileri için bir zarardır.

Son itiraz şudur ki, kesik saç kadınları erkeğe benzetir. Yani cinsiyetlerini zâhiren tebdil eder. Bütün şa'riyyetini manasız bir modaya tevfikân böyle feda etmeye hangi kadın razı olabilir?...

Fakat moda öyle vahim bir maraz-ı sâridir ki, bütün kadınlar bunun tesirine mağluben kesiyorlar, ve kesip kesip dört rüzgara kıymettar hazinelerini savurup atıyorlar.

7 - Zehra Hakkı. "Milli Moda." *İnci*, no. 1 (1 February 1919).

Moda, Türk hanımının hayatında da mühim bir amil olmaya başladı. Yeni hayatın telakkilerimizde ika' ettiği tebeddüller, kıyafetlerimize tesirden hali kalmıyor. Bugün Türk kadını sokakta, çarşıda, mektepte, resmi dairelerde, hatta uzun seyahatlerde görüyoruz. İslam hanımı haremde, yani umumî hayatın dairesi haricinde, tamamıyla mu'tekif bir ömür geçirirken, nadir tesadüfle sokağa çıktığı vakit, gözünün içine kadar her tarafı sıkı sıkı örtebilirdi. Halbuki hayat şeraiti artık büsbütün değişmiştir. Çarşı işlerini görmek, ifasına memur olunan vazifeleri yapmak, muallimleri dinlemek, vapura, tramvaya binmek ve büyük şehirlerin kalabalık, muhtelif nakliye vasıtaları ile mütelatım, binaenaleyh tehlikeli sokaklarında dolaşmak için, kulağın tıkalı olmaması, gözün kalın bir perde altında kalmaması, ağzın söz söyleyebilmesi, bir kelle ile, vücudun serbest bulunması iktiza eder. Bu, tesettürün aleyhinde bulunmak değildir. İslam diniyle alakası olmadığı, bilakis bize Rumlardan ve İranilerden geçtiği ilmen kati şahadetle te'yyid olan tesettür ananesinin ırkımızda yaşadığı müddetçe – yalnız bir âdet

olarak – devam etmesine şiddetle taraftarız. Din ve ahlak ile hiçbir münasebeti olmayan bu âdetin, yalnız bir âdet olmak haysiyetiyle kıymeti vardır. Halbuki âdetler ırkın tebdilatıyla değişir bu da zamanla olur. Binaenaleyh bugünkü telebbüsümüzü tesettür dairesinde ıslah etmemiz icab eder. Ben yalnız, kıyafetlerimizin değişmesinde bizim irade ve ihtiyarımızın değil, fakat hayatın yeni istikametlerde inkişaf etmekte olmasının da dahili bulunduğunu söylemek istiyorum. Evet, kıyafetlerimiz, hayatımızı değiştiren aynı kuvvetlerin elinde, eski şekillerinden uzaklaşıyor. Tanzimat’tan beri yaşayış tarzımızda sarsıntılı inkılaplar vuku’ a geliyor, garpten çalışma usulleri, idarî, adlî, askerî, ilmî ilâh. müesseseler alıyoruz bu, sene ve saat taksimatına kadar uzanıyor. Asrileşiyoruz. Son zamanlarda kadın kıyafetini şiddetli buhranlara tutulmuş görüyorsak, bu, zamanın ve bilhassa harbin beraber getirdiği yeni şeraite bizzarure olarak umumî hayata karışan Türk kadınının yeni mahiyetine tetabuk etmeğe çabalamasından ileri gelir. Ve mademki kadınlar umumî hayatta erkeklerin yanında mevki almaya cebredilmişlerdir, o halde onlar gibi bunlar da, fikren olduğu gibi kıyafet cihetiyle de asrileşmeye mecbur bulunuyorlar demektir. Binaenaleyh kadınlara “eski kıyafetlerinizi muhafaza edeceksiniz!..” denemez. Nasıl ki erkeklerimizin pantolondan şalvara dönmek ellerinde değildir. Çünkü kanunları hayat ve ahlak yapar, hayat ve ahlakı kanunlar değil!

Fakat kıyafetlerimizin değişmesini zaruri görmekle beraber, Türk kadınının doğrudan doğruya garp modasına teveccüh etmesini tabîi addetmiyorum. Ve kendi kendime soruyorum: acaba biz, Almanların Fransız modasına yaptıkları gibi, bütün garp modasına karşı milli bir Türk modası hareketi çıkartamaz mıyız? Erkeklerimiz kavuklarından pabuçlarına kadar bütün giydiklerini ecebilerinkilerle değiştirirlerken, aldıkları şeylere terk ettiklerinden bir şeyler katmak, yani eski telebbüsün milli hususiyetini yenilerde ibka etmek kaygısına düşmediler. Fakat biz Türk kadınları aynı yolu tatbik etmemeliyiz. Ve eğer iyi düşünür, mütefekkirlerimizin, muharrirlerimizin, müverrihlerimizin, ressamlarımızın muavenetlerini de temin edebilirsek, zannediyorum ki, milli bir moda meydana getirmekte her halde Almanlardan daha ziyade muvaffak oluruz. Çünkü Almanlar medeniyet ve hars itibariyle Fransızlarla ve diğer garp milletleriyle pek ziyade karışmış oldukları halde, biz öyle değiliz. Pek eski medeniyetlerin tecelligâhı olan şark, bilhassa Türk harsı, bize nispeten orijinal bir moda ilham edecek zenginliklerle doludur. Bu zenginlikleri keşfeder, onlardan istifade yollarını bulursak, garp modasını, maymun gibi fikirsiz, taklit etmekten kurtuluruz. Bundan gerek hars, gerek iktisat cihetiyle ne kadar büyük faydalar temin edebileceğimiz

meydandadır. Burada bizim de büsbütün müstakil, tamamiyle orijinal bir moda aradığımızı hatıra getirmemelidir. Mademki garp ile münasebetimiz pek ziyade artmış ve artmakta devam ediyor, binaenaleyh bir çok hususlarda olduğu gibi modada da onun tesirinden kurtulamayız. Yukarıda işaret ettiğimiz vecihle, modada (tekyenak) terakkilerin de tesiri büyüktür. Halbuki (tekyenak) işlerde maatteessüf tamamiyle garbin esareti altında bulunuyoruz. Diğer taraftan moda, ne kadar ayrı, ne kadar benlik sahibi olsa, nihayetsiz teceddüt ihtiyaçlarına cevap verebilmek için kısmen (berranî exotique) olmaya mecburdur.

Moda, kumaşı, (biçim façon)i, tezyinat unsurlarını ekseriya hâricden, uzaklardan, hatta tarihin unutulmuş devirlerinden alıyor. Çin'in krepisi, Musul'un muslini, Amerika'nın alpagası, Ankara'nın sofî, sonra (kuverkuva), kamgarn, (valva).. ilâh. gibi mensuceler, Japon (kimono kimono)su, eski yunan (peplum)u, Türk cepkeni, Türk şalvarı, mevlevi tennuresi... ilâh. gibi biçimler, nihayet Türk, garp, Acem, Hint, Çin broderi ve pasmantörileri... Bütün bunlar, garp modasının beyn-el milel muavinleridir.

Bugün bile Alman modası ampir ve direktuar tarzına doğru temayül gösteriyor, ve İngilizlere karşı duyulan nefrete rağmen, (reglan) kolları silkip atamıyor. Mamafih bu ecnebi unsurların terkip ve tertipte milli zevkin rehberliğine müracat ediliyor.

Binaenaleyh bizde milli bir moda hareketi yaparsak, bunun için garbe boykot edecek değil, bilakis her taraftan ve o miyanda bilhassa kendi şarkımızdan istifade edeceğiz. Fakat ne alırsak ve nereden alırsak alalım, aldığımız şeyler üstümüzde emanet eşya, iğreti bir süs olarak kalmayacak, zevkimize göre bir tadilden geçerek, milli terbiyemize uygun şekillere girerek bizim olacaktır.

Almanların milli moda yapmak için müracaat ettikleri menba'lar, bize bu hususta takip edilecek istikametleri gösterir. Bizim de bir çok, pek nadide el işlerimiz var ki ihya ve ıslah edilse, ajurların, dantellerin, sutaşların yerini muvaffakiyetle tutabilirler. Sonra melbusâta (kuru) için hazineler sakladığına şüphe olmayan tarihimiz, yeniçeri, sipahi, derviş, zeybek, Türkmen ve köylü kıyafetlerimiz var. Asri Türk kadını kıyafeti, zeki deliller elinde, bunların hepsinden istifade yolunu keşfeder.

İran ve Bizans medeniyetlerinden bize geçen tesettürü, önceleri sarayda, ayan ve paşa konaklarında yaşmak ve ferace, şehirli halk tabakasında da çarşaf şeklinde görüyoruz. Halbuki adetleri henüz öz menba'larındaki saffete pek yakın duran Türk göçebelerinde, Türkmenlerde ne feraceye, ne de çarşafa tesadüf ediliyor. Tanzimat ve daha sonra meşrutiyet, demokrat esaslar vaz' ettikten sonra, ferace ve yaşmak çekilip

gitti, halka ait çarşaf her tarafta kabul olundu. Yalnız sayfiyeler, büyük şehir kıyıları, belki teneffüs ettikleri serbest havadan melhem olarak, belki Altaylardan getirdiğimiz adetlerin temadisine daha çok müsaade gerek göstererek, tesettürü baş örtmekten ileri götürmüyor, hele çarşafa hiç rağbet etmiyor. Filhakika, karielerimin büyük ekseriyetle müttefik olduğuma şüphe etmeyerek diyeceğim ki çarşaf, ne Türk kadınının asrileşen hayatına, ne tasvir ettiğim milli modaya, ne tesettüre, hiçbir şeye, hiçbir tarafa yarar şey değildir.

Erkeklerimiz bunun ne olduğunu maatteessüf henüz anlayamadılar. Kadın vücudunun üst kısmına – baş ve omuzların yardımıyla – katiyen gayr-ı latif bir çadır kuran, evlerde kafes peçe şekline sokarak yüzümüze giren, vücudu gayet çirkin surette ikiye ayıran ve bilhassa asrileşmek cereyanıyla tesettürü bir türlü telif edemeyen, edemeyecek olan bu görülmemiş çuvalın içinde yaşamak, öyle bir zindan hayatıdır ki erkekler onu bilselerdi, mutlaka bize, validelerine ve hemşirelerine acırlardı. Bu ipek çuval, yazın başlarımıza güneşin alevlerini yağdırırken kışın bütün vücudumuzu mevsimin şiddetlerine açık bırakır. Bir rüzgar darbesi, pelerinleri arkadan alarak başa, enseye yığmak için kâfidir. Ne omuzu vuzuhla görmek, ne arkadan gelen araba, tramvay... ilâh. gürültülerini iyice duymak, ne rahat nefes almak, ne de çevik yürüyebilmek elimizden gelir... Eğer bütün bu cezalar yalnız tesettürün hatırı içinse, hesapta yanlışlık var; çünkü çarşaf bizi örtmüyor, bilakis açıyor. Bir dakika için alışkanlığı bırakarak etrafına dikkat eden herkes bunu görebilir. Diğer taraftan çarşaf sıhhi de değildir. Mesela karları, tipileri, yağmurları, fırtınalarıyla kışı bir düşününüz. Çarşaf ipçe kalın bir palto, yahut hırka giymeye müsaade etmez. Çarşaf kalın bir kumaştan yapsanız, pelerin, gülle gibi başınıza, omuzlarınıza çöker; sonra kolunuzu kanadınızı kırar. Bir bela ki onu taşımak cihetsizliğini dünyada yalnız biz, İslam kadınları, biliriz.

Başı güzelce örtmek için bir baş örtüsü, sonra bir palto, rob manto bundan bir boy urbası! Zannediyorum ki en eski biçimde bir çarşaf bile bunun kadar tesettürü temin edemez.

- Ya peçe?

Diyeceksiniz. Etrafımıza biraz bakarsanız, anlarsınız ki biz onu zaten kaldırdık. İleriye görmeye muhtacız. Şimdi peçe, erkeklerin başındaki püskül gibi, manası olmadığı halde başın bir tarafında sallanıp duruyor.

Kısa bir cümle içinde bu uzun satırlarda söylemek istediğim şeyleri tekrar etmek lazım gelirse, diyeceğim ki milli zevk ve terbiyemize göre, hatta tesettüre bugünkünden

daha riayetkar, asri hayata tamamıyla muvaffak bir Türk modası yapmak ve bu suretle garbın esaretinden kurtulmak kabildir. Eğer çarşaf giderse!.

8 - Halide Nusret. “Kadınları Çalıştırma.” *Süs*, no. 28 (22 December 1923).

Ne zaman Çarşıkapı’dan geçsem gözüme levhası ilişirdi: “Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi”

Hayalimde bu ibarenin orta yerine branda işareti ilave ediyordum; ve bu, bana muazzam bir seyyale-i tahayyül olurdu:

“Kadınları çalıştırma! Cemiyeti.” Çalıştırma! Sakın! Çalıştırma!... Ah derdim, ne olur, bu cemiyet, bu hayır müessesesi, kadınları çalışmaktan men’ için vücuda getirilmiş bir teşkilat olsaydı! Yani bu memleket eviyle rahat, mesud, işi yolunda bir memleket olaydı ki, kadınlara yalnız yuvasıyla, yavrularıyla ve bedii sanatlarla meşgul olmaktan başka vazife kalmasaydı... Kadın zevce ve anne! Kadın şair ve ressam! Kadın hayatın rengi ve ahengi! Hayat denilen uykunun kadın bir güzel rüyası olabilseydi!...

Hayalat bu, insan bir kere kendini kaptırdımı içinden sıyrılmak pek güç. Mamafih bu aldanmak da ne leziz şey. Kendi kendini bile bile aldatmak da bile ne anlaşılmaz bir lezzet var:

Mesela şimdi harplerin, yangınların ve açlığın kemirip harap ettiği güzel İstanbul’u, her tarafı ma’mur, - şüphesiz yalnız fabrikalar ve hesaplı caddelerle değil; - biemsal mabedleri, çeşmeleri; tarihe bir süs olan sarayları ve türbeleriyle ma’mur; yuvaları dulsuz ve yetimsiz; bütün milleti sıhhatli ve zengin tasavvur etmek! Dünyada bu (tahayyülden) daha zevk-aver ne vardır? Hangi manzara? Hangi temaşa?

Böyle bir memlekette eğer çalışmaya özenecek, erkeğinin kaba ve maddi işlerine göz dikecek bir kadın varsa o mutlaka aklından bir parça hastadır; o zaman işte “kadınları çalıştırma!” diye bir teşkilat yapılır ve böyle gayrı tabî kadınlar o müessese tarafından darülşifalara gönderilir!

Öyle ya! Çocuğunu seve öpe büyötmekten ve terbiye etmekten arta kalan saatlerde saçlarını ve odalarını süslemek, musiki ve şiirle, resimle, dikiş ve nakışla meşgul olmak varken kalkıp da filan dairede katibe yahud da bilmem hangi ticarethanede muhasib olmak isteyen bir hanım elbette bu muameleye layıktır!... Bu hayalatı bazı arkadaşlarıma açacak oldumdu; mazallah bana bir hücum ettiler ki... Ne imiş de efendim, onlar erkeklerine minnetdar olarak yaşayamazlarmış! Kadın eğer müstahsal olmazsa, erkeğın tahakkümüne boyun eğmeye mecburmuş!

Aman ne çarpık düşünceler, yarabbi!... Bu hanımlara dedim ki:

- Rica ederim, tabiatın vazifeleri cinsin arasında taksim etmiş olduğuna inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz?

Bir kısım inandığını, diğer kısım inanmadığını söyledi.

- Münekkerele sözüüm yok, dedim, onlar bu çıkmazın sonuna geldikleri zaman kendi kendilerine geri döneceklerdir. Fakat bunu tasdik edenler hâlâ niçin ve nasıl erkeğin tahakkümünden korkabilirler? Bir erkek, ailesinin infak ve iâşesine mecburdur. O vazifesini yapıyor diye siz niçin kendisine bir teşekkür borçlu olacaksınız, böylece yuvanın ahenk ve intizamı teessüs eder. Eğer tarafından birinin minnetdar olması lazım geliyorsa, bu her halde erkek olacaktır; çünkü ona bütün sükunu, huzuru, ve saadeti hazırlayıp veren kadındır; ve kadının yuva dahilindeki vazifesi erkeğin harici didişmelerinden elbette daha müşkül ve daha naziktir.

Nefes almadan verdiğim bu nutukla, ne dersenez, birkaçını yola getirdim fakat ötekiler açtılar ağızlarını, yumdular gözlerini; bir söylemediklerini bırakmadılar. Ve iddialarını ispat için de bana Avrupa'dan bahsettiler! Kulaklarımı tıkadım da kahkalarla güldüm: Ben onlara muhayyel bir şark beldesi anlatırken onlar bana “Avrupa!” diyorlar. Avrupa! Ve Avrupa'daki aile hayatı! Anne şefkati görmeyerek yuva muhabbeti öğrenmeyerek adeta makine ile yetiştirilen zavallı çocuklar! Zavallı hayat!...

Mamafih şimdi hayat maalesef bu! Hayal nihayet hayaldir, ve yalnız güzeldir. Bugün bütün Türkiye – ne felaket ne zehr! – dullar ve yetimlerle dopdolu ve kadınlarımızın yarından ziyadesi, yaşamak için çalışmak mecburiyetinde. Kadın asker, katip, muhasib, tacir, hatta çöpçü oldu. Bu mecburiyeti su-i namuskarane önünde hürmet ve takdisle eğilmeyen başlar, düşünüyorum ki ne kadar boş ve bedbaht!

Bir kere bir arkadaşın salonunda bu hafif başlı insanlardan biriyle tanışmıştım; hayata atılan kadınlardan ale-l-umûm iğrenç bir şeyi yad eder gibi yüzünü buruşturarak bahsediyordu. Ve işin asıl gülünç elim ve çirkin ciheti: Bu adam – hassas olması icab eden – bir genç sanatkardı. Ve mecliste çalışan, çalışmaya mecbur olan kadınlar bulunduğunu biliyorum – nezaketsizliğin bu derecesini tasavvur edemiyorum – nasıl unutuyordu?...

O, kadınların bir süs olduğuna kanidir, ama sadece bir süs! Gözleri oyalamaktan başka sebab-i vücudu olmayan bir biblo, bir şey... Kadının bir “insan” olduğunu tasdik etmek bile istemiyordu.

Kendisine: “Erkeksiz, servetsiz bir kadın yaşamak için ne yapmalıdır?” dediğim zaman sadece gülmüştü. Bu kadar ciddi ve ağır bir suale karşı gülmek, bilmem ne ifade eder?...

Umumda ilk defa o gün, dünyadaki bütün kadınların erkekler gibi çalışmasını, muazzam kadın hükümetleri teşkil edilmesini ve bu biçim küçük beyleri de – önlerine dantelalı bir önlük bağlayarak – ortalık süpürmek, bulaşık yıkamak gibi vazifelerde istihdam etmeyi arzu ettim.

Ve bu sanatkar namzedi bey o kıyafetle gözümün önüne gelince....

Ben kendi kendime çok gülmüştüm. Şimdi de beraber gülelim!

Mamafih, ona gülmek için, emin olunuz, kendisini bu kıyafette de tahayyül etmeye lüzum yoktur. Eğer bir gün, siz de benim gibi, mecliste bulunmak talihsizliğine uğrarsanız, mutlaka bir nezaketsizliğini, bir münasebetsizliğini görür ve hiddetlenmek istemezseniz – ki herhalde istemezsiniz, çünkü değmez! – siz de mutlaka gülersiniz!

9 - Hülya Vecdi. “Ev Kadını, Salon Kadını.” *Süs*, no. 46 (26 April 1924).

“Hukuk-u aile” bahsini müteakip “ev kadını mı, salon kadını mı?” istimzacı beni “hukuk-u aile” bahsinden fazla alakadar etti. Ben bu suali aile meselesi mütemmematından görüyorum. Bunun için mühim gördüm. Cevap vermeyip cevapları tetkik etmeyi tercih ettim. Ve cevapların nihayetini beklemek tabiî uzun olacak. Yalnız iki nüshadaki hanımlardan “30” beylerden “18” cevap kafi gördüm.

“18” beyden “11”i ev kadını tercih ediyor. “4”ü salon kadını “2”si ne istediği belli değil “1” tanesi de “kadınların hepsi erkekleri yavaş yavaş kemiren birer mikroptur diye tavsif ederek mugayir-i tabiat tamamıyla mantıksız bir cevap vermiş. Teessüfl!....

Fakat netice itibariyle ekseriyet “ev kadını” intihab ediyor. Beylerin böyle bilâ-tedkik ve teemmül ale-l-acele intihablarını görünce aklıma zarurî bir çok niçinler, acabalar arz oldu.

Ben biraz mütereddid tabiatlıyım. Her zaman ister bana vârid olsun ister bir yerde gördüğüm bir suale yukardan, aşağıdan, sağdan, soldan. Bakmadıkça enine, boyuna çekmedikçe cevap veremem. Görünüşte gayet basit zannedilen bir sual ekseriya çok şümûllüdür.

Acaba: beyler bu istimzacı niçin tedkik etmeden hemen görüldüğü gibi kabul ederek cevap verdiler. “Ev kadını, salon kadını” şu iki cümle zahiren pek sade görünüyor. Fakat acaba öyle mi?...

Bu istihrac zü-l-vecheyn olamaz mı?...

Bundan az zaman evvel ortada “hukuk-u aile, kadın ve erkeğin müsavi hukuku” meselesi mevzu bahs etti. Bu henüz halledilemeden efkar-ı umumîyeye bu istihrac takdim ediliyor. Bunu “hukuk-u aile” bahs-i mütemmematından olarak kabul ettiğimize nazaran şöylece tefsir edilebilir; acaba kadınların, erkeklerin arasındaki hükümferma olan anlaşılamazlığın ne derece olduğunu, beylerin “müsavi hukuka” ne dereceye kadar mütemayil olduklarını anlamak için kurnazca istimzac olamaz mı?... Çünkü, kadını ikiye ayırıp bir kısmını salona, diğerlerini mutfaka sokmaya ne lüzum var.

Bir kere salon, ve salon hayatı ne demek, bundan ne murad ediliyor. Bunu tetkik edelim. Bence salon hayatı iki kısımdır.

Birincisi: bugün salon hayatı diye pek yanlış tefsir edilen serseriyane hayattır. Bu hayatın düşünleri ne yatacakları zamanı bilir. Ne yiyecekleri zamanı bilir. Ne de yaptığını bilir. Hayatın velvelesine kendini kaptırmış bir yonga parçası gibi sürüklenen zavallılardır.

Tabî bunların bir evleri var. Fakat tam manası ile bir ev denemez. Hayat serseriyanelerinin bir devirlik mahallidir. Günlerce zevk, eğlence peşinde koşarlar. Günleri, geceleri birbirine karışmış birer çılgınlardır. Her zevkin, eğlencenin ötekine bağlanacak bir ucu vardır. Bunu bağlamak için bir az tevakkuf lazımdır. İşte o zaman evimiz dedikleri durak yerine giderler. Biraz uyurlar. Dinlenirler. Temizlenirler; yine kitab hayatlarını imla edecek delice eğlencelerine, sergüzeştlerine koşarlar.

Bu hayatın kadını bir salon şahsiyeti midir.

Bu hasta, mariz mahlukları zevce olarak ister misiniz diye böyle muhâl bir sual elbet vârid olamaz.

İkinci kısım: bu cidden temiz naziye bir salon hayatıdır. Bir aile kadını “ev kadını değil” ya hizmetçisi ve ustasıyla, bütçesi gayr-ı müsait ise bizzat işgüzarlığı sayesinde evini idare ve tanzim eder.

Yuvasının bir köşesini bir aile salonu yapar. Bu salonun müdavimleri samimiyetlerine, seviyelerine itimad edilebilecek şahsiyetlerdir. Haftada veya on beş günde bir kere bu aile köşesi temiz, necib dostlara köşe olur. Oturulur. Âdâb-ı mevzua dairesinde konuşulur. Eğlenilir. Bu bugün için lazıme-i hayattandır. Bundan ictinab tabiatla mücadele demektir. Şüphesiz ki bu da muhâldir?

Cevapların ikisi de çok garip ve celb-i dikkattir. “Ev kadını olup güzel giyinmesini bilmedikten sonra ne yapayım?” diyor. Diğer de ev kadını ev ve muhabbet makinesi farz ederek: “mutfak kedisi gibi kokmamalıdır.” Diyor? Bu asırda

beylerden en kadını ile ikinci kadını fark edemeyecek zihniyette olanları da varmış! Acaba yemek pişiren hanım elini yüzünü yıkamasını bilmez mi? Güzel giyinemez mi? Zevcinin karşısına eli yüzü yağ kokusu, tencere karalarıyla perişan bir halde mi arz-ı endam eder. Malesef “18” cevabı netice-i tahlilde alan müthiş anlaşılammazlığın hükümferma olduğu tebeyyün ediyor. Ekseriyatı ihraz eden “11” imza anadan, babadan gördüğü kadim ananeye tevfikeyen kadını kafesin arkasında ocak ve bulaşık çukurunun dibinde her türlü hakk-ı hayattan mahrum derin bir tevekkülle her arzularına mutî’ ve münkad olarak kabul ediyor.

Bugün bunu kabul etmek bir kadın için büyük fedakarlıktır. Bu fedakarlık mütekebbilen olursa fi’hâ. Fakat heyhat ki gördüğümüz, hedef olduğumuz acı tecrübeler, ibret-âmiz numuneler dolayısıyla kadının rikkat, şefkat, fedakarlık hissi sarsılmıştır.

Bizden bu kadar feragat bekleyen hayat arkadaşımız da aynı feragati, fedakarlığı, samimiyeti göremeyeceğimiz şüphesi katil bir kerih gibi bütün mevcudiyetimizi kemiriyor. Bizi ikiye ayıran bu hayat arkadaşına nasıl itimad edeyim.

Ben ev de idare etmeğe, israf etmemeğe, zevcim bütün gün yorulduğu için akşam avdetinde lazım olan esbab-ı istirahatı temin ve ihzar ile uğraşırken benim de bu yorgunluklarıma rağmen onu şen ve mesud karşılamaya çalışırken
[maba’di onuncu sahifede]

bu hayat arkadaşı benim bu derin safvetimle kalben alay ederek fakat çocuk avutur gibi yüzüme terahhumen iltifat ederek bütün mevcudiyetleriyle salon kadınlarından nefretlerine rağmen yine onların kolları arasına koşmayacak mı? Benim bir çok ince hesaplar ile tasarruf ettiğim paraları onları süslemek için heder etmeyecek mi? Bu günahlardan uzak yaşayacağına nasıl kani’ olayım?

Acaba bu “salon kadınları” birinci kısım: o hayatları kendilerine mi yaşıyorlar?

Bu mücrimlerin şerikleri hep bekarlar mı?

Malesef de ekseriyeti müteehhiller teşkil ediyor. Bu facianın karşısında kadın yine eski safvetini gösterirse buna artık fedakarlık, ulviyet, vazife denemez. Belahettir. Hem bu saffeti de kadına verecek yine erkeklerdir. Çünkü: salon kadını diye her vesilede izhar-ı nefret ederler. Halbuki salonlarda parlayan bu yıldızların peykleri yine kendileridir. Kadınların bütün kabahatleri saf, samimi olmalarıdır, böyle olunca budaladırlar. Bu sözü söyleyen bir çok erkek gördüm. Bununla beraber birinci kısma ayırdığım “salon kadınları”nı da bu serseriyane hayata atan yine kendileridir. Kadın görüyor ki ne kadar ailesine merbud olursa, ne kadar sadakat, samimiyet, fedakarlık gösterirse gösterecek mükafat olarak nasibi ihmal! Mutfakta yatak odasında çamaşır

leğenin başında çürüyüp gitmektir. Madem ki hayatta hiç bir suretle takdir yoktur, ne için bu kadar ızdırap çekmeli. Neticede budala olmak için mi! Bu zihniyet bir “cüzam” gibi ruhumuzu tahrip ediyor. Kadınlardan her fırsatta şikayeti kendilerine vazife addeden beylere diyorum ki: insan hayatında gerek hayır gerek şer ne ile karşılaşırsa mutlaka kendi eseridir.

10 - Hüseyin Fehmi. “Dedikodu: Moda Tesbit Olunur Mu?” *Süs*, no. 37 (23 February 1924).

Mecmuanızın daimi ve hevesli kariesi olan refikam her haftaki nüshayı uzatarak son moda sahifesindeki elbise modellerini irâe ettiği zaman, gayrı ihtiyari, şu sualleri nefsim tevecüh ediyorum:

- Acaba bu nihayetsiz değişme ne zaman bitecek? Hiç olmazsa kadınlar da erkekler gibi resmi ve modeli değişmez bir elbiseyi ne zaman kabul edecekler!

Filhakika böyle bir istikrar, telebbüs itibariyle, kadınlarda bir yeknesakı tevlid edecekse de ben bu yeknesakiye taraftarım. Bir erkek nasıl redingot veya bonjur ile resmi bir elbise giymiş oluyorsa kadınların da aynı suretle böyle olmasını istiyorum. Kendimce bunu emreden sebepler de bulmuyor değilim. Mesela: bu memleketin halkı ekseriyetle memur. Memurların vaziyeti, hali, kudreti, her şeyi malum. Ticaretle meşgul olanların nisbeten vaziyetleri müsaide ise de harb-i umumîdeki fazla kazanç nihayete erdiğinden şimdi onlarda da maziye tahassür, halden şikayet, atiden ümitsizlik var. Müsabaka ediyormuşçasına vuku bulan iflaslar, terk-i ticaretler vesaire de bu fikrime müeyyiddir. Bu vaziyette olan erkeklerin zevceleri – insafla düşünölsün – nasıl olur da falan hanımın düğününe başka elbise, falan hanımın nişan merasiminde bulunmak için başka elbise, falan hanımın çay ziyafetinde hariküladelik göstermek, letafet izhar etmek için yine başka elbise yaptırabilir?... Yaptırabilse de israf edilen paralara yazık olmaz mı? Milli iktisadımız düzelmeden, devletin vâridâtı artmadan, tüccar ve esnafın vaziyeti inkişaf etmeden, sanayi-i dahiliyeye himmet ve rağbet gösterilmeden keyf uğruna sarf edilen paralar bence milli iktisada suikast mahiyetindedir. Hâlâ geçirdiğimiz felaketlerden intibah dersi almadıkça, bilhassa rah-ı terakki ve tekamülde erkeklere pişva olmak meziyetini izhar eden hanımlarımız bu felaketleri unutup da Avrupa’yı zengin etmek emelinde iseler keyfiyyet başkalaşır. Fakat ben arzu ederim ki hanımlar nasıl taaddüd-ü zevcat yükünü taşıyamıyorlar, zevce-i vahdet usulünün kabul edilmesini istiyorlarsa erkeklerin de moda belasına tahammül edemediklerini, bu yüzden aile

saadetinin bile haleldâr olduğunu idrak etmiş olsunlar. Yahut her meselede, her ictimai hususta tecelli eden bir emr-i hükümet, tramvaylardan perdelerin kaldırılması, köylerde israfenin menmi kabilinden: “modanın bu memlekette yeri yoktur!” denmeli. Belki o zaman bu dertten, kangren şeklini alan bu cerihadan kurtuluruz. Yoksa zavallı erkeklerin hali pek yaman.

Modanın büsbütün ref'i tarafdarı olmadığını tasrih etmek isterim. Hafif elbiselerde, yazlık ve kışlık gayr-ı resmi kadın elbiselerinde moda olmasını kabul ediyorum. Benim anlatmaya çalıştığım nokta her gün için başka ve ağır bir elbise yapılmak külfet ve zaruretinin kaldırılması ve her resmi ictimaide giyinilir ve modası geçmez bir elbise sisteminin bulunmasıdır. Kadınlar için böyle bir elbise sistemi bulunduğu gün erkeklerin omuzlarındaki moda yükünün dörtte üçü hafiflemiş ve keselerindeki paranın büyük bir kısmı tasarruf edilmiş olacaktır. Bu bahtiyarlığa mezahir olabilecek miyiz, bilmem? Lakin kadınlarımızın böyle resmi ve modası geçmez bir düğün elbisesi bulunmaması – herşeyi düşündüklerine nazaran – kendileri için büyük bir noksan olduktan başka, her düğünde model intihabı, terzi kahrı gibi çekilmez azaplara da sebeptir.

Gururlarından fedakarlığa alışmamış olan hanımlara, modaya temas eden bu yazılarımla arz edilip edilmeyeceğini bilemem. Şayet arz edilirse belki nokta-i nazarıma iştirak eden munsıf ve fedakar, red ve isyan edecek mağrur ve modaya perestişkâr zümreler bulunması me'muldur. Onlar [mu'tedil ve mufarrit kadın moda fırkası] teşkil edip intisab ve yekdiğerini ikna ederek meseleye hüsn-ü netice versinler. Eğer böyle bir karar verirlerse emin olsunlar ki erkeklerin minnet ve şükran-ı bipayanını celbedeceklerdir.

11 - M. Vehbi. “Kadın Ailenin En Pahalı Uzvudur.” *Resimli Ay*, no. 5 (June 1924).

Ailede en tufeyli yaşayan kadın, fakat aileye en ziyade bâr olan da kadındır. Zavallı babalar ve zavallı kocalar omuzlarında veya keselerinde taşıdıkları bu ağır sıkletten haberdar mıdır?

Her gün akıp giden hayatımızın biraz görünen ve bir az his olunan içinden aldığımız misallerle bugün tatlı bir mevzuun önündeyiz. Kadın mı, çocuklar mı, erkekler mi bir aile bütçesinde daha ağır basar? Bunu biraz tetkik ettik, biraz

karıştırmak istedik. Netice bize gösterdi ki kadın hâlâ çok ince ve latif, çok hisli ve heyecanlı genç kadın burada birinci dereceyi kazanmıştır. Bu vesileyle babalar ve kocalar hayat yükünün ağırlığını omuzlarında mı, çanta ve keselerinde mi taşıdıklarını bir daha hatırlayacaklar ve kendilerinin bu müsabakada da sonuncu kaldıklarını acı veya tatlı hissedeceklerdir.

Şunu da ilave edelim ki tetkikimiz için İstanbul'un aile heyetlerinden birkaç tip gösterdik. Anadolu bu sahada tamamıyla ayrı bir orandır. Anadolu Türk ailesinde nispetler ve dereceler belki başka türlü çıkabilir.

İstanbul'da Aile Enmuzecleri

İstanbul'un aile hayatında birbirine hiç benzemeyen örnekler vardır. Resimli Ay'ın ikinci sayısında (Şişli kadını, Kadıköy kadını, Beyazıt kadını, Edirnekapı kadını) diye güzel bir tetkik vardı. Türk aile hayatını da böyle semt ve mahallelere ayırmak kabilsede, daha doğru bir tasnif olmak üzere diyebiliriz ki İstanbul'da (zengin ve muhteşem aileler, orta halli ve sakin hayatlı aileler, fakir ve muzdarip aileler) vardır. Bu üç türlü ailede kadın, çocuk ve erkek ailenin hayat ve ahenginde tesir ve alâkaları ve aile içindeki vaziyetleri itibariyle ayrı ayrı kıymetlere haizdirler.

Zengin Aileler

Zengin aile nedir, ve bu nasıl bir şeydir? Zengin yani hayatın bütün ıztırlarına, mahrumiyetlerinde karşı çok kuvvetli ve mukavemetli olan ve her dilediğini, her emelini hemen tereddütsüz ve endişesiz yapabilen, belki mesud, fakat hudud-u saadeti de geçen ve atlayan bir aile.. Bu örnekten bir aile acaba İstanbul'da hâlâ var mıdır? Hayat o kadar ağırlaşmış ve hayatın kazanılışı ve geçinme şartları o kadar keskinleşmiş ve acılaştırmıştır ki İstanbul'da çok zengin Türk ailesi var mıdır, bunda biraz tereddüt eder gibi oluyorum. Belki mesela zevcesini beş yüz İngiliz lirası değerinde nadir cinslerden küçük süs köpekleriyle gururlandırmak isteyen zengin kocalar hâlâ vardır.

Bir küçük süs ve moda köpeği için dört bin Türk lirası! Bu rakam tecessüslerimizi kabarttığı kadar bizim için ictimâî hayat farklarının bu kadar derinleşmiş zâlimliğine karşı acı ve isyan ettirici bir delil olur.

Zengin Türk ailesini ne Edirnekapı'da, ne Fatih'te, İstanbul'un hiç bir tarafında, hiç bir semtinde bulamayız. Bu aile İstanbul'un yabancısıdır. Ona bilmem Şişli'de ve yazın belki Adalar'da tesadüf olunur mu?

Zengin Bir Ailede Kadın

Zengin ailede kadın menfi bir kıymettir. Daima sarfdir. Para mefhumu onun için sanki yalnız alışları için verilen ve akan bir kudrettir. Bir zengin ailenin genç zevcesi veya genç kızı kimbilir neler için para sarfeder:

Hermelin, şinşila, mavi ve beyaz tilki kürkleri için;

Sabahlık, çay, akşamık, tiyatro, balo elbiseleri diye en ağır ve kıymetli ipeklilerle yapılmış giyecekleri ve terzileri için;

Mantoları, kapları, iskarpinleri, ipekli çorapları, şemsiyeleri için;

Pudraları, parfümleri, saç suları, türlü türlü tırnak, dudak, yanak boyaları için..

Pırlanta, elmas, inci, zümrüt, yakut yüzükleri, gerdanlıkları, zarif küpeleri bilezikleri için..

En yeni kokulu suları, esansları, en yumuşak ve muattar sabunları, en ince, en nermin iç çamaşırları hülasa akla gelmez, düşünmekle bitmez bin çeşit kadın ve süs eşyası için kimbilir günde, haftada, ayda ne sarf eder!?

Modanın en yeni örnekleri bu kadının hisli ve hicranlı, çok incelmış zevkinin kısa bir müddetçik için tatmin olmasına çalışır. Ve zaten kadın modaya değil, moda kadına tabiidir.

Bu kadın için koca biraz yumuşakbaşlı ve kadın kelime ve mefhumuna çok hürmetkar bir te'diye memurudur. Bu biçare koca daima öder ve kadının yüksek rakamlı hesaplarını daima temizler. Herhalde böyle bir ailede kadın en çok masraf yapar, fakat bu masrafı rakamla göstermek bizim için zordur. Çünkü bu kadın bir muammadır.

Zengin Bir Ailede Çocuk

Nüfus nazariyesinin korkunç vâzı'ı "Maltus" ne kadar iyi görmüş ve anlamıştır. Milletlerin medeniyetleri yükseldikçe, kültürleri terakki ettikçe hem evlenmede, hem çocuk yapmak ve yetiştirmekte dur-endişlikler başlıyor. Zengin ve yüksek bir ailede bir çocuk kafi geliyor. Ve doğan yavru artık annesinin değil, belki süt nine ve dadının ve sonra da mürebbiyenindir. Anne için o nihayet süslü ve temiz kokulu bir ziyet bebeğidir. Zengin ve yüksek, incelmış bir ailede çocukla anne ve babası arasında bir rabıta yok gibidir. Çocuk ailenin bir mütemmimi sayılır. Yatak odası, oyun odası, ve sonra büyüyünce, oturma odası, çalışma odası ayrı olan sanki yabancı bir unsurdur. Bu ailede çocuk babasının namahdud masraflarına ilaveler yapar.

Bu Ailede Erkek

Zengin aile şehrin en kibar mahallesinde, en müzeyyen bir ikametgâha sahiptir. Esasen şehir hayatı tabiattan ve tabiatın güzelliklerinden uzak sert, haşin bir hayattır.

Zengin aile tabiatın bu uzaklığını sunî bir surette telâfi eder. (Oskar Vayld)ın dediği gibi, tabiattan daha güzel, daha cazip ve sihirli bir hayat yaratır. Bu hayat ailenin hususi salonlarından başlar. Müsamereleler, eğlencelerle revnakla ve haşmetle yaşanır; en incelmış, en modern zevk ve sefahat alemleri yaratılır. Ve zengin tabakanın erkeği bu hayatın yorulmaz bir kahramanı olur.

Orta Halli Aileler

Aile denilen ilk (taazzi-i) ictimâî sanki bu hayat için biçilmiş bir kaftandır. Aile kadın ve erkek sa'yalarının hayatta birleşmesini ve birbirini itmam etmesini temin eden iktisadi bir müessesese ise bu müessesenin çeşit çeşit nevlerin orta halli aileler arasında görmek kabildir.

Bu ailede erkek sanki canlı bir çalışma makinesidir. Bu erkek orta halli bir tacir veyahut sanat sahibi, bir memur veya bir muallim, ne olursa olsun, onun her günkü hayatı bir makine ittıradıyla geçer.

Bu ailede kadın haricî hayata geçmez ve ailenin aylık kazancına bir kuruş bile ilave etmez. Belki ailenin iyi bir ev hanımıdır. Fakat bazen genç zevce iyi ev hanımı olmak vasıflarından da mahrumdur. O zaman her günkü hayat onun için çekilmez bir üzüntü ve sıkıntı menba'ı olur. Sabahtan akşama kadar evde muztarib, üzgün ve ruhen hasta yaşar.

Orta halli bir ailede umumî müşterek ev ve maişet masraflarından sonra en mühim masraf hanesi (kadın için kabarır). Bu kadının da derin derin emelleri, arzuları vardır. İpekli elbiseler, mantolar, iskarpinler, çoraplar, kokular, tuvalet eşyası erkek tarafından nihayet alınması lazım ve zarurî şeylerdir.

Ailenin hayatını manasız gücenişlerle, kalp kırışlarla acılandırmamak için erkek genç zevcesini tatmin etmek mecburiyetindedir.

Ayda yüz elli lira kazanan ve sarfeden bir ailede kadın herhalde üst üste (otuz lira) sarf eder. Geçen şeker bayramında İstanbul'da satılan yarım milyondan fazla iskarpinin yüzde ellisi kadınlar için satın alınmıştır.

Bu ailenin erkeği çok mütevazidir. Senede bir kat elbise, iki çift fotin biraz çorap, gömlek ve çamaşır eşyası ile kanaat eder. Ve bu da aile bütçesine nihayet vasatî (on-on beş lira) bir masraf ilave eder.

Bu Ailenin Çocuğuna Gelince

Çocuk burada artık aile malıdır. Sevilir ve ailenin ruhu addolunur. Sütü ile, şeker, bisküvi, çikolatasıyla süslü ve çocuk modasına uygun elbiseleriyle patik ve iskarpinleriyle çocuk da mühim bir masraf amilidir. Bir çocuğun hesapları ayda ancak

(on beş lira) ile kapanabilir. Orta halli aile biraz tiyatro, sinema ve eğlenceyi de sever. Fakat işte bu kadar. Bu zavallı aile tipi zengin ailelerin masallara yakışan hayat ihtişamını yaşayamaz ve onların muhitine giremez. Fakir ve muztarib üçüncü tip ailelerin sefalet ve mahrumiyetlerini de tanımamıştır. Hayat râkid akan bir su gibi akar geçer. Kadın hislerinden ve heyecanlı emellerinden çok fedakârdır. Erkek yorgun ve mahrumdur. Müşterek bir hayat-ı kanaat yaşanılır.

Orta halli aile İstanbul'da harpten evvel çok idi. Şimdi bu tip de çok azalmıştır. Ve daima ölen bir babadan sonra arkada kalan dul zevce ve yetim çocuklar üçüncü tip hayata inmişlerdir. Veyahut hayat çok zorlaşmıştır. Baba az kazanabilir ve artık bu ailenin en zaruri ihtiyaçları bile tahdid olunmuştur. İstanbul'un pek çok aileleri bu son vaziyettedirler. Çünkü bugün orta halli aile hayatı ayda (150) lira gelir ister. İstanbul'un bir çok aileleri ise ayda ancak (50-100) liralık bir hayat geçirmek kudretindedirler. İşte bu dereceye düşülünce ister istemez, ailede rabıta değişiyor ve kadın haricî hayata bizzat kazanma ve aileye yardım etme vaziyetine atılıyor.

Fakir ve Muztarib Aileler

Bu aileden İstanbul'da şimdi yüzlerce, binlerce vardır. Erkek çalışır kadın çalışır, fakat aile yine bedbaht ve yine muztaribdir.

Bu ailenin kocası ya bir küçük memurdur yahut küçük bir esnaf, yahut bir hamal bir arabacı, bir mavnacı hülâsa günde ancak bir lira kazanan bir tâli'sizdir. Ve bu bir lira kazanılsa yine bir muvaffakiyettir. Nice aile babaları var ki günde yarım lira ancak kazanıyorlar.

Bu ailenin kadını artık hayata çoktan girmiştir. İstanbul'da rejide, tütün işleyen büyük ticarethanelerde, mensucât fabrikalarında, örme işlerinde, yazmacılıkta, mağazaların küçük memurluklarında çalışan binlerce kadınlarımız vardır. Ve bu kadınlar günde ancak (50-70) kuruş kazanırlar. İstanbul büyük bir sanayi merkezi olsaydı biz o zaman kadını fabrikalarda daha çok görürdük. Bu ailenin çocuğu çok unutulmuştur, çok mühmedir. O, kendi kendisine hudayi nâbit yetişir ve büyür. Ve sekiz on yaşlarından sonra biz bu çocuğu her yerde bir küfecî, bir gazete satıcısı, bir boyacı, türlü türlü küçük çocuk işlerinin başında görürüz. Mektep çok defa ona yabancı bir muhittir.

Fakir ve muztarib ailelerde ailenin iktisadî ve ictimayî manası artık büsbütün değişmiştir. Ve bu aile, ıztıraclarını birbirine ilave eden bedbahtların ye's ve elemdeki iştirakını ifade eden bir rabıtaadır.

İstanbul baştan başa bu örnek ailelerle dolar. Buradan bir derece daha aşağıya sukut artık büsbütün aileden uzak ve ailenin yıkıldığı bir hayattır.

Fakir ve muztarib ailede erkek gecelerini kahvehane, meyhanelerde, kadın da hem cinslerinin dertlerine ortak olarak yaşar. Sefalet ve ıztırabın daha aşağısına inersek o zaman zengin ailelerin yarattıkları sunî ve muhteşem zevk hayatının tam aksi manada ve yine sunî ve muhteşem sefalet zevklerine tesadüf ederiz.

Ailenin sarsıldığı ve yıkıldığı bu hayat artık tam ictimâî bir mevzudur. Tabiatın kahırlarını cemiyetin devalı elleri burada karşılar ve ictimâî tesanüd ve muavenet vazifelerinin en mühimleri buralarda başlar.

12 - No name. “Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır!” *Sûs*, no. 17 (5 October 1923).

Zarafete meftun bir hanım için şişmanlamak en korkunç bir kabustur. Halbuki eğer gençken irileşmemişlerse bizde hanımlar umumîyetle denilecek bir ekseriyetle yirmi beşinde otuzunda, mutlak lahm ü şahme teslim-i vücut ediyorlar... Bu Türk kadınının hüsnü namına en büyük bir felakettir!...

Şişmanlamak için ne yapmalıdır? Bu düşmanı def ü ref için çare idman, istihmâm ve perhizden ibaret ise de bunların en birincisi ve en müessiri perhizdir. Hakikati söylemek icap ederse, fart-ı semâne onda dokuz çok yemekten, yahut yanlış yemekten inbiâs ediyor, ve şişmanlayan hanımlar yüzde doksan dokuz... Pardon en hafif ismiyle ekûl olanlardandır.

Vâkiâ erkek kadın hepimiz fazla yiyoruz. Fakat kadınların yalnız yemeklerde değil yemek aralarında da ağızları durmuyor, mutlak bir şey gevelemekten hoşlanıyorlar; şişmanlıktan nefret edenler en evvel yemeği hadd-i itidâle tenzil etmek mecburiyetindedirler. Mesela sabah kalkınca çayı terk etmelidir. Eğer mutlak bir şey lazım ise, portakal yahut limon suyuyla karışık bir bardak şekersiz su kafidir. İkinci derecede kahvaltı denilen şeylere hiç lüzum yoktur. Çünkü insan uyumakla yorulmuyor, yahut ezilmiyor ki vücudu tamire hissetsin. Yani sabah kalkınca mideyi doldurmakta hiçbir mana yoktur: kahvaltı feda edilmelidir. Bundan yalnız şişmanlamaktan kurtulmak isteyenler değil, midelerine ve sıhhatlerine itina edenler de vazgeçseler pek iyi etmiş olurlar. Çünkü sabah ve akşam yemekleri bir vücudu tefdiye için kafidir. Eğer bidâyette saikayı itiyatla kahvaltıdan vazgeçmek güç gelirse bir elma yahut bir portakal ile idare etmeğe çalışmalıdır. Sonra ikinci kahvaltısını da aynı vecihle terk etmek lazımdır...

İki yemek kalıyor. Şimdi bu yemeklerde ne yemek ve ne içmek lazım geleceğini söyleyelim. Fazla yağlı balıklar muzırdır; bezelye, patates, fasulye, havuç, kuşkonmaz gibi sebze ve etleri de bertaraf etmek lazımdır. Sonra, en büyük düşman makarna, pilav, börek gibi hamur yemekleri olduğundan bunlardan nihayet derecede ictinâb etmek şart-ı azamdır, hatta bu itibarla ekmeği bile son derece idare etmeli, kızarmış ekmek yahut bisküviyi tercih etmelidir.

Şeker de şişmanlığa hadim-i mevâddedendir. Şişmanlıktan korkan hanımefendiler şekere külliyyen veda etmelidir. Kahve ve mümessili meşrubat için sakarin şayan tavsiyedir. Hele çikolata katli farz olan şeylerden olduğundan katiyen terk etmek lazımdır.

Bunlara mukabil yenilebilecek yemekler: ördekle kazdan made bütün hayvan etleri, beyaz etli bütün balıklar, bütün sebzevat, muzla armuttan gayrı bütün taze yemişler, bütün peynirler kemal serbesti ile yenilebilir.

Feda edilen yemeklerden son kalanlara atıf dikkat ediliyor, bizde buna mukabil vücudun nahâfetini, zarafetini, hüsni rikkatini muhafaza etmek itibariyle ne emsalsiz muhassenât elde edildiği düşünülürse, bu perhizi malumunu kabul etmeyecek bir hanım bulunur mu?

Halbuki, pek gariptir ki, hanımların ekseriyetle şişmanlamakta, yani, Türk kadınlarının hüsni zarafeti yavaş yavaş elden gitmektedir. Bir kere resimlerdeki kadınları birbiriyle mukayese ediniz; o resimler ki, nahif olanı vestisi bir derecede olduğu halde, şişman asgari bir derecede tasvir edilmiştir, bunun alel tedric çoğalmak üzere, daha, daha şişmanını tasvir ediniz... Aman hanımefendiler, dikkat, dikkat ediniz...

BIBLIOGRAPHY

PRIMARY RESOURCES

- Ahmet Edip. "Fenni Sayfalar: Çirkinlik." *Türk Kadını*, no. 2 (6 June 1918).
- Ahmet Vaid. "Bizde Kızlar Nasıl Düşerler?" *Resimli Ay*, no. 8 (September 1924).
- Aile Doktoru. "Hıfzıssıhha Sayfaları: Hanımlar Vücutlarının Elastikiyetini Muhafaza İçin Ne Yapmalılar?" *Süs*, no. 31 (12 January 1924).
- Beyhan. "Kadın Haklarının Esirgenmesinden." *Ev Hocası*, no. 1 (1 July 1923).
- Burhanettin Âli. "Hilâl-i Ahmer Balosu." *Firuze*, no. 1 (15 September 1924).
- Doktor Ömer Abdurrahman. "Esrar-ı Hüsn 2: Süs ve Moda." *İnci*, no. 6 (1 July 1919).
- Güzide Ferid. "Modanın Tecavüzüne Uğramayan Bir Şemsiye Sapları Kalmıştı?" *Hanım*, no. 1 (1 September 1921).
- Halide Nusret. "Ahlaki: Tesettür Meselesi." *Genç Kadın II*, no. 8 (10 April 1919).
- Halide Nusret. "Kadınları Çalıştırma." *Süs*, no. 28 (22 December 1923).
- Hayriye Süha. "Şıklık ve Moda." *Kadınlar Dünyası*, no. 194-15 (21 May 1921).
- Hülya Vecdi. "Ev Kadını, Salon Kadını." *Süs*, no. 46 (26 April 1924).
- Hüseyin Fehmi. "Dedikodu: Moda Tesbit Olunur Mu?" *Süs*, no. 37 (23 February 1924).
- K. [kef] C. "Güzel ve Çirkin Kadınlar." *Yeni İnci*, no. 7 (February 1923).
- M. Vehbi. "Kadın Ailenin En Pahalı Uzvudur." *Resimli Ay*, no. 5 (June 1924).
- Macit Şevket. "Kıyafet." *Bilgi Yurdu Işığ*, no. 11 (1 March 1918).
- Mehmet Arif. "Tuvalet yahut Kadınların Tuvaleti Hakkında Umumi Mütalaat." *Türk Kadını*, no. 7 (15 August 1918).
- Mehmet Arif. "Tuvalet yahut Muhafaza-i Sıhhat ü Melahat: Kızların Ayakkabıları." *Türk Kadını*, no. 5 (18 July 1918).
- Mehmet Arif. "Tuvalet yahut Sıhhat ü Melahat: Kızların Tuvaleti." *Türk Kadını*, no. 4 (4 July 1918).
- Nezihe Muhittin. "Türk Ocağında İlk Kadın İçtimanda Nezihe Muhittin Hanımefendi Tarafından İrat Edilen Hitabe Aynen." *Süs*, no. 33 (26 January 1924).

- Nezihe Rikkat. "Erkekleşme." *Türk Kadını*, no. 13 (28 October 1918).
- No name. "Başınızı Muntazam Tutunuz." *Resimli Ay*, no. 6 (July 1924).
- No name. "Başlık Modaları." *Resimli Ay*, no. 1 (February 1924).
- No name. "Başlık Modaları." *Resimli Ay*, no. 2 (March 1924).
- No name. "Bulgaristan Nâzırı Muallimelerin Saçlarını Kesmelerin Men' Etmış." *Resimli Ay*, no. 9 (October 1924).
- No name. "Çarşaf ve Elbise Modelleri." *Resimli Ay*, no. 2 (March 1924).
- No name. "Elhamra Sinemasında Paris'in Son Modası." *Süs*, no. 14 (15 September 1923).
- No name. "Erkek mi, Kadın mı Olmak İsterdiniz?" *İnci*, no. 27 (1 April 1921).
- No name. "Eski Çarşaf Zarif Değil Miydiler?" *Hanım*, no. 2 (October 1921).
- No name. "Gecelik ve Gündüzlük Pijamalar." *Firuze*, no. 1 (15 September 1924).
- No name. "Hanım İskarpinleri." *Süs*, no. 10 (17 August 1923).
- No name. "Hanım Makine Başında: En Aceminin Bile Dikebileceği Bir Esvap." *Süs*, no. 6 (21 July 1923).
- No name. "Hayatta Kadın." *İnci*, no. 1 (1 February 1919).
- No name. "İç Çamaşırı Numuneleri." *Resimli Ay*, no. 6 (July 1924).
- No name. "İpek Saçlarınız." *Süs*, no. 5 (14 July 1923).
- No name. "Kadın Vücutları Narin Mütenasip Olmak İçin." *Firuze*, no. 3 (29 September 1924).
- No name. "Kadının Vazifesi Artıyor, Mesuliyeti Ziyadeleşiyor." *İnci*, no. 4 (1 May 1919).
- No name. "Kadınlar İçin En Çok Hangi Sporlar Muvafiktir?" *Süs*, no. 15 (23 September 1923).
- No name. "Kadınlarda Kürk Aşk." *Yeni İnci*, no. 10 (May 1923).
- No name. "Kadınların Terbiyeyi Bedeniyesi İçin." *Süs*, no. 50 (24 May 1924).
- No name. "Kadınlarla Bir Hasbıhal." *Resimli Ay*, no. 3 (April 1924).
- No name. "Kadınlık Şuunu: Memurelerimiz." *İnci*, no. 2 (1 March 1919).

No name. "Kesik Saçlar." *Süs*, no. 49 (17 May 1924).

No name. "Kesmeli mi, kesmemeli mi?" *Resimli Ay*, no. 4 (May 1924).

No name. "Kürk, kürk, kürk..." *Süs*, no. 21 (3 November 1923).

No name. "Masrafsız Şıklık Nasıl Olur?" *Süs*, no. 15 (23 September 1923).

No name. "Moda." *Hanım*, no. 1 (1 September 1921).

No name. "Moda Hakkında." *Türk Kadını*, no. 3 (20 June 1918).

No name. "Moda: Kışlık Mantolar." *İnci*, no. 11 (1 December 1919).

No name. "Paris'te Son Moda İskarpinler." *Süs*, no. 30 (5 January 1924).

No name. "Paris'ten Getirttiğimiz Elbise Modelleri." *Resimli Ay*, no. 5 (June 1924).

No name. "Saç Süsleri." *Süs*, no. 10 (17 August 1923).

No name. "Saçlarını Kesmek İstemeyen Hanımlara." *Süs*, no. 53 (14 June 1924).

No name. "Sade Giyinen Kadınlar Cemiyeti." *Türk Kadını*, no. 3 (20 June 1918).

No name. "Son Moda: Çorap Kadınıdır!" *Süs*, no. 34 (2 February 1924).

No name. "Son Moda İskarpinler." *Süs*, no. 47 (3 May 1924).

No name. "Son Moda Kürk Ziyetleri." *Süs*, no. 17 (5 October 1923).

No name. "Son Moda: Yeni Korseler." *Süs*, no. 25 (1 December 1923).

No name. "Son Saçlar ve Yeni Taraklar." *Süs*, no. 22 (10 November 1923).

No name. "Süse ve Kadınlığa Dair." *Süs*, no. 7 (28 July 1923).

No name. "Şal Modası." *Resimli Ay*, no. 8 (September 1924).

No name. "Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır!" *Süs*, no. 17 (5 October 1923).

No name. "Tombala Derdi." *İnci*, no. 27 (1 April 1921).

No name. "Vücudunuzu İhmal Etmeyiniz." *Resimli Ay*, no. 7 (August 1924).

No name. "Yaşmak Modası." *İnci*, no. 4 (1 May 1919).

No name. "Yeni İskarpin Tokaları." *Süs*, no. 12 (1 September 1923).

No name. "Yeni Korseler." *Süs*, no. 3 (30 June 1923).

- No name. "Yeni Moda: Deniz Kaftanları." *Süs*, no. 5 (14 July 1923).
- No name. "Yeni Moda Deniz Kıyafetleri." *Süs*, no. 8 (4 August 1923).
- No name. "Yeni Moda: Kadın Pijamaları." *Süs*, no. 12 (1 September 1923).
- Selâmi İzzet. "Süse ve Güzelliğe Dair!" *Süs*, no. 2 (23 July 1923).
- Selim Sırrı. "Nasıl Boyanmalı?" *Resimli Ay*, no. 10 (November 1924).
- Selim Sırrı. "Spor Hayatı: Kadın Jimnastikleri." *Kadınlar Dünyası*, no. 194-14 (7 May 1921).
- Seniye Baha. "Modanın Zaferi." *Kadınlar Dünyası*, no. 194-5 (29 January 1921).
- Süleyman Bahri. "Asri Hanım." *Süs*, no. 32 (19 January 1924).
- Süleyman Bahri. "Beyaz Konferans: Kadın ve Kıyafet." *Süs*, no. 30 (5 January 1924).
- Şükûfe Nihal. "Fırkamızın Mefkuresi." *Süs*, no. 3 (30 June 1923).
- Şükûfe Nihal. "İçtimaiyat: Mekteplerde Kıyafet." *Türk Kadını*, no. 7 (15 August 1918).
- Zehra Hakkı. "Milli Moda." *İnci*, no. 1 (1 February 1919).

SECONDARY RESOURCES

ARTICLES

- Akpolat-Davut, Yıldız. "Cumhuriyetin İlk Yılında Bir Kadın-Magazin Dergisi: Süs." *Tarih ve Toplum*, no. 152 (August 1996), pp. 34-41.
- Baron, Beth. "Nationalist Iconography." In *Rethinking Nationalism in the Arab Middle East*, edited by James Jankowski and Israel Gershoni. Pp. 105-126. New York, N. Y.: Columbia University Press, 1997.
- Celal, Musahipzade. "İstanbul'da Giyim Kuşam." In *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. Pp. 564-565. İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.
- Duman, Doğan. "Cumhuriyet Baloları." *Toplumsal Tarih*, no. 37 (January 1997), pp. 44-48.
- Duman, Doğan, and Duman, Pınar. "Kültürel Bir Değişim Aracı Olarak Güzellik Yarışmaları." *Toplumsal Tarih*, no. 42 (June 1997), pp. 20-26.

- Dumont, Paul. "Beyaz Yıllar." In *İstanbul 1914-1923*, edited by Stefanos Yerasimos. Pp. 176-195. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Frierson, Elizabeth B. "'Cheap and Easy': Patriotic Consumer Culture in the Late-Ottoman era." In *Consumption in the Ottoman Empire*, edited by Donald Quataert. Pp. 243-260. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Frierson, Elizabeth B. "Gender, Consumption and Patriotism: the Emergence of an Ottoman Public Sphere." In *Public Islam and the Common Good*, edited by Armando Salvatore and Dale F. Eickelman. Pp. 99-125. Leiden: Koninklijke Brill, 2004.
- Frierson, Elizabeth B. "Mirrors Out, Mirrors In: Domestication and Rejection of the Foreign in Late-Ottoman Women's Magazines (1875-1908)." In *Women, Patronage, and Self-Representation in Islamic Societies*, edited by D. Fairchild Ruggles. Pp. 177-204. Albany: State University of New York Press, 2001.
- Georgeon, François. "Gülüştün ve Gözyaşlarının Kıyısında." In *İstanbul 1914-1923*, edited by Stefanos Yerasimos. Pp. 78-97. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Hiçyılmaz, Ergun, and Evren, Burçak. "Magazin Dergiciliği." *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*. Pp. 149-162. İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984.
- İlyasoğlu, Aynur and İnel, Deniz. "Kadın Dergilerinin Evrimi." *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*. Pp. 163-184. İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984.
- Jirousek, Charlotte. "The Transition to Mass Fashion System Dress in the Later Ottoman Empire." In *Consumption in the Ottoman Empire*, edited by Donald Quataert. Pp. 201-241. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Kandiyoti, Deniz. "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case." *Feminist Studies*, vol. 13, no. 2 (Summer 1987), pp. 317-339.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Arşivden bir belge (49): Yoksulluktan fuhuş yapanların ıslahı (1910): askeri dikimevlerinde işe alınan müslüman fahişeler." *Toplumsal Tarih*, no. 112 (April 2003), pp. 98-101.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Harp Malulleri ve Şehit Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti." *Toplumsal Tarih*, no. 99 (March 2002), pp. 20-23.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Konak hanımlığından askerî dikimevi işçiliğine: Bir müslüman osmanlı kadınının hikayesi (1893-1940)." *Tarih ve Toplum*, no. 231 (March 2003), pp. 4-10.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-I." *Tarih ve Toplum*, no. 232 (April 2003), pp. 11-20.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-II." *Tarih ve Toplum*, no. 233 (May 2003), pp. 52-60.

- Karakışla, Yavuz Selim. "Osmanlı hanımları ve kadın terziler (1869-1923)-III." *Tarih ve Toplum*, no. 234 (June 2003), pp. 39-48.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Dersaadet Telefon Anonim Şirket-i Osmâniyesi ve Osmanlı Kadın Telefon Memureleri-I." *Tarih ve Toplum*, no. 212 (August 2001), pp. 29-37.
- Sofuoğlu, Ebubekir. "Osmanlılar'da İsrâf ve Kadın." *Tarih ve Toplum*, no. 207 (March 2001), pp. 19-22.
- Toprak, Zafer. "Cumhuriyet Arifesi Evlilik Üzerine Bir Anket: Görücülük mü? Görüşücülük mü?" *Tarih ve Toplum*, no. 50 (February 1988), pp. 32-34.
- Toprak, Zafer. "Genç Kız ve Kadın İntiharları II – Cumhuriyet erkeğinin Kadın İmgesi." *Toplumsal Tarih*, no. 99 (March 2002), pp. 15-19.
- Toprak, Zafer. "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933." *Tarih ve Toplum*, no. 39 (March 1987), pp. 31-40.
- Toprak, Zafer. "İstanbul'luya Rusya'nın Armağanları: Haraşolar." *İstanbul*, no. 1 (1992), pp. 72-79.
- Toprak, Zafer. "Mütareke Döneminde İstanbul." *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 1st Edition. Volume six. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1993.
- Toprak, Zafer. "Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi." *Toplumsal Tarih*, no. 51 (March 1998), pp. 7-14.
- Toprak, Zafer. "Tesettürden Telebbüsü ya da Çarsaf veya Elbise – 'Milli Moda' ve Çarsaf." *Tombak*, no.19 (April 1998), pp. 52-63.
- Toprak, Zafer. "The Family, Feminism and the State during the Young Turk Period, 1908-1918." In *Première Rencontre Internationale sur l'Empire Ottoman et la Turquie Moderne*. Pp. 441-452. İstanbul-Paris: Edition ISIS, 1991.
- Toska, Zehra. "Haremden Kadın Partisine Giden Yolda Kadın Dergileri, Gündemleri ve Öncü Kadınlar." *Defter*, (Spring 1994), pp. 116-142.
- Van Os, Nicole A. N. M. "Ottoman Women's Reaction to the Economic and Cultural Intrusion of the West: The Quest for a National Dress." In *Dissociation and Appropriation Responses to Globalization in Asia and Africa*, edited by Katja Füllberg-Stolberg, Petra Heidrich, Ellinor Schöne. Pp. 291-307. Berlin: Verlag Das Arabische Buch, 1999.
- Zamiatin, D. N. "Russkaia emigratsiia v Turtsii" (Russian Immigrants in Turkey). *Geografiia v shkole*, no.2 (2002), pp. 34-38.

BOOKS

- Akın, Yiğit. *'Gürbüz ve Yavuz Evlatlar': Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*. İstanbul: İletişim, 2004.
- Ali Rıza, Balıkhane Nazırı. *Bir Zamanlar İstanbul: Eski Âdetler, Eğlenceler, Sosyal Hayat, Esnaf Kuruluşları*. İstanbul: Tercüman, [n.d].
- Alkım, U. Bahadır, et al. *Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*. İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1974.
- Balcı, Hülya. *Women and the Republic: Before and After (1918-1928)*. Unpublished Master Thesis, Boğaziçi University, 1998.
- Brummett, Palmira Johnson. *Image and Imperialism in the Ottoman Revolutionary Press, 1908-1911*. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Criss, Bilge. *Istanbul under Allied Occupation, 1918-1923*. Leiden; Boston: Brill, 1999.
- Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları, 1994.
- Davis, Fred. *Fashion, Culture, and Identity*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1992.
- Deleon, Jak. *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Doğu Matbaası, 1963.
- Dökmeci, Vedia. *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1990.
- Duben, Alan, and Behar, Cem. *Istanbul Households: Marriage, Family, and Fertility, 1880-1940*. Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press, 2002.
- Duman, Hasan. *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Catalogue, 1828-1928 = A Bibliography and Union Catalogue of Ottoman-Turkish Serials and Newspapers from Beginning to the Introduction of the Modern Turkish alphabet, 1828-1928*. Translated to English by Christopher Bailey, translated to Arabic by Cengiz Ketene, and Musa Yıldız. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000.
- Duman, Hasan. *İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, 1828-1928= Union Catalogue of the Periodicals in Arabic Script in the Libraries of Istanbul, 1828-1928*. Introduced by Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat, ve Kültür Araştırma Merkezi, İslâm Konferansı Teşkilâtı, 1986.

- Dumesnil, Véra. *İşgal İstanbul'u = Le Bosphore Tant Aimé*. Translated by Emre Öktem. İstanbul : İstanbul Kitaplığı, 1993.
- Eski harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. *Namusla Açlık Meselesi*. İstanbul: Hilmi Kitaphanesi, 1933.
- Işın, Mary; Alp, Reyhan; Bayer, Kerim, eds. *Paris-St. Petersburg, Three Centuries of European Fashion: From the Alexandre Vasiliev Collection*. İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi, May 2004.
- İşgal İstanbul'undan Fotoğraflar: Fransız Ordusu Sinema-Fotoğraf Servisi (Romeo Marchinez'in arşivinden) =İstanbul 1919, images d'occupation: Service photographique et cinématographique de l'Armée [sic] française (archives de Romeo Marchinez)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.
- Johnson, Clarence Richard, ed. *Constantinople Today or the Pathfinder Survey of Constantinople: A Study in Oriental Social Life*. New York: The Macmillan Company, 1922.
- Karaman, Meryem Burcu. *Yarın: A Cultural Periodical in the National Struggle Period (1921- 1922)*. Unpublished Master Thesis, Boğaziçi University, 2004.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Sodom ve Gomore*. Edited by Atilla Özkırmı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Karay, Refik Halit. *İstanbulun Bir Yüzü*. İstanbul: Semih Lûtfi Kitabevi, 1939.
- Kayaoğlu, I. Gündoğ, and Pekin, Ersu, eds. *Eski İstanbul'da Gündelik Hayat*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1992.
- Kitch, Carolyn L. *The Girl on the Magazine Cover: The Origins of Visual Stereotypes in American Mass Media*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001.
- Koçu, Reşad Ekrem. *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Yayınları, 1967.
- Lindisfarne-Tapper, Nancy and Ingham, Bruce, eds. *Languages of Dress in the Middle East*. Richmond, Surrey: Curzon, in association with the Centre of Near and Middle Eastern Studies, SOAS, 1997.
- Mendes, Valerie, and Haye, Amy de la. *20th Century Fashion*. New York: Thames & Hudson, 1999.
- Meriç, Nevin. *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi: Âdâb-ı Muâşeret, 1894-1927*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000.

- Öndin, Nilüfer. *Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat 1923-1950*. İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003.
- Quataert, Donald, ed. *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire, 1550-1922: An Introduction*. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Redhouse, Sir James W. *A Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Printed for the American Mission by A. H. Boyajian, 1890.
- Safa, Peyami. *Sözde Kızlar*. İstanbul: Ötüken, 1997.
- Saraç, Tahsin. *Büyük Fransızca- Türkçe sözlük = Grand dictionnaire Français-Turc*. 8th ed. İstanbul: Adam, 1999.
- Sevin, Nureddin. *On üç Asırlık Türk Kıyâfet Târihine Bir Bakış*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2001.
- Taşçıoğlu, Muhaddere. *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*. Ankara: Akın matbaası, 1958.
- Temel, Mehmet. *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998.
- Tezcan, Hülya. *19. yy Sonuna Ait Bir Terzi Defteri= A Late 19th Century Tailor's Order-book*. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi, 1992.
- Thompson, Elizabeth. *Colonial Citizens: Republican Rights, Paternal Privilege, and Gender in French Syria and Lebanon*. New York: Columbia University Press, 2000.
- Toprak, Zafer. *İttihad-Terakki ve Cihan Harbi: Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik, 1914-1918*. İstanbul: Homer, 2003.
- Toprak, Zafer. *Milli İktisat, Milli Burjuvazi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.
- Toska, Zehra, et al. *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası: (1869-1927)*. İstanbul: Metis Yayınları, 1993.
- Törenek, Mehmet. *İşgal İstanbul'u: Türk romanında*. İstanbul : Kitabevi, 2002.
- Tuğlacı, Pars. *Okyanus: 20. yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*. İstanbul: Pars Yayınevi, 1971-74.
- Türkiye'de Dergiler, Ansiklopediler, 1849-1984*. İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984.

- Uslu, Mehmet Fatih. *Resimli Ay Magazine (1929-1931): The Emergence of an Oppositional Focus Between Socialism and Avant-Gardism*. Unpublished Master Thesis, Boğaziçi University, 2004.
- Vaka, Demetra. *The Unveiled Ladies of Stamboul*. Boston : Houghton Mifflin, 1923.
- Woman in Anatolia: 9000 Years of the Anatolian Woman: 29 November 1993-28 February 1994, Istanbul Topkapı Sarayı Museum*. Exhibition coordinator and catalogue editor: Günsel Renda. Istanbul: Turkish Republic Ministry of Culture, General Directorate of Monuments and Museums, 1993.
- Yalman, Ahmet Emin. *Turkey in the World War*. New Haven, Yale University Press; London: H. Milford, Oxford University Press, for the Carnegie Endowment for International Peace: Division of Economics and History, 1930.
- Yerasimos, Stefanos, ed. *İstanbul, 1914-1923: Kaybolup Giden Bir Dünyanın Başkenti ya da Yaşlı İmparatorlukların Can Çekişmesi*. Translated by Cüneyt Akalın. İstanbul: İletişim, 1997.
- Zihnioğlu, Yaprak. *Kadinsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Zürcher, Erik Jan. *Turkey : A Modern History*. London ; New York : I.B. Tauris, 2003.